

LANDBOUWSTATISTIEKEN

CARTOGRAFISCHE STUDIE VAN DE BELGISCHE LANDBOUW

1989

APRIL - MEI - JUNI

N^{rs} 4 - 5 - 6

NATIONAAL INSTITUUT VOOR DE STATISTIEK

KONINKRIJK BELGIË

MINISTERIE VAN ECONOMISCHE ZAKEN

LANDBOUWSTATISTIEKEN

CARTOGRAFISCHE STUDIE VAN DE BELGISCHE LANDBOUW

1989

APRIL - MEI - JUNI

N^{rs} 4 - 5 - 6

Verkrijgbaar bij het **NATIONAAL INSTITUUT VOOR DE STATISTIEK**

Leuvenseweg, 44	- 1000 Brussel
Rubenslei, 2	- 2018 Antwerpen
Coupure rechts, 620	- 9000 Gent

Dit nummer	België	: 450 F
	Buitenland	: 600 BF
Abonnement	België	: 800 F
	Buitenland	: 1 600 BF

Postrekening N° 000-2005886-23 van het
NIS, Leuvenseweg, 44 - 1000 Brussel

Auteursrecht voorbehouden.

Het reproduceren van de inhoud van deze publikatie is niet toegestaan, noch geheel, noch gedeeltelijk, noch in de oorspronkelijke, noch in bewerkte vorm, tenzij met schriftelijke machtiging vanwege het Nationaal Instituut voor de Statistiek.

Het gebruiken van de inhoud van deze publikatie als toelichting of bewijsvoering in een artikel, een boekbespreking of een boek is toegestaan, mits de bron duidelijk en nauwkeurig wordt vermeld.

WOORD VOORAF

Elk jaar publiceert het Nationaal Instituut voor de Statistiek de belangrijkste resultaten van de Land- en Tuinbouwtelling op 15 mei in de vorm van statistische tabellen. Toch leek het om meer dan één reden interessant om de belangrijkste kenmerken van de Belgische landbouw nog aanschouwelijker in cartografische vorm voor te stellen. Een korte blik op een kaart geeft soms veel sneller een idee, bijvoorbeeld over het belang van een bepaalde teelt binnen de landbouw, of over de regionale spreiding van deze teelt.

Deze publicatie wil derhalve niet alleen een nieuw werkinstrument zijn voor de studie van de Belgische landbouw, voor de analyse van de structuur ervan en voor de kennis van het economisch belang van de verschillende productiesectoren, maar ook didactisch materiaal leveren voor het onderwijs.

In deze cartografische studie vindt men 2 reeksen kaarten. De eerste reeks heeft betrekking op de analyse van de landbouwstructuren, de tweede op de economische analyse van de verschillende productiesectoren in de landbouw. Bij de kaarten hoort een commentaar, waarin ook enkele gegevens opgenomen zijn over de evolutie van de landbouw gedurende de laatste 3 decennia.

De keuze van de kaarten voor deze "Cartografische studie van de Belgische landbouw" werd besproken in een commissie * ad hoc, die werd voorgezeten door J. PEETERS, wd. e.a. statisticus-Hoofd van dienst bij de afdeling landbouwstatistiek van het N.I.S. De kaarten werden gerealiseerd door F. AENSPECK, Informaticus-Directeur bij het N.I.S.. Professor CH. CHRISTIANS, van het Séminaire de Géographie aan de Université de l'Etat à Liège, zorgde voor de legende bij de kaarten en voor de commentaar bij de eerste reeks kaarten, over de landbouwstructuren; de legende en de commentaar bij de tweede reeks kaarten, over de economische analyse, zijn van de hand van Professor E. VAN HECKE van het Instituut voor Sociale en Economische Geografie aan de Katholieke Universiteit te Leuven. Hen beiden en alle leden van de commissie wil ik van harte danken voor hun werk.

De Inspecteur-generaal van het Nationaal Instituut voor de Statistiek

L. DIELS.

* Aan de werkzaamheden van de commissie namen deel: de Professoren Ch. CHRISTIANS van het Séminaire de Géographie de l'Université de l'Etat à Liège, en E. VAN HECKE van het Instituut voor Sociale en Economische geografie aan de Katholieke Universiteit te Leuven; de Inspecteurs J. LAMBION, L. THIERNESSE, J. VAN DEN BRANDEN, Eerw. H. VAN HEE, J. VEREERSTRAETEN; J.P. DONNAY assistent bij het Séminaire de Géographie aan de Université de l'Etat à Liège; R. GOFFINET, departementshoofd, en J. VAN HAEPEREN, werkleider, bij het Landbouweconomisch Instituut; F. AENSPECK, Informaticus-directeur, J. PEETERS, wd. e.a. Statisticus-Hoofd van dienst, en L. ANCIAUX, Bestuurssecretaris-Statisticus, bij het Nationaal Instituut voor de Statistiek.

INHOUDSOPGAVE

Blz.

VOORWOORD	3
INHOUDSOPGAVE	5
ALGEMENE INLEIDING	11
Eerste deel: ANALYSE VAN DE LANDBOUWSTRUCTUREN	13
Inleiding	14
1.- De voornaamste bestemmingen van de oppervlakte cultuurgrond	16
Kaart 1 : Oppervlakte cultuurgrond (in ha)	16
Kaart 2 : Weiden en grasland (in ha)	18
Kaart 3 : Aandeel van de weidegronden in de O.C.G. (in %)	19
Kaart 4 : Akkerbouwteelten (in ha)	21
Kaart 5 : Aandeel van de akkerbouwteelten in de O.C.G. (in %)	22
Kaart 6 : Tuinbouwteelten (in ha)	24
Kaart 7 : Aandeel van de tuinbouwteelten in de O.C.G. (in %)	25
2.- Weiden en grasland	26
Kaart 8 : Blijvend grasland (in ha)	26
Kaart 9 : Aandeel van het blijvend grasland in de O.C.G. (in %)	27
Kaart 10 : Tijdelijke weiden (in ha)	28
Kaart 11 : Aandeel van de tijdelijke weiden in de O.C.G. (in %)	29
3.- Akkerbouw	30
3.1 Granen voor de korrel	30
Kaart 12 : Granen voor de korrel (in ha)	30
Kaart 13 : Aandeel van de granen voor de korrel in de O.C.G. (in %)	31
Kaart 14 : Wintertarwe (in ha)	33
Kaart 15 : Zomertarwe (in ha)	33
Kaart 16 : Wintergerst (in ha)	35
Kaart 17 : Zomergerst (in ha)	35
Kaart 18 : Haver (in ha)	36
Kaart 19 : Spelt (in ha)	37
3.2 Nijverheidsgewassen	37
Kaart 20 : Nijverheidsgewassen (in ha)	38
Kaart 21 : Aandeel van de nijverheidsgewassen in de O.C.G. (in %)	39
Kaart 22 : Suikerbietenteelt (in ha)	41
Kaart 23 : Vlas (in ha)	42
Kaart 24 : Koolzaad (in ha)	42
Kaart 25 : Tabak (in ha)	43
Kaart 26 : Koffiecichorei (in ha)	43
Kaart 27 : Hop (in ha)	44
Kaart 28 : Pootgoed en landbouwzaden (in ha)	44
3.3 Groenvoeder-, wortel- en knolgewassen	45
Kaart 29 : Groenvoeder- en knolgewassen (in ha)	46
Kaart 30 : Aandeel van de groenvoeder- en knolgewassen in de O.C.G. (in ha)	47
Kaart 31 : Groenvoedergewassen in de O.C.G. (in ha)	48
Kaart 32 : Melk- en deegrijpe maïs (in ha)	49
Kaart 33 : Wortel- en knolvoedergewassen (in ha)	49
3.4 Aardappelen en voor- en nateelten	50
Kaart 34 : Aardappelen (in ha)	50
Kaart 35 : Aandeel van de aardappelen in de O.C.G. (in ha)	51
Kaart 36 : Nateelten (in ha)	52
Kaart 37 : Aandeel van de nateelten in de O.C.G. (in ha)	53

INHOUDSOPGAVE (vervolg)

	Blz.
4.- De tuinbouw	54
4.1 Fruitaanplantingen	54
Kaart 38 : Fruitaanplantingen in open lucht (in ha)	54
Kaart 39 : Aandeel van de fruitaanplantingen in open lucht in de O.C.G. (in %)	55
Kaart 40 : Hoogstammige boomgaarden (in ha)	57
Kaart 41 : Laagstammige boomgaarden (in ha)	57
Kaart 42 : Aardbeienteelt in volle grond en in kleine tunnels (in ha)	58
4.2 Groenten	59
Kaart 43 : Groenteteelt in volle grond voor de verkoop (in ha)	60
Kaart 44 : Aandeel van de groenteteelt in volle grond voor de verkoop in de O.C.G. (in %)	61
Kaart 45 : Groenten voor de inmaaknijverheid, extensieve- en intensieve teelten (in %)	62
Kaart 46 : Groenten voor vers gebruik, extensieve- en intensieve teelten (in ha)	62
4.3 Bloemen en boomkwekerijen	63
Kaart 47 : Bloemeteelt in open lucht voor de verkoop (in ha)	63
Kaart 48 : Boomkwekerijen in open lucht voor de verkoop (in ha)	64
4.4 Teelten onder glas of plastic	65
Kaart 49 : Teelten onder glas of plastic (in ha)	66
Kaart 50 : Aandeel van de teelten onder glas of plastic op 15 mei in de O.C.G. (in %)	67
Kaart 51 : Fruitteelten onder glas of plastic op 15 mei (in ha)	68
Kaart 52 : Groententeelten onder glas of plastic op 15 mei (in ha)	69
Kaart 53 : Bloementeelten onder glas of plastic op 15 mei (in ha)	70
Kaart 54 : Teelten van zaden en plantgoed onder glas of plastic op 15 mei (in ha)	71
5. De veestapel	72
5.1 De rundveestapel	72
Kaart 55 : Totaal der runderen (in eenheden)	72
Kaart 56 : Runderdichtheid (per 100 ha O.C.G.)	73
Kaart 57 : Runderdichtheid (per 100 ha veevoedergewassen)	75
5.2 Samenstelling van de rundveestapel	76
Kaart 58 : Aandeel van de zoog- en melkkoeien in de totale runderstapel (in %)	77
Kaart 59 : Aandeel van het slachtvee in de totale runderstapel (in %)	78
Kaart 60 : Aandeel van de slachtkalveren in de totale runderstapel	79
5.3 De runderrassen	80
Kaart 61 : Aandeel van het Witblauw ras van België in het totaal aantal koeien (in %)	81
Kaart 62 : Aandeel van het Roodbont ras van België in het totaal aantal koeien (in %)	81
Kaart 63 : Aandeel van het Zwartbont ras van België in het totaal aantal koeien (in %)	82
Kaart 64 : Aandeel van het Rood ras van West-Vlaanderen in het totaal aantal koeien (in %)	82
Kaart 65 : Aandeel van het Witrood ras van Oost-Vlaanderen in het totaal aantal koeien (in %)	83
Kaart 66 : Aandeel van de toegelaten rassen in het totaal aantal koeien (in %)	83
5.4 De rundveehouders en de omvang van de kudde	84
Kaart 67 : Aandeel van de rundveehouders in het totaal der bedrijven (in %)	85
Kaart 68 : Aandeel in de totale runderstapel van de dieren in de kudde van minder dan 20 stuks (in %)	87
Kaart 69 : Aandeel in de totale runderstapel van de dieren in de kudde van meer dan 100 stuks (in %)	87
Kaart 70 : Aandeel in de melkveestapel van de dieren in de kudde van minder dan 10 stuks (in %)	88
Kaart 71 : Aandeel in de melkveestapel van de dieren in de kudde van meer dan 40 stuks (in %)	88
5.5. De varkensstapel	89
Kaart 72 : Totaal der varkens (in eenheden)	89
Kaart 73 : Dichtheid der varkens (per 100 ha O.C.G.)	90

INHOUDSOPGAVE (vervolg)

Blz.

5.6. De samenstelling van de varkensstapel	91
Kaart 74 : Aandeel van de mestvarkens in de totale varkensstapel (in %)	92
Kaart 75 : Aandeel van de fokvarkens in de totale varkensstapel (in %)	92
5.7. De varkenhouders en de omvang van de varkenskudden	93
Kaart 76 : Aandeel van de varkenshouders in het totaal aantal bedrijven (in %)	93
Kaart 77 : Aandeel van de dieren in de kudden van minder dan 100 mestvarkens in het totaal der mestvarkens (in %)	95
Kaart 78 : Aandeel van de dieren in de kudden van meer dan 400 mestvarkens in het totaal der mestvarkens (in %)	95
Kaart 79 : Aandeel van de dieren in de kudden van minder dan 20 zeugen in het totaal der zeugen (in %)	96
Kaart 80 : Aandeel van de dieren in de kudden van meer dan 100 zeugen in het totaal der zeugen (in %)	97
5.8. Het pluimvee	98
Kaart 81 : Totaal aantal leghennen (in eenheden)	98
Kaart 82 : Aandeel van de legbatterijen met meer dan 15 000 leghennen in het totaal der leghennen (in %)	99
Kaart 83 : Totaal aantal vleeskippen (in eenheden)	100
Kaart 84 : Aandeel van de kippenhokken met meer dan 30 000 vleeskippen in het totaal der vleeskippen (in %)	101
6. De landbouwbedrijven	102
6.1. Aantal en omvang van de bedrijven	102
Kaart 85 : Totaal aantal bedrijfsleiders (in eenheden)	102
Kaart 86 : Gemiddelde oppervlakte van de bedrijven (in ha)	104
6.2. De bedrijven per categorie	105
Kaart 87 : Hoofdberoepslandbouwers en -veeouders (categorie 1) (in eenheden)	107
Kaart 88 : Aandeel van de oppervlakte van de bedrijven van categorie 1 in de totale O.C.G. (in %)	107
Kaart 89 : Hoofdberoepstuinbouwers (categorie 2) (in eenheden)	107
Kaart 90 : Aandeel van de oppervlakte van de bedrijven van categorie 2 in de totale O.C.G. (in %)	108
Kaart 91 : Bijberoepsproducenten (categorie 3) (in eenheden)	109
Kaart 92 : Aandeel van de oppervlakte van de bedrijven van categorie 3 in de totale O.C.G. (in %)	109
6.3. Opvolging, boekhouding en vorming	110
Kaart 93 : Aandeel van de hoofdberoepslandbouwers (ouder dan 50 jaar) waarvan de opvolging verzekerd is, in het totaal van de bedrijven (categorie 1,2 en 5) (in %)	111
Kaart 94 : Aandeel van de hoofdberoepslandbouwers (ouder dan 50 jaar) waarvan de opvolging niet verzekerd is, in het totaal van de bedrijven (categorie 1,2 en 5) (in %)	112
Kaart 95 : Aandeel van de beroepsbedrijven met boekhouding in het totaal van deze bedrijven (categorie 1,2 en 5) (in %)	113
Kaart 96 : Aandeel van de beroepslandbouwers met beroepsopleiding in het totaal van de beroepslandbouwers (categorie 1,2 en 5)	114
6.4 Omvang van de bedrijven	115
Kaart 97 : Hoofdberoepsbedrijven (categorie 1, 2 en 5) zonder bedrijfsoppervlakte (in eenheden)	115
Kaart 98 : Hoofdberoepsbedrijven (categorie 1, 2 en 5) met een O.C.G. van minder dan 1 ha (deze zonder O.C.G. uitgezonderd (in eenheden)	118
Kaart 99 : Aandeel van de hoofdberoepsbedrijven (categorie 1, 2 en 5) met een O.C.G. van minder dan 1 ha in de totale O.C.G. (in %)	118
Kaart 100 : Hoofdberoepsbedrijven (categorie 1, 2 en 5) met een O.C.G. van 1 tot -5 ha (in eenheden)	119
Kaart 101 : Aandeel van de hoofdberoepsbedrijven (categorie 1, 2 en 5) met een O.C.G. van 1 tot -5 ha in de totale O.C.G. (in %)	119
Kaart 102 : Hoofdberoepsbedrijven (categorie 1, 2 en 5) met een O.C.G. van 5 tot -10 ha (in eenheden)	120
Kaart 103 : Aandeel van de hoofdberoepsbedrijven (categorie 1, 2 en 5) met een O.C.G. van 5 tot -10 ha in de totale O.C.G. (in %)	120
Kaart 104 : Hoofdberoepsbedrijven (categorie 1, 2 en 5) met een O.C.G. van 10 tot -20 ha (in eenheden)	121
Kaart 105 : Aandeel van de hoofdberoepsbedrijven (categorie 1, 2 en 5) met een O.C.G. van 10 tot -20 ha in de totale O.C.G. (in %)	121

INHOUDSOPGAVE (vervolg)

	Blz.
Kaart 106 : Hoofdberoepsbedrijven (categorie 1, 2 en 5) met een O.C.G. van 20 tot -30 ha (in eenheden)	124
Kaart 107 : Aandeel van de hoofdberoepsbedrijven (categorie 1, 2 en 5) met een O.C.G. van 20 tot -30 ha in de totale O.C.G. (in %)	124
Kaart 108 : Hoofdberoepsbedrijven (categorie 1, 2 en 5) met een O.C.G. van 30 tot -50 ha (in eenheden)	125
Kaart 109 : Aandeel van de hoofdberoepsbedrijven (categorie 1, 2 en 5) met een O.C.G. van 30 tot -50 ha in de totale O.C.G. (in %)	125
Kaart 110 : Hoofdberoepsbedrijven (categorie 1, 2 en 5) met een O.C.G. van 50 tot -100 ha (in eenheden)	126
Kaart 111 : Aandeel van de hoofdberoepsbedrijven (categorie 1, 2 en 5) met een O.C.G. van 50 tot -100 ha in de totale O.C.G. (in %)	126
Kaart 112 : Hoofdberoepsbedrijven (categorie 1, 2 en 5) met een O.C.G. van 100 ha en meer (in eenheden)	127
Kaart 113 : Aandeel van de hoofdberoepsbedrijven (categorie 1, 2 en 5) met een O.C.G. van 100 ha en meer in de totale O.C.G. (in %)	127
Kaart 114 : Bijberoepsbedrijven (categorie 3 en 4) met een O.C.G. van minder dan 1 ha (bedrijven zonder O.C.G. uitgezonderd) (in eenheden)	130
Kaart 115 : Aandeel van de bijberoepsbedrijven (categorie 3 en 4) met een O.C.G. van minder dan 1 ha in de totale O.C.G. (in %)	130
Kaart 116 : Bijberoepsbedrijven (categorie 3 en 4) met een O.C.G. van 1 tot -5 ha (in eenheden)	131
Kaart 117 : Aandeel van de bijberoepsbedrijven (categorie 3 en 4) met een O.C.G. van 1 tot -5 ha in de totale O.C.G. (in %)	131
Kaart 118 : Bijberoepsbedrijven (categorie 3 en 4) met een O.C.G. van 5 ha en meer (in eenheden)	132
Kaart 119 : Aandeel van de bijberoepsbedrijven (categorie 3 en 4) met een O.C.G. van 5 ha en meer in de totale O.C.G. (in %)	132
6.5. Wijze van uitbating, grondversnippering en toegankelijkheid	133
Kaart 120 : Aandeel van de pachtgronden in het totaal van de O.C.G. van de hoofdberoepsbedrijven (categorie 1,2 en 5) (in %)	134
Kaart 121 : Aandeel van de hoofdberoepsbedrijven die uit meerdere grondstukken bestaan in het totaal aantal hoofdberoepsbedrijven (categorie 1, 2 en 5) (in %)	136
Kaart 122 : Gemiddeld aantal grondstukken per hoofdberoepsbedrijf (categorie 1, 2 en 5) (in eenheden)	137
Kaart 123 : Gemiddelde oppervlakte van de grondstukken van de hoofdberoepsbedrijven (categorie 1,2 en 5) (in ha)	138
Kaart 124 : Aandeel van de grondstukken zonder rechtstreekse toegang tot de openbare weg in het totaal aantal grondstukken van de hoofdberoepsbedrijven (categorie 1, 2 en 5) (in %)	140
Kaart 125 : Aandeel van de hoofdberoepsbedrijven waarvan de gebouwen geen rechtstreekse toegang tot een verharde weg hebben, in het totaal aantal hoofdberoepsbedrijven (categorie 1, 2 en 5) (in %)	141
7. Uitrusting en materieel	142
7.1. Bedrijfs- en woongebouwen	142
Kaart 126 : Aandeel van de bedrijfsgebouwen daterend van voor 1919 in het totaal van de oppervlakte van de bedrijfsgebouwen (in %)	142
Kaart 127 : Aandeel van de bedrijfsgebouwen daterend van na 1950 in het totaal van de oppervlakte van de bedrijfsgebouwen (in %)	143
Kaart 128 : Aandeel van de woongebouwen daterend van voor 1919 in het totaal van de oppervlakte van de woongebouwen (in %)	144
Kaart 129 : Aandeel van de woongebouwen daterend van 1950 tot 1970 in het totaal van de oppervlakte van de woongebouwen (in %)	145
Kaart 130 : Aandeel van de woongebouwen daterend van na 1970 in het totaal van de oppervlakte van de woongebouwen (in %)	145
7.2. De mechanische trekkracht	146
Kaart 131 : Mechanische trekkracht (in kw)	146
Kaart 132 : Relatieve omvang van de mechanische trekkracht (in kw per ha O.C.G.)	147
Kaart 133 : Mechanisch vermogen van de maaidorsers (in kw)	148
Kaart 134 : Relatieve omvang van het mechanisch vermogen van de maaidorsers (in kw per ha O.C.G.)	148
7.3. Moderne uitrustingsgoederen	149
Kaart 135 : Aantal melkkoeltanks (in eenheden)	150
Kaart 136 : Aandeel van de melkveehouders die over melkkoeltanks beschikken in het totaal van de melkveehouders (in %)	150
Kaart 137 : Rijkui- en sleufsilo's (in eenheden)	151
Kaart 138 : Aandeel van de rundveehouders die over rijkui- of sleufsilo's beschikken in het totaal der rundveehouders (in %)	151
Kaart 139 : Vertikale silo's (in eenheden)	152
Kaart 140 : Aandeel van de rundveehouders die over torensilo's beschikken in het totaal der rundveehouders (in %)	152

INHOUDSOPGAVE (vervolg)

	Blz.
Tweede deel: ECONOMISCHE ANALYSE	153
1.- Methodologische inleiding	155
1.1 Bruto-standaard saldi (B.S.S.)	155
1.2 De technisch-ekonomische gerichtheid	157
2.- De grote productiesectoren	162
2.1 De sector van de akkerbouw	162
Kaart 1 : Waarde (in B.S.S.) van de akkerbouw (in miljoen f)	162
Kaart 2 : Waarde (in B.S.S.) van de akkerbouwsector (in duizend f/ha totaal beteelde oppervlakte)	163
Kaart 3 : Aandeel van de akkerbouwsector in de totale landbouwproductiewaarde (in B.S.S.)	164
2.2 De sector van de graasdieren	165
Kaart 4 : Waarde (in B.S.S.) van de graasdierensector (in miljoen f)	165
Kaart 5 : Waarde (in B.S.S.) van de graasdierensector (in duizend f/ha totaal beteelde oppervlakte)	166
Kaart 6 : Aandeel van de graasdierensector in de totale produktiewaarde (in B.S.S.)	167
Kaart 7 : Waarde van de graasdierensector (in B.S.S.) per hectare voedergewassen (in duizend f/ha)	168
2.3 De tuinbouw	169
Kaart 8 : Waarde (in B.S.S.) van de tuinbouwsector (in miljoen f)	169
Kaart 9 : Waarde (in B.S.S.) van de tuinbouwsector (in duizend f/ha totaal beteelde oppervlakte)	170
Kaart 10 : Aandeel van de tuinbouwsector in de totale landbouwproductiewaarde (in B.S.S.)	171
2.4 Hokdieren	172
Kaart 11 : Waarde (in B.S.S.) van de hokdierensector (in miljoen f)	172
Kaart 12 : Waarde (in B.S.S.) van de hokdierensector (in duizend f/ha totaal beteelde oppervlakte)	173
Kaart 13 : Aandeel van de hokdieren in de totale waarde van de landbouwproductie (in B.S.S.)	174
2.5 De totale productie	175
Kaart 14 : Waarde (in B.S.S.) van de totale landbouwproductie (in miljoen f)	175
2.6 De B.S.S. per beroepsbedrijf	176
Kaart 15 : Waarde (in B.S.S.) van de totale landbouwsector (in duizend f/ha totaal beteelde oppervlakte)	177
Kaart 16 : Waarde (in B.S.S.) per beroepsbedrijf (x 1 000 f)	178
2.7 Synthese	179
3.- De technisch-ekonomische gerichtheid van de landbouwbedrijven	180
Kaart 17 : Aandeel van de akkerbouwbedrijven (type 1) in het totaal aantal bedrijven	184
Kaart 18 : Aandeel van de tuinbouwbedrijven (type 2+3) in het totaal aantal bedrijven	184
Kaart 19 : Aandeel van de graasdierenbedrijven (type 4) in het totaal aantal bedrijven	185
Kaart 20 : Aandeel van de melkveebedrijven (type 41) in het totaal aantal bedrijven	185
Kaart 21 : Aandeel van de gemengde rundveehouderijbedrijven (type 43) in het totaal aantal bedrijven	186
Kaart 22 : Aandeel van de jong- en mestveebedrijven (met zoogkoeien) (type 421) in het totaal aantal bedrijven	186
Kaart 23 : Aandeel van de hokdierenbedrijven (type 5) in het totaal aantal bedrijven	187
Kaart 24 : Aandeel van de mestvarkensbedrijven (type 512) in het totaal aantal bedrijven	187
Kaart 25 : Aandeel van de gemengde akker-tuinbouwbedrijven (type 6) in het totaal aantal bedrijven	188
Kaart 26 : Aandeel van de gemengde bedrijven (akkerbouw-veehouderij en n.e.g. (type 8) in het totaal aantal bedrijven	188
Kaart 27 : Aandeel van de bedrijven met combinaties met accent op graasdieren (1/3 < GD < 2/3) (type 71) in het totaal aantal bedrijven	189
Kaart 28 : Aandeel van de gemengde veehouderijbedrijven (type 72) in het totaal aantal bedrijven	189
Kaart 29 : Aandeel van de gemengde bedrijven (type 6+7+8) in de totale bruto toegevoegde waarde	190
Kaart 30 : Aandeel van de gemengde bedrijven (type 6+7+8) in het totaal aantal bedrijven	190
4.- Besluit	191
BIJLAGEN EN KAARTEN BUITEN DE TEKST	
Lijst van de landbouwstreken	193
Lijst van de geografische streken	193
Nota over de landbouwstreken, geografische streken en hun overeenstemming	194
Kaart van de geografische streken	197
Kaart van de landbouwstreken	198
Kaart van de administratieve arrondissementen	199
Kaart van de gemeenten	200
Kaart van de geografische streken (klein formaat)	201
Kaart van de landbouwstreken (klein formaat)	201

ALGEMENE INLEIDING

Deze cartografische studie bestaat uit twee grote delen: het eerste deel is gewijd aan de analyse van de fysische structuren van de landbouw, d.w.z. de spreiding van de produktie van de verschillende gewassen en van de componenten van de verschillende veestapels in België, alsook de spreiding van de eigenschappen van de landbouwbedrijven, met name wat betreft grootte, grondversnippering en uitrusting. Het tweede deel behelst de economische analyse en geeft een beeld van de territoriale verdeling van de produktiewaarde van de hele landbouw en van de grote sectoren ervan: akkerbouw, tuinbouw, graasvee en hokdierenteelt, alsook de spreiding van de bedrijven naar hun technisch-economische oriëntatie, d.w.z. naar het onderscheiden economische belang van de verschillende produktiesectoren binnen het bedrijf.

Al naargelang welke gegevens geanalyseerd worden, werd gebruik gemaakt van de tellingen van 15 mei of 1^e december 1979 en 1982. Aangezien ze kort na elkaar gehouden werden, zijn ze voldoende vergelijkbaar. We moesten gebruik maken van twee opeenvolgende tellingen omdat de tienjaarlijkse algemene landbouwtellingen werden stopgezet, en de uitgebreide gegevens ervan nu verzameld worden in verschillende jaarlijkse tellingen.

Al de gegevens zijn in kaart gebracht op het niveau van de gefusioneerde gemeenten, na de administratieve hervorming van 1 januari 1977, waardoor het aantal gemeenten van 2359 naar 596 werd teruggebracht (592 met landbouwzones).

Deze atlas telt 140 structurele kaarten en 30 economische kaarten, telkens met de nodige commentaar.

Op elke kaart zijn de administratieve grenzen van de provincies en van de gerechtelijke arrondissementen aangebracht. Om de kaarten gemakkelijker te kunnen interpreteren, worden daarnaast nog twee transparanten geleverd met de omtrek van de landbouwstreken en van de geografische streken en substreken. Uit het kaartbeeld van de geanalyseerde elementen blijkt dat de fenomenen vaak in min of meer coherente en terugkerende regionale gehelen zijn gestructureerd. Nog vaker echter vertonen de landbouwstreken zulke interne nuances of zelfs verschillen, dat het zinvoller is de meer gedetailleerde geografische streken en substreken te gebruiken. In elk geval toont de verscheidenheid die men op de kaarten van de gemeenten ziet aan, dat de realiteit weinig te maken heeft met een hypothetische regionale homogeniteit die zou kunnen blijken uit de samenvoeging van de verschillende types van bedrijven die in die streken gevestigd zijn.

De lezer zal aandacht moeten schenken aan de specifieke betekenis van elke kaart, rekening houdend met het weergegeven fenomeen en de gebruikte legende. Er kunnen immers verschillen optreden in de gebruikte percentages en verhoudingscijfers, de berekeningsbases, de bestudeerde categorieën van bedrijven. Zelfs de legende moest aangepast worden aan de weergegeven waarden. Absolute cijfers worden weergegeven door tien verschillende vierkantjes met een oppervlakte in verhouding tot hun waarde. Relatieve cijfers worden weergegeven door zes grijsstenen, waarbij wit de waarde nul aanduidt.

De commentaren begeleiden de lezer niet alleen bij de consultatie van de kaarten, maar nodigen hem ook constant uit om de kaarten met elkaar te vergelijken. Zo zal hij heel wat significante relaties en correlaties ontdekken.

Eerste Deel :

ANALYSE VAN DE LANDBOUWSTRUCTUREN

INLEIDING

Dit deel bestaat uit zeven onderdelen:

- de voornaamste bestemmingen van de oppervlakte cultuurgrond,
- weiden en grasland,
- akkerbouw,
- tuinbouw,
- de veestapel,
- de bedrijven,
- uitrusting en materieel.

Tenzij in de legende uitdrukkelijk iets anders is vermeld, gaat het om alle bedrijven, d.w.z.:

- categorie 1, de bedrijven waarvan het hoofd de landbouw of veefokkerij als hoofdberoep uitoefent (activiteit waaraan de meeste tijd wordt besteed, in twijfelgevallen deze die het grootste inkomen verschaft).
- categorie 2, de bedrijven waarvan het hoofd de tuinbouw als hoofdberoep uitoefent,
- categorie 3, de bedrijven waarvan het hoofd de landbouw, veeteelt of tuinbouw niet als hoofdberoep uitoefent, maar waar toch plantaardige of dierlijke producten voor de verkoop worden voortgebracht,
- categorie 4, bedrijven die geëxploiteerd worden door strafinrichtingen, kostscholen, rusthuizen, tehuisen voor bejaarden en gelijkaardige inrichtingen, godsdienstige of andere gemeenschappen; proef- en onderzoekstations, aanplantingsdiensten van openbare instellingen, bedrijven die afhangen van een onderwijsinstelling. Deze bedrijven kunnen al dan niet voor de verkoop produceren,
- categorie 5, bedrijven die landbouw- of tuinbouwwerken als hoofd- of nevenberoep uitvoeren voor rekening van land- of tuinbouwers, of die machines of installaties ter beschikking stellen aan deze personen, en die plantaardige of dierlijke producten voor de verkoop voortbrengen.
- categorie 6, idem, maar zonder productie van plantaardige of dierlijke producten voor de verkoop,
- categorie 7, coöperatieve verenigingen voor gemeenschappelijk gebruik van land- en tuinbouwmachines.

Op verscheidene kaarten wordt uitsluitend rekening gehouden met de bedrijven van de categorieën 1, 2 en 5, dit zijn bedrijven die als hoofdberoep worden geëxploiteerd. Op andere kaarten worden enkel de bedrijven van de categorieën 3 en 4 in acht genomen, dit zijn de bedrijven geëxploiteerd als nevenberoep.

Als bedrijfsoppervlakte geldt steeds de "totale oppervlakte cultuurgrond", d.w.z. de gezamenlijke oppervlakte van weiden en grasland, land- en tuinbouwteelten in open lucht, inclusief fruit- en tuinbouwteelten bestemd voor eigen gebruik van het gezin van de aangever, installaties onder glas of plastic,

wijmenaanplantingen en tijdelijk teeltvrij gelaten grond, exclusief alle andere oppervlakten zoals beboste en met kerstbomen beplante oppervlakten.

De elementen waarop in de eerste vijf groepen van kaarten telkens de nadruk ligt, worden gekenmerkt door een grote mate van onderlinge afhankelijkheid.

Weide- en grasland, landbouwteelt, tuinbouw en veestapel, kunnen immers op verschillende manieren in één landbouwbedrijf gecombineerd zijn. Deze combinatie bepaalt het productiesysteem van het bedrijf. Dit wordt in het tweede deel van de studie economisch geanalyseerd langs de technisch-economische gerichtheid om. Deze laatste kan ook in dit deel een interessante invalshoek bieden, van waaruit men de biologische, technische en sociale interdependenties zou kunnen analyseren die deze systemen op agronomisch gebied inhouden. Maar we hebben ons beperkt tot een reeks analytische kaarten die een beeld geven van de componenten van wat wij de produktiestructuur op gemeentelijk vlak noemen: elke kaart toont het belang van één van die componenten per gemeente. Het gaat dus niet om productiesystemen: deze worden op het niveau van de bedrijven bepaald. Om het verschil tussen deze twee begrippen duidelijker te maken geven we een voorbeeld: de produktiestructuur van een gemeente wordt bepaald door de verdeling van haar nuttige landbouwoppervlakte tussen de diverse speculaties, b.v.: 50% weiden en 50% akkerbouw. Het productiesysteem op het niveau van de bedrijven, kan maar moet niet overeenstemmen met deze verdeling in de gemeente. Het ene uiterste is dat in 100% van de bedrijven de oppervlakte verdeeld is tussen de twee speculaties zoals gemiddeld in de gemeente; het andere is dat 50% van de boerderijen weiden en de overige 50% akkers als monocultuur exploiteren. Daartussen zijn vele verschillende verhoudingen van de twee speculaties denkbaar. De analytische kaarten geven hier geen informatie over, en indien we ze naast elkaar leggen en vergelijken kunnen we er alleen gemeentelijke produktiestructuren uit afleiden.

De laatste twee groepen in kaart gebrachte elementen

- de bedrijven, uitrusting en materieel - kunnen beschouwd worden als endogene gevolgen van de aanpassing van de boerderijen aan de productiesystemen en -structuren of eventueel ook als oorzakelijke elementen in de mate dat de productie zich eveneens moet aanpassen aan de grootte en de eigenheid van de bedrijven, m.a.w. aan hun verkavelingsgraad, gebouwen, uitrusting en machines - die moeten renderen - en aan de opleiding van de landbouwer. In elk geval is het methodologisch absoluut noodzakelijk om de kaarten onderling te vergelijken.

Bij de beoordeling van kaarten houdt de lezer best ook nog een aantal beïnvloedende factoren in gedachten die onafhankelijk zijn van de hier behandelde onderwerpen. Op de belangrijkste ervan komen we in ons betoog nog terug. Fysische factoren zijn b.v. de bodemgesteldheid, het klimaat, de waterhuishouding, het reliëf, de ligging en ook de ondergrond. Zij worden tot op zekere hoogte samengevoegd door de indeling in landbouwstreken en geografische streken. Menselijke factoren zijn, naast de in kaart gebrachte elementen die hoger werden genoemd, het geheel van technische gegevens uit de agronomie, met o.a. de landbouwproductiesystemen; het arbeidspotentieel, dat ook samenhangt met de grootte van het gezin van de exploitant; de organisatie van de markt, de transportmiddelen en de grote verbruiksmarkten; de agrovoedingsnijverheid en andere nijverheden die landbouwprodukten verbruiken; het eigen verbruik, de voedingsgewoonten, de binnen en buitenlandse handel, de nationale en E.G.-overheidsstussenkomsten, dit alles wordt in ons systeem geschraagd door het principe van de economische rentabiliteit. De kenmerken van onze huidige landbouw worden sterk beïnvloed door de wereldeconomie.

Bij het zoeken naar verklaringen moeten natuurlijk ook elementen van verandering aan bod komen. Men heeft gezegd "dat er tussen aarde en mens alleen een harmonie kan bestaan die voortdurend in de beweging geschapen en herschapen wordt" (F. CLOSON in KLATZMANN, 1955), en dit ondanks het rigide karakter van het werk met levende wezens, planten en dieren, en ondanks de langdurige afschrijvingen voor steeds zwaardere investeringen in het eigen bedrijf. De markt en de economie als dusdanig evolueren sneller dan de landbouwstructuren, een reden te meer om aandacht te hebben voor de factor tijd. Een localisering op een bepaald moment kan een bestendig karakter hebben, maar zij kan evengoed de uitdrukking zijn van een groeiende produktie onder invloed van positieve factoren, of integendeel, een overblijfsel van een belangrijke produktie die onder invloed van negatieve factoren verdwijnt.

In de begeleidende commentaar bij de kaarten staan eerst de waarden van 1982 voor het Rijk, en een vergelijking met de cijfers voor 1984, 1970 en 1950. Daarop volgen de algemene localisatie- en ontwikkelingsfactoren en, in grove trekken, de verdeling over het land, doorgaans aan de hand van de landbouwstreken. Voor een meer gedetailleerde beschrijving worden dan naast de landbouwstreken ook de meer gedifferentieerde geografische streken en substreken gebruikt. Tot slot wordt er in sommige gevallen gewezen op dominante regionale eigenschappen en wordt er eventueel

verwezen naar andere kaarten.

Bij het raadplegen van de kaarten moet men op het volgende letten:

- in de commentaar begint de beschrijving op het niveau van de landbouwstreken;
- voor meer detaillering worden de geografische streken en substreken gebruikt;
- indien substreken die op de kaart van de geografische streken voorkomen, niet in de commentaar beschreven worden, dan is dit omdat ze met betrekking tot het onderwerp niet of nauwelijks een eigen identiteit vertonen (bvb. in Vlaanderen: het Land van Waas, in Henegouwen: de streek van Ath en Zinnik, meestal vermeld onder de benaming Centraal Henegouwen) of omdat de grenzen van de gefusioneerde gemeenten ze overschrijden (bvb. in de Famenne: de Calestienne in Tussen-Samber-en-Maas en in het oosten; in de Ardennen: de Rièzes en de Thiérache, in de Condroz: de streek van Samber en Maas, het Land van Acoz, Marlagne, de Condrusische Ardennen);
- hetzelfde geldt voor de landbouwstreek Henegouwse Kempen;
- Waals-Brabant wordt meestal bij de Zandleemstreek gevoegd, maar een klein deel in het zuiden behoort tot de Leemstreek;
- het gedeelte rond Roeselare maakt deel uit van het westelijk deel van zandlemig Vlaanderen, tenzij anders vermeld;
- bij de interpretatie van de absolute waarden moet men zich kunnen losmaken van dat gedeelte van de verschillen in de aanduidingen dat verband houdt met verschillen in oppervlakte van de gemeenten en in het bijzonder met verschillen in de oppervlakte cultuurgrond. De stedelijke gebieden op de kaart van de geografische streken en substreken worden bijna altijd gekenmerkt door een beperkte oppervlakte cultuurgrond en dit heeft een invloed op het geheel van de gedetailleerde kaarten. Dit geldt voor de Brusselse en Antwerpse agglomeraties, de as van Samber en Maas met Luik, Charleroi, Namen en de Borinage. Dergelijke beperkte oppervlakten vindt men ook op het Kempens plateau; (zie kaart 1 en de commentaar erbij).

1.- DE VOORNAAMSTE BESTEMMINGEN VAN DE OPPERVLAKTE CULTUURGROND

Dit hoofdstuk ontleedt de absolute omvang van de oppervlakte cultuurgrond per gemeente en de verdeling van de absolute en relatieve waarden van de oppervlakten die worden gebruikt als weiden en grasland, voor land- en tuinbouw, in 1982.

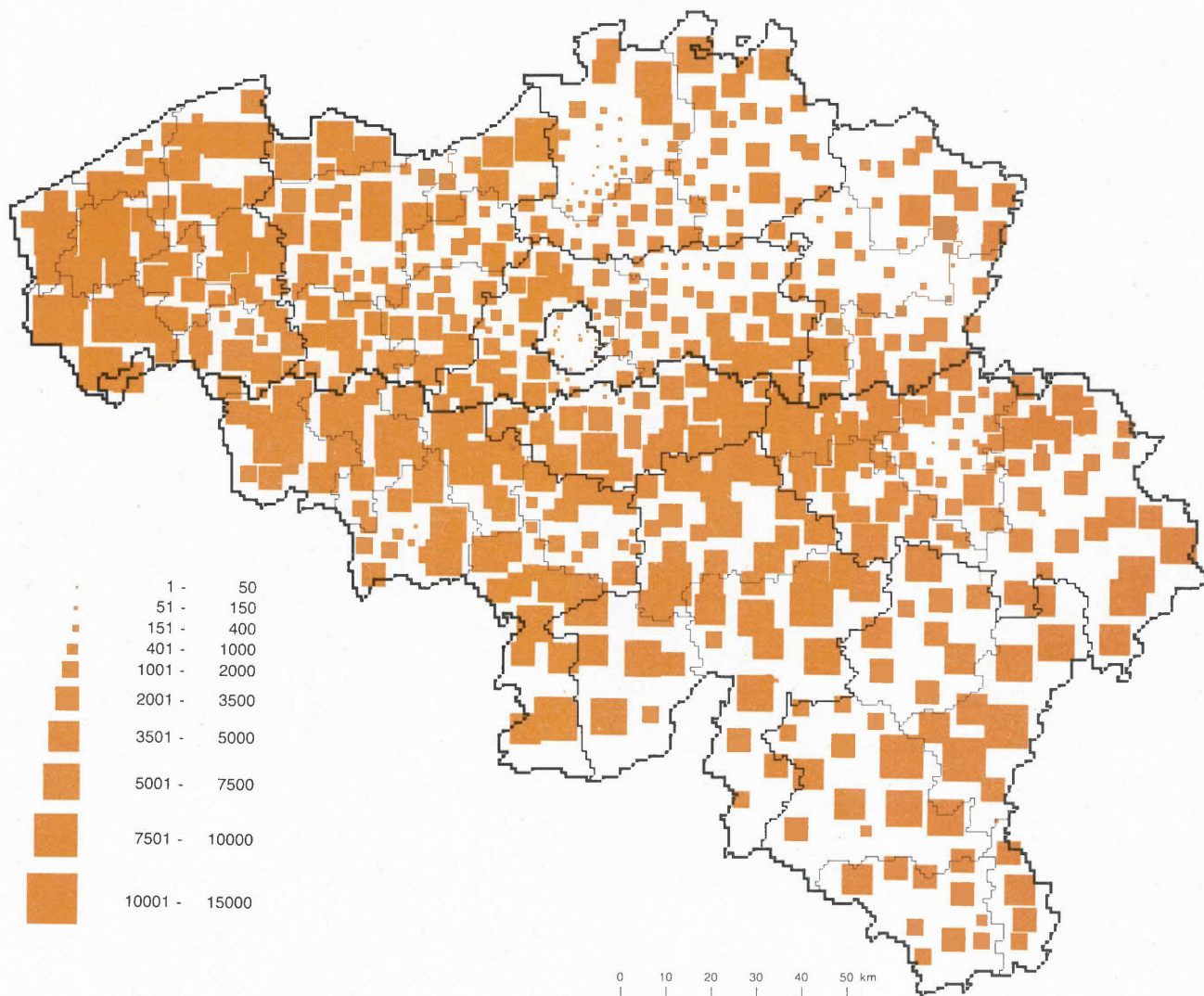
Kaart 1 geeft de verdeling weer van de oppervlakte cultuurgrond uitgedrukt in ha per gemeente.

Zij bedraagt in het totaal 1 404 059 ha voor heel het Rijk (1 395 618 ha in 1984), of iets minder dan de helft (45%)

van de totale oppervlakte van het Rijk (3 052 000 ha of 30 520 km²). Bossen bedekken ongeveer 600 000 ha (20% van het Rijk). Het overige gedeelte van de oppervlakte omvat de steden, de industriële en andere infrastructuur, samen ongeveer 1 050 000 ha (33%), de rest, ongeveer 50 000 ha (1,5%) is braakland. De oppervlakte cultuurgrond is in ongeveer dertig jaar met bijna 462 000 ha geslonken (1 816 303 ha in 1950, 1 542 442 ha in 1970). De algemeen voortschrijdende urbanisering en de herbebossing ten zuiden van de as van Samber en Maas zijn hiervoor verantwoordelijk.

Kaart 1 : OPPERVLAKTE CULTUURGROND (in ha)

Het Rijk : 1 404 059 ha

Bij de analyse van de kaart moet men er rekening mee houden dat de omvang van de gemeenten een invloed heeft op de omvang van de gebruikte tekens. De analyse gebeurt op basis van de plaatsruimte die de vierkanten op de kaart innemen en die de oppervlakte weergeeft die voor de landbouw bestemd is.

Bij een eerste benadering blijkt dat de Leemstreek, de Polders en het noorden van de Luikse Weidestreek de meest uitgestrekte landbouwoppervlakten omvatten. Daarna komen, in Vlaanderen, een groot deel van de Vlaamse Zandstreek en van de Zand-leemstreek, met minima in de Kempen. In Wallonië zijn er oppervlakten van gemiddelde omvang in de Condroz. In de overige streken van het zuid-oosten zien we kleinere landbouwoppervlakten.

1. Een grondige analyse toont aan dat de meest uitgestrekte landbouwoppervlakten voorkomen in de Polders, aan beide uiteinden van de Leemstreek (het Doornikse en Haspengouw), in het noorden van de Luikse Weidestreek (Tussen-Vesder-en-Maas) en aan het westelijke uiteinde van de Zandleemstreek: de Westhoek.
2. De landbouw is iets minder, maar nog steeds overwegend aanwezig in het westen van zandig en zandlemig Vlaanderen, in de Henegouwse Leemstreek en, in het oosten, in de Zandleemstreek: het Hageland en Vochtig Haspengouw.
3. In het centrum van het land heeft de verstedelijking in de driehoek Brussel-Antwerpen-Gent als gevolg dat de landbouwoppervlakte er in de minderheid is. Het gaat om gronden in de Zand-, de Zandleem- en de Leemstreek: in het oosten van zandig en zandlemig Vlaanderen, in Klein-Brabant en in het westen van Vlaams Brabant, evenals in Waals Brabant, waar de invloed van Brussel zelf merkbaar is. De as Antwerpen-Brussel laat ook naar het oosten toe zijn invloed gelden en vervoegt langs die kant de sterke urbanisatie in de Kempen, die gepaard ging met de demografische en industriële expansie van de jaren zestig. Dit verklaart de minimale landbouwoppervlakten in het uiterste oosten van de Vlaamse Zandstreek (de Verbeterde Kempen) en in Zand- en Leemstreek ten oosten van Brussel: de Brabantse Kempen en het oosten van Vlaams Brabant, naar Leuven toe. Deze minima vindt men uiteraard ook terug in de Kempen, met uitzondering van twee uitstulpingen in het noorden (subregio Hoogstraten) en in het noordoosten (subregio Bree). Dit laatste gegeven heeft te maken met de vele bossen, die een aanzienlijke oppervlakte beslaan sinds de aanplanting van coniferen op onbebouwde gronden tijdens de vorige eeuw.
4. In het midden van Wallonië laat de stedelijke en industriële as van Samber en Maas zijn invloed gelden. Eens de grens voorbij, vermindert de landbouwoppervlakte ten voordele van de nogal aanzienlijke beboste oppervlakte. De landbouw beslaat aldus, in dalende volgorde, minder en minder ruimte in de Condroz, in de Ardennen (of Centrale Ardennen), in de Jurastreek, in Het Ardeense deel van de Luikse Weidestreek (of Noordoostelijke Ardennen), in de Hoge Ardennen en in de Famenne. In de Centrale Ardennen op de Woudrand ten noorden en ten zuiden

van de centrale plateau's (woudmassieven van Saint-Hubert, wouden van Anlier, Herbeumont, Chiny, enz.), vindt men de kleinste landbouwgronden; de as van Bastogne naar Neufchâteau daarentegen is meer bebouwd. In de Jurastreek is er eveneens een tegenstelling tussen Gaume in het westen, met zijn grote wouden tussen Semois, Ton en Vire, en het Land van Aarlen, met meer landbouwgronden. Het uitzicht van de noordoostelijke Ardennen vertoont verwantschap met dat van de Woudrand: dit zijn de Ardennen van de valleien, de wouden, het toerisme en de beperkte landbouwgebieden.

5. In de grote agglomeraties tenslotte, vindt men geen landbouw: vooreerst de Brusselse agglomeratie, dan de Antwerpse en verder Luik, Charleroi, Gent, Namen en de Borinage.

De gemeenten die het minst rijk zijn aan landbouw, hebben 1 tot 42 ha landbouwoppervlakte (18 gemeenten), de grootsten meer dan 10 000 ha (3 gemeenten). Het meest vindt men eenheden tussen 1 000 en 3 500 ha (314 gemeenten).

Tot besluit kunnen wij zeggen dat de meest standvastige landbouwstreken, die met de rijkste mogelijkheden zijn, zoals de Polders en het grootste deel van de Leemstreek, of de streken waar de mogelijkheden bevredigend zijn en die ver van de oprukkende verstedelijking liggen, zoals het westen van zandig en zandlemig Vlaanderen. De streken met het minst landbouw zijn ofwel verstedelijkte gebieden, zoals de stadsgewesten van Antwerpen of Brussel, ofwel streken met weinig mogelijkheden, zoals deze ten zuiden van de as van Samber en Maas of zoals de Kempen, die bovendien verstedelijkt zijn.

Kaart 2 geeft de indeling weer van weiden en grasland in ha per gemeente.

Hierin zijn ook de grasboomgaarden begrepen, d.w.z. grasland met hoogstammige fruitbomen dat echte weidegrond is en afgegraasd of gemaaid wordt. De totale oppervlakte van weiden en grasland bedraagt 692 346 ha voor heel het land, d.w.z. 49% van de oppervlakte cultuurgrond (679 838 ha in 1984, 50%, tegen 873 000 ha in 1950, 48%, en 803 000 ha in 1970, 52%). De evolutie van de weidegronden volgde dus van min of meer nabij de afname van de oppervlakte cultuurgrond (O.C.G.) tijdens het laatste decennium, met een lichte bijkomende daling.

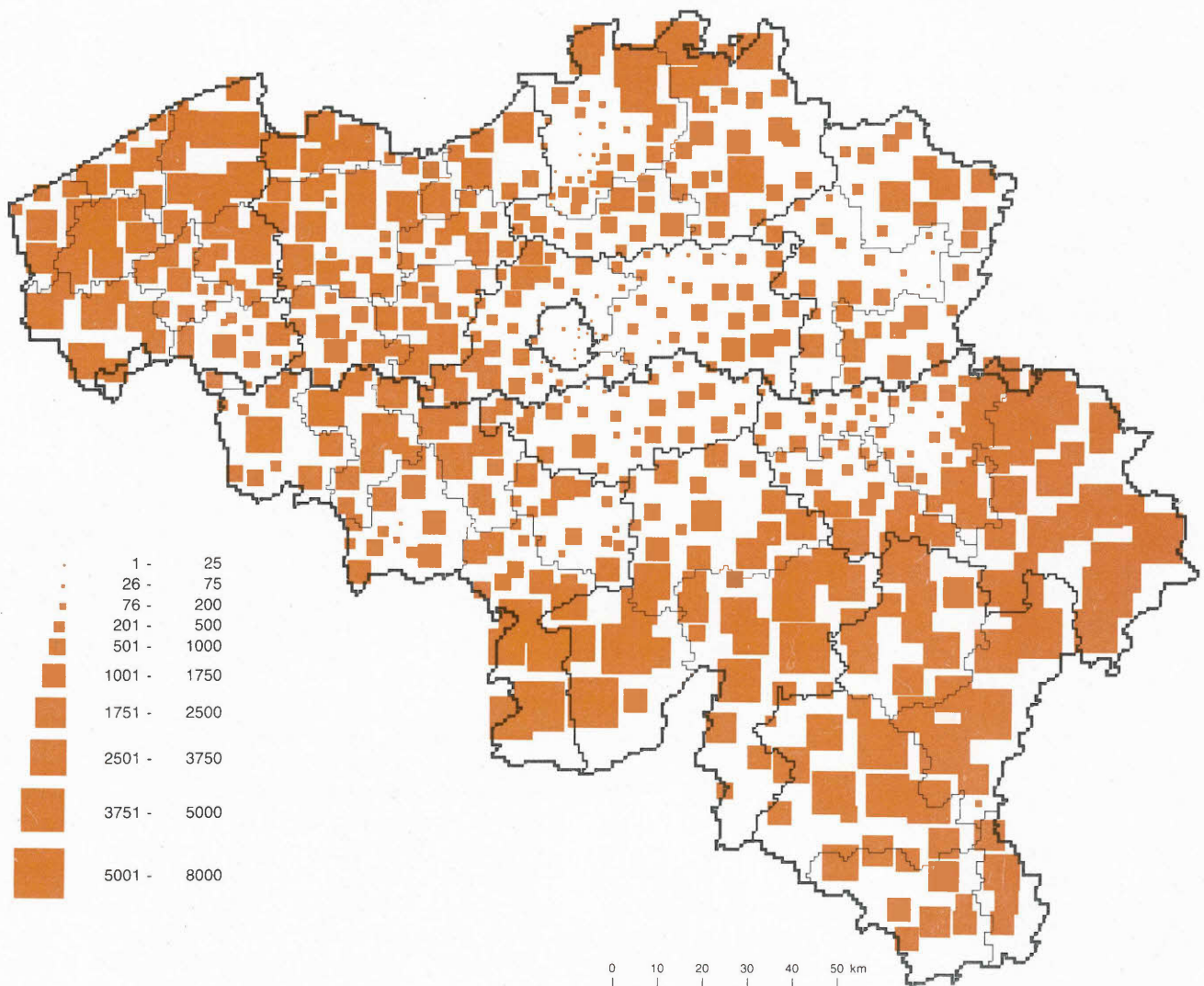
1. Bij een analyse van de kaart blijkt dat de weidegronden hoofdzakelijk geconcentreerd zijn in de Waalse streken ten zuiden van de as van Samber en Maas, met name in Tussen-Vesder-en-Maas, in een zone in het uiterste westen van de Vlaamse streken (Polders, de Vlaamse zandstreek ten westen van Gent, in de Zandleemstreek: de Westhoek) en in het noorden en noordoosten van de Kempen (subregio's Hoogstraten en Bree). In al deze streken is er per gemeente meestal meer dan 1 000 en zelfs 2 500 ha weiden en grasland.
2. Er zijn ook nog heel wat weidegronden in alle andere streken ten westen van Brussel en in de rest van de Kempen.

Meer in detail, gaat het voor de streken ten westen van de as Brussel-Antwerpen over: in de Zand- en de Zandleemstreek, het oosten van zandig Vlaanderen, Klein-Brabant, zandlemig Vlaanderen, Vlaams Brabant en het westen van Waals Brabant en, in de Leemstreek, Centraal-Henegouwen. De gemeenten tellen er over het algemeen tussen de 500 en de 1 750 ha weidegronden. In het oosten kan men de Antwerpse Kempen (en de Verbeterde Kempen) erbij rekenen, alsook de zandlemige strook van het Hageland en Vochtig Haspengouw.

3. Een minimale aanwezigheid van weidegronden vinden we vooral in het oostelijk centraal gedeelte van het land, rond de hoofdstad, en in de Leemstreek in: het Doornikse, de Henegouwse Hauts-Pays, het oosten van Waals Brabant en Haspengouw (vooral het Luikse deel); verder in de Zandleemstreek ten oosten van Brussel, d.w.z. in de Brabantse Kempen en het oosten van Vlaams Brabant, en in een deel van de Limburgse Kempen. De oppervlakte van de weidegronden per gemeente ligt er over het algemeen lager dan 1 000 en dan 500 ha.

Kaart 2 : WEIDEN EN GRASLAND (in ha)

Het Rijk : 692 346 ha

Kaart 3 geeft de relatieve belangrijkheid van de weidegronden weer in verhouding tot de totale de oppervlakte cultuurgrond in de gemeente.

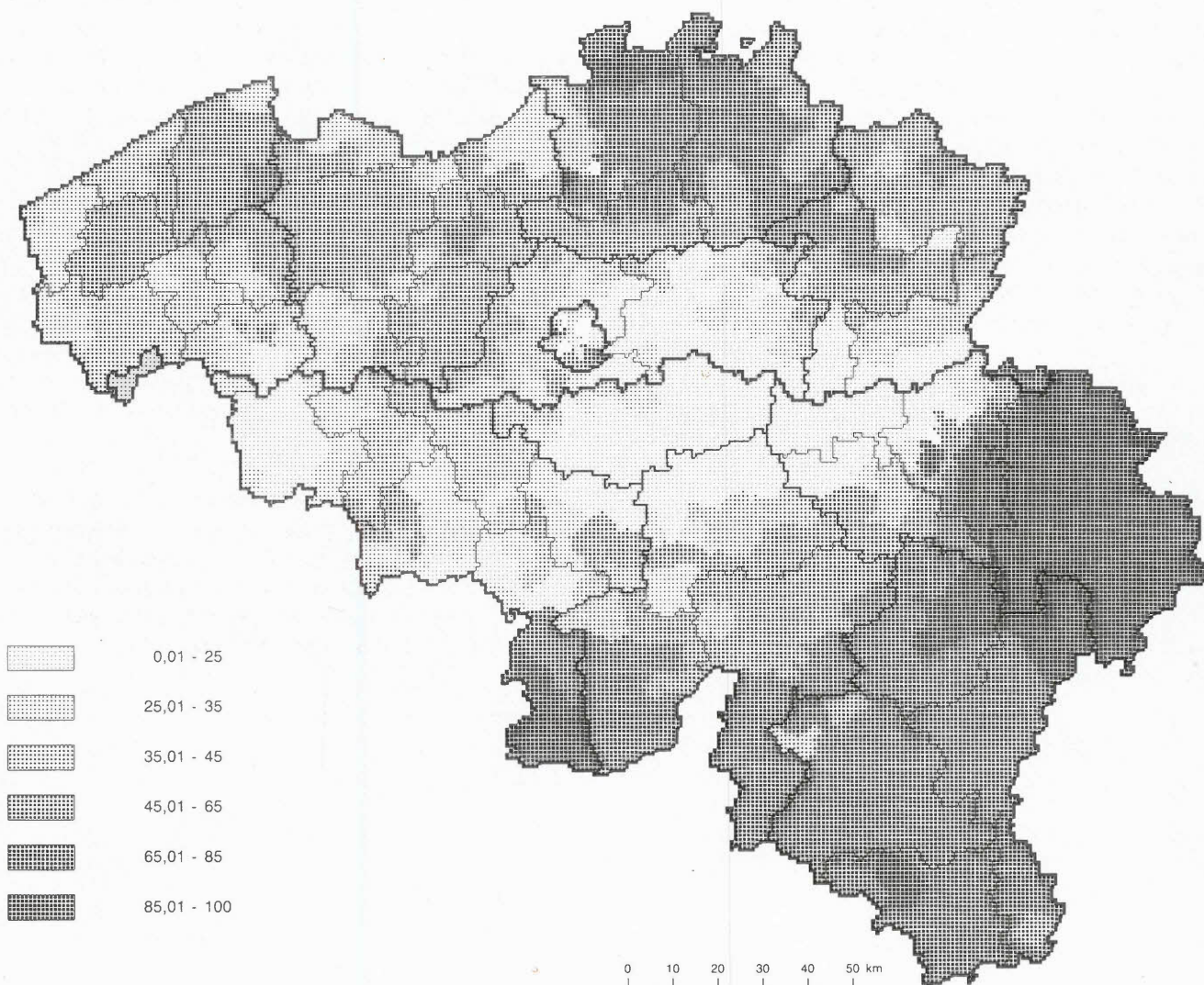
1. De kaart bevestigt het monocultuur-karakter van de Luikse Weidestreek en de Hoge Ardennen, met meer dan 85% weiden en grasland; er zijn uitlopers met dergelijke percentages naar het zuiden, in de Ardennen. In het zuidwesten vindt men een klein soortgelijk gebied in de laars van Henegouwen, in Tussen-Samber-en-Maas, maar het valt niet helemaal samen met de Weidestreek van de Fagne.

2. De meeste andere streken in het zuiden van Wallonië worden gekenmerkt door waarden tussen 65 en 85% weidegrond (Famenne, Ardennen, Jurastreek). In de Kempen vindt men twee waardegroepen: eerder 65 tot 85% in de Antwerpse Kempen, eerder 45 tot 65% in de Limburgse Kempen.

3. Deze verhoudingen, 45 tot 65%, die kenmerkend zijn voor een gemengd bodemgebruik, vindt men terug in de Condroz, in de Vlaamse Leemstreek (met inbegrip van Klein-Brabant en de Verbeterde Kempen), in de Zandleemstreek tussen Schelde en Dender en, hier en daar, in de Zeepolders.

Kaart 3 : AANDEEL VAN DE WEIDEGRONDEN IN DE O.C.G. (in %)

Rijksgemiddelde : 49,31%

4. De percentages liggen tussen 25 en 45% in de andere delen van de Zandleemstreek ten westen van Brussel, plaatselijk in de Zee- en rivierpolders, en in de Henegouwse Leemstreek - met uitzondering van het Doornikse - alsook in een aantal streken ten westen van de meridiaan van Brussel.
5. De percentages weidegronden lager dan 25% tenslotte liggen geconcentreerd in een vrij compacte oostelijke zone. Deze omvat de Zandleem- en de Leemstreek ten oosten van Brussel, d.w.z. het oosten van Vlaams Brabant en Waals Brabant, de Brabantse Kempen, het Hageland en Haspengouw. Men vindt ze ook in het Doornikse, in de Henegouwse Hauts-Pays en in het Zuidelijk Land van Thuin.

De huidige weidegronden, vooral blijvend grasland, komen voort uit de traditionele polycultuur, die nog in het begin van de 19e eeuw bestond, en ontstonden in verband met de omschakeling van de Belgische landbouw naar runder- en vooral melkveeteelt, een proces dat zich over meer dan 100 jaar heeft afgespeeld. Deze beweging heeft zich tot 1960 of 1970 voortgezet, al naargelang de streek, en naargelang het feit dat een aantal factoren de omschakeling naar weidecultuur aantrekkelijk maakten: vochtige gronden, tamelijk veel kleine bedrijven, die op een meer intensieve landbouwspecialisatie aangewezen zijn, en, in sommige gevallen, een ongunstig klimaat voor teelten. De twee polen van de Weidestroken zijn gemakkelijk te verklaren door het samengaan van deze drie oorzaken in hun extreme vorm en door het feit dat een aantal zeer oude kernen met weide-monocultuur zich als een olievlek hebben uitgebreid (het Land van Herve naar de noordoostelijke en de Hoge Ardennen, de Franse Thiérache naar de Fagne tussen Samber en Maas).

Deze drie factoren verklaren ook duidelijk de Kempische pool en, a contrario, de toestand in het Doornikse, in Waals Brabant en in Haspengouw. Vochtigere grond en kleinere bedrijven verklaren de toestand in Henegouwen (Aat en Zinnik) en in Vlaanderen. De aanwezigheid van tuinbouw, gepaard met akkerbouw, verklaren het kleine aandeel weidegrond in het oosten van de Zandleemstreek (Vlaams Brabant, Brabantse Kempen, Hageland). De teruggang van de weidegronden was na 1970 voor het Rijk maar licht en deed zich dan nog vooral voor in de streken waar er al weinig waren en waar de grote bedrijven de overhand halen: in de Leemstreek en de Zandleem-

streek (Haspengouw en vooral Waals Brabant) en in de Condroz. De reden hiervoor is de volgende: door de overproductie in de veeteelt als gevolg van de landbouwpolitiek van de Gemeenschap bleek de financiële opbrengst van sommige teelten weer gunstiger, en dit tot op heden. De akkerbouwbedrijven zorgden ervoor hun grote machines af te schrijven door hun teelten uit te breiden en aldus gebruik te maken van het schaafeffect. Elders ondervinden de weidegronden de concurrentie van de voedermaïs.

Kaart 4 geeft de uitgestrektheid van de akkerbouwteelten per gemeente weer.

Deze teelten totaliseren 663 826 ha (670 740 ha in 1984), d.w.z. 47,1% van de oppervlakte cultuurgrond (48,1% in 1984) tegen 874 000 ha in 1950 (48,1%) en 689 000 ha in 1970 (44,7%). De oppervlakte akkergrond nam sinds 1970 trager af dan de totale oppervlakte cultuurgrond; het aandeel ervan nam de laatste jaren toe.

De kaart van de akkerbouwteelten is een vrij getrouw negatief van die van weiden en grasland en weerspiegelt de regionale tegenstelling ervan: maxima of bijna maxima in de Leemstreek en de Polders, in dalende volgorde gevolgd door de Zandleemstreek, de Condroz en de Zandstreek, en met de zwakste cijfers in de andere streken van Zuidwest-Wallonië en in de Kempen.

1. Bij een gedetailleerde studie blijkt dat de streken waar de akkergronden het belangrijkst zijn over het algemeen meer dan 1 750 en meer dan 2 500 ha per gemeente tellen. Dit is zo in de Polders, de Zandleemstreek van West-Vlaanderen (met uitzondering van de subregio Roeselare) en in gedeelten van de Leemstreek, nl. het Doornikse en Haspengouw. Het zijn allemaal gebieden met uitstekende grond en met middelgrote tot grote bedrijven (meer dan 30 en 50 ha).
2. Met cijfers net onder deze maxima volgen dan de Leemstreek en de Zandleemstreek, de rest van Henegouwen, en, niet te vergeten, de Hauts-Pays, het Zuidelijk Land van Thuin en Waals Brabant; ten zuiden van de as van Samber en Maas vinden we daarbij ook nog de Condroz, met meer dan 1 000 en 2 750 ha per gemeente.

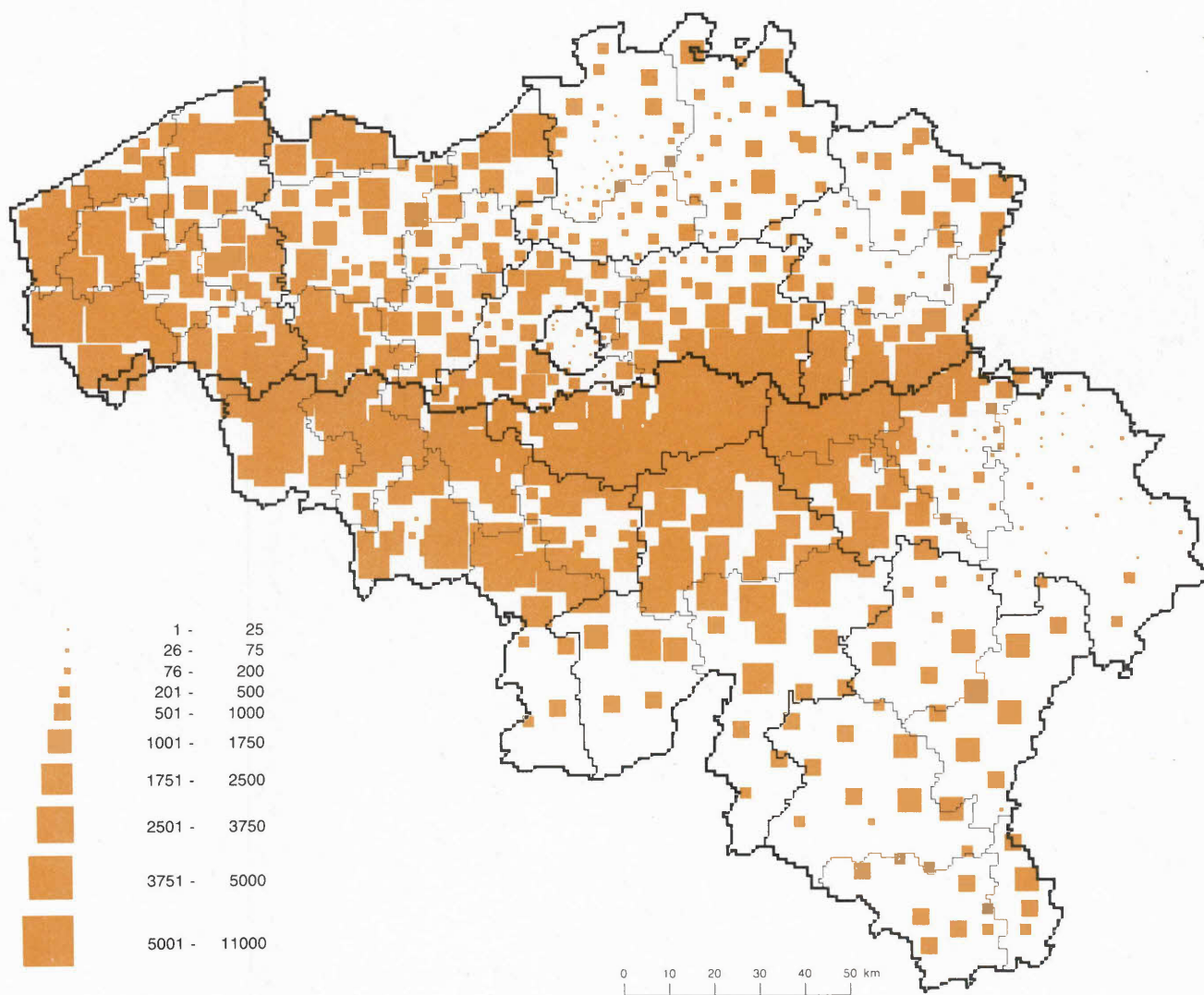
3. De groep gemeenten waar de oppervlakten van 500 tot 1 750 ha het talrijkst zijn, beslaat het grootste deel van de Vlaamse Zandstreek, met uitzondering van de Verbeterde Kempen, en een groot deel van Klein-Brabant; verder de meeste geografische subregio's van de Zandleemstreek: de subregio's Roeselare, Oost-Zand-lemig-Vlaanderen, Vlaams Brabant, de Brabantse Kempen, het Hageland, Vochtig Haspengouw en het Maasland; verder ook nog de Famenne en de centrale plateau's van de Ardennen met oppervlakten tussen 1 000 en de 1 750 ha, de boszoom van de Ardennen en de Jurastreek met waarden van 500 tot 1 000 ha of minder, en de uitzonderlijk lemige subregio van de

Maasterrassen in de omgeving van Visé, in Tussen-Vesder-en-Maas.

4. Minima, onder de 500 ha, vindt men in de Kempen (met uitzondering van de subregio Bree), in de Verbeterde Kempen, in Klein-Brabant, rond Antwerpen en Brussel, in de Luikse Weidestreek (zowel in de Noordoostelijke Ardennen als in Tussen-Vesder-en-Maas, behalve in het lemige deel hiervan) en in de oostelijke Condroz die aan weerszijden van de Ourthe, wordt beïnvloed door het Land van Herve.

Kaart 4 : AKKERBOUWTEELTEN (in ha)

Het Rijk : 663 826 ha

Kaart 5 geeft de relatieve waarde weer van de akkerbouwteelten t.o.v. de oppervlakte cultuurgrond per gemeente.

In dit document zijn de gemeenten gerangschikt volgens waarden die liggen tussen meer dan 70% van de oppervlakte cultuurgrond bestemd voor akkerbouwteelten en minder dan 14%.

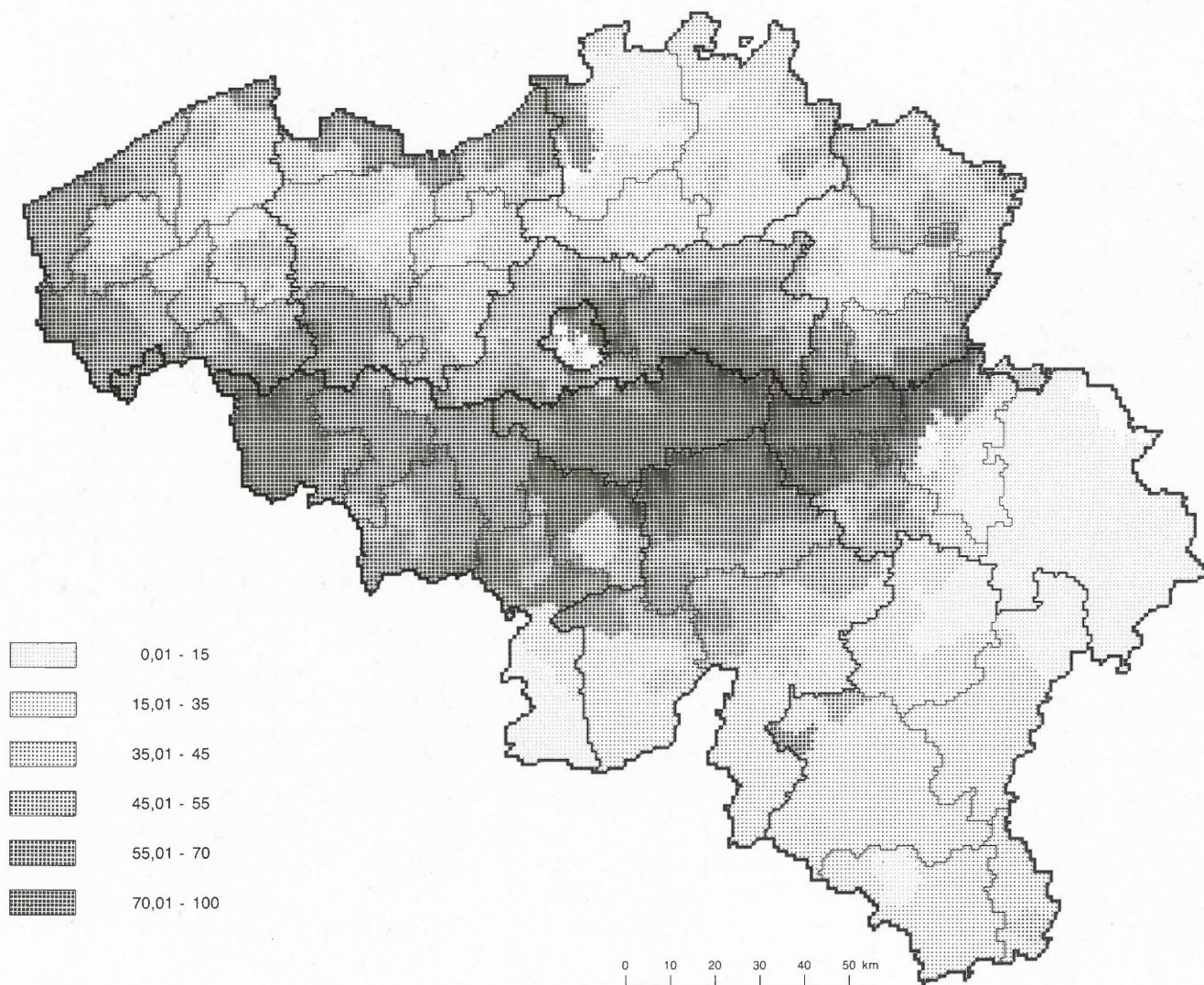
1. Men vindt maxima in de Leemstreek, met name in het Doornikse, een deel van Waals Brabant, Haspengouw, de Henegouwse Hauts-Pays en het Land van Thuin.
2. Hoge tussenwaarden, van 45 tot 70%, vindt men, met enige nuances in de Polders, in een groot deel van de Henegouwse Leemstreek (55 tot 70%) en de verschillende onderdelen

van de Zandleemstreek (eerder 55 tot 70% in het westelijke deel van Vlaanderen - behalve de subregio Roeselare -, in het oostelijke deel van Vlaams Brabant met maxima van meer dan 70%, in de Brabantse Kempen en in het Hageland). Hierbij dient ook de Condroz gevoegd te worden (eerder 45 tot 55%), met uitzondering van het klein deel van de geografische Condroz in de Luikse Weidestreek gelegen.

3. Zwakke tussenwaarden van 15 tot 45% vindt men in de Vlaamse Zandstreek (eerder 35 tot 45%), in de Kempen (eerder 35 tot 45% in de Limburgse Kempen, eerder minder in de Antwerpse Kempen), en ten zuiden van de as van Samber en Maas, in de Famenne, de Ardennen en de Jurastreek (15 tot 35%).

Kaart 5 : AANDEEL VAN DE AKKERBOUWTEELTEN IN DE O.C.G. (in %)

Rijksgemiddelde : 47,28%

4. Minima vindt men in de Luikse Weidestreek en ook wel in de Weidestreek van de Fagne, alsook in de Hoge Ardennen.

De verspreiding van de akkerbouw kan worden gezien als een spiegelbeeld van die van de weiden en het grasland. We verwijzen naar de commentaar bij kaarten 2 en 3.

Kaart 6 geeft de verdeling weer van de tuinbouwteelten in ha per gemeente.

De tuinbouw beslaat in totaal 45 254 ha (42 940 ha in 1984), d.w.z. 3,2% van de oppervlakte cultuurgrond (3,1% in 1984) tegen 95 790 ha in 1950 (5,3%) en 53 490 ha in 1970 (3,5%). De tuinbouw is met andere woorden sterk achteruit gegaan, maar als we de produktie voor het gezinsverbruik uitsluiten, dan krijgen we volgende cijfers: 44 274 ha in 1982 en 60 675 ha in 1950 of een totaal verlies van 16 400 ha in 32 jaar. In feite werd hij echter grondig geherstructureerd, vooral sinds de organisatie van de landbouwpolitiek door de Europese Gemeenschappen (zie het hoofdstuk tuinbouw). Uit de kaart van het geheel van de tuinbouw blijkt dit niet zomaar; zij omvat zowel de extensieve en intensieve groententeelt in open lucht en onder glas of plastic, de bloementeel, de verschillende vormen van fruitteelt en de tuinen en boomgaarden waarin wordt geproduceerd voor het persoonlijk verbruik van de exploitant. De oppervlakte tuinbouwgrond wordt over het algemeen sterk onderschat.

De tuinbouw is vooral geconcentreerd in de Zandleemstreek, in de Vlaamse Zandstreek, in de Leemstreek (vooral in het oosten), in de Polders en de Condroz.

1. De gemeenten met de grootste tuinbouwoppervlakten, van 200 tot 1 000 ha, vindt men in West-zandlemig Vlaanderen rond Roeselare, tot even in de Vlaamse Zandstreek.
2. De tuinbouwoppervlakten per gemeente variëren doorgaans van 75 tot 500 ha in de bekende tuinbouwstreek rond Mechelen die zich uitstrekt tussen Antwerpen en Brussel, doorheen de Verbeterde Kempen, Klein-Brabant, de Brabantse Kempen en Vlaams Brabant; centra als Heist-op-den-Berg of Hoogstraten in de Antwerpse Kempen overschrijden evenmin 500 ha. Uitzonderlijk is dit wel het geval in het Hageland en Vochtig Haspengouw (meer dan 1 750 ha in Sint-Truiden, tussen 500 en 1 000 ha in Zoutleeuw en Groot-Loon).
3. Er zijn nog betekenisvolle oppervlakten per gemeente (tussen 75 en 200 ha) in Luiks en Naams Haspengouw

en in het deel van Haspengouw rond Hannuit en Tienen (meer dan 200 ha in Landen) alsook in de Polders en plaatselijk in de Condroz.

4. Elders gaat het om een versnipperde oppervlakte met minder dan 75 of zelfs 25 ha tuinbouw, met enkele uitzonderingen (zoals in de Henegouwse Hauts-Pays en het Doornikse).

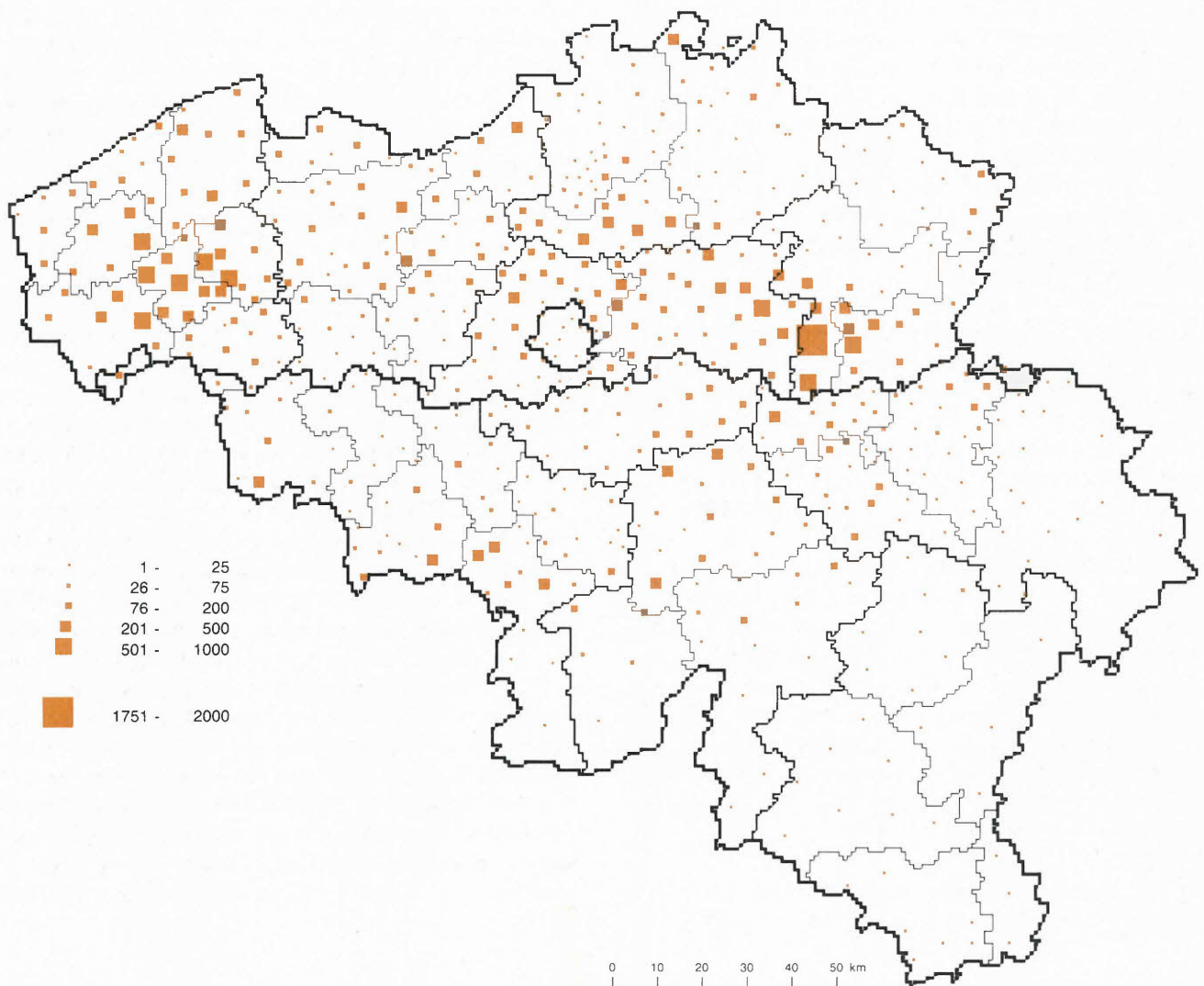
Kaart 7 geeft het percentage weer van de tuinbouwteelten in verhouding tot de totale oppervlakte cultuurgrond per gemeente.

1. De geconcentreerde verspreiding van de tuinbouwteelt in de Vlaamse gewesten blijkt hier duidelijker, dan op de kaart van de absolute cijfers, zelfs indien de zones rond de centrale kernen met grote dichtheid, min of meer samenvloeien. Dit is het geval rond Roeselare (een zone van 25 tot 40% en van 15 tot 25% met daarrond een zone van 3 tot 15%), rond Gent (3 tot 15%), rond Antwerpen-Mechelen-Brussel (kern van 25 tot 40% en gemeenten met 40 tot 100% tuinbouw, met daarrond zones van 3 tot 15%), rond Sint-Truiden (een kern van 25 tot 40% met daarrond eveneens een zone van 3 tot 15%).
2. In Wallonië is de verspreiding eerder diffuus; op de meeste plaatsen beslaat de tuinbouw minder dan 3% van de oppervlakte cultuurgrond, uitzonderlijk 3 tot 15%.

De verklarende factoren voor de verspreiding in Vlaanderen zijn in de eerste plaats de lichte of nogal lichte, zanderige of zandlemige gronden, die heel geschikt zijn voor groenten, bloemen en fruit, evenals het bestaan van kleine bedrijven die oorspronkelijk aan landbouw deden en die getracht hebben te overleven door een doorgedreven specialisatie en zich daarom geheel of gedeeltelijk aan de tuinbouw hebben gewijd. In de 19e eeuw dan ontstond de structuur met de gepolariseerde kernen; voorsteden met groente- of ook fruitteelt kwamen rond de steden tot ontwikkeling. Soms bleek ook een individueel initiatief succesrijk (zoals het witloof rond Brussel of de fruitteelt rond Zoutleeuw). Door de ontwikkeling van het transport werd in de 20e eeuw de plaatsgebondenheid van de tuinbouw bij de stedelijke markt volledig verbroken. Men organiseerde zich nu rond de veilingen, waardoor een aantal bestaande kernen gehandhaafd bleven, maar ook nieuwe werden gecreëerd. In Wallonië produceert de tuinbouw nu vooral groenten voor de conservennijverheid en trekt hierbij voordeel uit de mechanisering van de grote graanboerderijen in sommige delen van de Leemstreek en in de Condroz (zie het hoofdstuk tuinbouw).

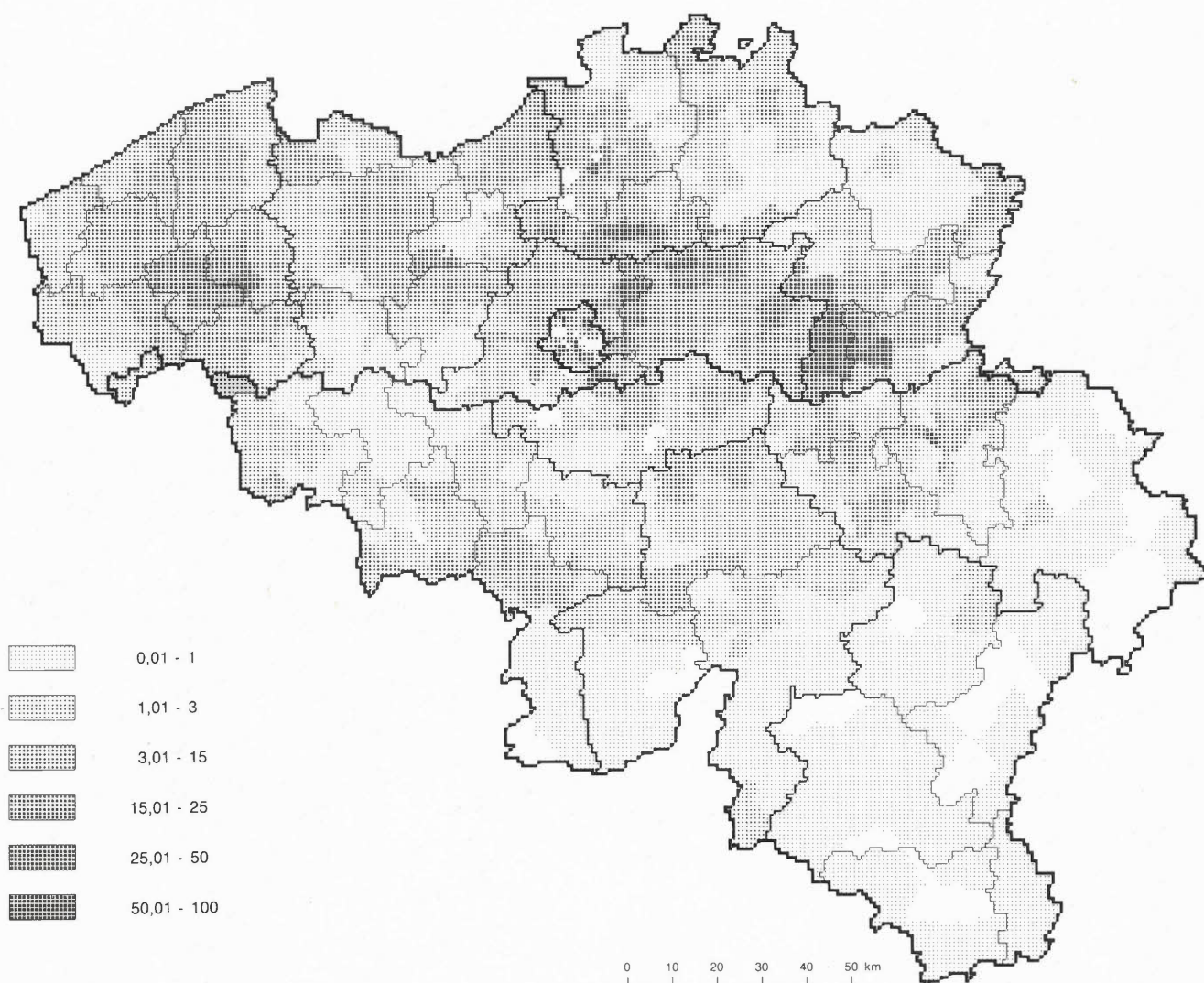
Kaart 6 : TUINBOUWTEELTEN (in ha)

Het Rijk : 45 254 ha

Kaart 7 : AANDEEL VAN DE TUINBOUWTEELTEN IN DE O.C.G. (in %)

Rijksgemiddelde : 3,22%

2.- WEIDEN EN GRASLAND

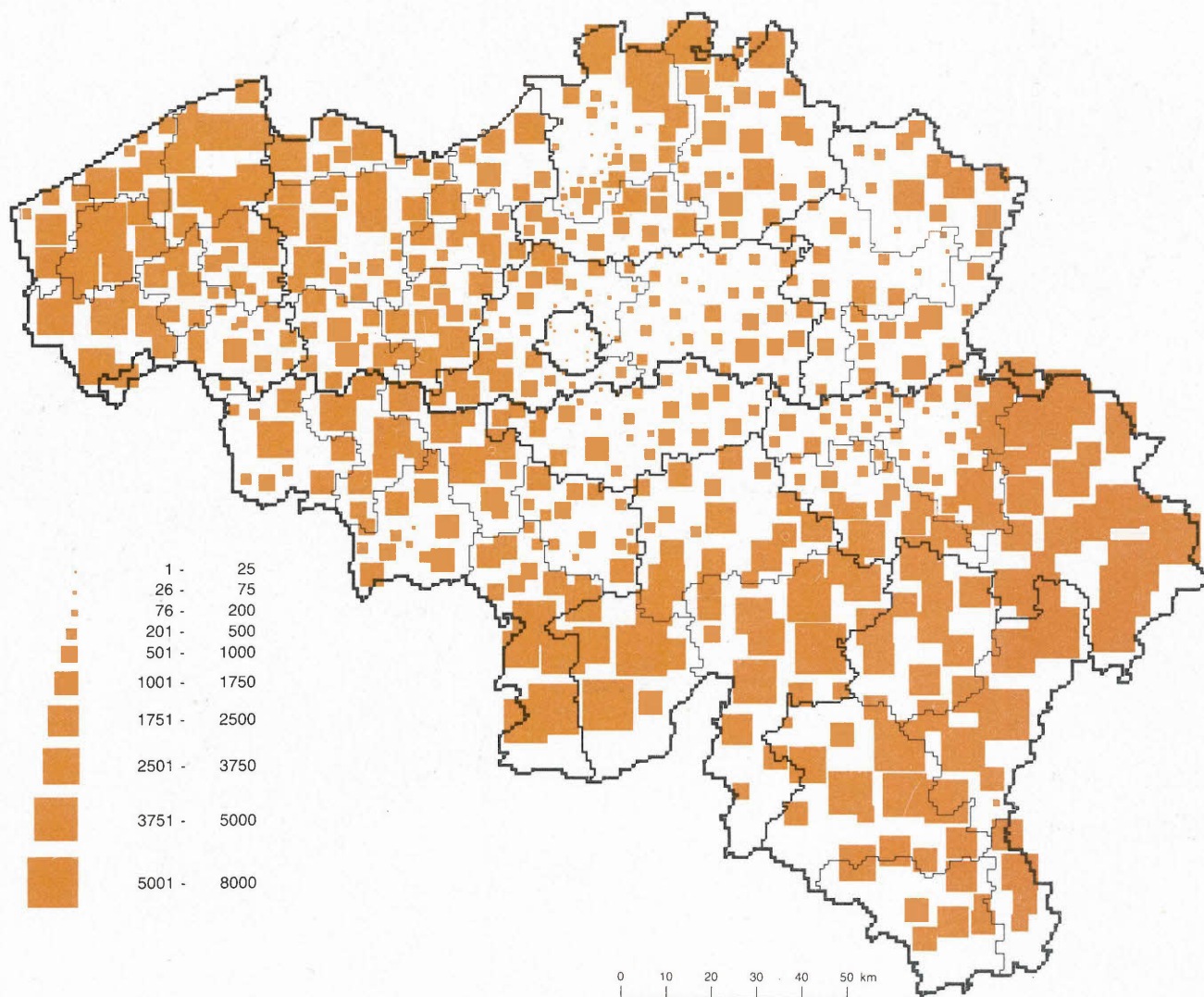
Dit hoofdstuk ontleedt de verdeling van de absolute en relatieve waarden van de oppervlakten die in 1982 als blijvende en tijdelijke weiden en grasland werden gebruikt.

Kaarten 8 en 9 geven een beeld van de verspreiding van het blijvend grasland.

Op een algemeen totaal van 690 635 ha weiden en grasland (grasboomgaarden niet inbegrepen), beslaat het blijvend grasland 655 712 ha, of ongeveer 95%. Dit heeft voor gevolg dat de kenmerken van de verdeling ervan weinig verschillen van deze van het totaal van weiden en grasland (zie kaarten 2 en 3).

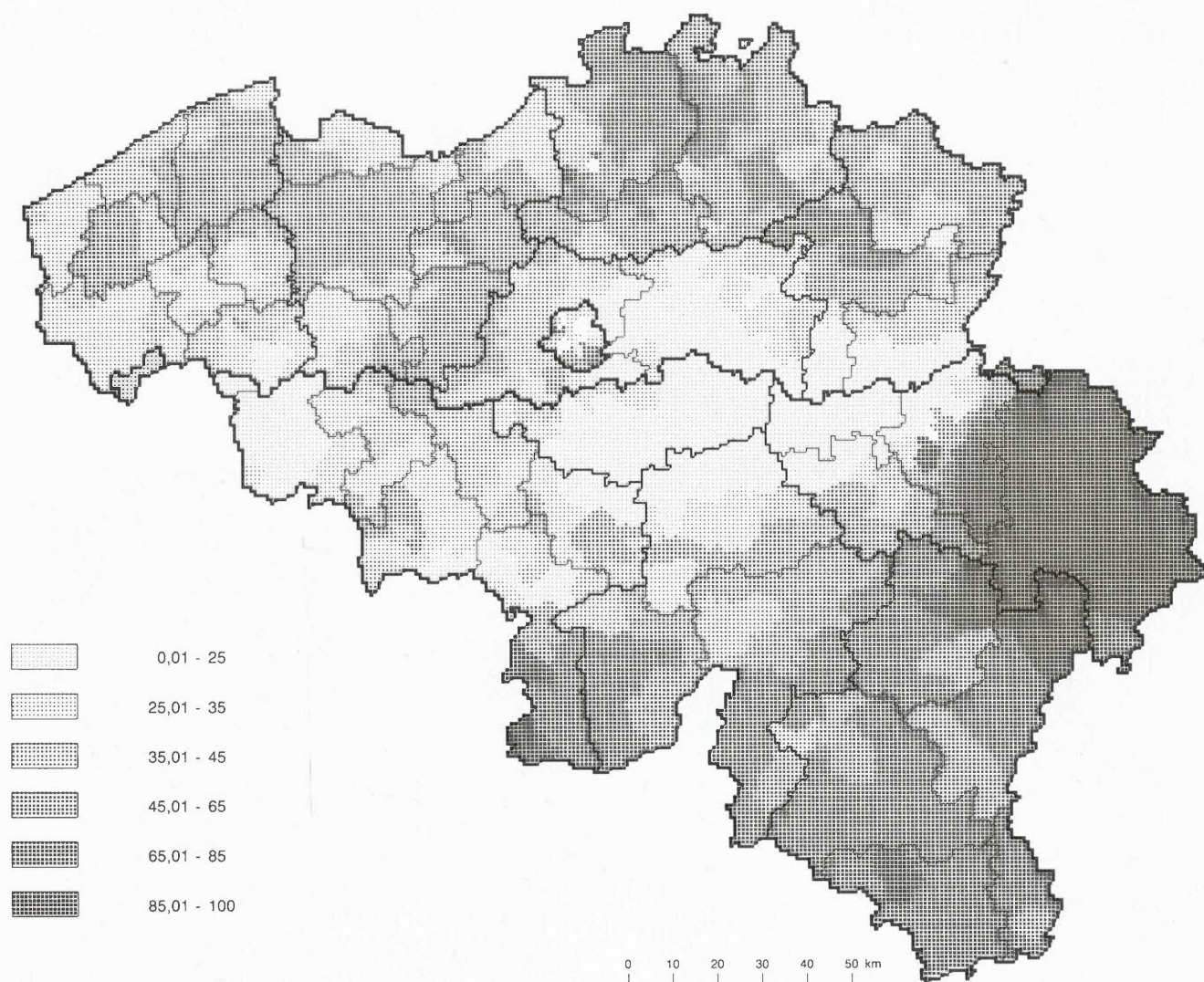
Kaart 8 : BLIJVEND GRASLAND (in ha)

Het Rijk : 655 712 ha

Kaart 9 : AANDEEL VAN HET BLIJVEND GRASLAND IN DE O.C.G. (in %)

Rijksgemiddelde : 46,70%

Kaarten 10 en 11 geven de verdeling van de tijdelijke weiden, d.i. 34 923 ha, of 5% van alle weiden en grasland (grasboomgaarden niet inbegrepen) of 2,5% van de oppervlakte cultuurgrond. Deze verdeling is duidelijk geregionaliseerd.

1. Er zijn niet meer dan 200 tot 1 000 ha tijdelijke weiden per gemeente in de Vlaamse streken waar zij significant aanwezig zijn: in het westen, en ook wat in het oosten van de Vlaamse Zandstreek in de Scheldepolders, de subregio's Hoogstraten en Bree in de Kempen.

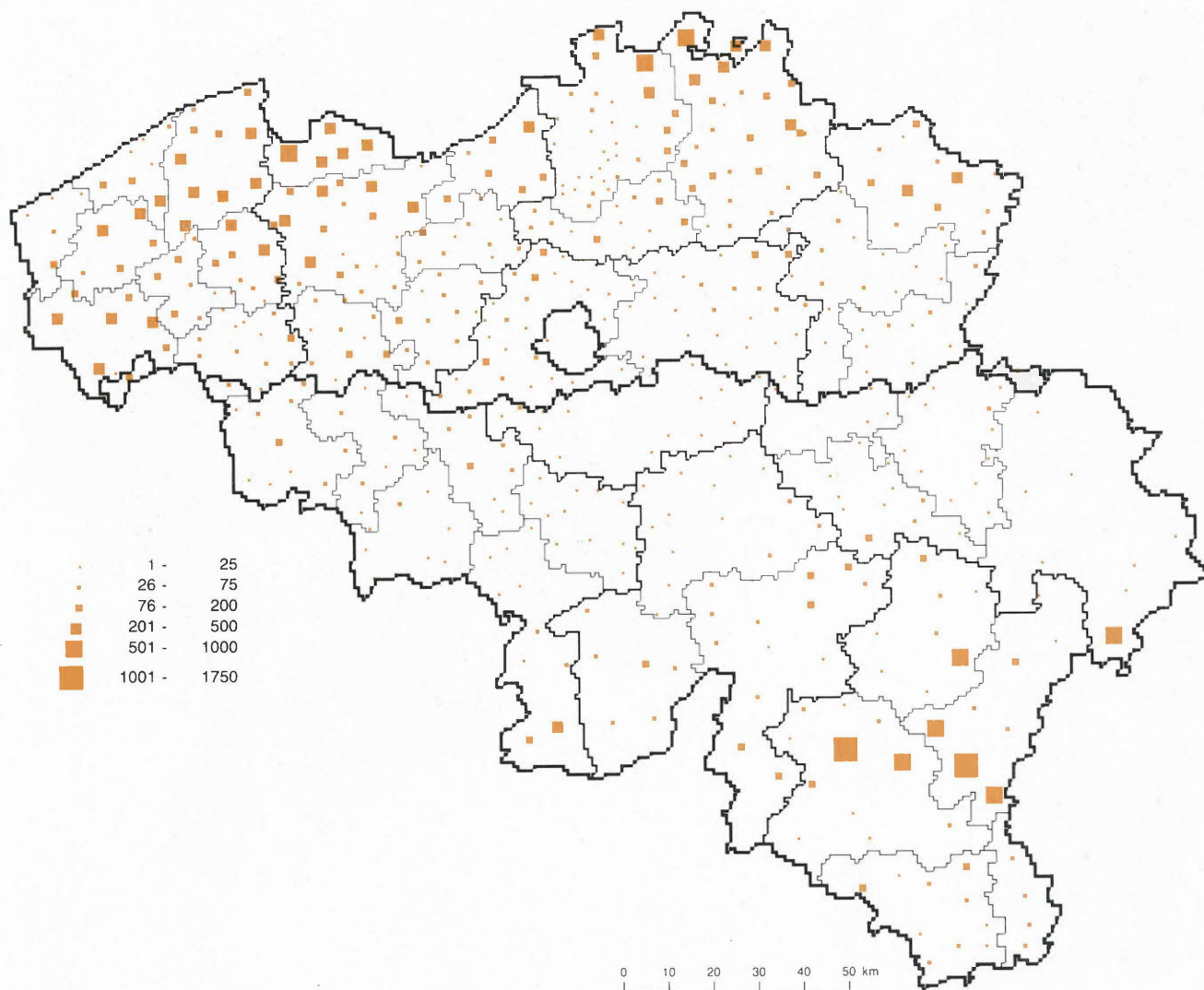
2. De oppervlakten per gemeente bedragen in de tweede kern van tijdelijke weiden, de Ardennen, 500 tot 1 750 ha, voornamelijk op de centrale plateau's en in het uiterste zuiden van de Hoge Ardennen.

3. Deze produktie is versnipperd, met minder dan 200 ha en 75 ha per gemeente, in de rest van de Polders en de Kempen, in de Zandleemstreek, in de Condroz en zeer weinig ten zuiden van de as van Samber en Maas.

4. De tijdelijke weiden zijn onbelangrijk in de leemstreek en vrij wel afwezig in het oosten van Vlaams- en Waals-Brabant, in de Luikse Weidestreek en in de Hoge Ardennen.

Kaart 10 : TIJDELIJKE WEIDEN (in ha)

Het Rijk : 34 923 ha

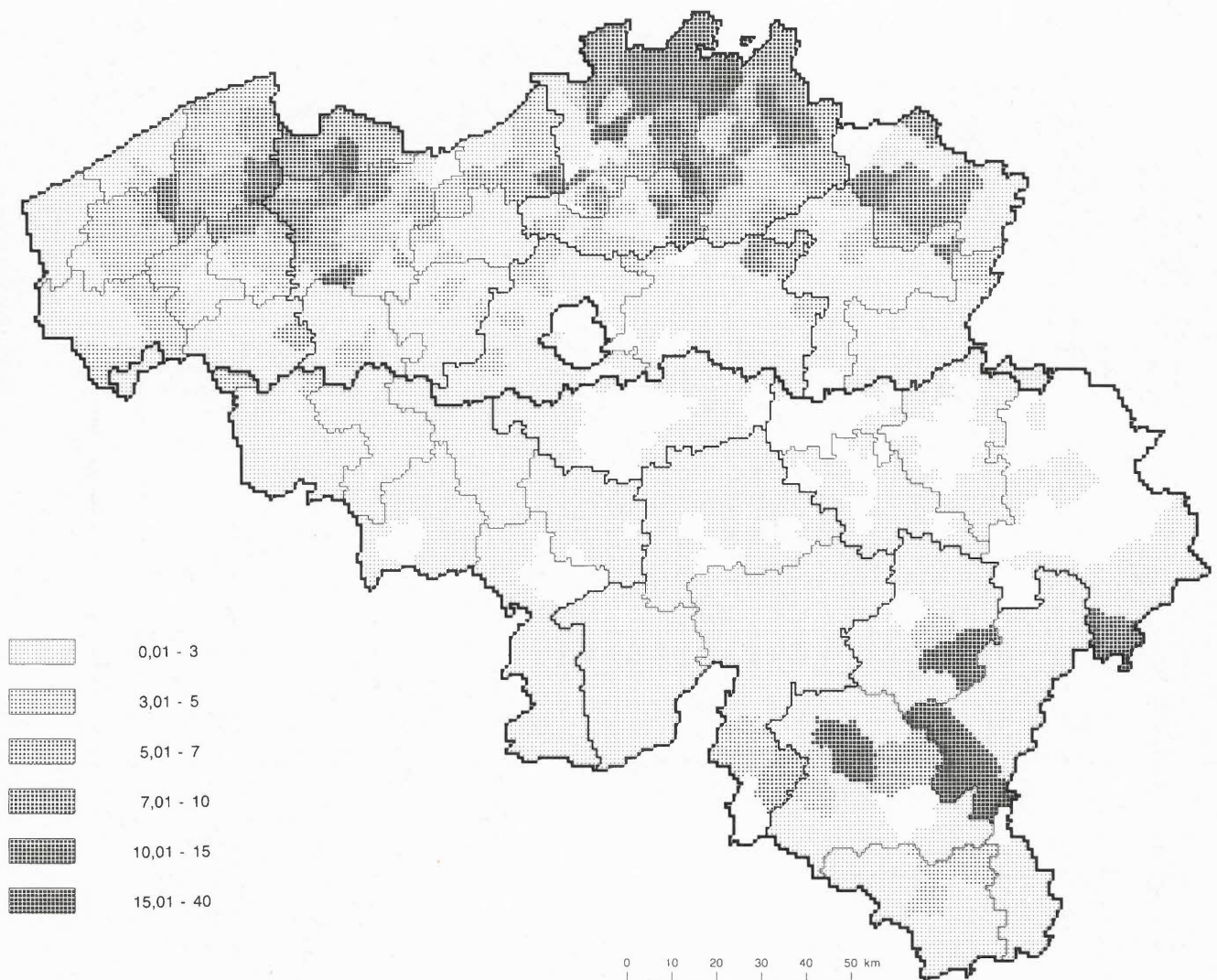
In percenten beslaat deze produktie 5 à 15% van de oppervlakte cultuurgrond, zelden meer in de Vlaamse kern en tot 36% in enkele gemeenten van de Ardense kern; in het oosten van de Vlaamse zandstreek, de Verbeterde Kempen en plaatselijk in de Kempen worden waarden van 3 tot 15% bereikt, elders liggen die waarden onder 3%.

Na een lichte relatieve stijging tussen 1950 (67 389 ha, 3,8% van de oppervlakte cultuurgrond) en 1970 (66 991 ha, 4,3%) nemen de tijdelijke weiden en graslanden gestadig af (in 1984, 34 485 ha, 2,4%). Deze teelt van gras met soms bijmenging

van vlinderbloemigen, met beperkte duur, ongeveer 3 tot 10 jaar, was geïntegreerd in de vruchtwisseling om de kwaliteit van het voedermengsel op peil te houden door het periodiek te vernieuwen, en om de grond op natuurlijke wijze te verrijken met stikstof en humus. Het wisselbouwgrasland was aldus verbonden met de tekortkomingen van de techniek van het blijvende grasland. Thans zijn de tijdelijke weiden bestemd voor de teelt van vroeg gemaaid vers of opgeslagen veevoeder. Dit kwaliteitsvoeder krijgt echter concurrentie door de teelt van voedermais en door de vooruitgang van het blijvend grasland in de betrokken streken.

Kaart 11 : AANDEEL VAN DE TIJDELIJKE WEIDEN IN DE O.C.G. (in %)

Rijksgemiddelde : 2,5%

3.- AKKERBOUW

Dit hoofdstuk analyseert de verdeling van de absolute en relatieve waarden van de oppervlakten van alle granen voor de korrel, alle nijverheidsgewassen, alle graanvoeder- en wortelgewassen, aardappelen en voor- en nateelten, in 1982. Voor de meeste produkties binnen deze totalen zijn er ook gedetailleerde oppervlaktecijfers.

In heel het land worden 361 341 ha ingenomen door graangewassen, dit is 26% van de oppervlakte cultuurgrond en 54% van de akkerbouw (eveneens 26% van de oppervlakte cultuurgrond in 1984, 29% in 1950 en 1970). Zij hebben dus een grote invloed op de verdeling van de akkerbouw; deze twee indelingen vertonen bijgevolg veel gelijkenis (zie kaart 4).

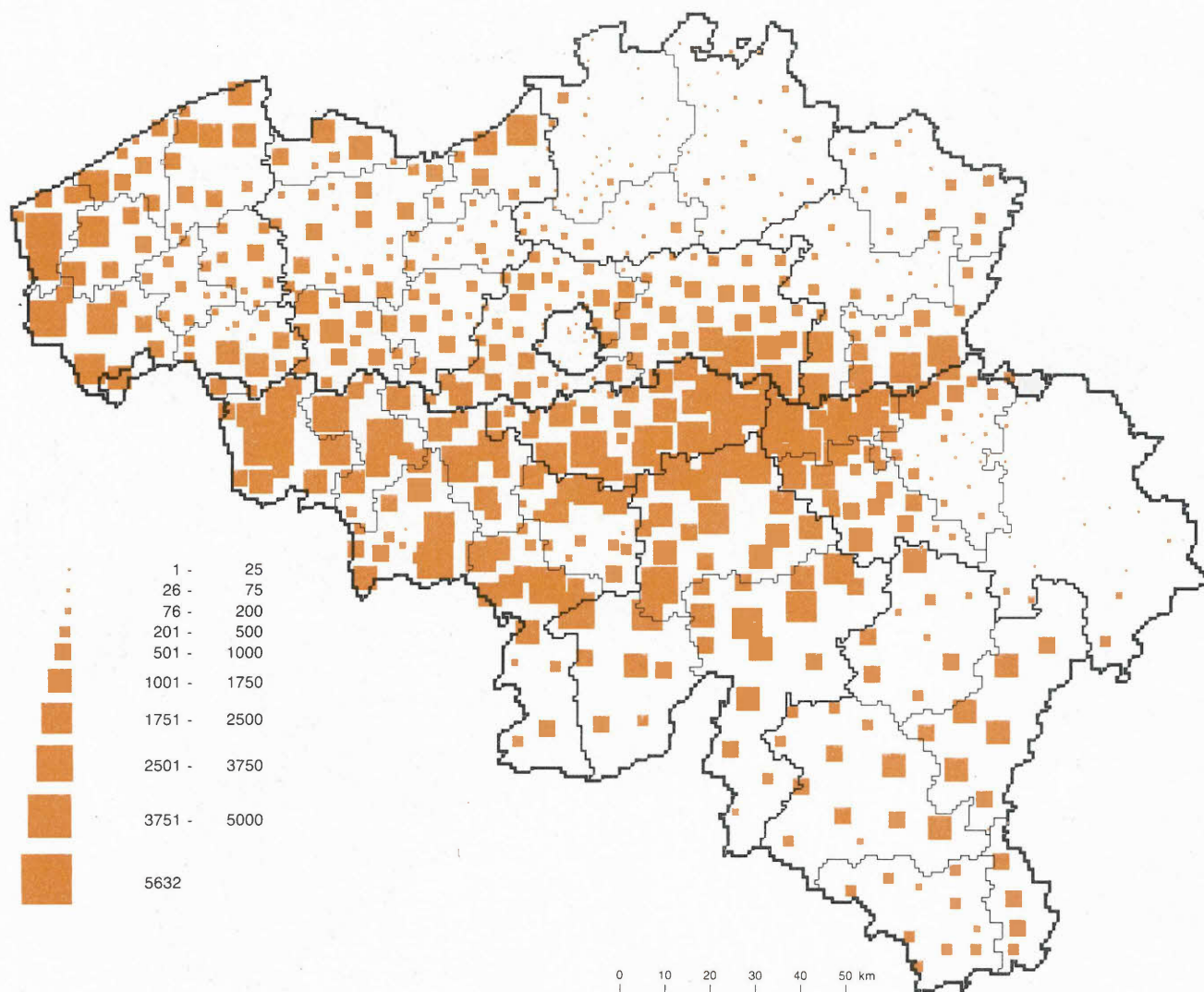
3.1 GRANEN VOOR DE KORREL

Kaarten 12 en 13 geven de verdeling van het totaal der granen voor de korrel.

Granen voor de korrel vindt men in de meeste Belgische streken terug, maar ze zijn specifiek voor de Leemstreek en de Polders, ook wel voor de Zandleemstreek en de Condroz; men vindt ze ook nog in de Vlaamse Zandstreek en de Ardennen.

Kaart 12 : GRANEN VOOR DE KORREL (in ha)

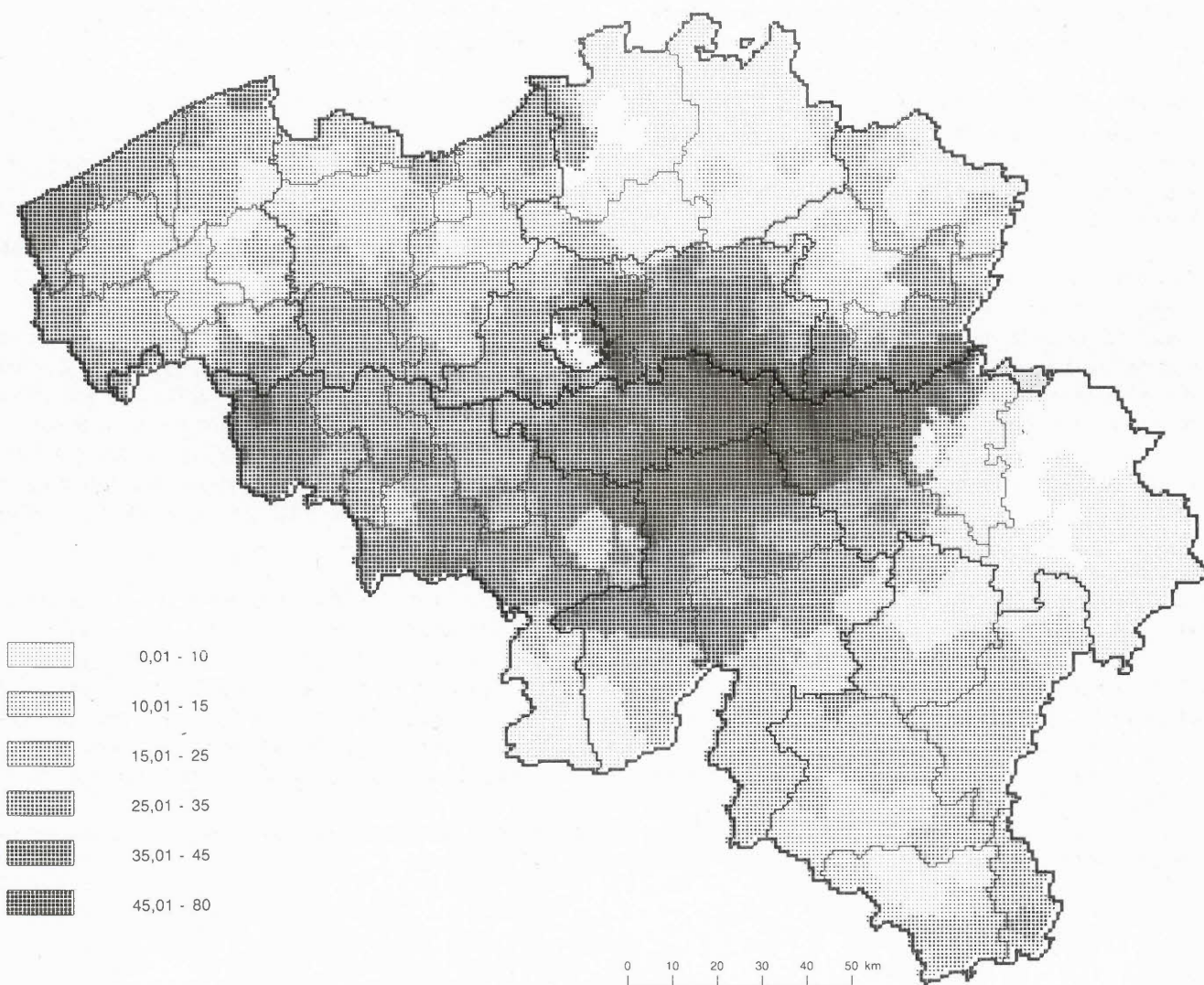
Het Rijk : 361 341 ha

1. De gemeenten met de meeste graangewassen (meer dan 1 000 en 1 750 ha) zijn beperkt tot Haspengouw in de Leemstreek.
2. De tweede groep gemeenten met graangewassen, waar de waarden soms onder 1000 ha per gemeente liggen, bevinden zich in de rest van deze streek, in beperkte delen van de Zandleemstreek (de Westhoek en Waals Brabant), in de Polders en in de Condroz.
3. De derde groep gemeenten met graangewassen (van 500 tot 1 750 ha) vindt men in de Ardennen, op de centrale plateau's, en in de Famenne, twee streken waar de akkerbouw vooral op graangewassen is gericht.
4. De volgende entiteiten, met kleine oppervlakten graangewassen (van 200 tot 1 000 ha) bevinden zich in de Vlaamse Zandstreek, met uitzondering van de Verbeterde Kempen, in het grootste deel van de Zandleemstreek, in de boszoom van de Ardennen en in de Jurastreek, vooral in het Land van Aarlen.
5. Minima met minder dan 200 ha vindt men in de Kempen - behalve de subregio Bree -, in de Verbeterde Kempen, rond Antwerpen en Brussel, in de Luikse Weidestreek - behalve het gedeelte met de leemtterrassen bij Wezet - met inbegrip van de oostelijke weidestreek van de Condroz.

Kaart 13 : AANDEEL VAN DE GRANEN VOOR DE KORREL IN DE O.C.G. (in %)

Rijks­gemiddelde : 25,74%

In percenten beslaan de graangewassen van meer dan 45% van de oppervlakte cultuurgrond tot minder dan 10%. De streken zijn in relatieve cijfers ongeveer op dezelfde wijze gerangschikt als in absolute cijfers.

1. Maximale percentages (meer dan 45%) lopen uit van de Leemstreek naar de Zandleemstreek, van Haspengouw naar het oosten van Vlaams- en Waals Brabant en naar de Brabantse Kempen, twee groenteteeltgebieden.
2. In de groep gemeenten die naar de absolute oppervlakte graangewassen als tweede gerangschikt stond, beslaan deze culturen 45 tot 25% van de oppervlakte. De laagste waarden, 25 tot 35%, vindt men in het midden van de Henegouwse Leemstreek, in een deel van de Polders en de Condroz.
3. In de derde groep is er een herschikking: bij de Ardennen voegen zich de Jurastreek en de Zandleemstreek (min de hierboven opgesomde gedeelten, alsook Vochtig Haspengouw en de subregio Roeselare) streken die verhoudingsgewijs meer graangewassen produceren dan de absolute oppervlakten laten vermoeden (25 tot 35%).
4. Dan blijft er de groep met weinig graangewassen (10 tot 35%) die grotendeels terug te vinden is in de Vlaamse Zandstreek - met uitzondering van de Verbeterde Kempen - en in de Zandleemstreek: de subregio Roeselare en Vochtig Haspengouw; tenslotte de Famenne.
5. De regio's met minimale waarden (minder dan 10%) blijven dezelfde, met dien verstande dat de Limburgse Kempen eerder aansluiten bij de vorige groep, en dat de weidegemeenten in de laars van Henegouwen, in Tussen-Samber-en-Maas, m.a.w. de Weidestreek van de Fagne, zich bij deze groep voegen.

In vergelijking met de omvang van het geheel van de akkerbouw, treft men in de Polders, het Doornikse, de Iemige Hauts-Pays, het Zuidelijk Land van Thuin, Waals Brabant en de Kempen, relatief minder graanteelten aan dan in het geheel van de streken. In de Condroz, de Ardennen en de Jurastreek zijn er relatief meer. De invloed van de landbouwproductiesystemen is belangrijk voor de verklaring van die nuanceringen. Weinig graanteelt gaat over het algemeen samen met veel voedergewassen of nijverheidsgewassen.

Het hier bestudeerde totaal van de graangewassen heeft een zeer gevarieerde samenstelling. Voor het geheel houdt men zich best aan de algemene uitleg over de localisatie van de teelten (zie kaarten 4 en 3).

Kaart 14 geeft de verdeling van de wintertarwe in ha per gemeente.

Met 147 568 ha neemt dit graangewas 11% van de oppervlakte cultuurgrond in beslag, met stijgende tendens (12% in 1984, maar 9% in 1950 en 8% in 1970). De verdeling ervan is sterk streekgebonden en houdt verband met de goede bodemgesteldheid. De omvang ervan heeft te maken met de gunstige prijsvoorwaarden in het kader van het landbouwbeleid van de Gemeenschap.

1. De grootste oppervlakten per gemeente, van 500 tot 3 500 ha, vindt men in het geheel van de Leemstreek en in de Zandleemstreek: in Waals-Brabant en de Westhoek en in het gedeelte van de Polders rond Veurne, grenzend aan de Westhoek.
2. Tussenwaarden van 500 tot 1 000 ha zijn typerend voor de Condroz.
3. De waarden van 75 tot 500 ha zijn er in alle subregio's van de Zuid-Leemstreek, de Famenne en het land van Aarlen in het oosten van de Jurastreek.
4. Elders vindt men praktisch geen wintertarwe.

De wintertarwe draagt onmiskenbaar bij tot het karakter van de voornaamste graanstreken.

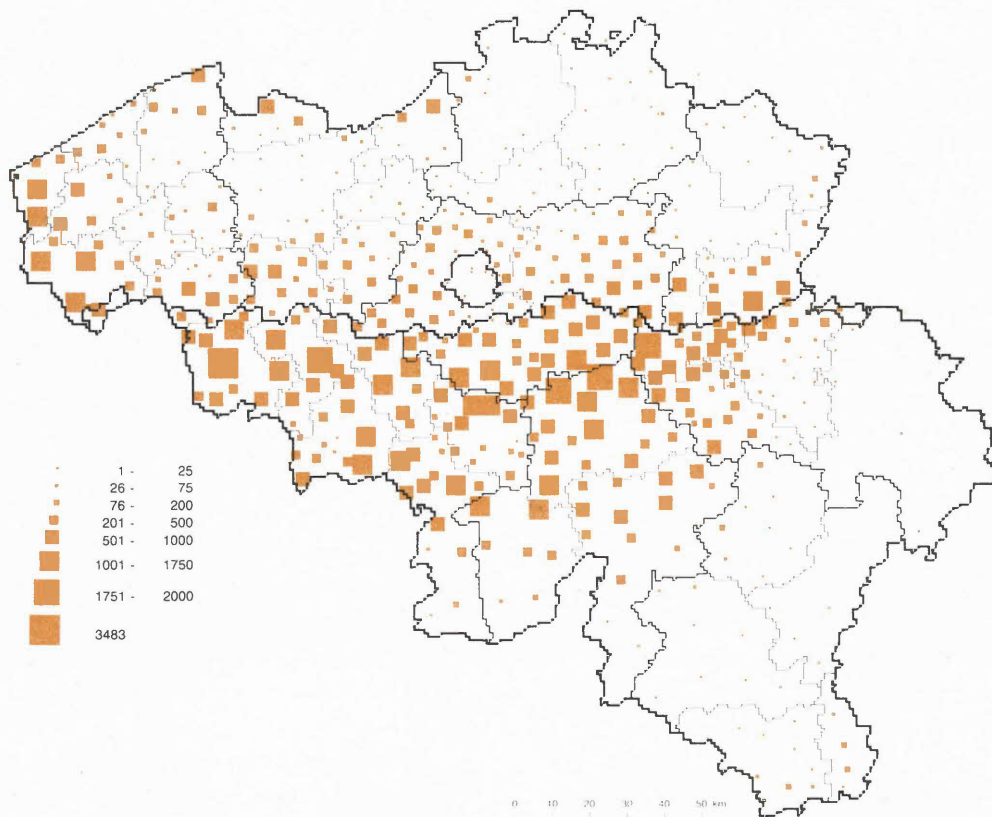
Kaart 15 geeft de verdeling van de zomertarwe in ha per gemeente.

Hoeveel oppervlakte wordt ingenomen door zomertarwe hangt af van de bebouwingsgewoonten van de streek en ook van de klimaatschommelingen waardoor de landbouwer zomertarwe zaait ter vervanging van wintertarwe die mislukt is of zou kunnen mislukken door slecht winterweer. Hierdoor werden er in 1982 22 859 ha genoteerd (1,6% van de oppervlakte cultuurgrond), 4 181 ha in 1984 (0,3%), 65 361 ha in 1970 (4,2%) en 17 997 ha in 1950 (1%).

1. In 1982 situeerden de gemeenten met een significante zomertarweteelt (75 tot 200 ha) zich in de Polders, de Condroz, de Famenne en in de oostelijke gedeelten van de Zandleem- en Leemstreek: de Brabantse Kempen en het Hageland, Haspengouw en vooral in het gedeelte Hannuit-Tienen, alsook in het westen het Doornikse, de Henegouwse Hauts-Pays en het Zuidelijk Land van Thuin.
2. Elders is deze teelt bijna onbestaande (minder dan 25 ha per gemeente).

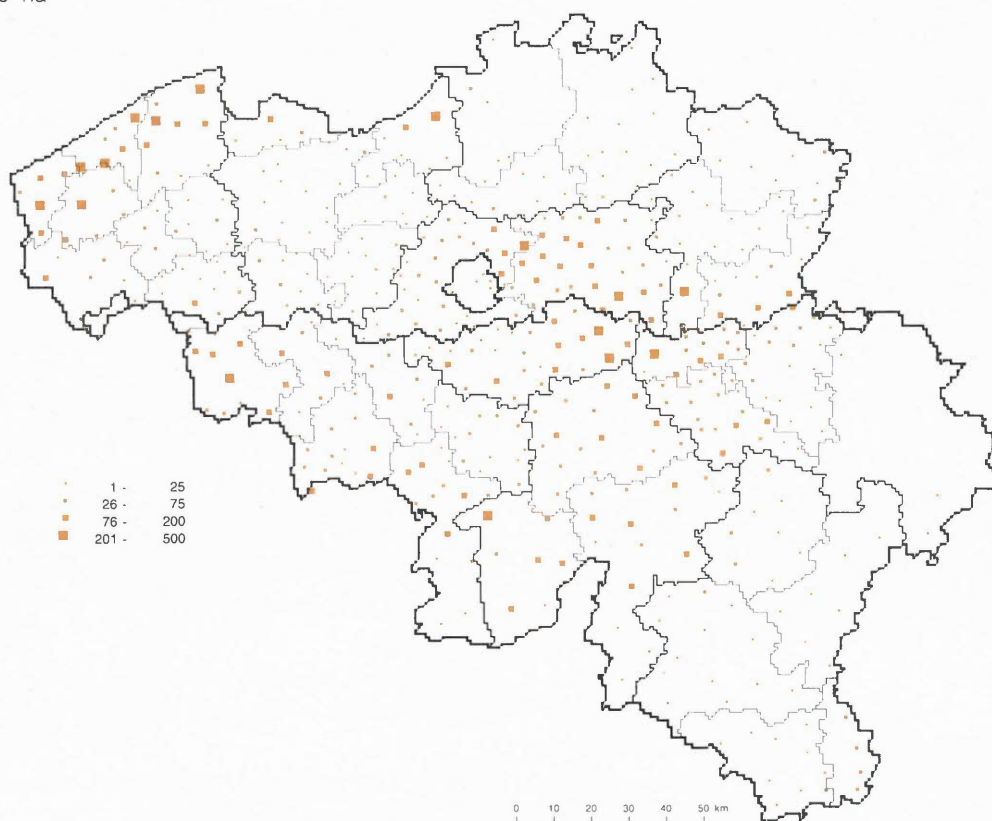
Kaart 14 : WINTERTARWE (in ha)

Het Rijk : 147 568 ha

Kaart 15 : ZOMERTARWE (in ha)

Het Rijk : 22 859 ha

Kaart 16 geeft de verdeling van de wintergerst in ha per gemeente.

Met 110 601 ha neemt de wintergerst 7,9% van de oppervlakte cultuurgrond in beslag (8,9% in 1984, 3,2% in 1970, 1,5% in 1950). Dit graangewas neemt constant uitbreiding wegens het feit dat het meer en meer gebruikt wordt als veevoeder en in de brouwerijen, mede door de gunstige prijzen.

1. De gemeenten met belangrijke oppervlakten wintergerst (van 500 tot 2 000 ha) situeren zich in de Leemstreek, vooreerst Haspengouw - vooral het Haspengouw van Hannuit-Tienen -, dan de andere subregio's met inbegrip van Waals-Brabant in de Zandleemstreek.
2. Dan volgen gemeenten met 500 tot 1 000 ha wintergerst, ze zijn vooral in de Condroz terug te vinden.
3. Groepen gemeenten met 75 tot 500 ha - meestal 200 tot 500 ha - situeren zich in de Zandleemstreek (uitzonderlijk meer in de Westhoek), in de Vlaamse Zandstreek, in de Polders, in de Famenne en in de Kempen, in de subregio Bree.
4. De andere gemeenten tellen minder dan 25 ha van dit soort graangewas. Dit is zo in het grootste deel van de Kempen, de Luikse Weidestreek, de Hoge Ardennen, de Ardennen en de Jurastreek.

Samen met de wintertarwe maakt de wintergerst het karakter van de graanstreken uit, maar deze laatste is meer verspreid: men vindt er ook nog in de Vlaamse Zandstreek en op de zandlemige bodems.

Kaart 17 geeft de verdeling van de oppervlakte zomergerst in ha per gemeente.

Hier geldt hetzelfde als voor de zomertarwe. De jaarlijkse schommelingen zijn dus eveneens groot: 20 576 ha in 1982 (1,5% van de oppervlakte cultuurgrond), 10 984 ha in 1984 (0,8%), 119 344 ha in 1970 (7,7%) en 57 425 ha in 1950 (3,2%).

1. In 1982 nam de zomergerstteelt 75 tot 500 ha per gemeente in beslag - meestal 200 tot 500 ha - in de Ardennen, hoofdzakelijk op de centrale plateau's, in de Jurastreek, in het bijzonder in het land van Aarlen, in de Famenne en in de Polders.
2. Men treft nog een beetje zomergerst aan (25 tot 100 ha) in de Vlaamse Zandstreek en hier en daar in de Zandleemstreek: in de Brabantse Kempen, het westen van het Hageland en het oosten van Vlaams-Brabant.

3. Elders is deze teelt bijna onbestaande (minder dan 25 ha per gemeente).

Indien de Ardennen en de Jurastreek in zekere zin een graanstreek kunnen genoemd worden, dan is dit door de zomergerst.

Kaart 18 geeft de verdeling van de haverteelt in ha per gemeente.

Dit graangewas gaat constant achteruit sinds de teloorgang van de paardekweek. De haver beslaat nog 33 716 ha of 2,4% van de oppervlakte cultuurgrond (1,3% in 1984, 4,6% in 1970, 10,2% in 1950). De verdeling van de geringe oppervlakte over de gemeenten, maximum 400 ha per gemeente, is tamelijk eenvormig.

1. De belangrijkste hierdoor gekenmerkte streken (200 tot 500 ha per gemeente) zijn de Polders, de Westhoek in de Zandleemstreek, het deel van Haspengouw rond Hannuit en Tienen in de Leemstreek, evenals Condroz, Famenne en, in de Ardennen, de centrale plateau's.
2. De gemeenten met 75 tot 200 ha zijn gelocaliseerd in de meeste subregio's van de Zandleemstreek en, in de Leemstreek, in Naams Haspengouw, verder in de rest van de Ardennen en in de Jurastreek.
3. Geringe waarden, lager dan 75 ha, zijn kenmerkend voor de meeste subregio's van de Leemstreek, met name Luiks Haspengouw en Waals Brabant, evenals in de Vlaamse Zandstreek.
4. De haver is elders vrijwel onbestaande (minder dan 25 ha).

Kaart 19 geeft het aantal ha spelt per gemeente weer.

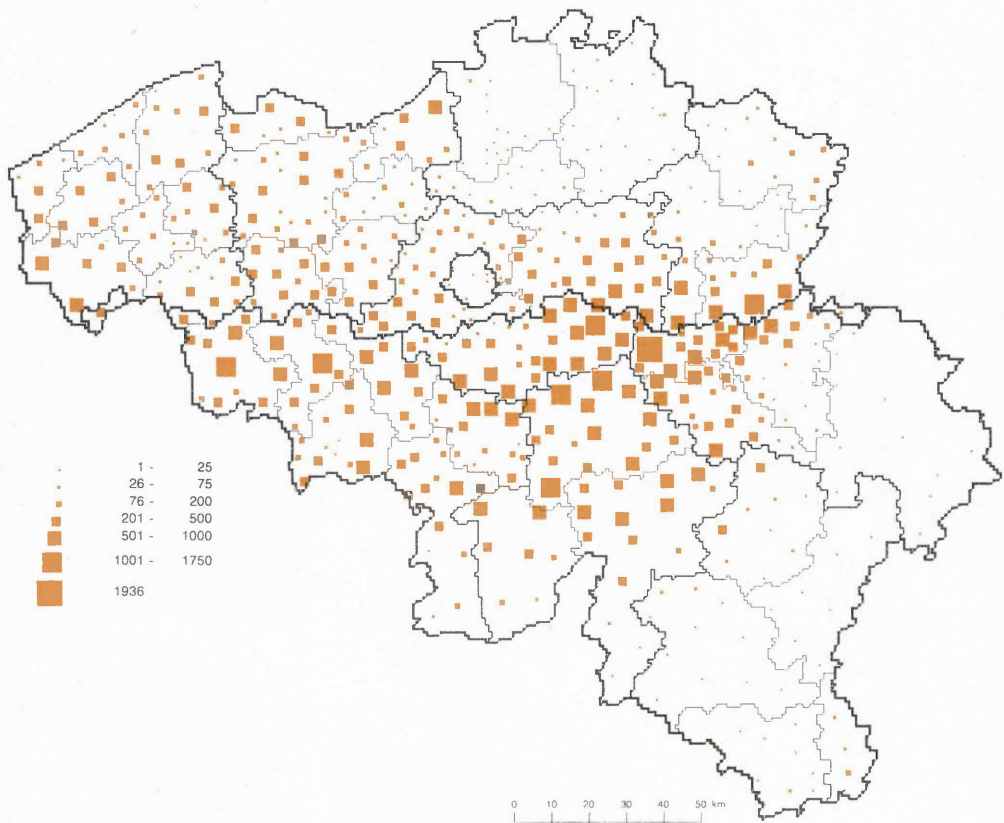
De speltteelt, een overblijfsel in arme streken, komt nu terug op, vooral voor de produktie van dieetbrood. Zij beslaat 0,4% of 6 356 ha van de oppervlakte cultuurgrond (in 1984: 0,6%, in 1950 en 1970: 0,3%).

1. De localisering, met oppervlakten van 75 tot 200 ha per gemeente en plaatselijk van 200 tot 350 ha, beperkt zich tot de Ardennen, op de centrale plateau's en in mindere mate in de boszoom.
2. Er is ook nog wat speltteelt (25 tot 200 ha) in de Famenne, in het zuiden van de Condroz en in de Jurastreek.

De spelt versterkt wel heel specifiek het relatief karakter van de Ardennen als graanstreek.

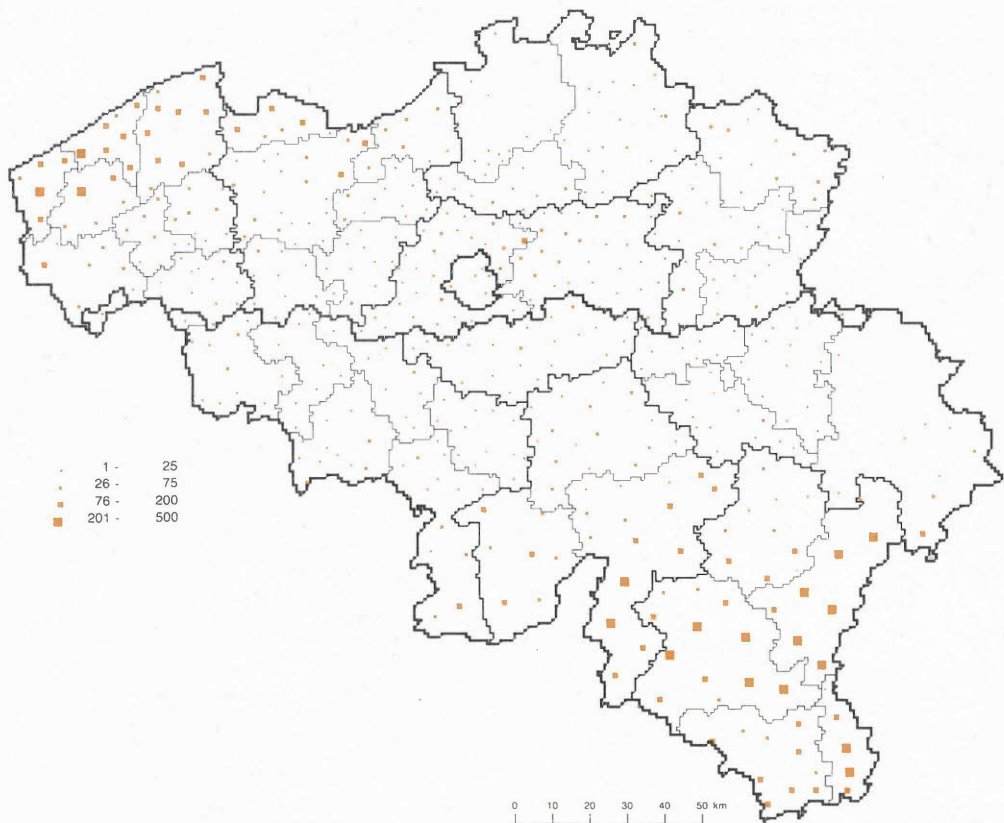
Kaart 16 : WINTERGERST (in ha)

Het Rijk : 110 601 ha

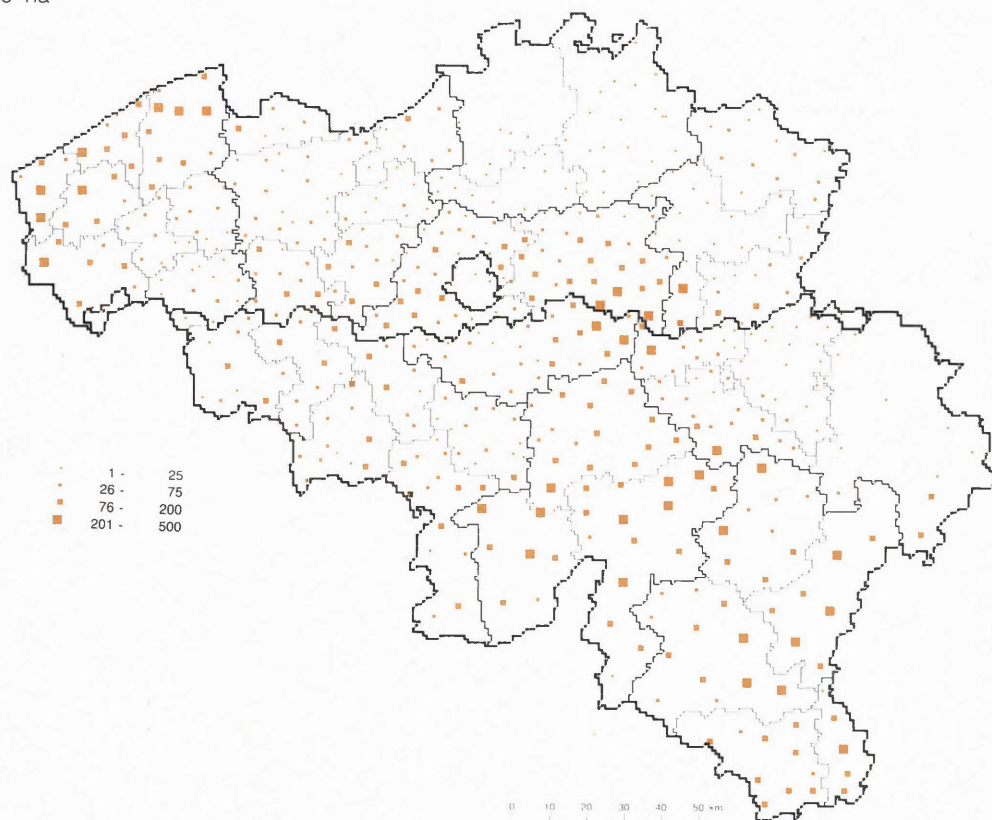
Kaart 17 : ZOMERGERST (in ha)

Het Rijk : 20 576 ha

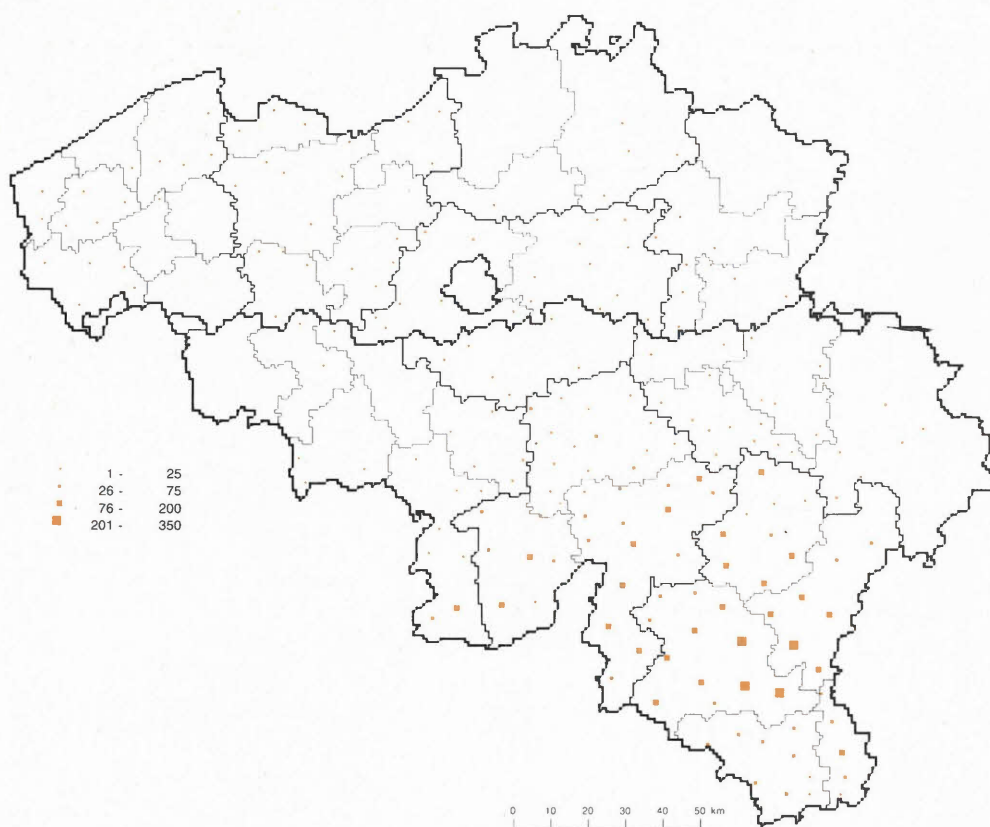
Kaart 18 : HAVER (in ha)

Het Rijk : 33 716 ha

Kaart 19 : SPELT (in ha)

Het Rijk : 6 356 ha

3.2 NIJVERHEIDSGEWASSEN

De kaarten 20 en 21 geven weer hoe het geheel van de nijverheidsgewassen verspreid is.

Het geheel van de nijverheidsgewassen beslaat 135 734 ha of 9,7% van de oppervlakte cultuurgrond (9,6% in 1984, 6,5% in 1970, 5,4% in 1950). Hun verspreiding wordt sterk beïnvloed door die van de suikerbiet die veruit de belangrijkste teelt vormt en die goede, diepe, losse en doordringbare grond vereist, en een klimaat zonder harde winters. De andere nijverheidsteelten, die in de minderheid zijn, kunnen onderverdeeld worden in enerzijds akkerbouw met gelijkaardige vereisten op het vlak van bodem en klimaat, zoals vlas en koolzaad, en anderzijds bijzondere teelten die, behalve natuurlijke voorwaarden, vooral bijzondere technieken en zorgen nodig hebben, zoals tabak, koffiecichorei en hop.

Globaal genomen zijn de nijverheidsteelten kenmerkend voor de Leemstreek alsook, maar veel minder, voor de Polders, de Zandleemstreek en de Condroz.

1. De gemeenten met de meeste nijverheidsgewassen (meer dan 1 000 en 1 750 ha) zijn hoofdzakelijk geconcentreerd in de Leemstreek: Naams Haspengouw en het deel van Haspengouw rond Hannuit en Tienen, het Doornikse alsook de Henegouwse Hauts-Pays en het Zuidelijk Land van Thuin; alsook in het uiterste westen van het land, en een klein deel van de Polders en de Zandleemstreek (de Westhoek).
2. In de tweede groep gemeenten vindt men oppervlakten van 200 tot 1 000 ha naast oppervlakten van meer dan 1 000 ha. Dit is een welomschreven groep in de Polders, in de Leemstreek en de Zandleemstreek: centraal Henegouwen, Waals Brabant en het westen van zandlemig Vlaanderen - met uitzondering van de subregio Roeselare.
3. Kleinere oppervlakten nijverheidsgewassen, 75 tot 500 ha per gemeente, komen plaatselijk voor in enkele subregio's van de Zandleemstreek, te weten de subregio Roeselare, het oosten van zandlemig Vlaanderen, Vlaams Brabant, het Hageland en Vochtig Haspengouw, alsook in de Condroz (plaatselijk tot 1 000 ha).

4. Elders vindt men nog wat nijverheidsteelten (minder dan 75 ha) in de andere gemeenten van de Zandleemstreek en in de Famenne. Zij komen niet of vrijwel niet voor in de Kempen, in de Vlaamse Zandstreek en in het grootste deel van Zuid-Oost-België.

In percentages uitgedrukt beslaan de nijverheidsgewassen maximaal 30%.

1. Waarden van 20 tot 30% zijn uitsluitend gelocaliseerd in de meeste subregio's van de Leemstreek: Haspengouw, Waals Brabant (het zandlemige gedeelte inbegrepen), het Doornikse, de Henegouwse Hauts-Pays en het Zuidelijk Land van Thuin. Zij komen heel plaatselijk voor in een klein deel van de Polders en de Zandleemstreek, in het uiterste westen.
2. De tweede groep gemeenten telt 10 tot 20% nijverheidsteelten en komt ongeveer overeen met de groep gemeenten die, wat absolute oppervlakte betreft, als tweede gerangschikt staat: centraal Henegouwen, het westen van zandlemig Vlaanderen - met uitzondering van de subregio Roeselare -, het Hageland en het oosten van Vlaams Brabant (Waals Brabant zit nu in de kopgroep).
3. Geringe percentages, van 1 tot 10%, zijn er in de andere subregio's van de Zandleemstreek, in een klein deel van de Vlaamse Zandstreek en in de Famenne.
4. Percentages lager dan 1 percent vinden we in de rest van de Vlaamse Zandstreek: deze teelten zijn nagenoeg onbestaande in de Kempen en in de overige streken van het zuid-oosten.

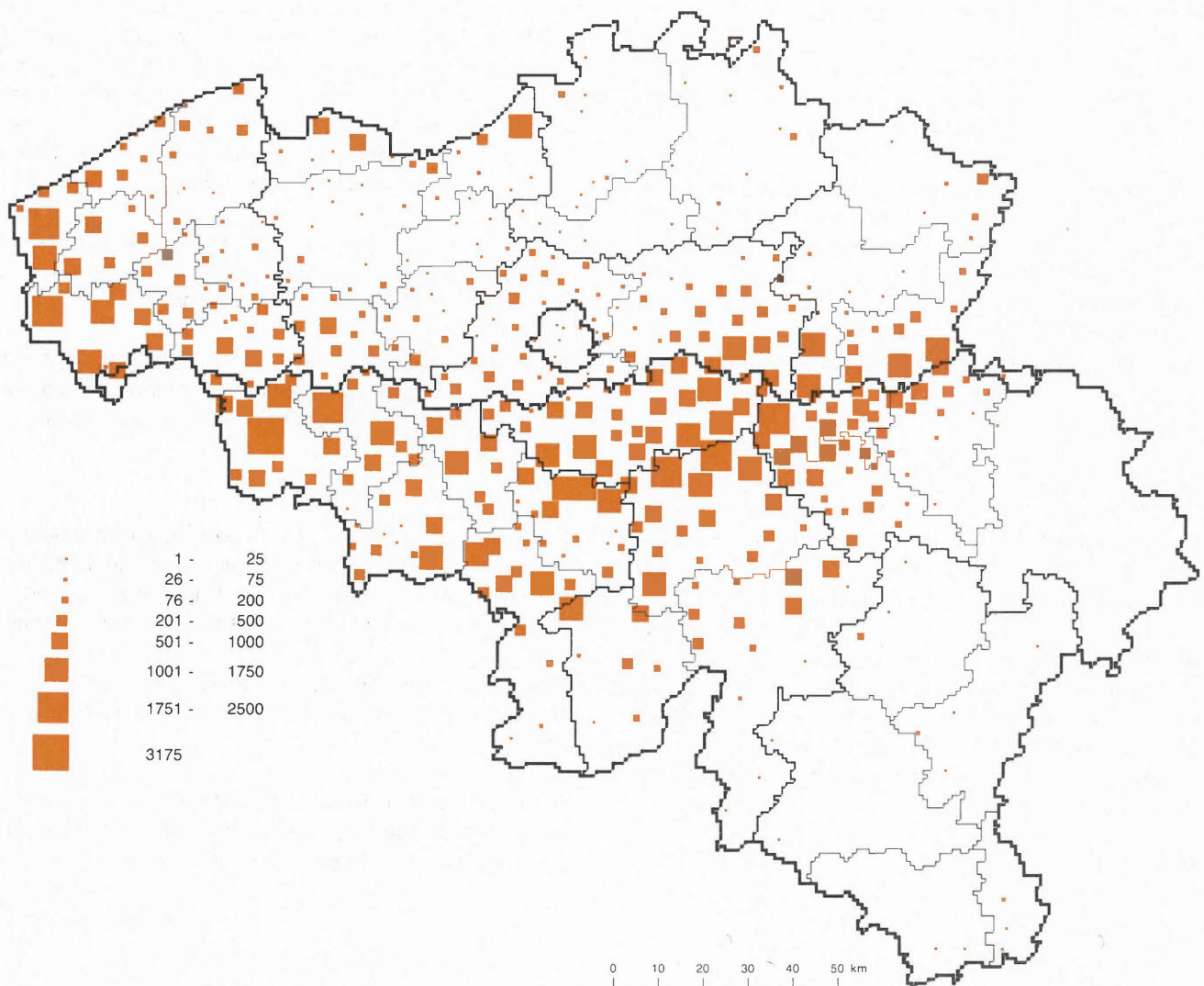
In vergelijking met de totale akkerbouw worden er in de Vlaamse Zandstreek, de Kempen en de meeste streken in het zuid-oosten: de Luikse Weidestreek, de Hoge Ardennen en de Jurastreek, weinig of geen nijverheidsgewassen verbouwd.

De localisatie van het geheel der nijverheidsgewassen is sterk bepaald door de suikerbieten, die er de meerderheid van uitmaken.

Om te evalueren in welke mate in zandlemig Vlaanderen de teelten gediversifieerd zijn, kan de lezer de volgende kaarten, 22 tot 28, alsook de kaarten 32 tot 37 met elkaar vergelijken.

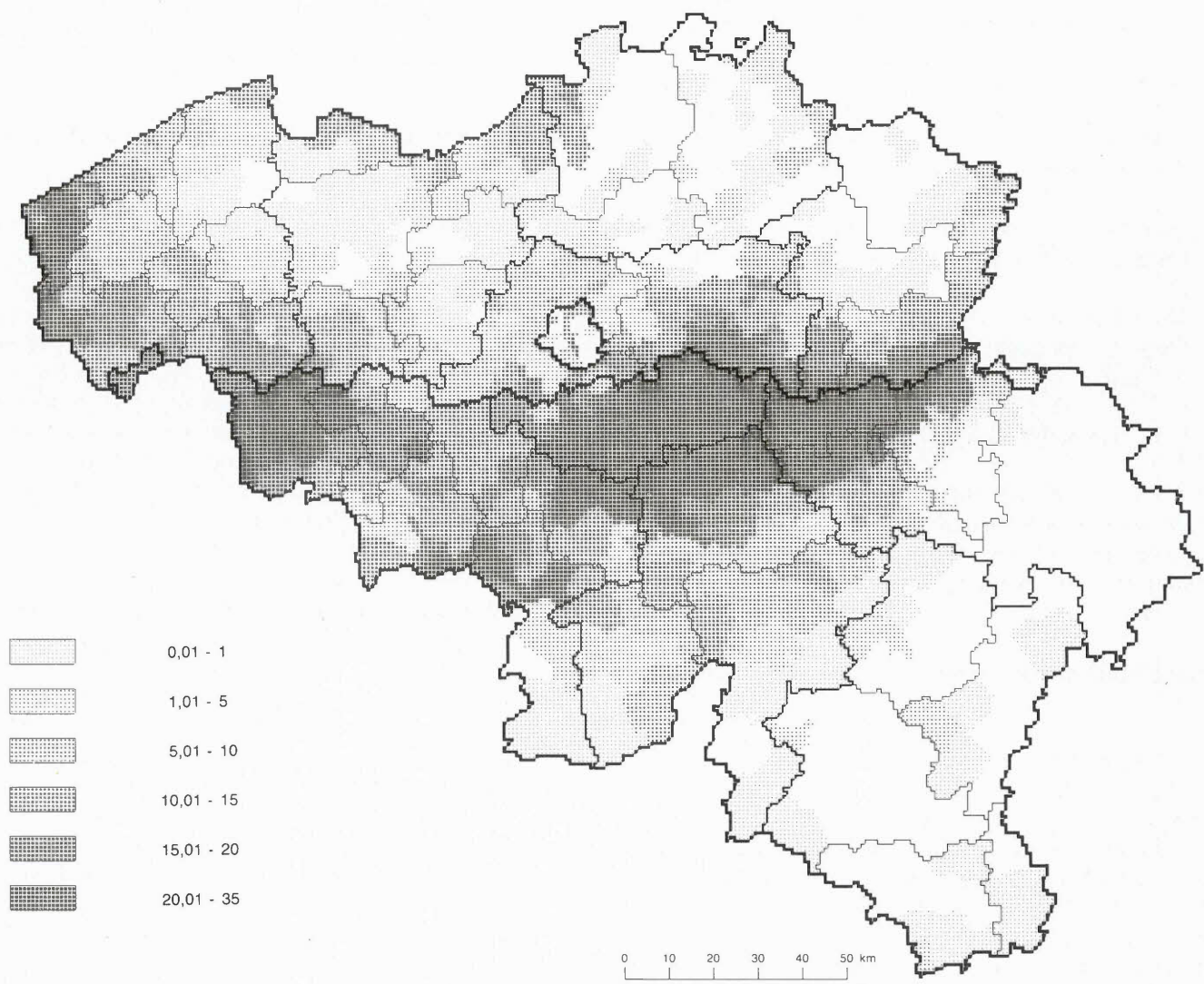
Kaart 20 : NIJVERHEIDSGEWASSEN (in ha)

Het Rijk : 135 734 ha

Kaart 21 : AANDEEL VAN DE NIJVERHEIDSGEWASSEN IN DE O.C.G. (in %)

Rijksgemiddelde : 9,67%

Kaart 22 geeft de absolute oppervlakten van de suikerbietenteelt per gemeente weer.

Zij beslaat 123 816 ha of 8,8% van de oppervlakte cultuurgrond, of nog 91% van de teelt van nijverheidsgewassen (8,3% van de oppervlakte cultuurgrond in 1984, 5,8% in 1970, 3,6% in 1950). De verspreiding van de suikerbieten is duidelijk streekgebonden: zij vragen, net als wintertarwe, om goede leemgronden en een niet al te streng klimaat (zie kaart 14); in de wisselbouw zijn zij de beste teelt om de tarwe vooraf te gaan. Oppervlakte en produktie ervan groeien sterk aan, ondanks de contingentering in de schoot van de Europese Gemeenschappelijke Markt.

1. De grootste oppervlakten per gemeente, zijn gelocaliseerd aan de uiteinden van de Leemstreek: (500 tot 3 000 ha): in het Doornikse en Haspengouw alsook de Henegouwse Hauts-Pays en het Zuidelijk Land van Thuin, en, in het uiterste westen, in de subregio van de Polders rond Veurne en in de westhoek, behorende tot de Zandleemstreek.
2. Andere specifieke streken, met waarden tussen 200 en 1 750 ha per gemeente, zijn het overige deel van de Leemstreek en, in de Zandleemstreek, Waals Brabant en West-Vlaanderen - de subregio Roeselare uitgezonderd.
3. Oppervlakten van 200 tot 500 ha suikerbieten vindt men hoofdzakelijk in de Condroz.
4. De overige subregio's van de Zandleemstreek zijn gekenmerkt door eenheden van minder dan 200 ha voor deze teelt.
5. Elders zijn er nauwelijks suikerbieten.

De suikerbietenteelt steekt boven alle andere nijverheidsteelten uit; ze vormt de grondslag van de wisselbouw graan-suikerbieten. Door doorgedreven mechanisering is deze teelt beter geschikt voor de grootschalige landbouwproductiebedrijven zoals we die nu kennen.

Kaart 23 geeft de verspreiding van vlas in ha per gemeente weer.

Deze teelt beslaat in het totaal slechts 7 678 ha of 0,5% van de oppervlakte cultuurgrond (0,7% in 1984, 0,5% in 1970 en 1,4% in 1950). De vlasteelt gedijt goed op leemgronden met een zeeklimaat; zij wordt door de landbouwpolitiek van de Gemeenschap aangemoedigd maar blijft marginaal als gevolg van de ernstige moeilijkheden van de textielnijverheid, terwijl de financiële voorwaarden voor de produktie van zaden beter zijn. Vlas wordt vaak onder contract geproduceerd.

1. De Polders, met oppervlakten van 75 tot ongeveer 300 ha per gemeente, zijn de vlasstreek bij uitstek.
2. De andere teeltgebieden (25 tot 200 ha per gemeente) zijn, in de Leemstreek: het Doornikse, het Zuidelijk Land van Thuin en Naams Haspengouw.

3. Enkele hectaren per gemeente (minder dan 25) worden nog plaatselijk bebouwd in de andere subregio's van de Leemstreek - vooral in Centraal Henegouwen en Waals Brabant, evenals in de Condroz en in de Famenne van Tussen-Samber-en-Maas.

Kaart 24 geeft de spreiding van koolzaad in ha per gemeente weer, voor winter- en zomerkoolzaad samen.

Koolzaad vertegenwoordigt 1 446 ha of 0,1% van de oppervlakte cultuurgrond (0,3% in 1984, 0,03% in 1970, 0,09% in 1950), vooral winterkoolzaad. Deze teelt kent een significante heropleving. Men heeft ze ingang kunnen doen vinden op minder goede gronden, hoewel eigenlijk goede graangronden er het meest voor geschikt zijn.

Men vindt kleine oppervlakten koolzaad per gemeente, in de Condroz (van 25 tot 75 ha) en heel kleine oppervlakten in de Leemstreek, nl. in Waals Brabant, Naams Haspengouw, het Zuidelijk Land van Thuin en in de Famenne van Tussen-Samber-en-Maas (minder dan 25 ha).

Kaart 25 geeft de verspreiding van tabak per gemeente weer.

Deze teelt daalde tot 476 ha in België, hetzij 0,04% van de oppervlakte cultuurgrond (0,04% in 1984 en in 1970, 0,10% in 1950).

De tabakteelt is een zaak van specialisten en kleine bedrijven en is gelocaliseerd op zeer kleine oppervlakten (minder dan 25 ha), vooral rond Roeselare in West-Vlaanderen (maximum 75 en 100 ha te leper en te Wervik), rond Vloesberg en ook, pro memorie, aan de Beneden-Semois. De produktie gebeurt uitsluitend op basis van een teeltcontract en geniet steun in het kader van de landbouwpolitiek van de Gemeenschap.

Kaart 26 geeft de verspreiding van koffiecichorei weer in ha per gemeente.

Deze produktie vertegenwoordigt in het totaal 1 319 ha, hetzij 0,09% van de oppervlakte cultuurgrond (0,07% in 1984, 0,09% in 1970, 0,14% in 1950). Het was vroeger een vertrouwd gewas en erg verspreid. Nu wordt het veel minder geteeld, omdat koffie weer puur gedronken wordt, zonder cichorei. De teelt handhaafde zich in de zones die daarvoor van nature het meest geschikt zijn - streken met een zeeklimaat en diepe en losse gronden - en waar de technische en economische voorwaarden vervuld zijn die samenhangen met de kleinschalige produktie en de vestiging van branderijen waar de snijdsels gebrand worden.

De cichoreiteelt werd dan ook ontwikkeld vanuit Roeselare in de Zandleemstreek van West-Vlaanderen en in de naburige Polders (van 25 tot 100 ha per gemeente in de driehoek Roeselare-leper-Veurne, minder dan 25 ha elders).

Kaart 27 geeft de verspreiding weer van hop in ha per gemeente.

Deze teelt bedraagt in het totaal 838 ha, hetzij 0,06% van de oppervlakte cultuurgrond (0,05% in 1984, 0,06% in 1970, 0,03% in 1950). Hop wordt gebruikt als smaakmaker voor bier en is een zaak van gespecialiseerde producenten. Hij groeit op frisse gronden; de beste resultaten worden bereikt op heuvels. De teelt wordt gesteund d.m.v. productiepremies.

De hop is geconcentreerd in Poperinge (552 ha). Men vindt de teelt ook, maar erg verspreid en op zeer kleine oppervlakten (minder dan 50 ha) in enkele gemeenten rond Aalst, evenals in de nabijheid van en op de Vlaamse heuvels, die in de zandleemstreek liggen (met een reliëf gaande van 20 tot wat meer dan 50 m).

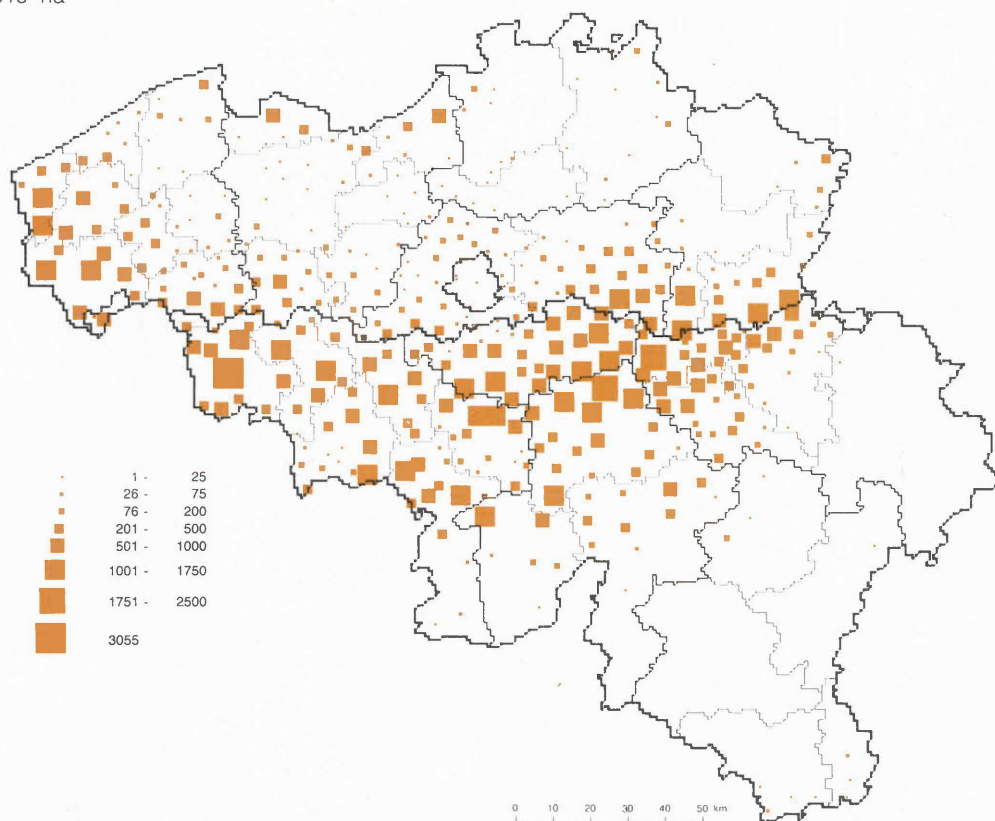
Kaart 28 geeft de verspreiding weer van het totaal van pootgoed en landbouwzaden in ha per gemeente.

Deze bijzondere produktie beslaat 2 141 ha, hetzij 0,15% van de oppervlakte cultuurgrond (0,18% in 1984, 0,08% in 1970, 0,06% in 1950). Pootgoed en zaden worden geproduceerd op verschillende plaatsen, al naargelang de soorten en variëteiten.

Alle gemeenten van de Polders zijn hierbij enigszins betrokken, waarvan twee gemeenten met meer dan 80 ha (St.-Laureins en Assenede), een aantal gemeenten in de Leem- en Zandleemstreek (waaronder Quévy en Kasteelbra-kel met meer dan 80 ha), en ook gemeenten in de Ardennen en in de subregio Roeselare in de Zandleemstreek (hoofdza-kelijk minder dan 25 ha). De hoogste concentraties vindt men echter in de Kempen (twee gemeenten met elk ongeveer 250 ha: Overpelt en Opglabbeek).

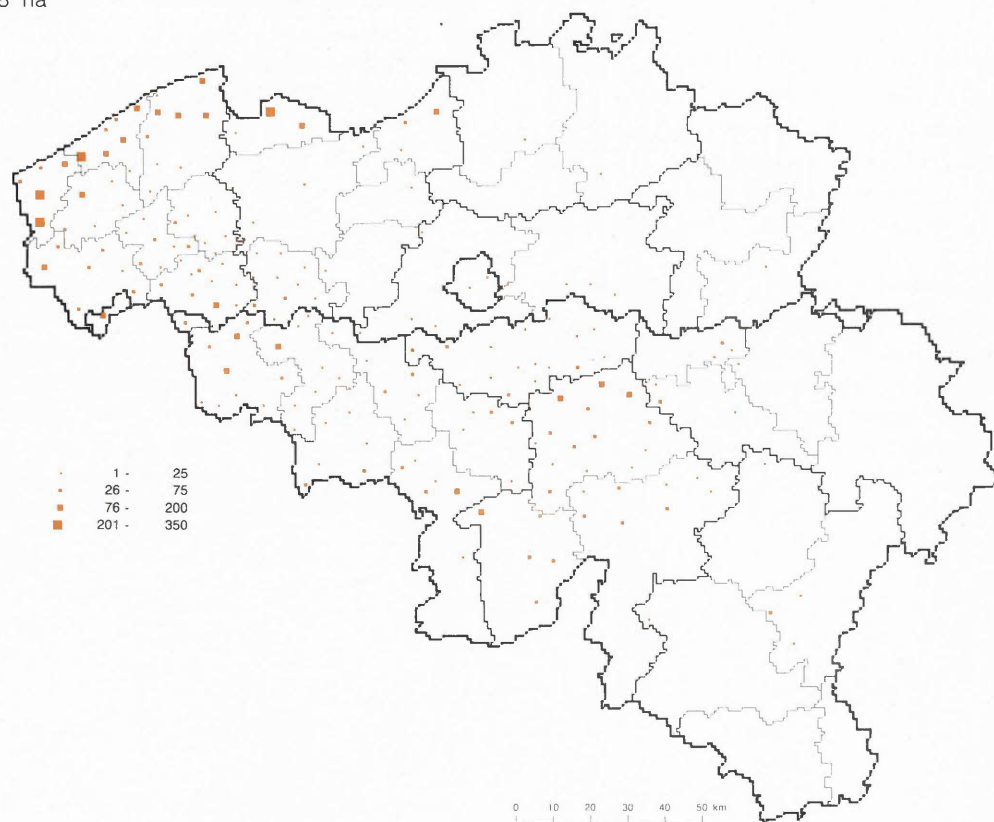
Kaart 22 : SUIKERBIETENTEELT (in ha)

Het Rijk : 123 816 ha

Kaart 23 : VLAS (in ha)

Het Rijk : 7 678 ha

Kaart 24 : KOOLZAAD (in ha)

Het Rijk : 1 446 ha

Kaart 25 : TABAK (in ha)

Het Rijk : 476 ha

Kaart 26 : KOFFIECICHOREI (in ha)

Het Rijk : 1 319 ha

Kaart 27 : HOP (in ha)

Het Rijk : 838 ha

Kaart 28 : POOTGOED EN LANDBOUWZADEN (in ha)

Het Rijk : 2 141 ha

3.3 GROENVOEDER-, WORTEL- EN KNOLGEWASSEN

De kaarten 29 en 30 geven de verspreiding weer van groen-voeder-, wortel- en knolgewassen.

Dit geheel van teelten beslaat 126 019 ha, hetzij 9% van de oppervlakte cultuurgrond, (9,7% in 1984, 4,6% in 1970, 7,5% in 1950), ongeveer evenveel als de wintertarwe, de wintergerst of de suikerbieten. Maar de groep van voedergewassen wordt gekenmerkt door een zeer grote agronomische verscheidenheid en beantwoordt aan zeer verschillende localisatiefactoren. De meeste van deze planten stellen weinig eisen aan het natuurlijk milieu. Wanneer het gaat om groenvoedergewassen, met name maïs, is de vereiste hoeveelheid arbeid gering. Gaat het echter om knolgewassen van het type voederbieten, dan is de hoeveelheid arbeid aanzienlijk. De technische uitrusting verschilt eveneens. Binnen de voedergewassen overwegen de groenvoedergewassen en hieronder vooral de maïs. Deze teelten beïnvloeden de localisatie zeer sterk.

Groenvoedergewassen zijn vooral gelocaliseerd in de Vlaamse Zandstreek, in een groot deel van de Kempen en in de Zandleem- en Leemstreek ten westen van Brussel. Zij zijn nog goed vertegenwoordigd in de Polders, de Jurastreek, de Condroz en de Famenne. Elders zijn ze zeldzaam.

1. In de gemeenten waar de groenvoedergewassen het sterkst vertegenwoordigd is beslaan ze 500 tot 1 000 ha; deze liggen voornamelijk in de Vlaamse Zandstreek - de Verbeterde Kempen en Klein-Brabant uitgezonderd -, in de Kempen: in de subregio's Hoogstraten en Bree; in het uiterste westen van de Polders en de Zandleemstreek, in de Scheldepolders.
2. De streken waar waarden van 200 tot 500 ha het talrijkst zijn, samen met waarden van 500 tot 1 000 ha, zijn de Leemstreek ten westen van Brussel, Henegouwen, de Condroz en de Famenne.
3. De streken waar waarden van 200 tot 500 ha naast waarden van 75 tot 200 ha voorkomen zijn de Centrale Kempen, een deel van de Zandstreek, nl. Klein-Brabant, de Zandleemstreek ten westen van Brussel en in het oosten, Vochtig Haspengouw en een groot deel van Waals Brabant, de boszoom van de Ardennen en de Jurastreek.
4. De andere streken tellen minder dan 200 ha per gemeente, te weten de oostelijke subregio's van de Zand-, Zandleem- en Leemstreek, vooral de Verbeterde Kempen, de Brabantse Kempen, het Hageland, het oosten van Vlaams Brabant en Haspengouw, vervolgens de Luikse Weidestreek, de Hoge Ardennen en, in de Ardennen, de centrale plateau's.

In percentages uitgedrukt beslaan de voederteelten in de gemeenten waar ze hun maximum bereiken 37% van de oppervlakte cultuurgrond.

1. De waarden van 15 tot 35% beslaan zowat heel de Vlaamse Zandstreek en de Kempen - met uitlopers in Vochtig Haspengouw en de Brabantse Kempen. Deze streken zijn typische voederproduktiestreken.
2. De percentages van 7 tot 15% zijn verdeeld over de resterende gemeenten van deze streken, de Scheldepolders, alle subregio's van de Zandleem- en Leemstreek ten westen van de meridiaan van Brussel, de Famenne, uitgezonderd de weidegemeenten in Tussen-Samber-en-Maas en, plaatselijk, de noordelijke boszoom van de Ardennen.
3. Elders staan de voedergewassen (5 tot 10%) op de achtergrond hetzij door andere teelten, zoals in de Polders en de Condroz, hetzij door grasland, zoals in de Jurastreek.
4. Zeer zwakke percentages voedergewassen - in vergelijking met andere akkerbouwgewassen - vindt men ten oosten van Brussel in de Zandleemstreek en de Leemstreek (het oosten van Waals en Vlaams Brabant, Hageland, Haspengouw): men bereikt er 3 tot 10%, zelden meer. De minima - minder dan 3% - liggen in Zuid-Oost-België, met name in de Ardennen waar vooral graangewassen en weiden voorkomen, en in de streken met weide-monocultuur zoals de Luikse Weidestreek - met uitzondering van de leemterrassen van de Maas bij Wezet en van het oosten van de Condroz -, de Hoge Ardennen en de Weidegemeenten in het zuidwesten van Tussen-Samber-en-Maas (in deze subregio bereikt men 3 tot 5% per gemeente).

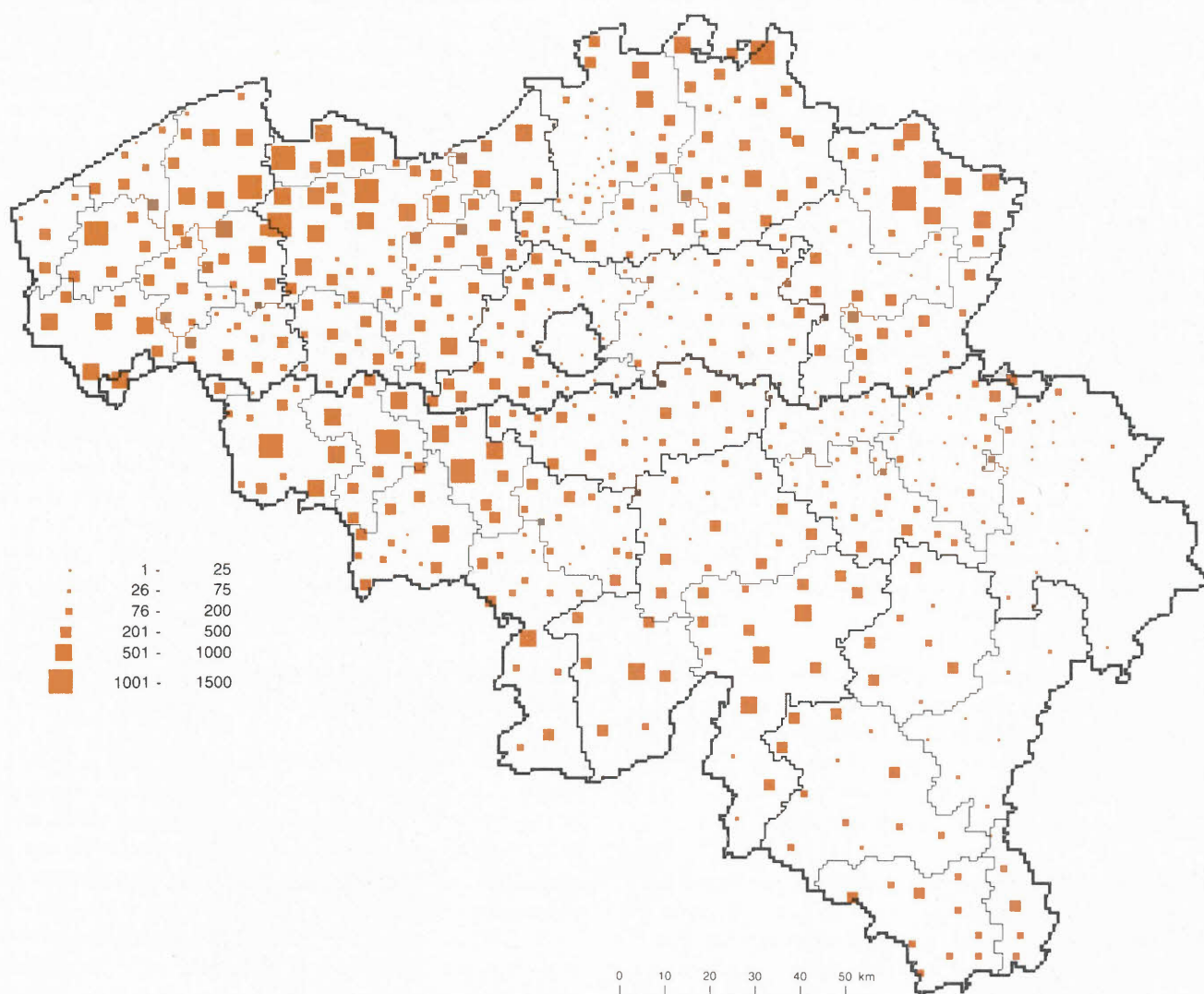
Wanneer men de ganse voederoppervlakte beschouwt, zowel de weidegronden als de voedergewassen, merkt men duidelijk het verschil in produktiestructuur. Zuid-Oost-België wordt gekenmerkt door weidegronden, de Kempen hebben overwegend weidegronden maar ook voedergewassen. In de Vlaamse Zandstreek zijn voedergewassen en weidegronden evenwichtiger verdeeld. Een vergelijking van onderhavige kaarten met de kaarten 4 en 5 levert interessante informatie over alle streken.

Kaart 31 geeft de spreiding van het geheel van de groenvoedergewassen in aantal ha per gemeente.

De groenvoedergewassen omvatten klavers, luzerne, melk- en deegrijpe maïs, andere groenvoedergewassen en mengsels, met uitzondering van weiden en grasland, meer in het bijzonder de tijdelijke weiden. Ze beslaan 108 293 ha of 7,7% van de oppervlakte cultuurgrond en vertegenwoordigen 86% van alle voedergewassen (8,6% van de oppervlakte cultuurgrond in 1984, 2,4% in 1970, 3,3% in 1950). Gezien hun overwegend aandeel in het geheel van de voedergewassen stemmen de kenmerken van hun spreiding, op enkele details na, overeen met de gegevens van de kaart over de gezamenlijke groen- en knolvoedergewassen. We verwijzen dus naar de commentaar bij kaart 29. De teelt van groenvoedergewassen is een tijdlang achteruit gegaan toen traditionele soorten, zoals klavers, werden opgegeven, maar nam nadien terug toe wanneer massaal voor voedermaïs werd gekozen. Deze laatste is nu toonaangevend (zie kaart 32).

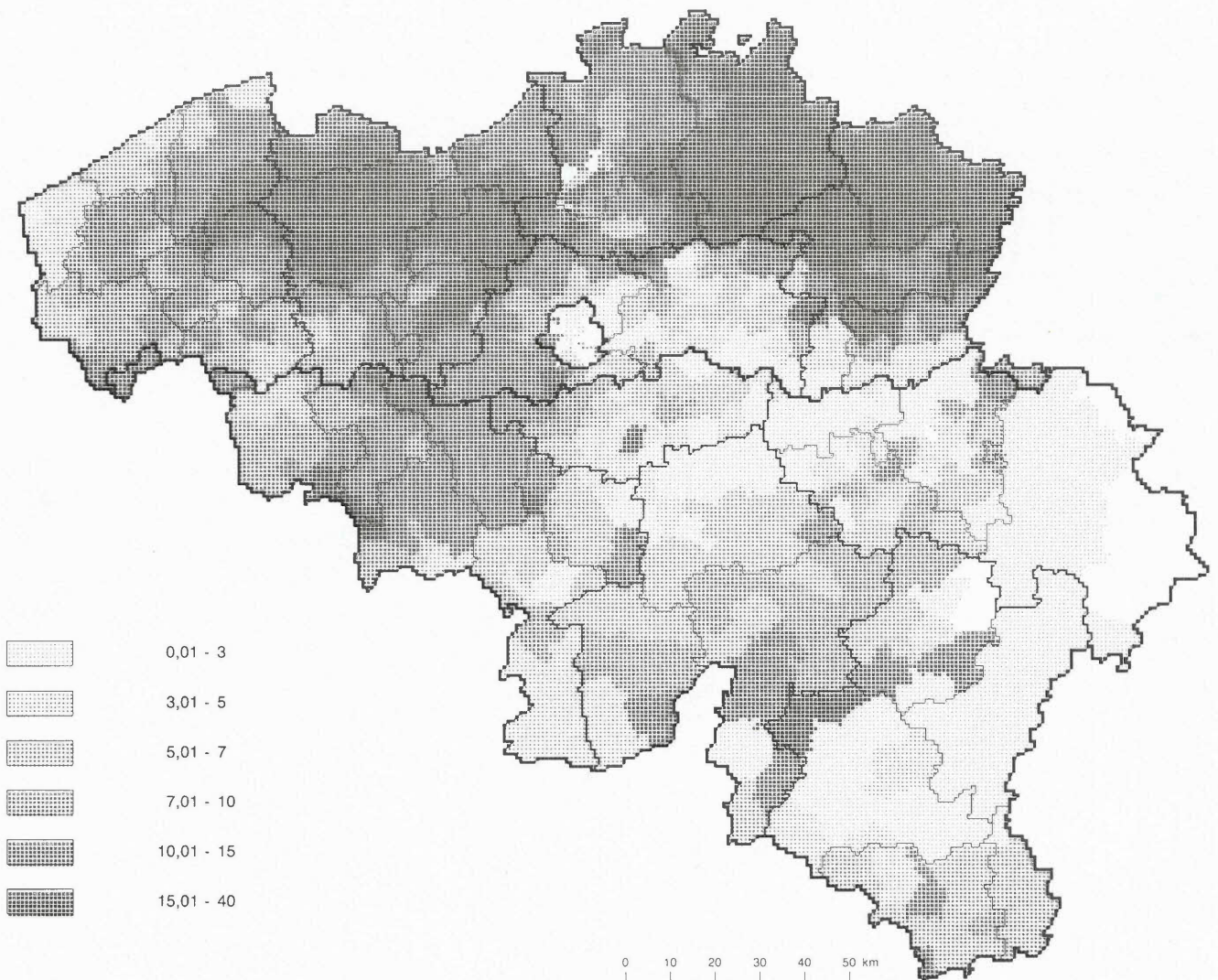
Kaart 29 : GROENVOEDER- EN KNOLGEWASSEN (in ha)

Het Rijk : 126 019 ha

Kaart 30 : AANDEEL VAN DE GROENVOEDER- EN KNOLGEWASSEN IN DE O.C.G. (in %)

Rijksgemiddelde : 8,98%

Kaart 32 geeft de oppervlakten melk- en deegrijpe maïs per gemeente weer.

Deze maïs bestaat in het totaal 96 729 ha of 6,9% van de oppervlakte cultuurgrond van het land (7,8% in 1984, 1,1% in 1970 en 0,16% in 1950). Hij vertegenwoordigt 89% van het groenvoeder- en 77% van de groen- en knolvoedergewassen samen. De snelle en constante vooruitgang van de voedermaïs is mogelijk geworden door het gebruik van hybride soorten die tegen ons klimaat bestand zijn. Zo wordt maïs hier nu geteeld voor zijn stengels en bladeren die een uitstekend ruwvoer vormen. Hoewel deze plant in het strenge klimaat van het Ardens Massief praktisch niet gedijen kan, ontdekt men er toch hier en daar een schuchtere poging, zelfs midden in de monocultuur van de weilanden. Gezien het overwicht van de maïs heeft zijn lokalisatie een sterke weerslag op de spreiding van het groenvoeder en zelfs van de gezamenlijke voedergewassen. We verwijzen naar de commentaar bij kaart 29 en 31.

Kaart 33 toont de spreiding van de wortel- en knolvoedergewassen in ha per gemeente.

Deze teelten beslaan amper 17 726 ha, d.w.z. 1,3% van de oppervlakte cultuurgrond (1,1% in 1984, 2,1% in 1970, 4,2% in 1950). De achteruitgang van de wortel- en knolgewassen is te wijten aan het vele werk dat ze vergen. Zij moeten namelijk gehakt worden (voederbieten, koolrapen, rapen, topinamboers

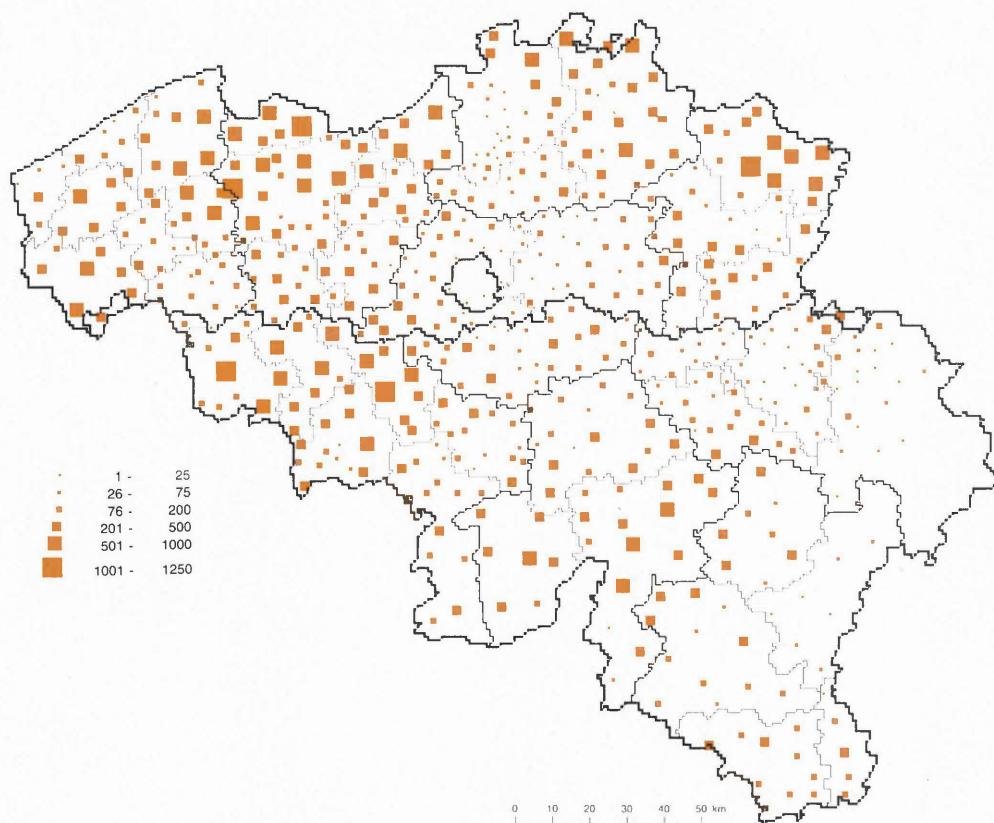
enz.) Hun teelt blijft vooral beperkt tot zeer kleine bedrijven waar men over meer tijd beschikt voor al dit werk. De achteruitgang die reeds was begonnen voor de opgang van de voedermaïs, is sindsdien nog toegenomen. De knolvariëteiten gedijen in diverse, soms weinig gunstige, pedologische omstandigheden (voederbieten, topinamboers), als de grond maar niet te zwaar is (rapen, koolrapen). In deze categorie overheersen de voederbieten duidelijk.

1. De gemeenten met 100 à 200 ha wortel- en knolvoedergewassen vindt men in Vlaanderen uitsluitend ten westen van de as Antwerpen-Brussel, in de Vlaamse Zandstreek, de Zandleemstreek, de Polders (tot 300 ha per gemeente in het uiterste westen van de Polders en de Westhoek), en in Wallonië plaatselijk in de Condroz en in de Famenne Tussen-Samber-en-Maas.
2. In de Kempen bereikt men geen 75 ha per gemeente.
3. Elders worden weinig wortel- en knolvoedergewassen geteeld (geen 25 ha per gemeente, niets in de Hoge Ardennen).

Indien de lezer naast deze kaarten de kaarten 34 tot 37 legt, ziet hij in welke mate nog hakvruchten worden gekweekt in zandig Vlaanderen en zandlemig Vlaanderen, en hoe de teelten er gediversifieerd zijn, vooral dan in het zandlemige deel (zie nijverheidsgewassen, kaarten 20 tot 28).

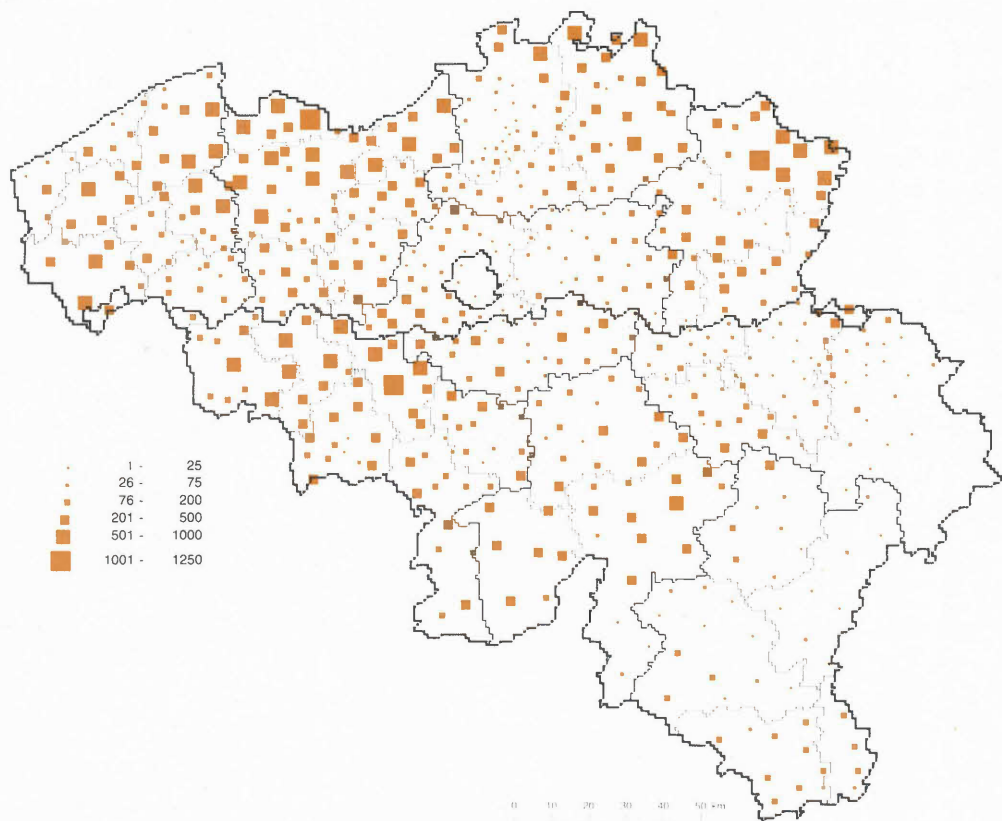
Kaart 31 : GROENVOEDERGEWASSEN (in ha)

Het Rijk : 108 293 ha

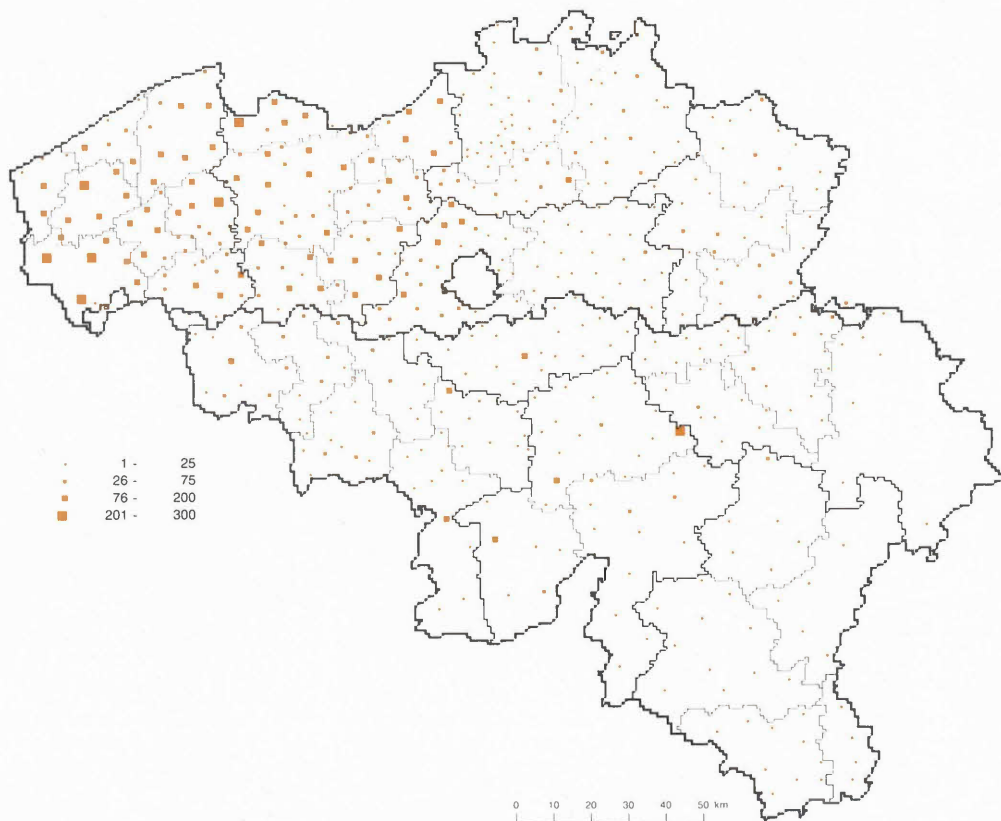
Kaart 32 : MELK- EN DEEGRIJPE MAIS (in ha)

Het Rijk : 96 729 ha

Kaart 33 : WORTEL- EN KNOLVOEDERGEWASSEN (in ha)

Het Rijk : 17 726 ha

3.4 AARDAPPELEN EN NATEELTEN

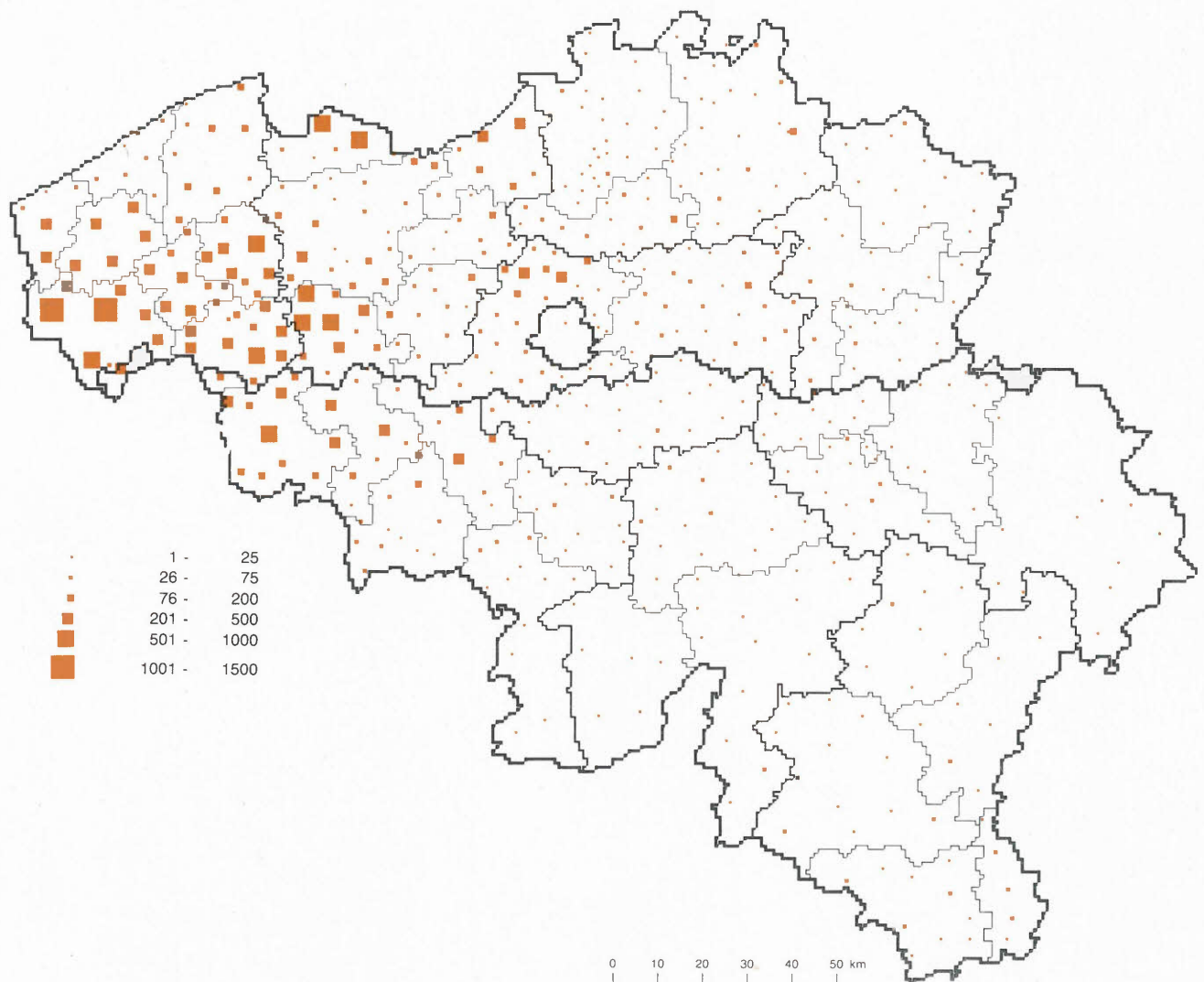
De kaarten 34 en 35 geven de spreiding van de aardappel-teelt per gemeente.

De aardappelteelt beslaat in België 36 626 ha, d.w.z. 2,6% van de oppervlakte cultuurgrond (2,5% in 1984, 3% in 1970, 5,7% in 1950). De aardappel, die in 1526 in Europa werd ingevoerd, werd vroeger zowat overal geteeld in België, gezien zijn veralgemeend gebruik in de voeding. Deze hakvrucht gedijt in voldoende frisse zand- en zandleemgrond. Het gebruik van aardappelen is sterk verminderd en hun commerciële productie is nu een streekspecialiteit geworden.

1. De gemeenten met de sterkst ontwikkelde aardappelteelt (van 200 tot 1 000 ha per gemeente) liggen in zandlemig Vlaanderen, vooral in het westen, en in de Scheldepolders (met twee maxima die 1 000 ha overschrijden), ook nog rond Aalst in de Zandleemstreek van Vlaams-Brabant, en in de Henegouwse Leemstreek.
2. Deze teelt overstijgt zelden 75 ha per gemeente, uitzonderlijk 200 ha, in de grotendeels ten westen van de as Brussel-Antwerpen gelegen gemeenten, zowel in de Zand-, Zandleem- en Leemstreek als in de Polders.

Kaart 34 : AARDAPPELEN (in ha)

Het Rijk : 36 626 ha

3. Overal elders zijn er nog aardappelen die minder dan 25 ha per gemeente beslaan, maar sporadisch tot 75 ha kunnen bereiken in de Kempen, het Hageland en de Jurastreek.

In percentages overschrijdt de aardappelteelt nergens 20% van de oppervlakte cultuurgrond.

1. Waarden van 10 tot 20% zijn duidelijk geconcentreerd in de Zandleemstreek in West-Vlaanderen; ze dalen tot 7% in de Scheldepolders en in de streek rond Aalst.
2. De aardappelteelt daalt tussen 5 en 7% in het Doornikse en tussen 1 en 5% in de andere regio's ten westen van de meridiaan van Brussel.

3. In de rest van België vindt men sporen van aardappelteelt, die minder dan 1% van de oppervlakte cultuurgrond beslaan (plaatselijk 1 tot 5% en meer in de Kempen en in het Hageland, 1 tot 3% in de Jurastreek).

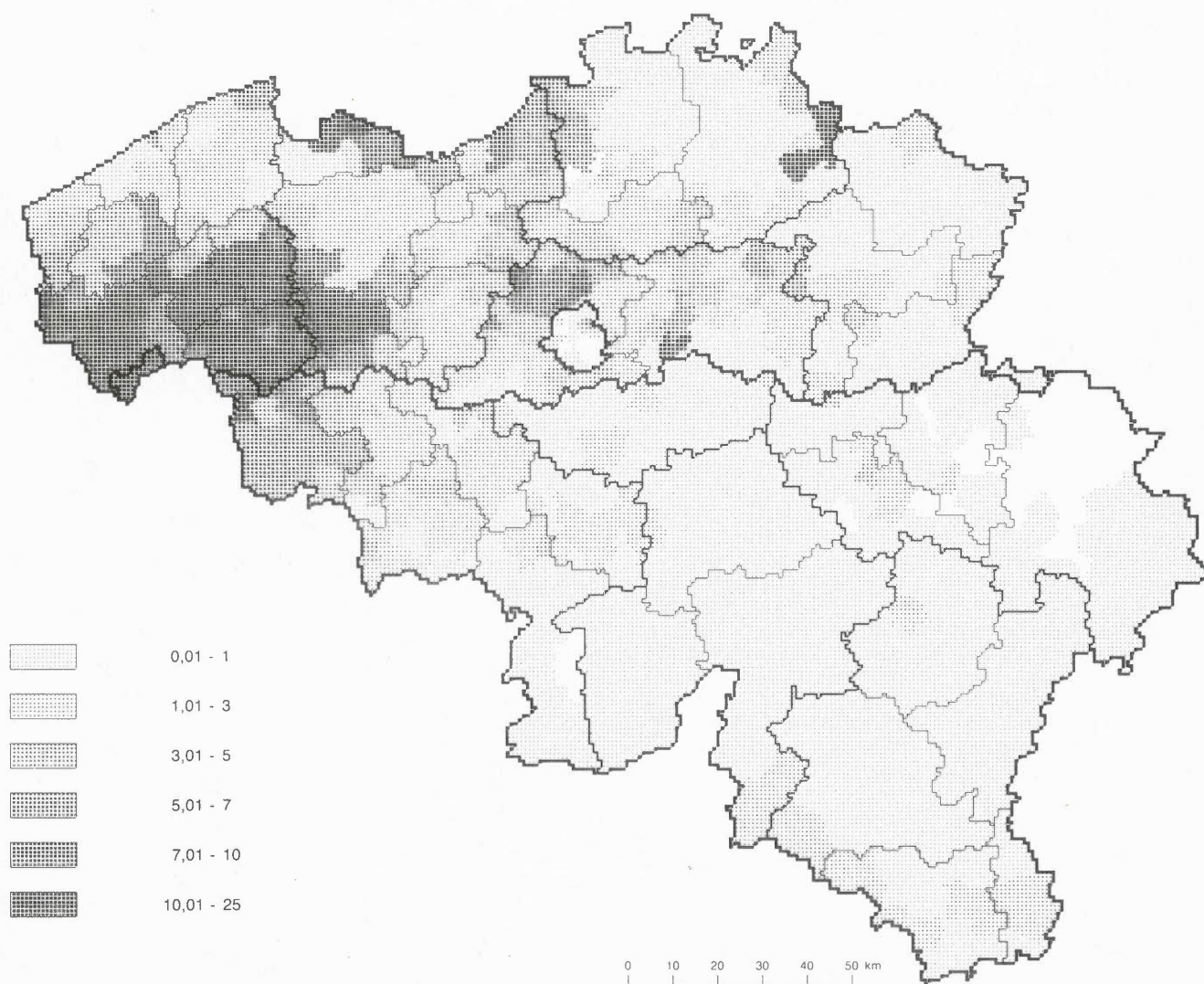
De vergelijkingen die als besluit van de toelichtingen bij de kaarten 32 en 33 werden voorgesteld, zijn ook hier zinvol.

De kaarten 36 en 37 geven de spreiding van de nateelten per gemeente.

Tot deze categorie behoren onder meer rapen, koolrapen (of raapskolen), voederwortelen, voederkolen, mergkolen en de groenbemestingsgewassen. De voor- en nateelten beslaan in het totaal: 45 555 ha (in 1979).

Kaart 35 : AANDEEL VAN DE AARDAPPELEN IN DE O.C.G. (in %)

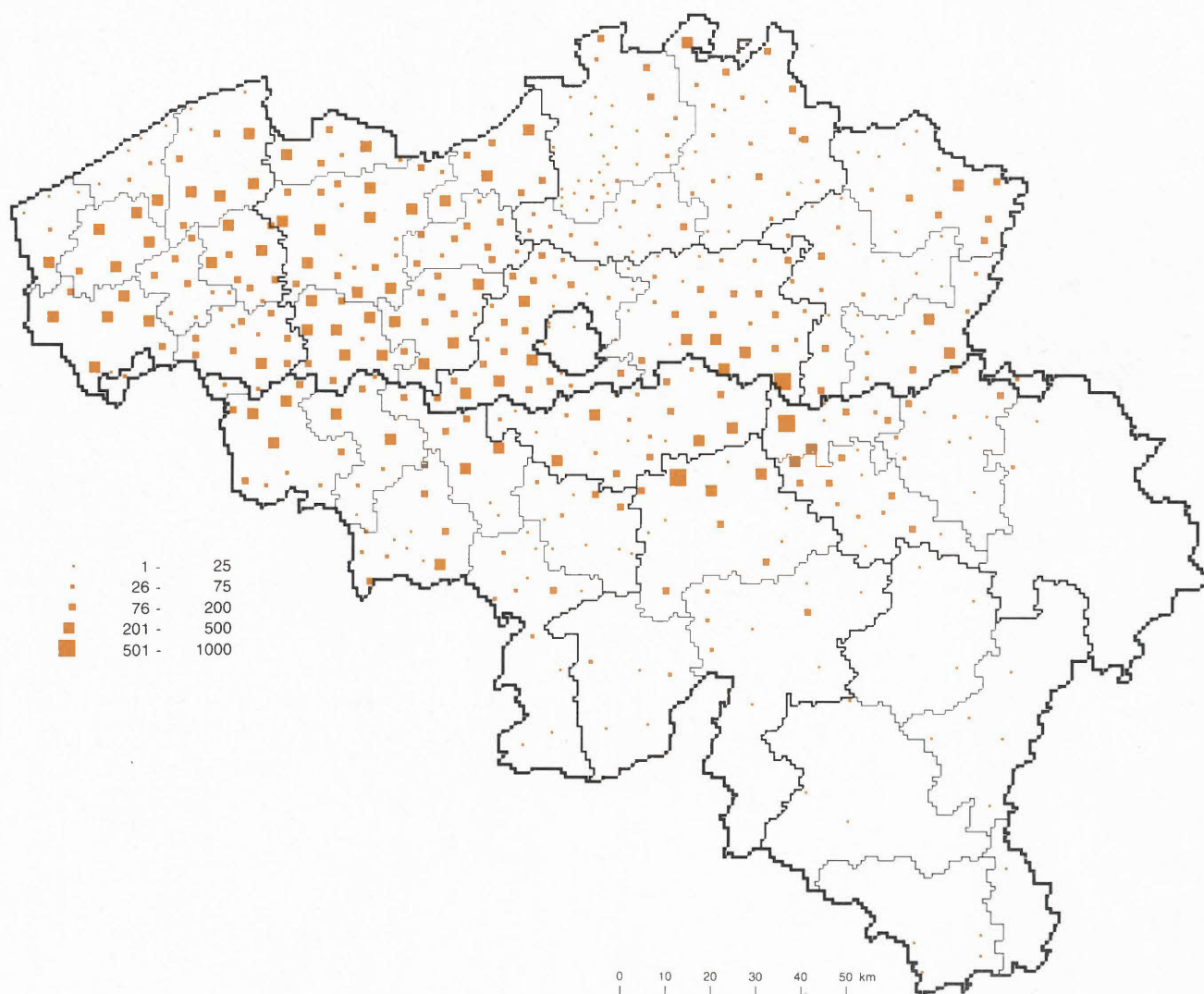
Rijks­gemiddelde : 2,61%

1. Waar deze teelten een zeker belang hebben schommelt hun oppervlakte per gemeente gewoonlijk tussen 200 en 500 ha, naast waarden van 75 tot 200 ha. Ze zijn tekenend voor de Vlaamse Zandstreek en verschillende delen van de Zandleemstreek ten westen van de meridiaan van Brussel. Men vindt deze teelten eveneens in de Leemstreek, met maxima in Naams Haspengouw en de streek rond Hannuit en Tienen (tot 1 000 ha per gemeente).
2. Minder frekwente waarden van 200 tot 500 ha, dikwijls in de buurt van lagere waarden (minder dan 200 en minder dan 75 ha), zijn tekenend voor de andere delen van de Leemstreek.
3. In de Zandleemstreek ten oosten van Brussel en in de Kempen vinden we gewoonlijk 25 tot 75 ha per gemeente, soms meer, zoals in het Hageland, het Maasland en de Kempische subregio's van Hoogstraten en Bree.
4. Ten zuiden van de as van Samber en Maas vindt men nog wat voor- en nateelten in de Condroz, in de lemige subregio van Wezet in de Luikse Weidestreek (minder dan 25 ha) en, pro memorie, in de Polders, op de centrale plateau's van de Ardennen en in de Famenne Tussen-Samber-en-Maas.

Kaart 36 : NATEELTEN (in ha)

Het Rijk : 45 555 ha

Uitzonderlijk bereiken de nateelten 44% van de oppervlakte cultuurgrond, in de regel blijven ze beperkt tot een maximum van 10%.

1. De hoogste percentages worden bereikt in de Zand- en de Zandleemstreek: meer dan 7% in de subregio's van het oosten van de provincies Vlaanderen tot de as Brussel-Antwerpen, tussen 5 en 7% verder naar het westen. Analoge waarden kenschetsen, in de Leemstreek, twee Haspengouwse subregio's: bij Namen en rond Hannuit-Tienen.

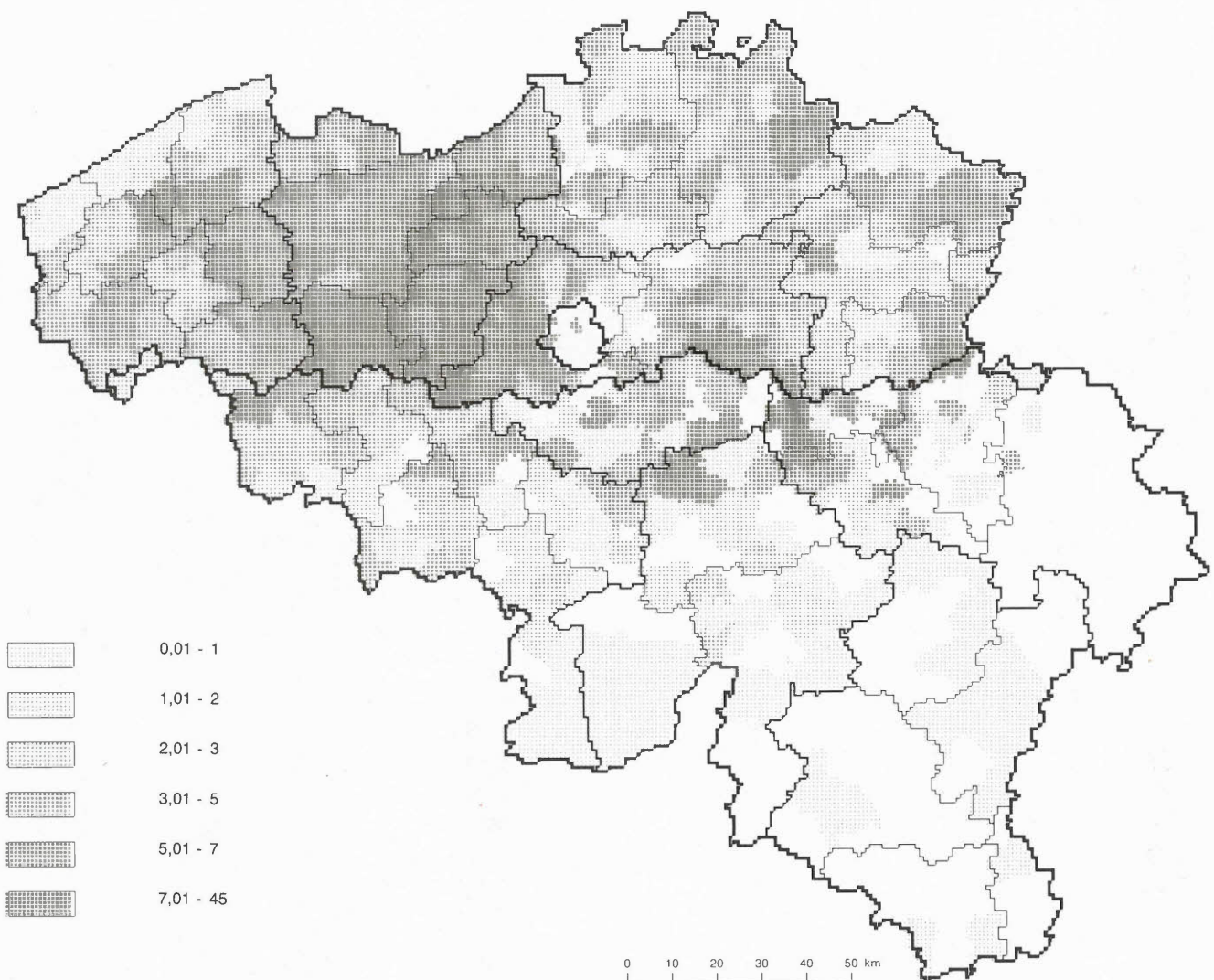
2. In de andere subregio's van de Leemstreek, de Zandleemstreek ten oosten van Brussel en de Kempen schommelen de voor- en nateelten tussen 2 en 5% in Luiks Haspengouw, in het Maasland en in de Kempische subregio van Bree.

3. De Polders, de Condroz en de Iemige subregio van de Luikse Weidestreek vertonen plaatselijk 1 tot 3% dergelijke teelten. Overal elders blijft deze teelt onder 1% van de oppervlakte cultuurgrond als ze niet ontbreekt.

We verwijzen hier naar de vergelijkingen die we voorstelden als besluit bij de toelichtingen bij de kaarten 32 en 33.

Kaart 37 : AANDEEL VAN DE NATEELTEN IN DE O.C.G. (in %)

Rijksgemiddelde : 3,18%

4. - DE TUINBOUW

De kaarten in dit hoofdstuk geven een beeld van de verdeling van de absolute en relatieve waarden van de oppervlakten die in 1982 werden ingenomen door het geheel van de fruitaanplantingen in open lucht, van de groenteteelten in open lucht en van alle teelten onder glas of plastic. Daarenboven geven zij ook de oppervlakte van de belangrijke componenten van deze drie algemene groepen.

4.1 FRUITAANPLANTINGEN

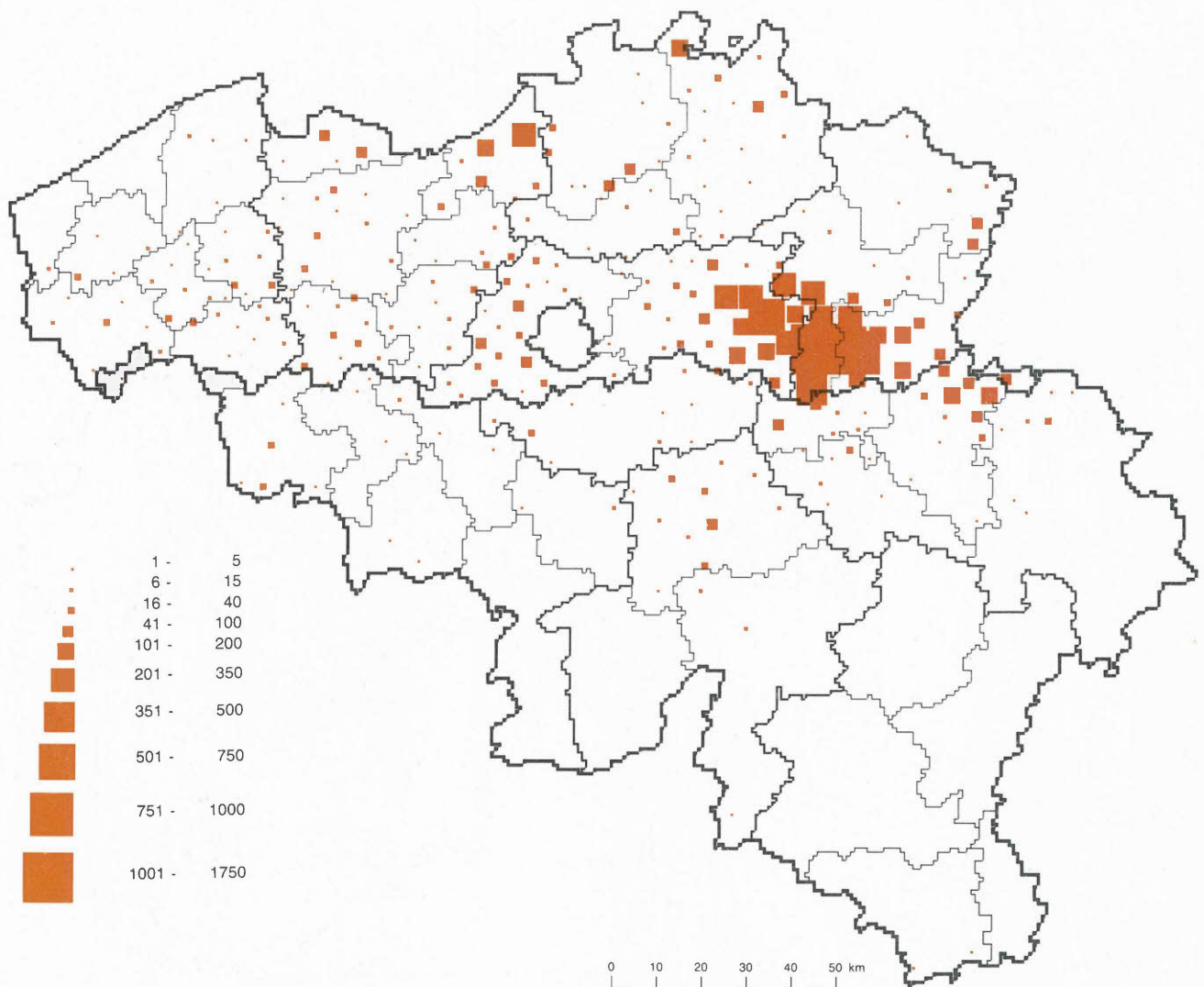
Kaarten 38 en 39 geven de verdeling van het totaal van

de commerciële fruitaanplantingen in open lucht.

De fruitaanplantingen beslaan over het hele land 11 405 ha of 0,8% van de oppervlakte cultuurgrond (11 318 ha of 0,8% in 1984, 19 961 ha of 1,3% in 1970, 48 426 ha of 2,8% in 1950). Deze sterke inkrimping is te wijten aan de neergang van de hoogstammige boomgaarden, die slechts gedeeltelijk werden vervangen door laagstammen. De fruitaanplantingen omvatten hier overigens ook de aardbeien- en bessenteelten (frambozen, rode en andere bessen).

Kaart 38 : FRUITAANPLANTINGEN IN OPEN LUCHT (in ha)

Het Rijk : 11 405 ha

Men vindt fruitaanplantingen vooral in de Zandleemstreek, maar ze zijn er zeer ongelijkmatig gespreid. Het gaat meestal om heuvelachtige gebieden en terrassen van plateauhellingen, maar ook wel om valleien; doorgaans met eerder vochtige tot matig droge kleiachtig-zandige gronden.

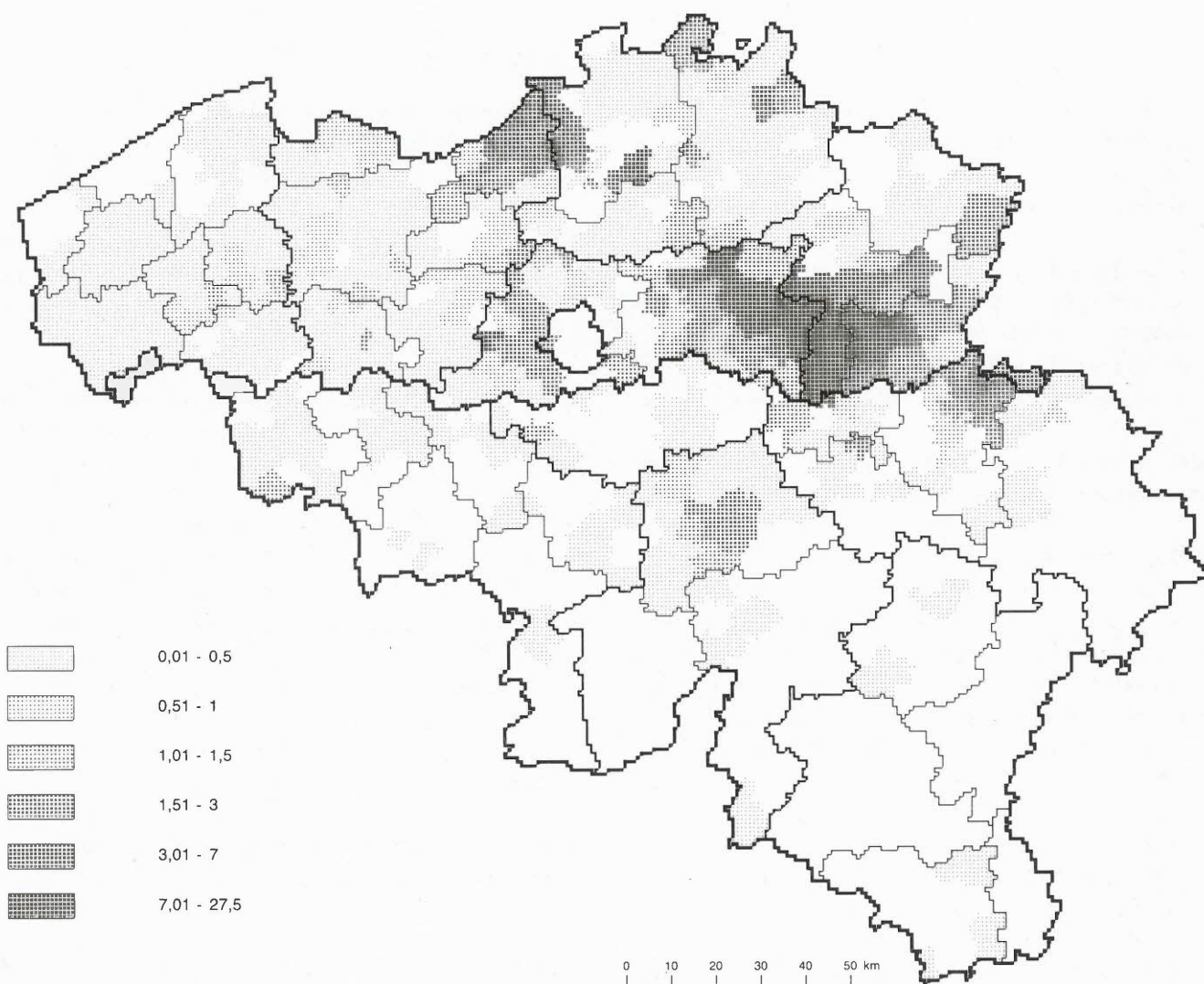
1. De fruitspecialisatie is opmerkelijk geconcentreerd rond Sint-Truiden en Zoutleeuw. Deze zeer compacte kern bevat 200 tot meer dan 1 600 ha fruit per gemeente en is omringd door een zone van gemeenten met 100 tot 200 ha fruit. De oppervlakten verminderen naar de buitenrand toe. Dit gebied is gelegen in het oosten van het Hageland en in het grootste deel van Vochtig Haspengouw in de Zandleemstreek, met uitlopers in de Leemstreek: in Vlaams Haspen-

gouw, van Tienen over Gingelom tot Tongeren, en in Wallonië, naar Borgworm en Hannuit toe.

2. In dalende orde van belangrijheid volgen enkele kleine groepen in de Scheldepolders, vooral naar Antwerpen toe, en in de Zandstreek naar Sint-Niklaas-Waas (Beveren) toe, een groep in het noorden van de Antwerpse Kempen rond Hoogstraten en Turnhout, en een groep in de leemterrassen van Wezet aan weerszijden van de Maas-terrassen, die een onderdeel vormen van de Leemstreek en de Luikse Weidestreek. De oppervlakten van de fruitaanplantingen schommelen er rond de 100 tot 200 ha per gemeente met maxima van 500 ha en minima van 40 ha.

Kaart 39 : AANDEEL VAN DE FRUITAANPLANTINGEN IN OPEN LUCHT IN DE O.C.G. (in %)

Rijks-gemiddelde : 0,81%

3. Andere kleine kernen, van circa 40 tot 100 ha, zijn gelegen in de Zandstreek - in de Verbeterde Kempen (Boechout, Ranst) - in het zandernige Maasland (Maaseik), en het 'Pays meusien', en in de aangrenzende Leemstreek rond Namen.
4. In de Zandleemstreek vindt men verspreide fruitaanplantingen in Vlaams Brabant (tussen Aalst en Halle) en in een zone rond Roeselare, Oudenaarde en Ieper (minder dan 40 ha per gemeente). Iets dergelijks ook rond Doornik in de Leemstreek.

De rangschikking van het aandeel van de fruitaanplantingen in de oppervlakte cultuurgrond is dezelfde als die van de absolute cijfers.

1. De voornaamste kern, Sint-Truiden - Zoutleeuw, heeft waarden tussen 7 en 26%, over het algemeen rond 20%. De waarden rond deze kern dalen vlug tot 3 en zelfs tot 1,5%.
2. Een analoge percentageverdeling geldt voor de groepen in de Scheldepolders, in de Noorderkempen, op de Maasterrassen van Wezet, bij Namen en Maaseik, en in Vlaams Brabant. Maar de gebieden met hogere waarden dan 7% van de oppervlakte cultuurgrond zijn niet zo uitgestrekt als de omliggende gebieden met lage waarden.
3. In de zones rond Roeselare, Ieper en Doornik bereiken de verspreide fruitaanplantingen nergens 1,5%. Zeer zwakke percentages (minder dan 0,5%) vinden we in heel de Vlaamse Zandstreek en in het aangrenzende deel van de Zandleemstreek rond de hierboven beschreven kernen.

Kaart 40 geeft de spreiding van de hoogstammige boomgaarden: aantal ha per gemeente.

De hoogstammige boomgaarden nemen nog 1 711 ha of 0,1% van de oppervlakte cultuurgrond in (1 410 ha of 0,1% in 1984, 8 502 ha of 0,6% in 1970, 45 632 ha of 2,5% in 1950). De veralgemeende rooiingen van hoogstammen werden aangemoedigd met premies van de Europese Gemeenschap, omdat dergelijke boomgaarden dikwijls verouderd waren en moeilijk konden concurreren. Aan perebomen werd het minst geraakt.

1. Enkel in de voornaamste kern, rond Sint-Truiden (2 gemeenten met meer dan 250 ha hoogstammen, 7 gemeenten met 15 tot 100 ha), en in de kern rond Wezet (5 gemeenten met 15 tot 100 ha), blijven nog grotere bestanden over van de weelderige boomgaarden met kwaliteitshoogstammen, die deze gebieden vroeger kenschetsten.
2. Enkele aanplantingen (van 15 tot 40 ha) vindt men nog

rond Namen, Aalst en Halle.

3. Elders komen ze sporadisch voor (minder dan 5 ha per gemeente).

Kaart 41 toont de spreiding van de laagstammige boomgaarden: aantal ha per gemeente.

De laagstammige boomgaarden nemen in België 8 925 ha of 0,6% van de oppervlakte cultuurgrond in (9 328 ha of 0,7% in 1984, 10 268 ha of 0,7% in 1970, 1 929 ha of 0,1% in 1950). Ze bieden met wisselend succes weerstand aan de Europese concurrentie dank zij hun productiviteit en een geschikte commercialisering van de producten. De cijfers tonen nochtans een ongelijkmatige ontwikkeling aan.

1. Er werd grotendeels op laagstammen overgeschakeld in de traditionele voornaamste kern van fruitaanplantingen gelegen rond Sint-Truiden en Zoutleeuw, d.w.z. in het oosten van het Hageland en in Vochtig Haspengouw, in de Zandleemstreek (van 200 tot meer dan 1 200 ha per gemeente in het midden van de zone, overgaand naar 40 ha per gemeente aan de rand), met uitlopers in de aangrenzende Leemstreek, zowel in het Vlaamse (Tienen en Tongeren, over Gingelom) als in het Waalse gedeelte ervan (Hannuit).
2. In dalende orde volgen de groep van de Scheldepolders en de aangrenzende Vlaamse Zandstreek, vooral naar Antwerpen en Sint-Niklaas-Waas toe (van 40 tot 350 ha per gemeente, vooral in Beveren).
3. In de oude, zes gemeenten omvattende kern van fruitteelt op de leemterrassen van de Maas bij Wezet vindt men 40 tot 100 ha boomgaarden per gemeente.
4. De andere kernen zijn heel wat minder belangrijk (15 tot 40 ha, sporadisch 100 ha per gemeente). Het betreft de kern van de Antwerpse Kempen en die van de Verbeterde Kempen in de Zandstreek, de kernen van het Maasland, van Vlaams Brabant en van Roeselare-Oudenaarde-Ieper, in de Zandleemstreek, de kernen van Namen en Doornik.
5. Elders in de Zand- en Zandleemstreek zijn de oppervlakten miniem (minder dan 15 ha).

Kaart 42 geeft de spreiding van de aardbeienteelt in volle grond en in kleine tunnels.

Deze teelt beslaat in heel het land 647 ha of 0,05% van de oppervlakte cultuurgrond (469 ha of 0,03% in 1984, 1 019 ha of 0,07% in 1970, 727 ha of 0,04% in 1950). Ondanks deze schommelingen bleef de commerciële aardbeienteelt gelokaliseerd in min of meer lichte, zandige of zandernige grond, en in kleine bedrijven.

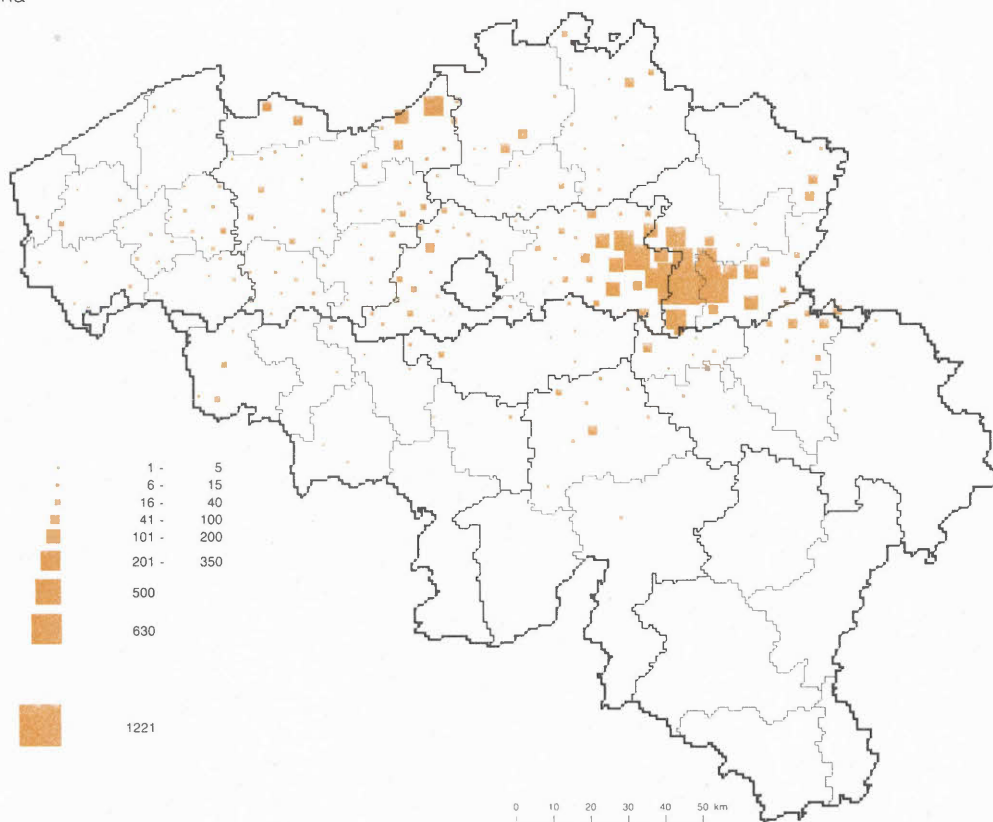
Kaart 40 : HOOGSTAMMIGE BOOMGAARDEN (in ha)

Het Rijk : 1 711 ha

Kaart 41 : LAAGSTAMMIGE BOOMGAARDEN (in ha)

Het Rijk : 8 925 ha

1. Deze teelt treft men bijgevolg eerst en vooral aan in de Zandleemstreek, in het Hageland en Vochtig Haspengouw (van 15 tot 85 ha in drie gemeenten, vooral in Kortenaken, minder in een twintigtal andere gemeenten) en in het noorden van de Antwerpse Kempen, rond Hoogstraten en Turnhout (van 15 tot 85 ha, in beide gemeenten).
2. Aardbeien worden ook geteeld in de Scheldepolders bij Antwerpen (5 tot 40 ha, vooral in Beveren).
3. Een minder belangrijke aardbeienteelt (minder dan 5 ha per gemeente) is zowat overal verspreid in de Antwerpse Kempen, in de Vlaamse Zandstreek (vooral het Waasland) en in de Zandleemstreek, in de subregio Roeselare in Vlaanderen en bij Ninove in Vlaams Brabant.
4. In Wallonië vindt men relikten van aardbeienteelt rond Wépion bij Namen, en in Lesdain in het Doornikse.

Kaart 42 : AARDBEIENTEELT IN VOLLE GROND EN IN KLEINE TUNNELS (in ha)

Het Rijk : 647 ha

4.2 GROENTEN

De kaarten 43 en 44 tonen de verdeling van het totaal van de commerciële groenteteelt in open lucht per gemeente.

Deze teelten beslaan 27 618 ha of 2% van de oppervlakte cultuurgrond (25 424 ha of 1,8% in 1984, 25 205 ha of 1,6% in 1970, 9 151 ha of 0,5% in 1950).

Het gaat om een waaier van soorten en variëteiten. De lokalisatie van sommige is duidelijk afgegrensd als gevolg van menselijke en economische factoren, zoals de invloed van een voorloper, de rol van de huidige afzetcoöperatieën, de grootte van de bedrijven: fijne groenten voor onmiddellijke consumptie worden in eerder kleine, inmaakgroenten in eerder grotere bedrijven gekweekt. Daarenboven speelt de bodemgesteldheid naargelang van de aard van de produktie een doorslaggevende rol. De lokalisatie in de omgeving van de steden en agglomeraties - eens de hoofdfactor - is nu van weinig betekenis geworden (zie commentaar bij kaart 6 en 7). De groenteteelt nam in ons land een indrukwekkende uitbreiding, die nu echter vertraagt.

We onderscheiden twee significante types in de verspreiding van de groenteteelt in open lucht: enerzijds een gepolariseerd type rond Roeselare en Mechelen in de Zandleemstreek en in de Vlaamse Zandstreek met uitlopers in de Kempen (Heist-op-den-Berg), anderzijds een meer zonaal type in de Polders, de Leemstreek en de Condroz.

1. De sterkste concentraties (100 tot 1 000 ha) per gemeente zijn gelegen in de subregio Roeselare, in het westen van zandlemig Vlaanderen; de randen met minder groenteteelt (100 tot 350 ha per gemeente) hebben uitlopers in de Vlaamse Zandstreek en in de Polders (in Diksmuide ongeveer 400 ha).
2. Volgt, met heel wat minder oppervlakte goenteteelt, de kern van Mechelen (200 tot 350 ha zowel in Mechelen zelf als in Kampenhout, Kortenbergh en Heist-op-den-Berg). De omliggende zone met waarden van 40 tot 200 ha strekt zich uit over Klein-Brabant, de Verbeterde Kempen bij Mechelen, Vlaams Brabant ten noordoosten en ten noordwesten van Brussel, en het westen van het Hageland (m.a.w. over verschillende gedeelten van de Vlaamse Zandstreek en de Zandleemstreek), en, daarbij aansluitend, over een klein deel van de Kempen rond Heist-op-den-Berg. De groenteteelt in open lucht met eerder zonale structuur beslaat eveneens grote oppervlakten (40 tot 100 en 500 ha per gemeente) in de Leemstreek, meer bepaald in de Henegouwse Hauts-Pays en in het Zuidelijk Land van Thuin, alsook in de Condroz Tussen-Samber-en-Maas. Oppervlakten van 100 tot 200 ha vindt men in afzonderlijke produktiecentra zoals Hoogstraten in de Kempen, Kinrooi in het Zandlemig Maasland of Sint-Lievens-Houtem in het oosten van zandlemig Vlaanderen.

3. De oppervlakten die per gemeente aan groenteteelt in open lucht worden besteed schommelen rond de klasse 40 tot 100 ha in de andere vakkert van de Leemstreek en de Condroz, en in de Polders (circa 300 ha in Zuikerkerke vlak bij Brugge).
4. Zwakke waarden (minder dan 40 en minder dan 15 ha) liggen verspreid in de Vlaamse Zandstreek, de Kempen, en de Famenne Tussen-Samber-en-Maas. Elders is de groenteteelt praktisch onbestaande.

Bij de percentages boven 7% wordt er in één gemeente zelfs 96% bereikt, maar als de percentages schommelen tussen 3 en 7% van de oppervlakte cultuurgrond mag men nog steeds van significante waarden spreken.

1. De twee kernen van Roeselare en Mechelen steken boven de rest uit met waarden van meer dan 7%, omringd door waarden van 3 tot 7%.
2. De gemeenten uit de in absolute cijfers tweede grootste groep bereiken over het algemeen waarden van 1,5 tot 7%.
3. Elders neemt de groenteteelt minder dan 1,5% van de oppervlakte cultuurgrond in, of is ze onbestaande.

Kaart 45 geeft de spreiding van de commerciële teelt van inmaakgroenten in open lucht.

Deze teelt beslaat 15 062 ha, d.w.z. 1,1% van de oppervlakte cultuurgrond of ongeveer de helft van de totale groenteeppervlakte (12 933 ha of 0,9% van de oppervlakte cultuurgrond in 1984, 14 345 ha of 0,9% in 1970).

Het gaat om volgende inmaakgroenten: vooreerst geogoste erwten; dan tuinwortelen, groen geogoste stamslabonen en schorseneren; in veel mindere mate witte selder en spinazie; en uiteindelijk (in kleine hoeveelheden) kervel en witte uien. Het zijn wisselbouwteelten in open grond, die door middelgrote en grote landbouwbedrijven onder contract worden geëxploiteerd. Men verbouwt vooral minder gevoelige variëteiten; sommige gedijen zelfs in zwaardere leemgronden, maar natuurlijk ook op lichtere zand- en zandleemgronden.

De spreiding van deze teelten wijkt sterk af van de spreiding van de gezamenlijke groenteteelten. De inmaakgroenten zijn duidelijk gelokaliseerd in de gemeenten van de kern rond Roeselare, in de aangrenzende Polders, in de Leemstreek en de Condroz (meestal 40 tot 100 ha, af en toe 100 tot meer dan 350 ha). In de kern rond Mechelen wordt niet voor de inmaaknijverheid gewerkt; verder zijn er nog enkele geïsoleerde gemeenten die zich hiermee bezighouden (100 tot 200 ha aan de rand van de Mechelse kern, met name te Heist-op-den-Berg en, in het Maasland te Kinrooi; elders zeer weinig).

Kaart 46 toont de spreiding van de teelt van groenten voor vers gebruik.

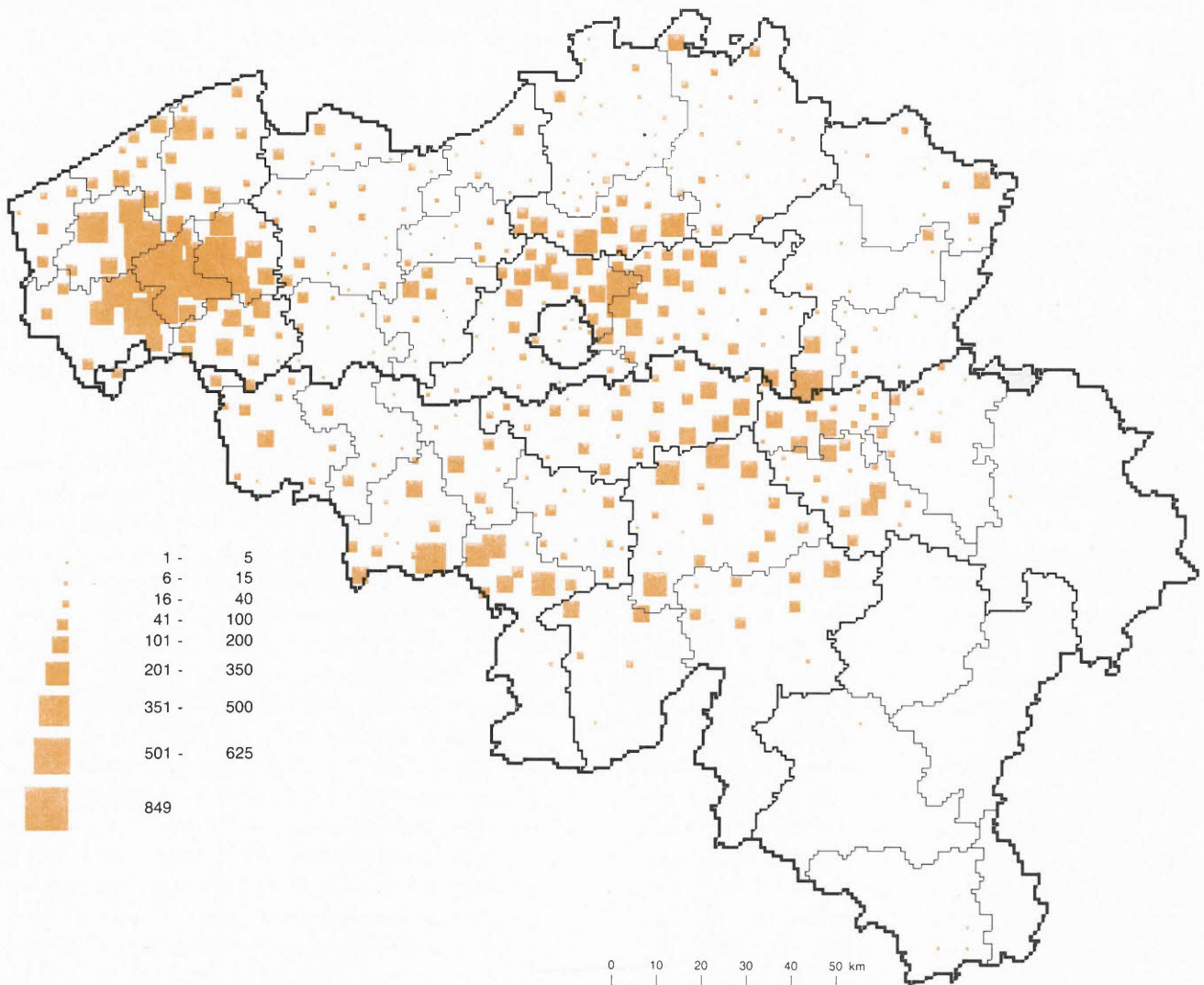
Deze teelten beslaan 12 556 ha, d.w.z. 0,9% van de oppervlakte cultuurgrond of ongeveer de helft van de totale groenteoppervlakte (12 491 ha of 0,8% in 1984, 10 860 ha of 0,9% in 1970).

Er worden veel meer soorten groenten voor vers gebruik geteeld dan voor de inmaakrijverheid. De grootste oppervlakten

worden ingenomen door witloof en schorseneren, gevolgd door bloemkool en spruitkool; in veel mindere mate prei, groen geoogste bonen, kropsla en wortelen; en tenslotte, in kleine hoeveelheden, andere groenten zoals groen geoogste erwten. Verse groenten worden zowel intensief gekweekt in gespecialiseerde tuinbouwbedrijven alsook in afwisseling met akkerbouwteelten op landbouwbedrijven. Het gaat dikwijls om gevoelige soorten, die bij voorkeur op lichte, zandige of zandlemige gronden worden verbouwd.

Kaart 43 : GROENTENTEELT IN VOLLE GROND VOOR DE VERKOOP (in ha)

Het Rijk : 27 618 ha

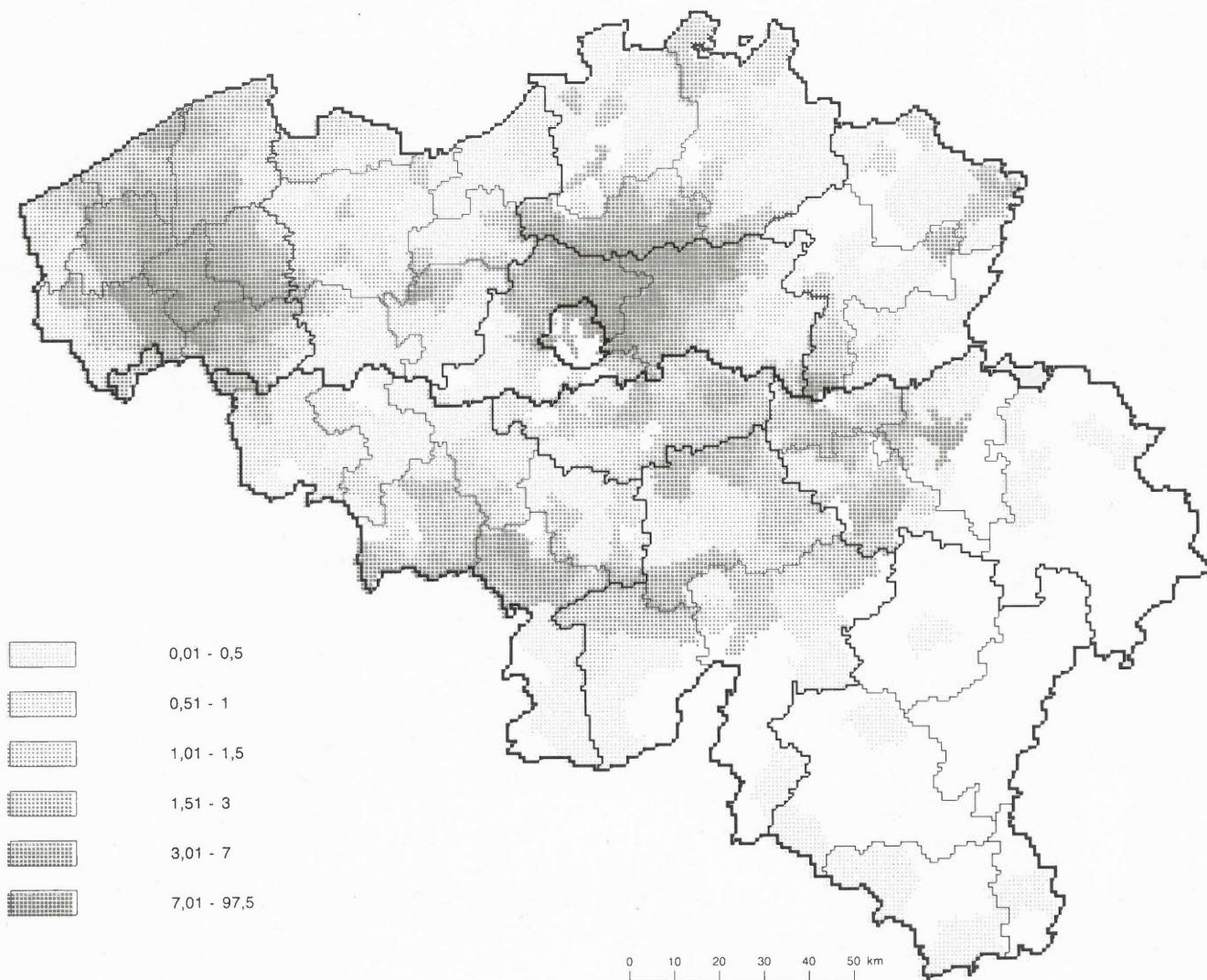

Deze teelten zijn hoofdzakelijk geconcentreerd in de kernen van Roeselare en Mechelen, d.w.z. in de Zandleemstreek en in de Vlaamse Zandstreek (meer dan 100 tot meer dan 500 ha per gemeente). De kern van Roeselare heeft momenteel de grootste oppervlakten (tot 650 ha per gemeente). Kleine hoeveelheden verse groenten (minder

dan 40 ha, uitzonderlijk meer) vindt men elders in de twee bovengenoemde streken, alsmede in de Polders, de Antwerpse Kempen en de Leemstreek. Men denke vooral aan de gemeente Hoogstraten en het kleine centrum van Sint-Lievens-Houtem (met elk meer dan 100 ha verse groenten).

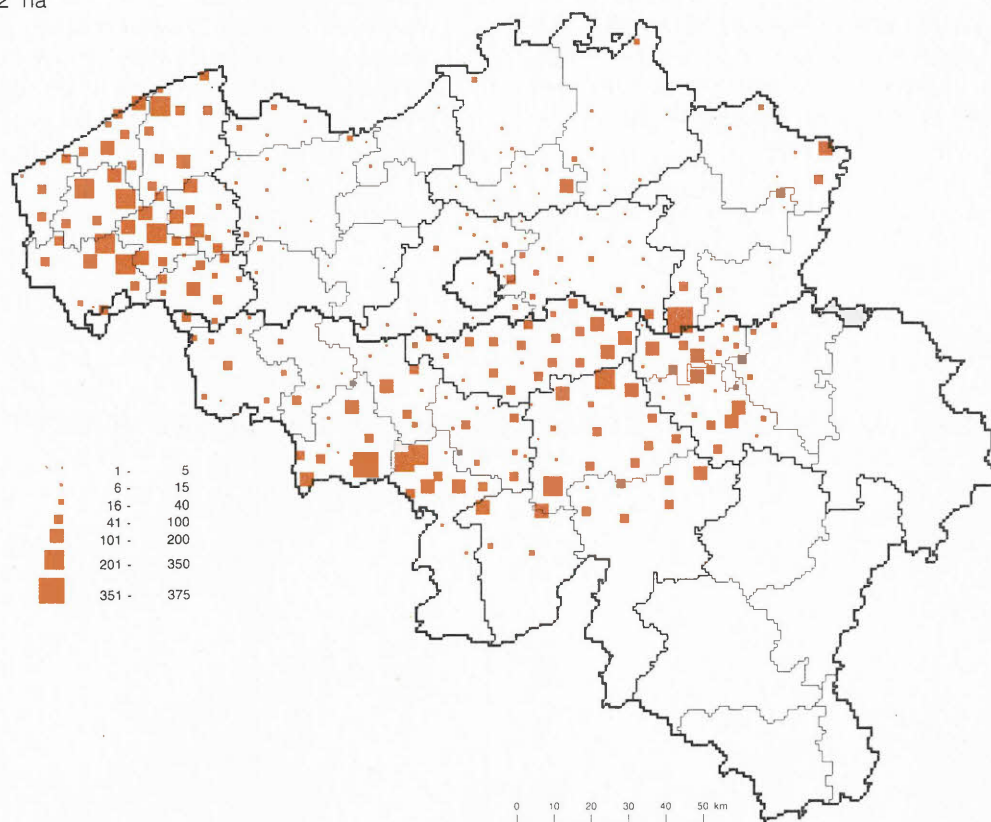
Kaart 44 : AANDEEL VAN DE GROENTENTEELT IN VOLLE GROND VOOR DE VERKOOP IN DE O.C.G. (in %)

Rijks­gemid­delde : 1,97%

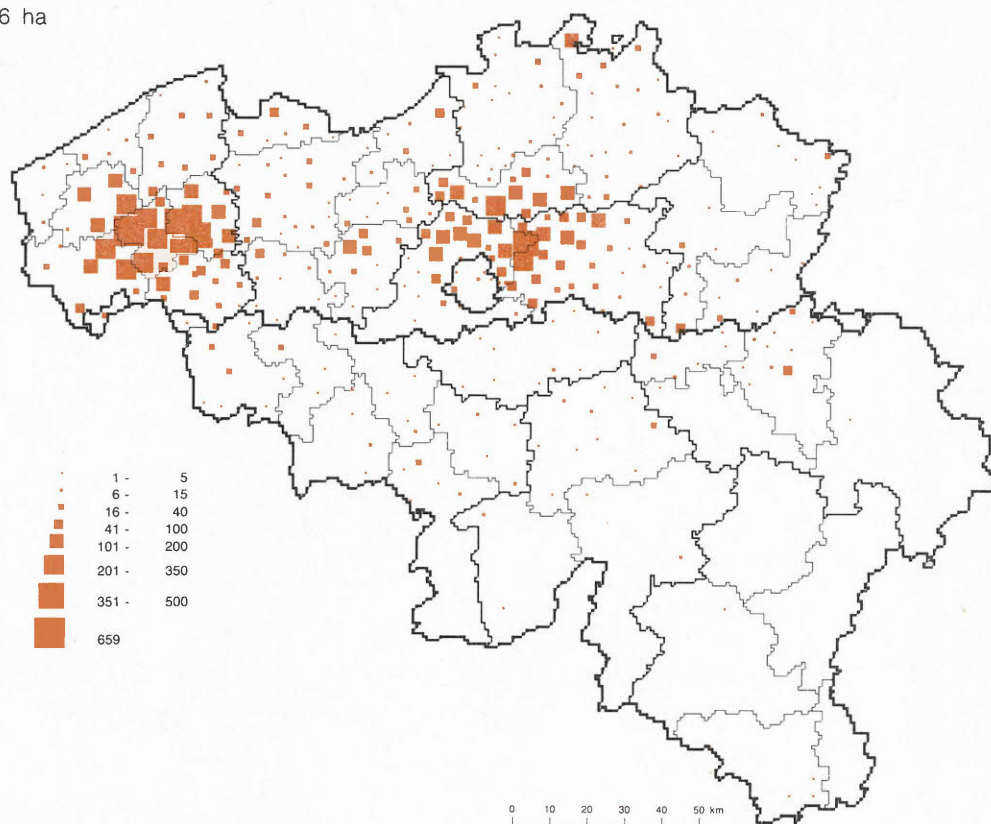
Kaart 45 : GROENTEN VOOR DE INMAAKNIJVERHEID (in ha)

Het Rijk : 15 062 ha

Kaart 46 : GROENTEN VOOR VERS GEBRUIK, IN AFWISSELING MET GROENTEN- OF LANDBOUWTEELTEN (in ha)

Het Rijk : 12 556 ha

4.3. BLOEMEN EN BOOMKWEKERIJEN

Kaart 47 geeft de spreiding van de commerciële bloementeel in open lucht.

De bloementeel beslaat 828 ha of 0,06% van de oppervlakte cultuurgrond (853 ha of 0,06% in 1984, 814 ha of 0,05% in 1970, 604 ha of 0,03% in 1950). Ze ligt in de lijn van de stedelijke tuinbouwtradities en heeft deze gevolgd naar het platteland. Ze wordt steeds intensiever beoefend in een toenemend aantal kleine bedrijven.

In Gent en omliggende wordt deze tuinbouwtraditie voortgezet, onder meer met begonia's en azalea's. Hier vindt men de grootste concentratie van bloemenoppervlakte (222 ha op 814 in Lochristi, 43 ha in Gent, van 15 tot 35 ha in vijf perifere gemeenten). De bloementeel heeft ook nog een zeker belang in een twintigtal gemeenten (5 tot 15 ha) en wordt verder beoefend in een honderdtal andere gemeenten (minder dan 5 ha) in de Zandstreek en in de groentekernen van Roeselare en Mechelen (in de Zandleem- en de Zandstreek).

Kaart 47 : BLOEMENTEELT IN OPEN LUCHT VOOR DE VERKOOP (in ha)

Het Rijk : 828 ha

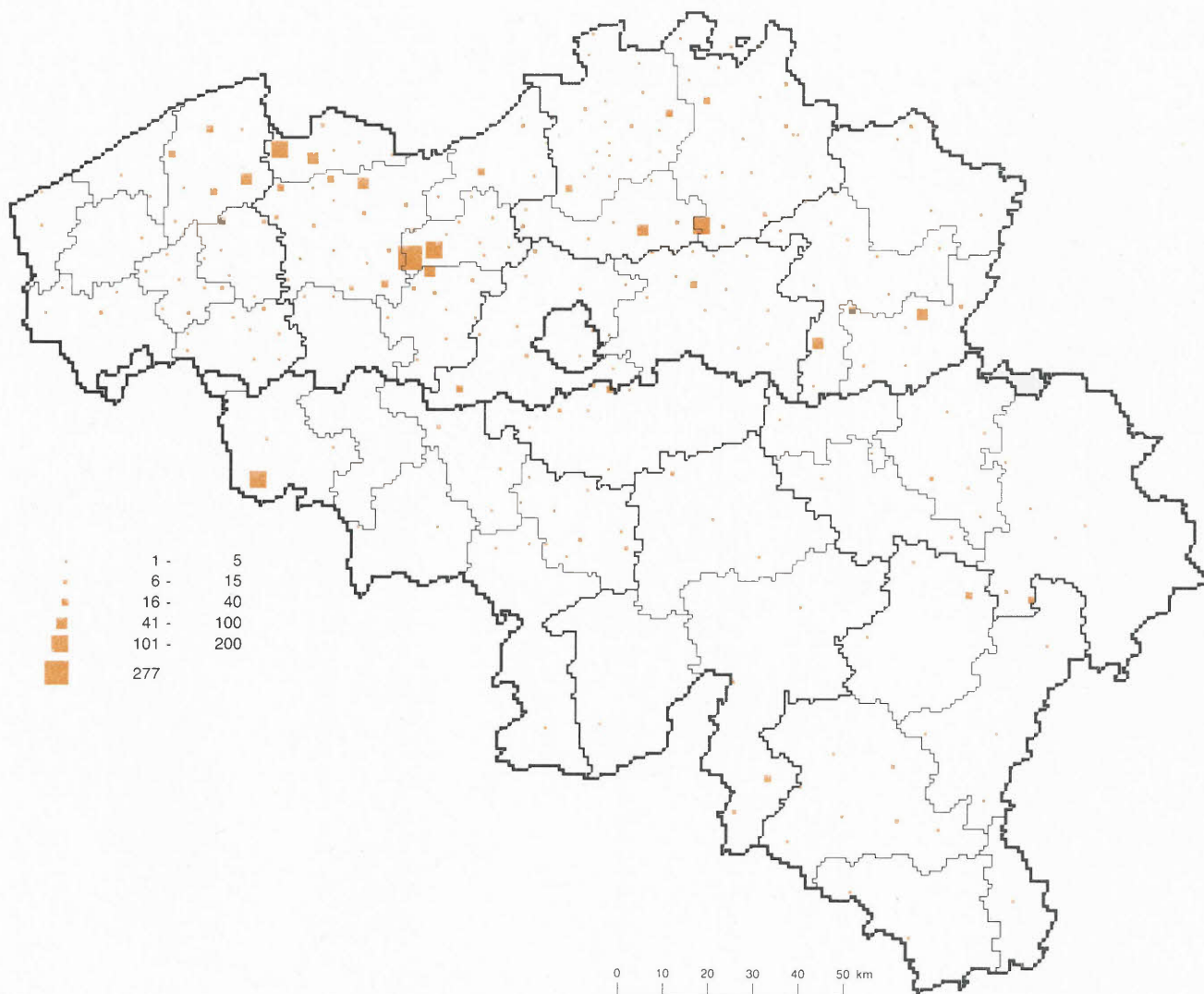
Kaart 48 beschrijft de spreiding van de commerciële kwekerijen van bomen en struiken in open lucht.

Ze beslaan 2 496 ha, of 0,2% van de oppervlakte cultuurgrond (2 546 ha of 0,2% in 1984, 1 854 ha of 0,1% in 1970, 1 450 ha of minder dan 0,1% in 1950). De fruit-, sier- of bosboomkwekerijen hebben elk hun eigen lokalisatie. Hun evolutie is nog gunstig, hoewel de achteruitgang van zowel de particuliere bouwactiviteit als van de openbare werken op lange termijn de vraag kan drukken (L.E.I.).

De belangrijke centra van boomkwekerijen liggen erg verspreid: in de Vlaamse Zandstreek, bij Brugge, Eeklo en Gent (meer dan 40 en 100 ha in vijf gemeenten), in het oosten van zandlemig Vlaanderen, te Wetteren (277 ha) en in twee aangrenzende gemeenten (meer dan 40 en meer dan 100 ha), in de Kempen te Hulsthout (meer dan 100 ha) en het aangrenzende gebied in vochtig Haspengouw, in de Henegouwse Leemstreek te Lesdain, en, voor de bosbomen, in de Ardennen, meer bepaald te Vielsalm, Manhay en Bièvre.

Kaart 48 : BOOMKWEKERIJEN IN OPEN LUCHT VOOR DE VERKOOP (in ha)

Het Rijk : 2 496 ha

4.4 TEELTEN ONDER GLAS OF PLASTIEK

Kaarten 49 en 50 geven de spreiding van de teelten onder glas of plastic op 15 mei.

In België wordt 1 787 ha of 0,1% van de totale oppervlakte cultuurgrond gebruikt voor geforceerde teelten (1 813 ha of 0,1% in 1984, 1 758 ha of 0,1% in 1970, 900 ha of 0,05% in 1950). Vele verschillende soorten groenten, bloemen, fruit, planten en zaaigoed worden op deze wijze geteeld: onder serres, warenhuizen, grote tunnels en één-ruiters. Als oppervlakte geldt ook de oppervlakte van de hang- en staantabletten, maar kleine tunnels en klokken worden niet meegeteld. Na een sterke uitbreiding in het recent verleden blijft de oppervlakte van deze teelten nu constant. Maar de energiecrisis, en de economische en technische evolutie hebben een weerslag gehad op de produktiewijze en op de forceermethodes (bijvoorbeeld, de overschakelingen van verwarmde naar onverwarmde glascultuur).

Meer nog dan de tuinbouw in open lucht zijn de geforceerde teelten gelokaliseerd in afzonderlijke, duidelijk afgebakende kernen, die alle gelegen zijn in de Vlaamse Zandstreek, de Zandleemstreek, de Polders en de Noorderkempen.

1. Men onderscheidt een Gentse kern, met Gent zelf en enkele belangrijke gemeenten (Lochristi, Merelbeke, Nevele en Evergem), een zeer uitgestrekte kern, gaande van Sint-Katelijne-Waver (bij Mechelen) tot Antwerpen, de minder geconcentreerde en zwakkere kern van Roeselare-Tielt, deze van Aalst, de bekende kern Hoeilaart, Overijse en Tervuren, en tenslotte Brugge en Beveren alsmede de subregio Hoogstraten. Overal is de oppervlakte per gemeente groter dan 10 ha; in een centrumgemeente kan ze tot 50, 100 en zelfs 125 ha gaan.
2. Oppervlakten van 1 tot 5 ha liggen bovendien zowat overal verspreid in de Vlaamse Zandstreek, zandlemig Vlaanderen (behalve de subregio Roeselare), het noordoosten van de Polders en de Antwerpse Kempen. Kleine, goed ontwikkelde

centra (meer dan 5 tot 10 ha) vindt men sporadisch in het oosten van het land, bij Hasselt, Tongeren en Aarschot.

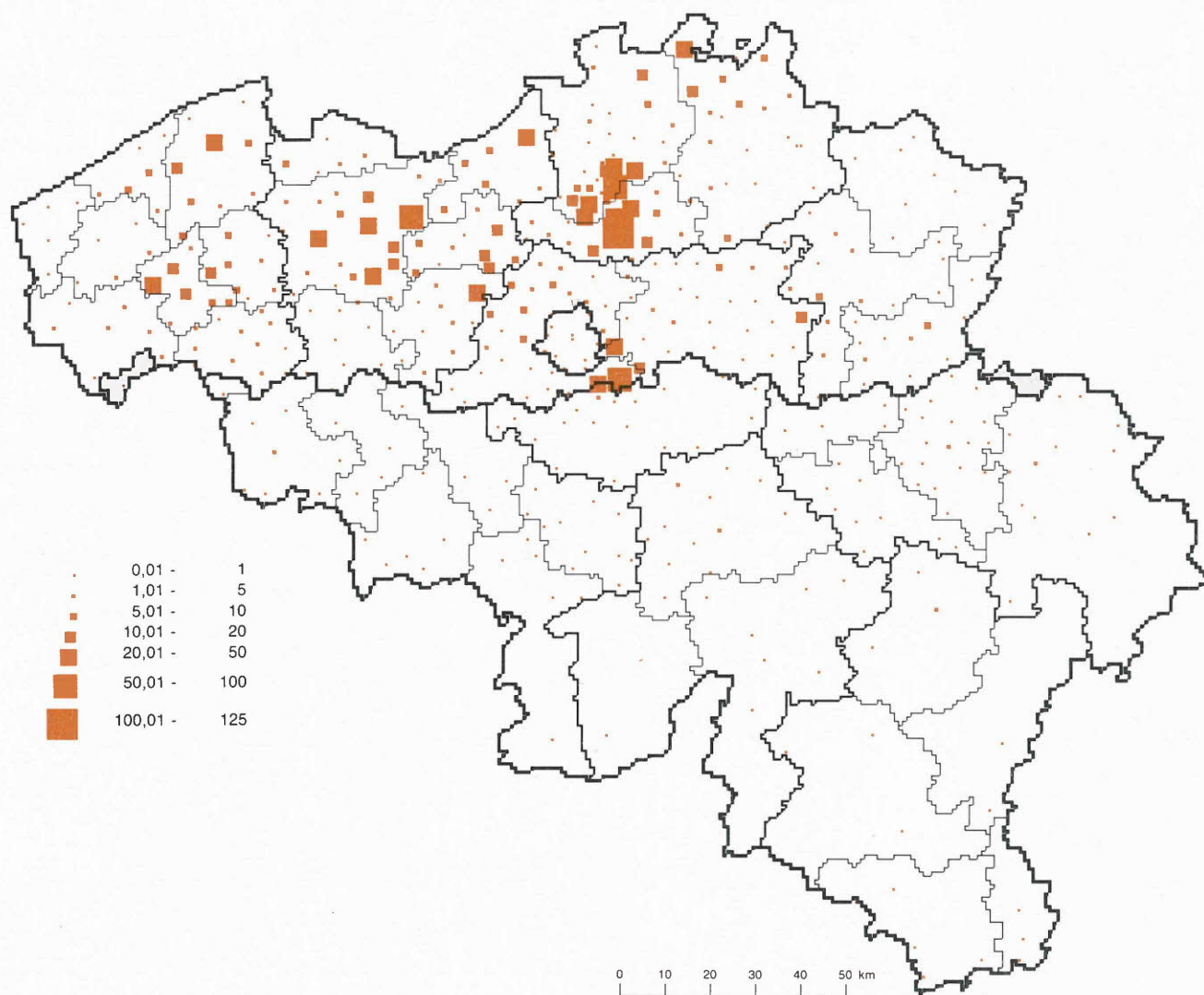
3. De Waalse steden zijn gekenmerkt door zwakke waarden: 1 tot 5 ha per gemeente in Luik, Namen en Doornik. Analoge cijfers (minder dan 1 ha en van 1 tot 5 ha) vindt men in de stadsgebieden van Brussel en van Antwerpen. Er zijn ook nog sporen van glascultuur in de Limburgse Kempen; elders vormen ze een uitzondering.

Het aandeel van de teelten onder glas of plastic in de oppervlakte cultuurgrond is natuurlijk zeer klein. In de helft van de 348 gemeenten (op 592) waar ze voorkomen vertegenwoordigen deze teelten niet eens 10/100 van de oppervlakte cultuurgrond, in de andere helft schommelt het cijfer tussen 10/100 en 1%. Hoogst uitzonderlijk wordt 51% bereikt (in de verstedelijkte gemeente Vorst).

1. Waarden van circa 1% en meer vindt men in de kerngemeenten rond Gent, Sint-Katelijne-Waver en Hoeilaart, maar in de gemeenten daarrond zakken de cijfers vlug onder dit peil. Analoge waarden registreert men eveneens in de gemeenten van het Brusselse stadsgebied. De totale oppervlakte cultuurgrond is er echter zeer beperkt. De kaart toont duidelijk de gepolariseerde verdeling van de teelten onder glas en plastic.
2. De kern rond Roeselare, de centra van Brugge en Beveren en enkele andere Vlaamse centra komen in percenten minder tot uiting. Het aandeel van geforceerde teelten is er kleiner (van 0,2 tot 0,7%).
3. In de meeste andere Vlaamse gemeenten, in de Vlaamse Zandstreek, de Polders, de Zandleemstreek en de (Antwerpse) Kempen, is er nog enige geforceerde teelt (minder dan 0,2%). De stedelijke en industriële centra op de as Hene-Samber-Maas komen hier nog beter tot uiting dan op de kaart met absolute cijfers, als een aanenschakeling van lage percentages: in het hart van de Luikse agglomeratie slechts 0,2% en in Charleroi 0,1%.

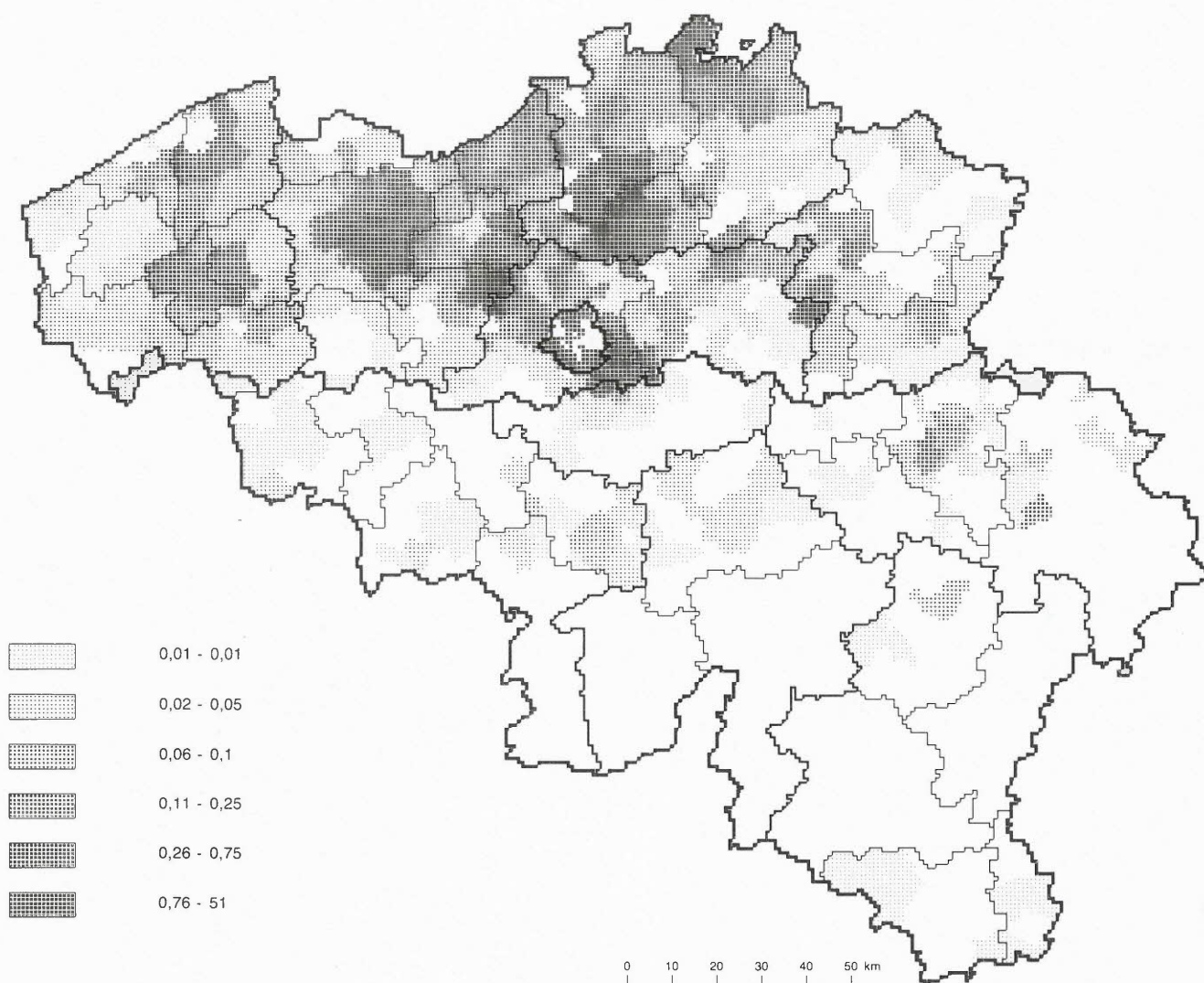
Kaart 49 : TEELTEN ONDER GLAS OF PLASTIEK OP 15 MEI (in ha)

Het Rijk : 1 787 ha

**Kaart 50 : AANDEEL VAN DE TEELTEN ONDER GLAS OF PLASTIEK OP 15 MEI IN DE O.C.G.
(in %)**

Rijksgemiddelde : 0,13%

Kaart 51 geeft de verdeling van de fruitteelten onder glas of plastic in ha per gemeente.

Zij vertegenwoordigen 232 ha of 0,01% van de totale oppervlakte cultuurgrond (nog 232 ha in 1984, 422 ha of 0,03% in 1970 en 453 ha of 0,02% in 1950). De daling van de productieoppervlakten met bijna de helft is vooral te wijten aan de constante achteruitgang van de druiventeelt (427 ha in 1950, 361 ha in 1970, 121 ha in 1982, 99 ha in 1984): deze teelt verdwijnt stilaan. De aardbeienteelt is in zekere zin de opvolger ervan (56 ha in 1970, 107 ha in 1982, 127 ha in 1984). De andere soorten zijn te verwaarlozen.

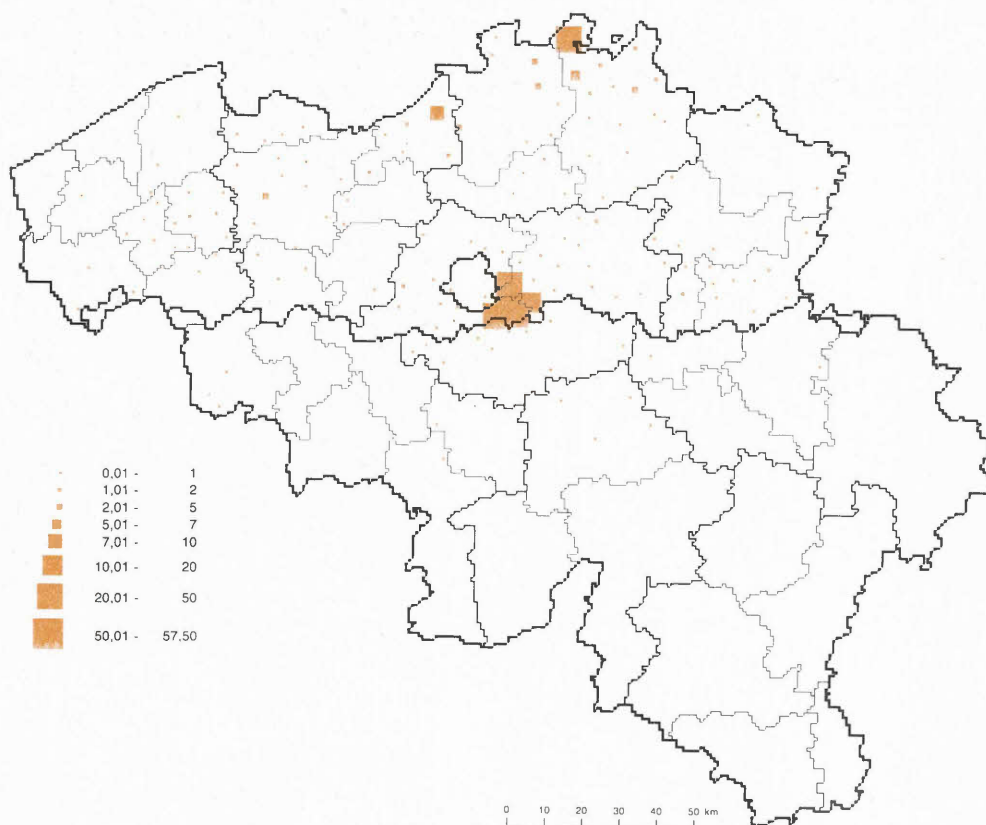
De productieoppervlakte is verdeeld over twee duidelijk afgebakende zones.

De bedrijven die zich uitsluitend met de druiventeelt bezighouden liggen ten zuid-oosten van Brussel in vier gemeenten: Hoeilaart, Overijse, Tervuren en Huldenberg.

De teloorgang ervan is het gevolg van een hele reeks negatieve factoren: de afbrokkeling van de markten voor de Belgische druif, de hoge kostprijs waarin de verwarmingskosten een grote rol spelen, de hoge leeftijd van de exploitanten en de veroudering van de installaties, de oprukkende verstedelijking. Daarenboven lag de omschakeling op andere sectoren van de tuinbouw onder glas erg moeilijk. De aardbeienteelt onder glas anderzijds, is duidelijk gelocaliseerd te Hoogstraten en omliggende (Antwerpse Kempen) en te Beveren (Scheldepolders nabij Antwerpen). Het betreft hier een nieuwe productie, modern opgevat en aangepakt door dynamische kleine exploitanten in nieuwe streken buiten de stadszones: al met al een heel wat gunstiger situatie dan die van de druiventeelt (zie eveneens kaart 42 met de aardbeienteelt in open lucht, kaart 46 met de groenteteelt in open lucht en kaart 52 met de groenteteelt onder glas: deze kaarten tonen de veelzijdigheid aan van de nieuwe kern rond Hoogstraten).

Kaart 51 : FRUITTEELTEN ONDER GLAS OF PLASTIEK OP 15 MEI (in ha)

Het Rijk : 232 ha

Kaart 52 geeft de verdeling van de groenteteelten onder glas of plastic in ha per gemeente.

De oppervlakte geforceerde groenteteelt bedraagt 880 ha of 0,06% van de oppervlakte cultuurgrond van België (877 ha of 0,06% in 1984, 884 ha of 0,06% in 1970, 233 ha of 0,01% in 1950). Tot 1970 groeide deze sector; sindsdien gaat hij lichtjes achteruit. De tomatenproduktie nam en neemt nog altijd het grootste deel van de oppervlakten (3/5 in 1950, meer dan 4/5 in 1970 en nu) in beslag bij de telling op 15 mei. Hierna volgen de sla, de komkommers (in stijgende lijn), de augurken en de meloenen (in dalende lijn) en diverse groenten (eveneens dalend).

Over 't algemeen ziet men hier dezelfde kernen als op kaart 49 (met de spreiding van het geheel van de geforceerde teelten), met uitzondering van Hoeilaart, waar er zeer weinig groenteteelt is.

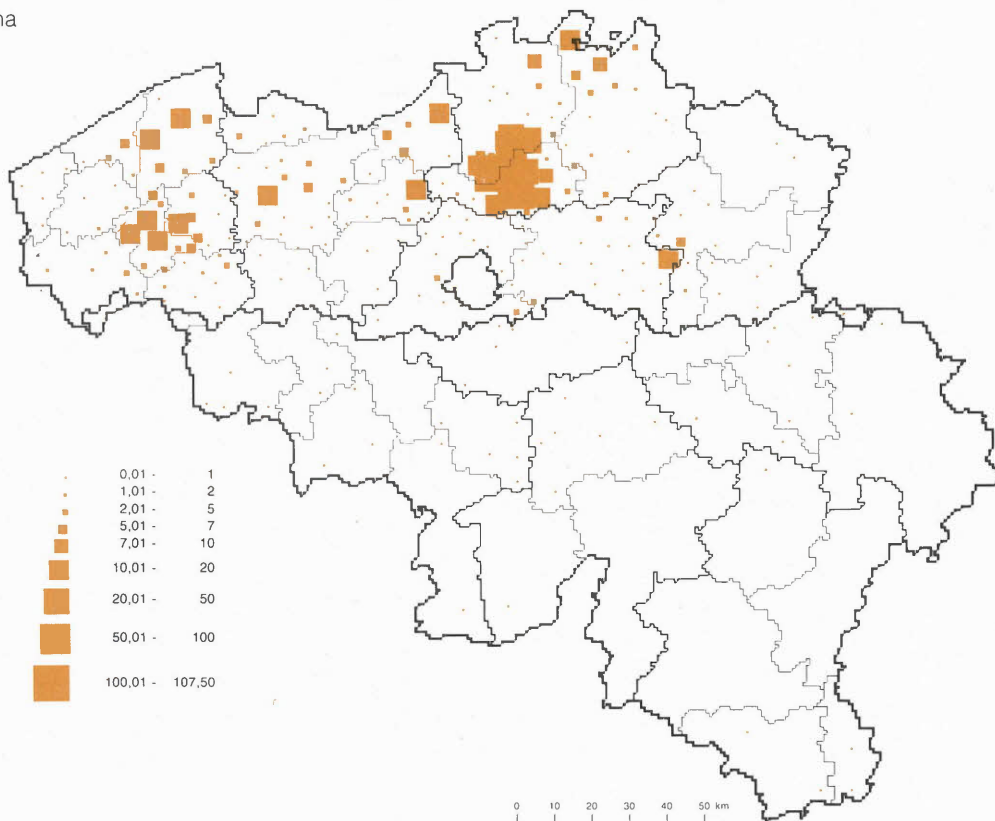
1. De belangrijkste zone (met meer dan 10 ha tot 107 ha per gemeente) is gelegen in de Verbeterde Kempen tussen Sint-Katelijne-Waver en Antwerpen (een dozijn gemeenten met meer dan 10 en 20 ha).

2. Dan volgt de kern Roeselare-Tielt (4 gemeenten met 10 tot 20 ha serregroenten), een kern rond Brugge, een in Hoogstraten en de omliggende gemeenten (meer dan 5 en 10 ha per gemeente).
3. Voor de groenten is Nevele het belangrijkste punt in de kern van Gent; de kern van Beveren loopt nog wat verder in het Land van Waas. In de kern Aalst treedt Hamme in het noorden op de voorgrond. De kern nabij Hasselt bevindt zich meer bepaald te Geetbets.
4. Groenten onder glas vindt men elders nog op zeer geringe oppervlakten in de Vlaamse Zandstreek, in de Antwerpse Kempen en hier en daar in de Polders en in de Zandleemstreek in Vlaanderen. Op de Waalse as is er nagenoeg niets (minder dan 1 ha in bepaalde gemeenten).

Interessant is een vergelijking met de kaarten 43 tot 46 (groenten in open lucht). Hieruit blijkt dat de geforceerde groenteteelt veel sterker geconcentreerd is.

Kaart 52 : GROENTENTEELTEN ONDER GLAS OF PLASTIEK OP 15 MEI (in ha)

Het Rijk : 880 ha

Kaart 53 geeft een indeling van de bloementeelten onder glas of plastic.

De geforceerde bloementeelten is op dezelfde wijze in enkele zones geconcentreerd. Zij beslaat 520 ha of 0,04% van de oppervlakte cultuurgrond (526 of 0,04% in 1984, 382 ha of 0,02% in 1970, 173 ha of 0,01% in 1950). De ontwikkeling van die teelten (een verdrievoudiging van de oppervlakte in 35 jaar) heeft in de eerste plaats te maken met de expansie van de teelt van azalea's en groene planten. Anderzijds gaat de oppervlakte met snijbloemen zoals anjers en chrysanten achteruit en zien we een status quo voor rozen.

1. De meest uitgebreide kern is die van Gent. Hier zien we vijf gemeenten met meer dan 10 en 20 ha bloemen onder glas (waarvan 93 ha te Lochristi) en een tiental omliggende gemeenten met 2 tot 10 ha bloementeelten.
2. De tweede, kleinere kern ligt rond Aalst. Hier zijn er twee gemeenten met 10 tot 50 ha voor bloemen en daarrond

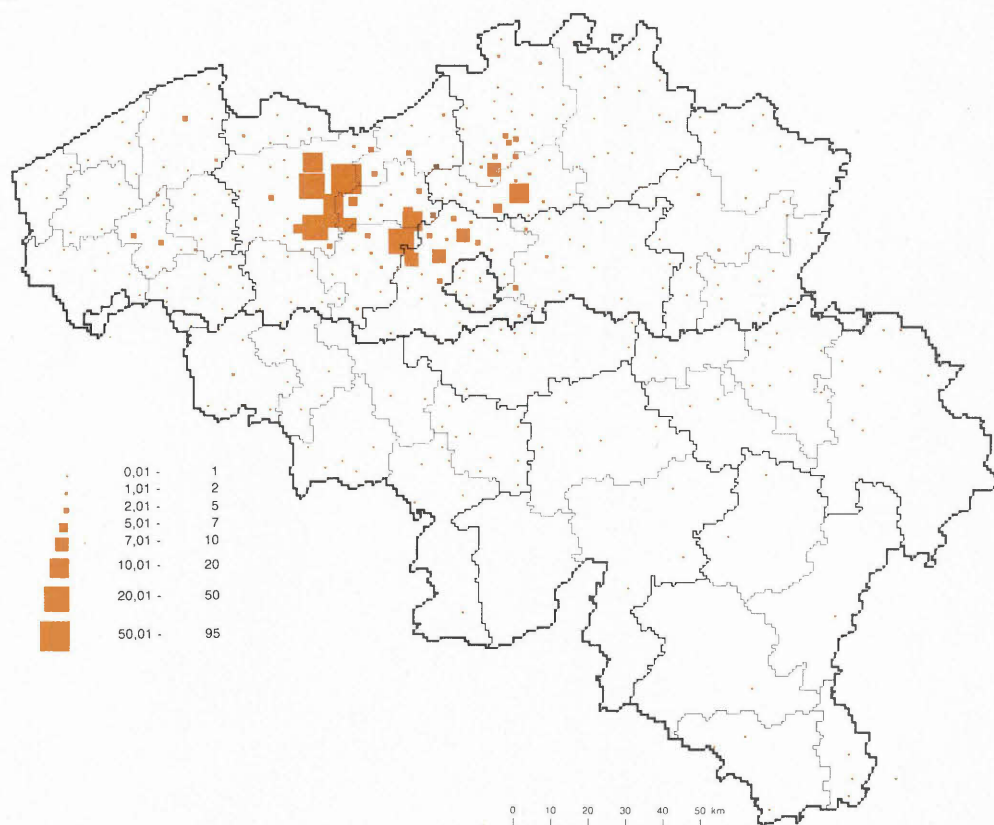
een minder dichte kring van een half dozijn gemeenten met 2 tot 10 ha bloemen, die zich tot Vilvoorde uitstrekt.

3. De derde kern vindt men rond Sint-Katelijne-Waver, met twee gemeenten met 7 tot 20 ha bloemen. Deze kern strekt zich uit van Mochtelen tot Antwerpen met waarden van 2 tot 7 ha per gemeente.
4. Heel kleine oppervlakten vindt men in het Land van Waas, in Brugge en rond Roeselare. Oppervlakten van minder dan 1 ha zijn over het geheel van de Vlaamse gemeenten verdeeld. In de Waalse as is deze teelt bijna onbestaande (eveneens minder dan 1 ha in bepaalde gemeenten).

Uit een vergelijking met kaart 47 (bloemen in open lucht), blijkt hoeveel meer significante centra er zijn voor de geforceerde bloementeelten, tenminste als men rekening houdt met de kleinere oppervlakten van teelten onder glas of plastic.

Kaart 53 : BLOEMENTEELTEN ONDER GLAS OF PLASTIEK OP 15 MEI (in ha)

Het Rijk : 520 ha

Kaart 54 illustreert de indeling van de teelt van zaden en plantgoed onder glas en plastic in ha per gemeente.

Het geheel van zaden en plantgoed vertegenwoordigt 76 ha (99 ha in 1984, 53 ha in 1970, 38 ha in 1950). Indien men rekening houdt met de waarde van het produkt is deze ontwikkeling significant.

Een paar produktiecentra maken samen het grootste deel

van de oppervlakte uit: Sint-Katelijke-Waver en een aangrenzende gemeente (samen ongeveer 10 ha), alsook drie gemeenten respectievelijk bij Oostende, Roeselare en Tongeren (telkens 2 tot 5 ha). Verspreide oppervlakten van minder dan 1 ha zijn voornamelijk te vinden enerzijds in het Vlaamse land, nl. in West-Vlaanderen en in de groentestreek van Mechelen en anderzijds in het stadsgebied van Brussel en Luik.

Kaart 54 : TEELTEN VAN ZADEN EN PLANTGOED ONDER GLAS OF PLASTIEK OP 15 MEI (in ha)

Het Rijk : 76 ha

5. DE VEESTAPEL

Dit hoofdstuk is een analyse van de rundvee- en varkensstapel en van de leghennen en mestkippen in 1982. Naast absolute cijfers vindt men in sommige gevallen ook gegevens over de dichtheid, het percentage veehouders, de grootte en de samenstelling van de kudden.

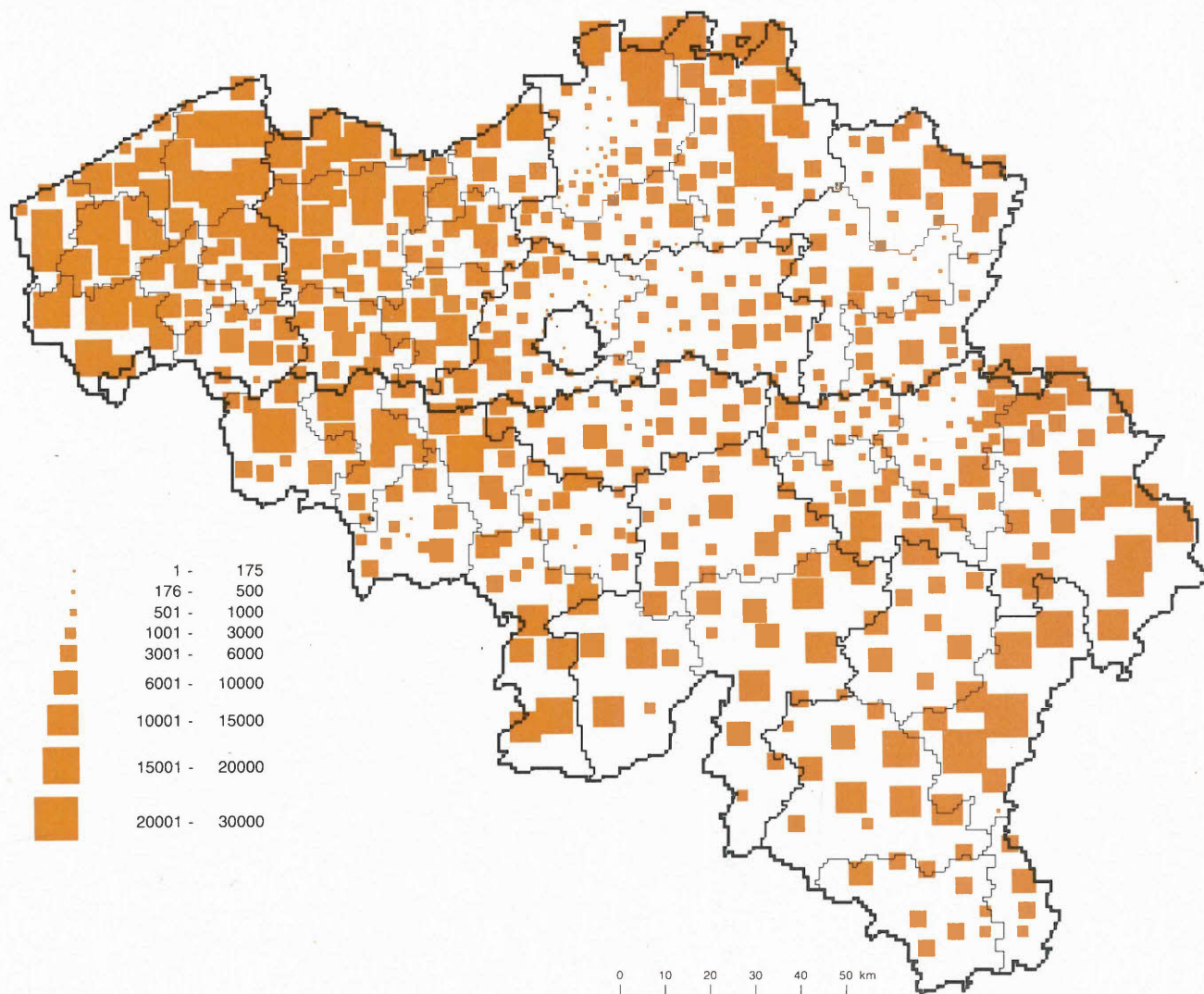
5.1 DE RUNDVEESTAPEL

De kaarten 55, 56 en 57 geven per gemeente de verdeling van het totaal aantal runderen en hun dichtheid per 100 ha oppervlakte cultuurgrond en per 100 ha oppervlakte voedergewassen.

Kaart 55 : TOTAAL DER RUNDEREN (in eenheden)

Het Rijk : 3 024 600 eenheden

In gans het Rijk zijn er 3 024 600 runderen (3 122 500 in 1984) tegenover 2 112 380 in 1950 en 2 886 700 in 1970. De stijging van het aantal runderen met ongeveer 50% tussen 1950 en nu gaat gepaard met een herstructurering van de veestapel ten nadele van de melkkoeien en ten voordele van de zoogkoeien en vooral van de dieren bestemd voor de vleesproductie. In werkelijkheid toont een verder doorgedreven chronologische studie aan dat de vooruitgang van de rundveestapel onderbroken werd door een niet te verwaarlozen achteruitgang na een maximum van 3 058 160 dieren in 1979.

Runderen zijn er in alle Belgische gemeenten, behalve in het hart van de grote agglomeraties. De grootste aantallen per gemeente vindt men zeker - zij het met enige plaatselijke nuances - in de streken ten westen van de meridiaan van Brussel, zowel in de Polders en in de Vlaamse Zandstreek, als in bepaalde gedeelten van de Zandleemstreek en de Leemstreek, evenals in de meeste streken ten zuiden van de as van Samber-en-Maas en in een groot deel van de Kempen.

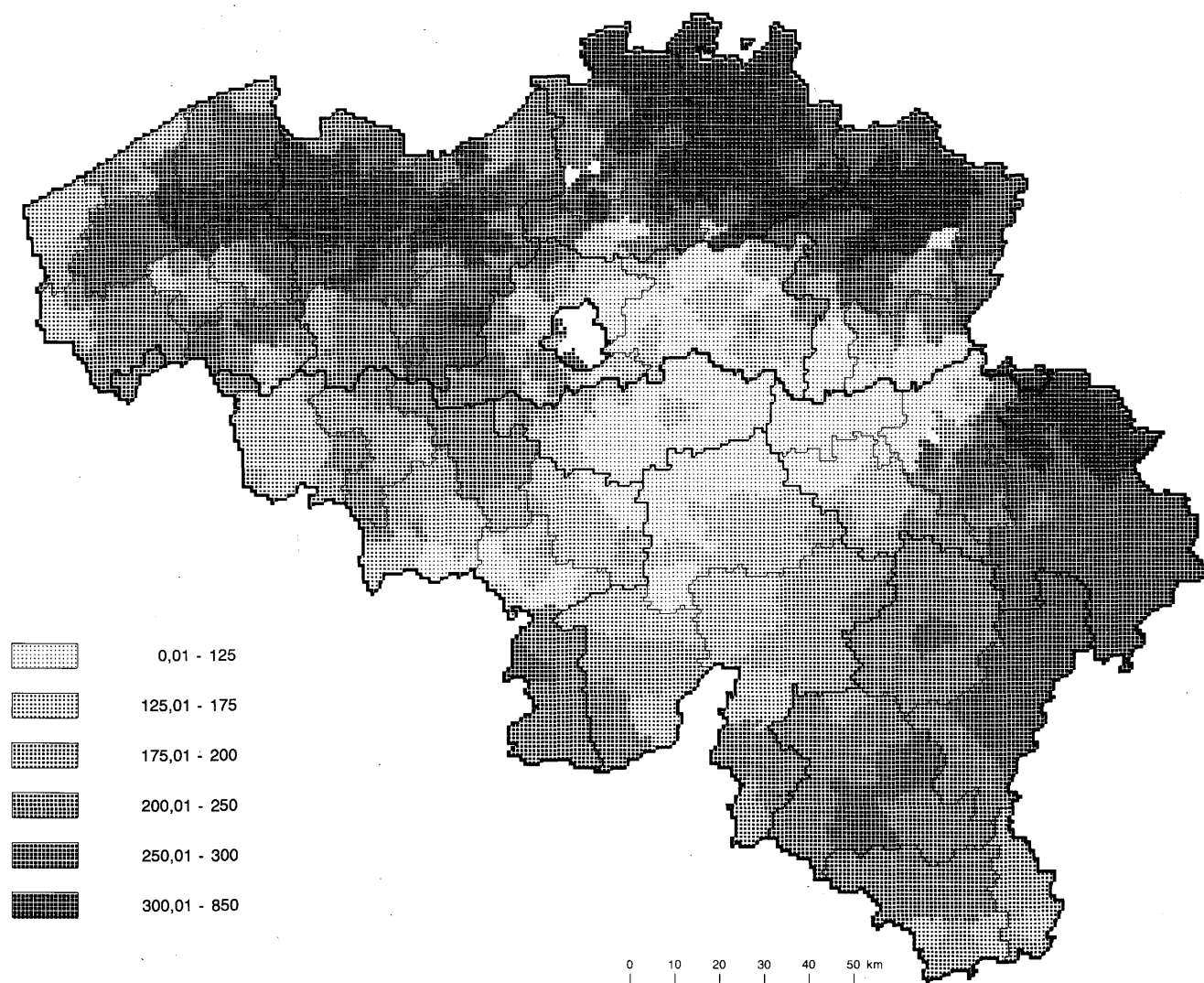
1. Gemeenten met meer dan 10 000 runderen - tot 15 000, en zelfs 20 000 en 30 000 stuks - zijn in de meerderheid in het westen van de Vlaamse Zandstreek, en, in de Zand-

leemstreek, in het uiterste westen van Vlaanderen en ook plaatselijk in de nabijgelegen Polders. Daarnaast vindt men waarden van 6 000 tot 10 000 dieren, soms minder.

2. Dezelfde cijfers, maar hier zijn de gemeenten met meer dan 10 000 runderen niet in de meerderheid, vinden we in de Kempen rond Hoogstraten en Bree en in het westen van de Leemstreek - in het Doornikse en Centraal Henegouwen - alsook in de Hoge Ardennen, in de Ardennen - op de centrale plateau's en in de Rîèzes en Thièrache - in de Fagne Tussen-Samber-en-Maas en in de Famenne.

Kaart 56 : RUNDERDICHTHEID (per 100 ha O.C.G.)

Rijksgemiddelde : 215,42 eenheden

3. Waarden rond 6 000 à 10 000 stuks, soms meer dan 10 000 maar vaker tot 3 000 stuks, zijn kenmerkend voor de Polders, voor het oosten van zandig Vlaanderen, voor het grootste deel van zandlemig Vlaanderen, voor de Condroz en de Luikse Weidestreek, zowel het Land van Herve als de Ardennen.
4. Waarden van 3 000 tot 6 000 en van 1 000 tot 3 000 stuks en minder, uitzonderlijk ook meer, zijn verspreid in de overige streken ten noorden van de as van Samber-en-Maas en ten oosten van de meridiaan van Brussel, alsook in de as van Samber-en-Maas zelf, in het westen van Vlaams-Brabant, de Woudrand van de Ardennen en de Jurastreek. In de centrale Kempen en op het Kempens plateau is het aantal runderen per gemeente erg uiteenlopend (van 3 000 runderen en minder in zes gemeenten tot meer dan 20 000 in één entiteit). Eerder lage waarden (minder dan 3 000 dieren) vindt men voornamelijk in Luiks Haspengouw en in streken met veel tuinbouw; de minima (minder dan 1 000 en 500 dieren) zijn gesitueerd in de stadsgebieden zoals Antwerpen, Brussel of Luik.

De verdeling van de runderteelt wordt beïnvloed door twee fundamentele elementen: de min of meer grote uitbreiding van de landbouw tegenover de verstedelijking enerzijds en tegenover de bebossing anderzijds, alsook het min of meer grote aandeel dat wordt ingenomen door commerciële teelten (akkerbouw of tuinbouw) tegenover de veevoedergewassen.

De runderdichtheid per 100 ha oppervlakte cultuurgrond ligt over het algemeen tussen 100 en 300 dieren, maar plaatselijk wordt er een maximum van 834 stuks bereikt. Het nationale gemiddelde bedraagt 215 dieren en stijgt gestadig (116 dieren in 1950, 187 in 1970, 223 in 1984). In de verdeling van de dichtheden vinden we dus voor de helft cijfers van meer dan 200 stuks per 100 ha oppervlakte cultuurgrond, maar binnen die maxima, is de hiërarchische volgorde van de streken niet meer dezelfde als op de kaart met de absolute cijfers.

De dichtheid neemt duidelijk af rond een aantal min of meer uitgestrekte regionale kernen in Vlaanderen, de Kempen en Tussen-Vesder-en-Maas, naar een kern met weinig veeteelt in Haspengouw toe. Over het algemeen vindt men grote dichtheden het meest in Vlaanderen.

1. Drie streken vallen duidelijk op door een zeer hoge dichtheid (meer dan 300 stuks): het grootste deel van zandig Vlaanderen, vooral het westen ervan, het grootste deel van de Kempen en het - kleinere - gedeelte van de Luikse Weidestreek in Tussen-Vesder-en-Maas, met uitzondering van de Maasterrassen.
2. Die kernen zijn omringd door afnemende dichtheden van

250 tot 300 stuks. Deze uitbreiding is bijzonder groot in het zuidelijke verlengde van Tussen-Vesder-en-Maas, d.i. in de Hoge Ardennen, in het Ardense deel van de Luikse Weidestreek en, tot Bastenaken, in de Ardennen, alsook in het zuidwesten van Tussen-Samber-en-Maas, naar de Weidestreek van de Fagne toe. Hetzelfde zien we duidelijk rond de Vlaamse kernen tot aan de grenzen van zandig Vlaanderen en de Kempen en verder in delen van de Polders en zandlemig Vlaanderen, in de Verbeterde Kempen en het Maasland en een beetje in het noorden van Vochtig Haspengouw.

3. Dichtheden van 200 tot 250 dieren zijn homogeen verdeeld in het verlengde van de voorgaande streken ten zuiden van de as van Samber-en-Maas, zowel in de Ardennen, in het oosten van de Condroz, het noordoosten van de Famenne en het noorden van de Gaume in de Jurastreek. Deze cijfers vindt men ook in delen van de Zandleemstreek - Vlaanderen en Vlaams-Brabant -, de Polders en het lemige Centraal-Henegouwen, samen met lagere waarden tot 175 en zelfs 125 stuks per 100 ha oppervlakte cultuurgrond.
4. Ten zuiden van de as van Samber-en-Maas zijn deze laatste dichtheden (van 125 tot 200 stuks) de uitdrukking van de afnemende intensiteit van de rundveeteelt; dit is zo in de Famenne en de Condroz en, meer in het zuiden in de Jurastreek. Zij karakteriseren ook de kern van de subregio Roeselare in zandlemig Vlaanderen. Waarden van 125 tot 175 stuks per 100 ha oppervlakte cultuurgrond zijn duidelijk tekenend voor het Doornikse, in het uiterste westen van de Leemstreek.
5. Minima van minder dan 125 dieren per 100 ha oppervlakte cultuurgrond, plaatselijk met waarden van 125 tot 175 dieren, vinden we in het geheel van de zandlemige en lemige gedeelten ten oosten van de meridiaan van Brussel, waar er veel land- en tuinbouw is. Diezelfde kenmerken ziet men eveneens in de Henegouwse Hauts-Pays en in het Zuidelijk Land van Thuin. In het hart van de Brusselse agglomeratie is er geen rundveeteelt.

De runderdichtheid per 100 ha veevoederoppervlakte, d.w.z. weiden, graslanden en veevoedergewassen ligt tussen 150 en meer dan 500 stuks per 100 ha, met een gemiddelde van 377 dieren (390 in 1984, 226 in 1950 en 343 in 1970). Het beeld ervan is echter totaal verschillend van dat van de dichtheid die berekend wordt t.o.v. de oppervlakte cultuurgrond. Uiteraard moet men hierbij regionale verschillen in de grootte van de rundveestapel afwegen tegen verschillen in de oppervlakte veevoedergewassen. Zo ziet men hoge dichtheden ten noorden van de as van Samber-en-Maas, met maxima in gebieden met eerder kleine oppervlakten veevoedergewassen, d.i. vooral in delen van de Leem- en de Zandleemstreek.

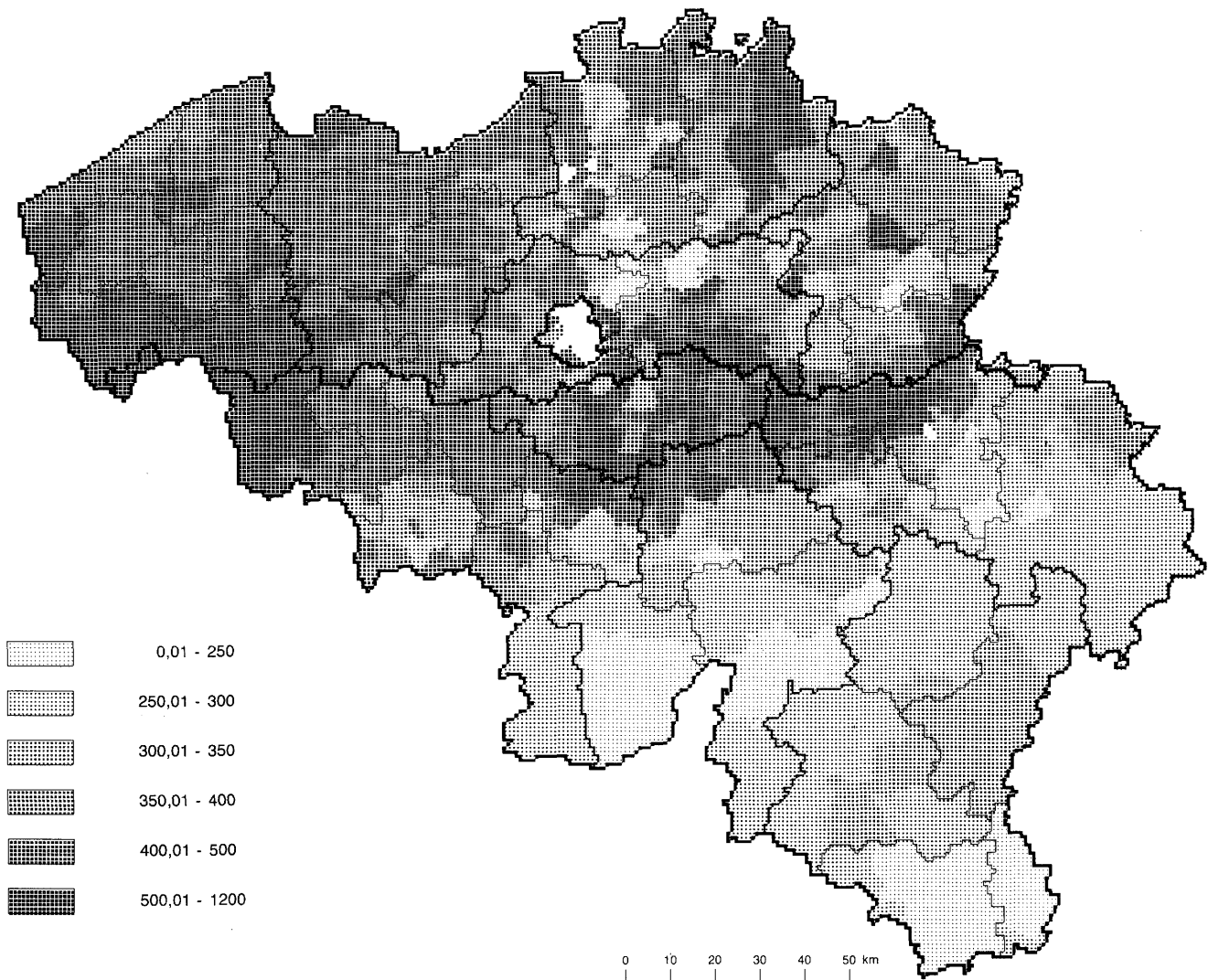
1. Zoals gezegd liggen de hoogste dichtheden (meer dan 500 stuks per 100 ha veevoedergewassen) in de Leem- en Zandleemstreek. Ze zijn gecombineerd met dichtheden van 400 tot 500 stuks in de verschillende delen van Haspengouw en Vlaams- en Waals-Brabant ten oosten van Brussel; ze komen ook voor in het westen, in het Doornikse en in Westelijk zandlemig Vlaanderen, met uitzondering van de subregio Roeselare. Men vindt ze ook hier en daar in de Antwerpse Kempen.
2. Voor de rest worden de delen ten westen van Brussel die niet gekenmerkt zijn door maxima van meer dan 500

dieren, volledig ingenomen door dichtheden van 400 tot 500 dieren. Het betreft de Polders, de Vlaamse Zandstreek, de zandlemige gedeelten van Roeselare, Oost-Vlaanderen en het westen van Vlaams- en Waals-Brabant evenals de lemige gedeelten van centraal Henegouwen en de Henegouwse Hauts-Pays.

3. Iets lagere waarden, vooral van 350 tot 400 dieren per 100 ha, maar ook minder, vindt men in de Kempen en in de aangrenzende zandige en zandlemige gedeelten. Uitzonderlijke minima van 150 tot 250 dieren per 100 ha zijn er in de groenteteeltas Mechelen-Antwerpen.

Kaart 57 : RUNDERDICHTHEID (per 100 ha veevoedergewassen)

Rijksgemiddelde : 377,77 eenheden

4. Ten zuiden van de as van Samber-en-Maas is de dichtheid overal laag: minder dan 350 stuks per 100 ha. Waarden van 300 tot 400 stuks zijn kenmerkend voor het gebied Tussen-Vesder-en-Maas, in de Luikse Weidestreek. Waarden van 300 tot 350 stuks geven een eigen karakter aan een deel van de Condroz, de Centrale plateau's van de Ardennen en de Laars van Henegouwen, naar de Weidestreek van de Fagne toe.
5. De minimumdichtheid van 150 tot 250 stuks per 100 ha weideoppervlakte kenmerken vooral de Jurastreek en enkele gemeenten in de Famenne en in de Woudrand van de Ardennen, rond de inham van Givet.

Het is interessant de kaarten 56 en 57 met de runderdichtheid te vergelijken met kaart 3, die het aandeel weide- en grasland weergeeft en kaart 30 met het aandeel groenvoeder- en knolgewassen. De algemene conclusie hieruit is dat de rundveeteelt in de Vlaamse streken - de Vlaamse Zandstreek, de Kempen en zelfs de Zandleemstreek ten westen van Brussel - veel intensiever is dan in Wallonië, althans t.o.v. de oppervlakte voedergewassen. Dit impliceert ofwel dat in deze streken, naast de eigen voedergewassen, voor bijkomend voedsel wordt gezorgd, of dat de voedergewassen met een hogere produktiviteit ontgonnen worden en voedzamer zijn, bv. doordat er maïs wordt geteeld of doordat ze aangevuld worden met voor- en nateelten. In de gebieden met de meeste graangewassen en bieten in de Leemstreek en de Zandleemstreek, waar slechts een gering gedeelte van de oppervlakte aan voedergewassen wordt besteed, is bijkomende voeding voor de veestapel onmisbaar, zelfs als er heel wat minder dieren zijn dan in andere streken.

5.2 SAMENSTELLING VAN DE RUNDVEESTAPEL

Kaart 58 geeft de verdeling per gemeente van de verhouding melkkoeien en zoogkoeien t.o.v. het totale aantal runderen.

Van deze koeien zijn er in heel het land 1 107 700, dit is 36,6% van de totale rundveestapel (1 154 400 stuks en 36,9% in 1984, 1 036 000 en 35,9% in 1970, 936 000 en 44,3% in 1950). Achter de lichte stijging van het aantal van deze dieren, na een duidelijke relatieve achteruitgang in 1970, gaat een belangrijke herstructurering schuil: tot in 1982 verminderde het aantal melkkoeien gestadig, maar het aantal zoogkoeien steeg dermate dat deze achteruitgang eerst werd gecompenseerd en dan zelfs overstegen. Het aantal melkkoeien daalde van 994 800 eenheden in 1970 tot 967 700 in 1982, of van 34,5 naar 32%, terwijl het aantal zoogkoeien steeg van 41 500 eenheden in 1970 tot 139 950 in 1982, of van 1,4% naar 4,6%. Voor deze laatste zijn er immers gemeenschaps- en nationale premies. De relatieve en absolute achteruitgang van de melkkoeien is te wijten aan het melkoverschot. Om dit tegen te gaan werden subsidies verleend voor de slachting van een aantal koeien, hetgeen heeft geleid tot een omschakeling van de veestapel naar zoogkoeien en runderen bestemd voor de vleesproductie (om de in 1984 genoteerde aangroei

van de melkveestapel tot ongeveer het cijfer van 1970 - respectievelijk 993 300 dieren en 994 800 - tegen te gaan, werd de melkproduktie weer beperkt met quota die vanaf 2 april 1984 voor een periode van 5 jaar gelden). Zoogdieren zijn er vooral in Wallonië. Zij dienen uitsluitend voor de produktie van kalveren en dus van vlees. Men kan hierin een gevolg zien van de veroudering van de exploitanten, die trachten hun werk te vereenvoudigen; van de melkkuddes die te klein zijn om deel uit te maken van het melkophaalcircuit; of van het relatief tekort aan arbeidskrachten dat zich in de grote bedrijven laat gelden (Et. Van Hecke). Dit alles wordt nog aangewakkerd door de zwakke marktsituatie van melk in het licht van de groei van de melkpoeder- en boterberg.

Algemeen beschouwd zijn de melkkoeien beter vertegenwoordigd ten zuiden van de as van Samber-en-Maas en in de Antwerpse Kempen.

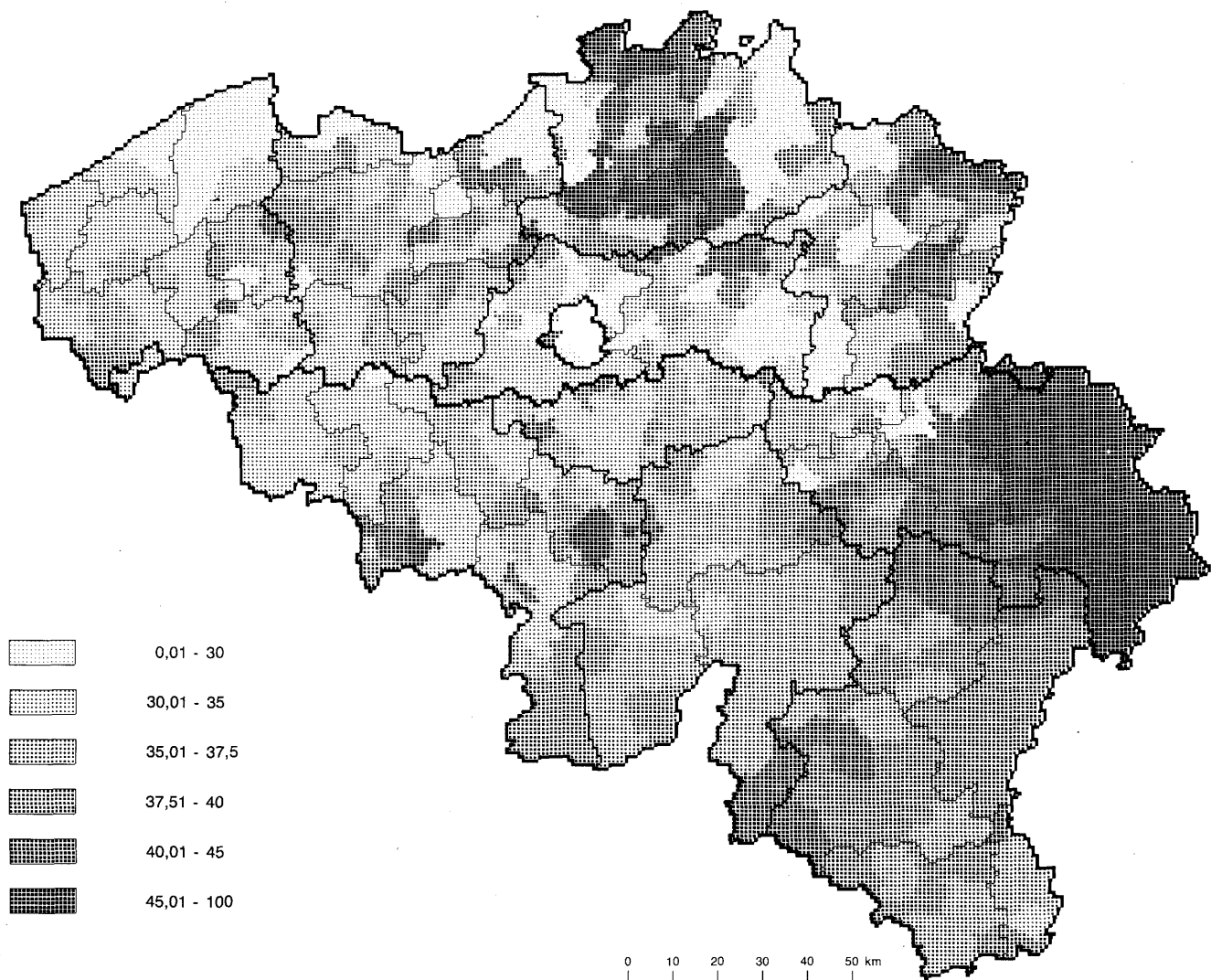
1. De hoogste verhouding koeien, hoger dan 45% van het totaal aantal runderen, situeert zich in het grootste deel van de Luikse Weidestreek en in de Hoge Ardennen. Er zijn uitlopers met waarden van 40 tot 45% tot in het oosten van de Condroz en het noordoosten van de Famenne alsook naar de Ardennen toe, met name in het noordoosten van de Ardense Weidestreek. Deze verhoudingen treft men ook aan in het zuidwesten van de streek Tussen-Samber-en-Maas, langs de kant van de Weidestreek van de Fagne en plaatselijk in het zuidwesten van de Woudrand van de Ardennen. Een ander sterk op de melkproduktie gericht geheel, met waarden van 40 tot 45% en van meer dan 45% vormen de Antwerpse Kempen en de Verbeterde Kempen, m.a.w. het uiterste oosten van de Vlaamse Zandstreek alsook het oosten van de Limburgse Kempen. Dezelfde waarden vindt men op de as van Samber-en-Maas, meer in het bijzonder in de stadsgebieden van de Borinage, van Charleroi en van Luik.
2. Waarden die nog steeds boven het nationaal gemiddelde liggen, 37,5% tot 40%, vormen een strook op de centrale plateau's van de Ardennen en een kring rond de hogere waarden in het oosten van de Condroz en het noordoosten van de Famenne. Daarop volgen gemiddelde waarden van 35 tot 37,5%, naar het westen toe in de Condroz en de Famenne, en naar het zuiden toe in de Jurastreek, evenals in een deel van de Woudrand van de Ardennen. De melkveeteelt neemt dus geleidelijk af naar het zuiden van Wallonië toe.
3. In de rest van het land, namelijk de rest van de Kempen, de Polders, de Vlaamse Zandstreek en de Zandleem- en Leemstreek, zijn er slechts plaatselijk even hoge proporties melkvee als ten zuiden van de Waalse as, m.a.w. 35 tot 40% melkkoeien. Hier overheersen waarden van 30 tot 35%, kriskras gemengd met minima van minder dan 30%. Deze laatste waarden vindt men voornamelijk in de Limburgse Kempen en rond Brugge, zowel in de Polders als in zandig Vlaanderen.

Over het algemeen is de melkveeteelt, zoals we reeds zegden voor het gebied ten zuiden van de as van Samber-en-Maas, trapsgewijs afnemend geordend rond de voornaamste kern, nl. in Tussen-Vesder-en-Maas en in het bijzonder in het centrum van deze streek, het Land van Herve. Het spreidingspatroon is hetzelfde als dat van het weideland. Dit is minder uitgesproken rond de Weidestreek van de Fagne. De lange traditie van melkveeteelt in het Land van Herve, de invloed van de kleine bedrijven, die zich intensiever hebben moeten specialiseren, en de vroege

organisatie van de melkerijen in het Land van Herve en in de noordelijke Ardennen, hebben bijgedragen tot het ontstaan, in de 19de en 20ste eeuw, van deze territoriale ordening (zie de kommentaar bij kaart 3). Dit soort territoriaal mechanisme vindt men nergens anders. Men kan hier ook de vergelijking trekken met de verdeling van de runderen voor de vleesproductie en van de slachtkalveren (kaarten 59 en 60) en met de kaarten van de verschillende runderrassen (kaart 61 tot 66).

Kaart 58 : AANDEEL VAN DE ZOOG- EN MELKKOEIEN IN DE TOTALE RUNDERSTAPEL (in %)

Rijksgemiddelde : 36,62%

Kaart 59 geeft de verdeling per gemeente van het aandeel dieren bestemd voor de vleesproductie in de totale runderstapel.

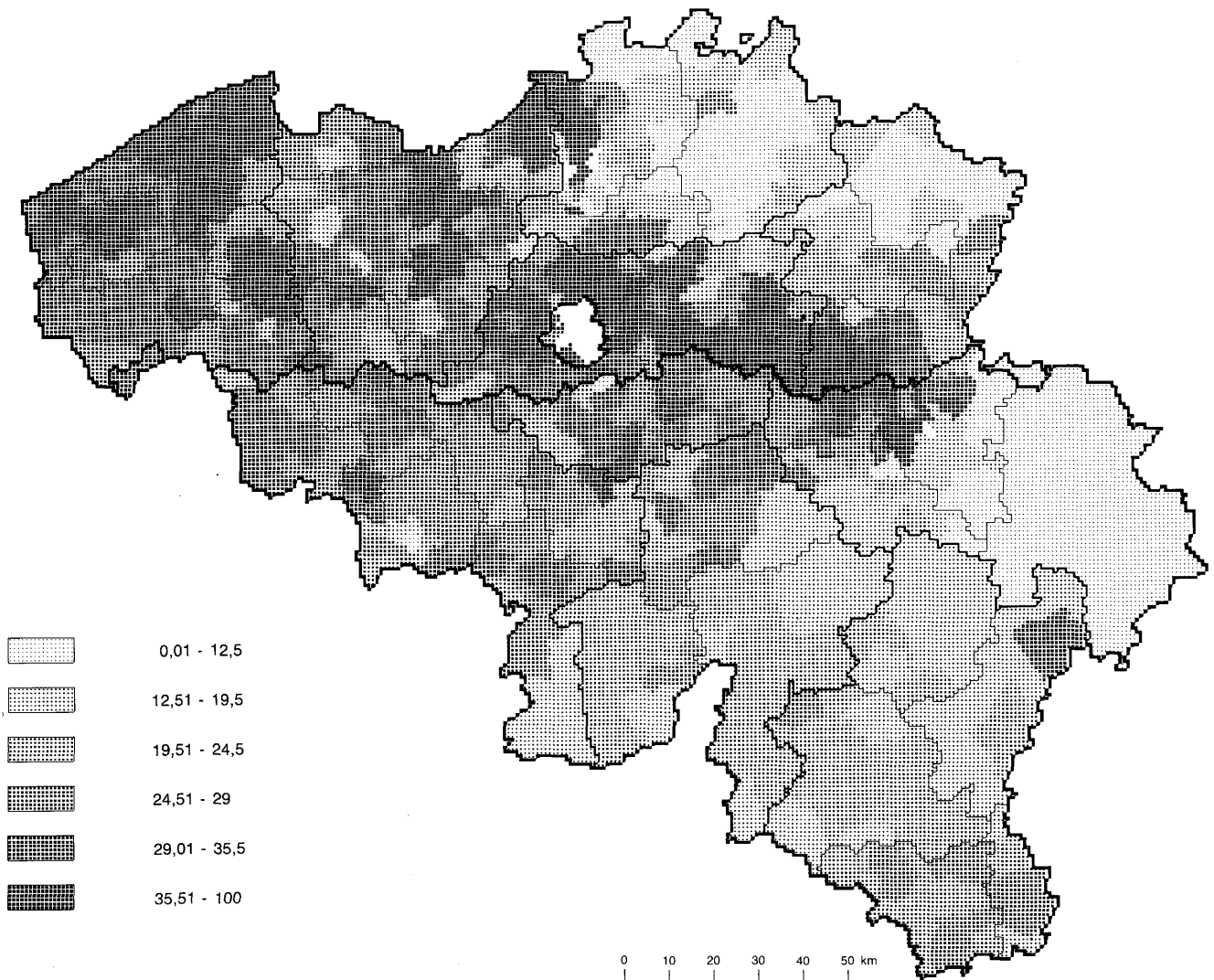
De runderen voor de vleesproductie vertegenwoordigen 742 200 dieren of 25% van de totale stapel (733 100 dieren in 1984 en 23%, 709 400 dieren in 1970 en 25%, 504 100 dieren in 1950 en 24%). Deze cijfers hebben zowel betrekking op dieren die bestemd zijn voor de vleesproductie als op fokdieren, uitgezonderd de runderen van minder dan 1 jaar die als kalf zullen worden geslacht. Hoewel de cijfers voor 1970 en 1950 ramingen zijn, kan men toch vaststellen dat het aantal runderen voor de vleesproductie nagenoeg tot op heden constant is gestegen en dat deze runderen, relatief gezien, binnen de totale veestapel goed standhouden. Daar

waar er bij de melkprodukten produktoverschotten van 10 tot 100% op het nationaal verbruik bestaan, kan het rundsvlees in 1970 de vraag niet dekken (92%), in 1982 maar net (101%), in 1984 ruimschoots (125%). Dit recent overschot is echter ook het gevolg van de slachtingen van melkkoeien i.v.m. de quota om overschotten in de melkproductie te beperken. Een gelijk gebleven stapel kan dank zij een hoger slachtgewicht aanleiding geven tot een hogere vleesproductie om aldus beter aan de behoeften te voldoen.

Vee voor de vleesproductie is sterk vertegenwoordigd ten noorden van de as van Samber-en-Maas. Minimale waarden vindt men in twee gebieden, de Kempen en de groep van de Luikse Weidestreek en de Hoge Ardennen.

Kaart 59 : AANDEEL VAN HET SLACHTVEE IN DE TOTALE RUNDERSTAPEL (in %)

Rijksgemiddelde : 24,54%

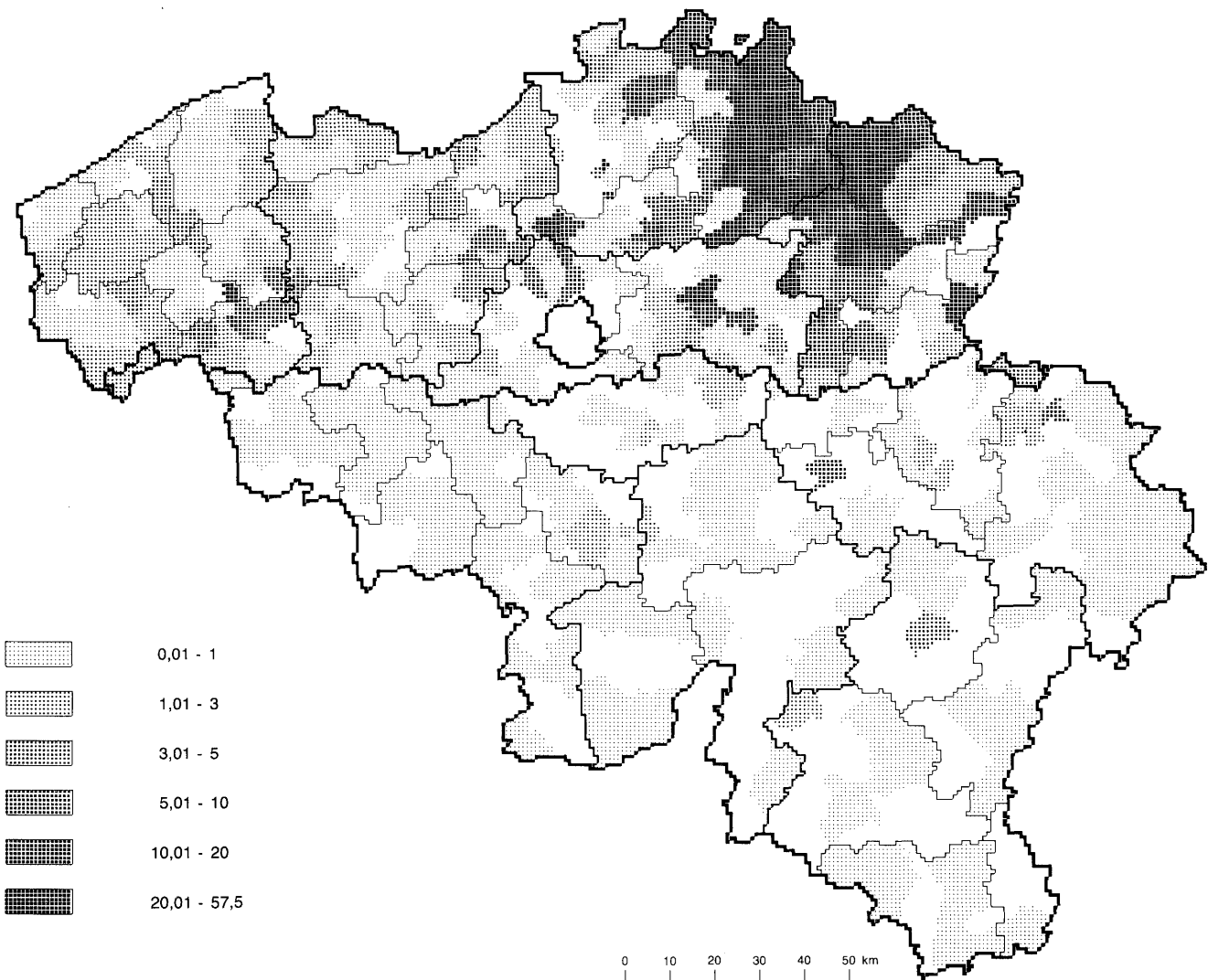
1. De gemeenten met het grootste aandeel dieren voor de vleesproductie (meer dan 35% van het totaal der runderen) vormen een strook van de Luikse Leemstreek over de Zandleemstreek ter hoogte van Brussel, de Vlaamse Zandstreek rond Gent, en de Polders bij Brugge.
2. Eveneens hoge waarden, d.w.z. boven het Rijksgemiddelde, vindt men in de overige gemeenten van deze streken, m.a.w. in ongeveer één derde van het land. Daarbij is geen territoriale scheiding merkbaar tussen waarden van 30 tot 35% en van 25 tot 30%.
3. Slechts weinig slachtveeteelt is er in de Kempen, met verhoudingen van minder dan 25, 20 en 12,5%. Dit is eveneens zo ten zuiden van de as van Samber-en-Maas waar de

verdeling kransvormig is rond de minima van minder dan 12,5% in de Luikse Weidestreek en de Hoge Ardennen. Achtereenvolgens omringen waarden van 12,5 tot 20% en van 20 tot 25% deze minima naar het westen en het zuiden toe doorheen de Ardennen, de Famenne, de Condroz en de Jurastreek, waar 25% zelfs overschreden wordt. We zien hier dus het omgekeerde van de trapsgewijs afnemende ordening, die we vaststelden bij de melk- en zoogkoeien.

Het is aangewezen hier terug te grijpen naar de commentaar bij kaart 58 en kaart 60 met de verdeling van de andere soorten rundvee, alsook naar de commentaar bij de kaarten 61 tot 66, die de spreiding van de verschillende runderrassen illustreren.

Kaart 60 : AANDEEL VAN DE SLACHTKALVEREN IN DE TOTALE RUNDERSTAPEL (in %)

Rijksgemiddelde : 3,26%

Kaart 60 geeft de verdeling per gemeente van de verhouding slachtkalveren binnen de totale rundveestapel.

In ons land kent de fokkerij van slachtkalveren een konstante groei: 98 700 eenheden of 3,3% van het totaal aantal runderen (106 800 in 1984 of 3,4%, 68 700 in 1970 of 2,4%). Er is een overschot t.o.v. het verbruik (12% in 1982, 22% in 1984) maar het verbruik stijgt langzaam (2,9 kg/persoon in 1982, 3,3 kg/persoon in 1984).

Dit soort fokkerijen is zeer eng gelocaliseerd in de centrale Kempen met uitlopers naar Turnhout en Zolder: in deze groep van gemeenten zijn 20 tot 56% van de totale rundveestapel kalveren bestemd om geslacht te worden. De produktie grijpt er hoofdzakelijk plaats in grootschalige gespecialiseerde bedrijven, meestal onder contract. Die percentages dalen wel snel van 20 naar 5% in de nabijgelegen Kempische eenheden en in een paar gemeenten van het Hageland en van het Vochtig Haspengouw. Waarden van 1 tot 10%, plaatselijk ook méér, zijn kenmerkend voor verschillende delen van zandig en zandlemig Vlaanderen, vooral voor het oosten van zandig Vlaanderen en Klein-Brabant, alsook voor de omgeving van Roeselare. Elders, meer bepaald in Wallonië, worden er weinig of geen slachtkalveren gefokt (minder dan 1% van de rundveestapel).

De lezer kan deze gegevens vergelijken met de kaarten van de andere soorten vee, m.n. kaarten 58 en 59.

5.3 DE RUNDERRASSEN

De kaarten 61 tot 66 geven de verdeling per gemeente van de verschillende rassen van melk- en zoogkoeien binnen het totale aantal koeien.

De territoriale indeling van de verschillende rassen spruit voort uit de idee dat het vee raszuiver moet geselecteerd worden en dat daarna in één streek de kweek van één enkel ras moet aangemoedigd worden. Tussen de beide wereldoorlogen voerde de Staat een beleid van fokgebieden. De verdeling van het land in zulke gebieden werd pas in 1971 opgeheven. In de loop van de 19de eeuw werden reeds in verschillende richtingen selectiepogingen ondernomen. In het begin van de 20ste eeuw werden zes categorieën runderen erkend, ingedeeld naargelang hun herkomst en hun geografische bijzonderheden. In 1927 werd een nieuwe rasindeling in vijf geografische groepen opgesteld en verbonden met vastgelegde fokgebieden. Het betreft het Witblauw ras van België, het Roodbont ras van België, het Zwartbont ras van België, het Rood ras van West-Vlaanderen en het Witrood ras van Oost-Vlaanderen. Na de opheffing van de fokgebieden in 1971 werden naast de vijf officieel erkende rassen nog volgende rassen toegelaten: Charolais, Limousine, Holstein, Blonde d'Aquitaine en Jersey (B. NICKS).

Het Witblauw ras van België (kaart 61) heeft een tweeledig doel: melkproduktie, maar vooral ook vleesproduktie. Voor het ogenblik zijn voor beide opties afzonderlijke types van runderstapels ontwikkeld die beantwoorden aan de noden van enerzijds kleine producenten die zich nog met melkproduktie bezighouden, en anderzijds grotere bedrijven die op vleesproduktie en op zoogkalveren zijn overgeschakeld. Dit ras werd vroeger ook als trekdiër gebruikt. Heden vertegenwoordigt het 35% van de melkveestapel, met dalende trend (48% in 1959, 45% in 1978).

Dit is het ras bij uitstek van Midden- en Hoog-België. Op bepaalde plaatsen vertegenwoordigt het er meer dan 80% van alle koeien, m.n. in de Ardennen, de Condroz, de Famenne en Centraal Henegouwen, in de Leemstreek. In de meeste andere gemeenten van deze streken, alsook in heel de Leemstreek, in de zandlemige delen ten oosten van Brussel, inclusief gans Vlaams-Brabant, en in het oosten van de Jurastreek, het Land van Aarlen, vindt men doorgaans meer dan 65%. In Oost- en West-Vlaanderen, in de Kempen en in de Luikse Weidestreek en de Hoge Ardennen daalt het aandeel van dit ras onder 35% en al gauw onder 5 en 2%. In de Centrale Ardennen en het westen van de Jurastreek, de Gaume, liggen de verhoudingen eerder tussen 35 en 5%.

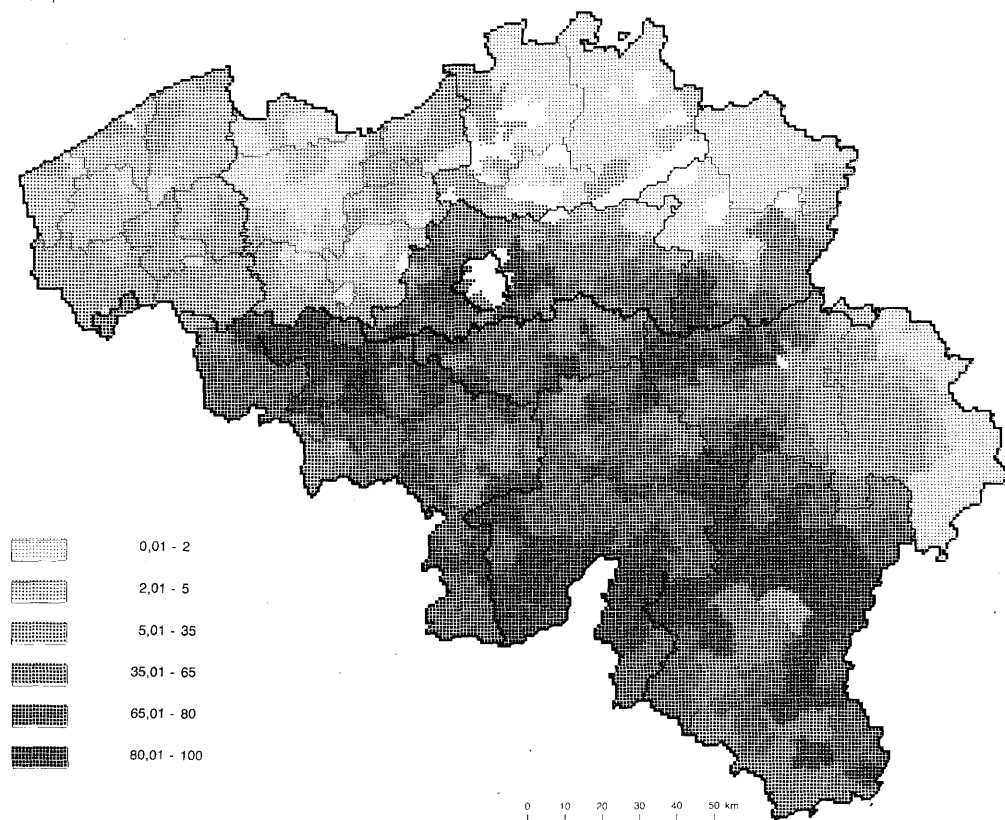
Het Roodbonte ras van België (kaart 62) verenigt goede melkveekenmerken met duidelijke vleeskwaliiteit voor de produktie van mestkalveren en evolueert de laatste jaren naar de melkproduktie. Het omvat heden 20% van de Belgische melkveestapel, met duidelijk stijgende trend (12 tot 15% in 1959, 19% in 1978).

Dit ras is typisch voor de Kempen, waar het in de meeste gemeenten meer dan 85% van de melkkoeien omvat en in de gemeenten daarrond nog meer dan 45%. Deze laatste waarden hebben uitlopers in de kleine subregio's van het oosten van de Vlaamse Zandstreek en van de Zandleemstreek - de Verbeterde Kempen, Klein-Brabant, de Brabantse Kempen, het Hageland en Vochtig Haspengouw. Dit geheel valt samen met de provincies Antwerpen en Limburg. Na 1918 werden de oostkantons Malmédy en St.-Vith, die eigenlijk bij de Hoge Ardennen horen, bij dit fokgebied gevoegd. In het verspreidingsgebied van het Witblauw ras van België zijn er ook roodbonte koeien, meestal 4 tot 10%, maar ook wel 10 tot 20% in de centrale delen van de Leemstreek, in de Luikse Weidestreek en in het oosten van de Jurastreek, het Land van Aarlen. In Oost- en West-Vlaanderen behoort minder dan 4% van de melkveestapel tot het Roodbont ras.

Het Zwartbont ras van België (kaart 63) is oorspronkelijk een melkras, geschikt voor weiden. In de voornaamste verspreidingsgebieden werd het gediversifieerd. De tak van Herve ontwikkelde naast de melkspecialisatie ook een goede geschiktheid voor de vleesproduktie, terwijl de tak uit de Polders bijna uitsluitend voor de melkproduktie bestemd is. Dit ras vertegenwoordigt heden 23% van het totaal der melk- en zoogkoeien van het land, en is sterk stijgend (8 tot 10% in 1959, 18% in 1978).

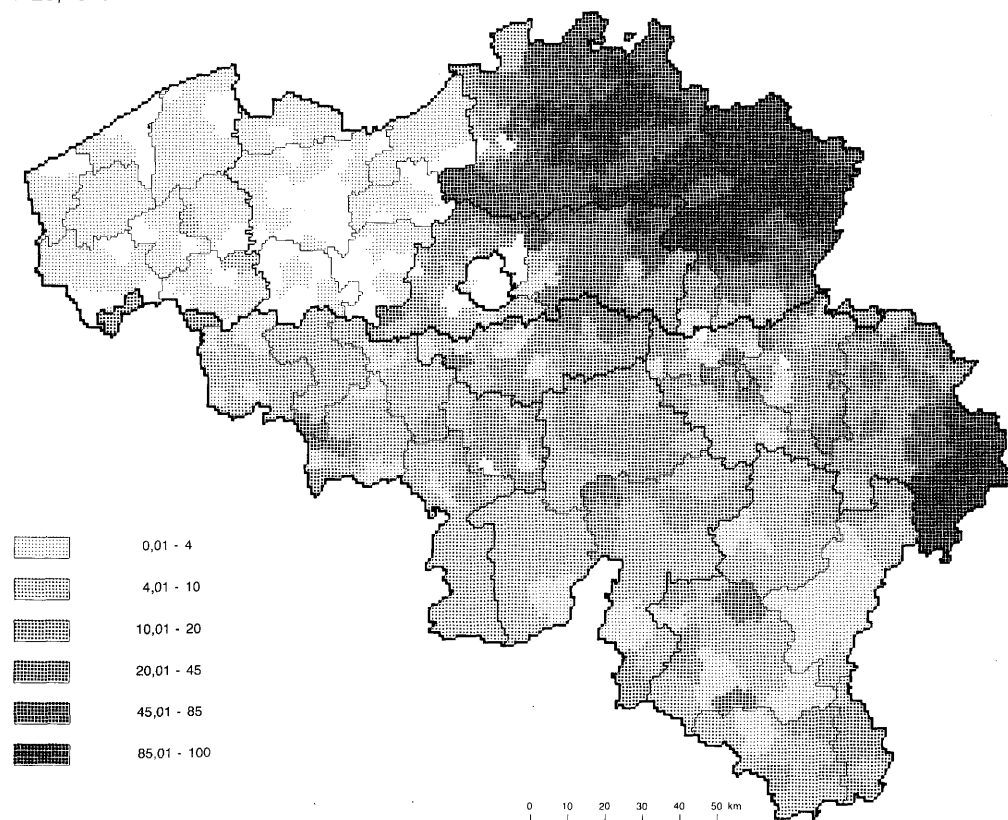
Kaart 61 : AANDEEL VAN HET WITBLAUW RAS VAN BELGIE IN HET TOTAAL AANTAL KOEIEN (in %)

Rijksgemiddelde : 34,97%

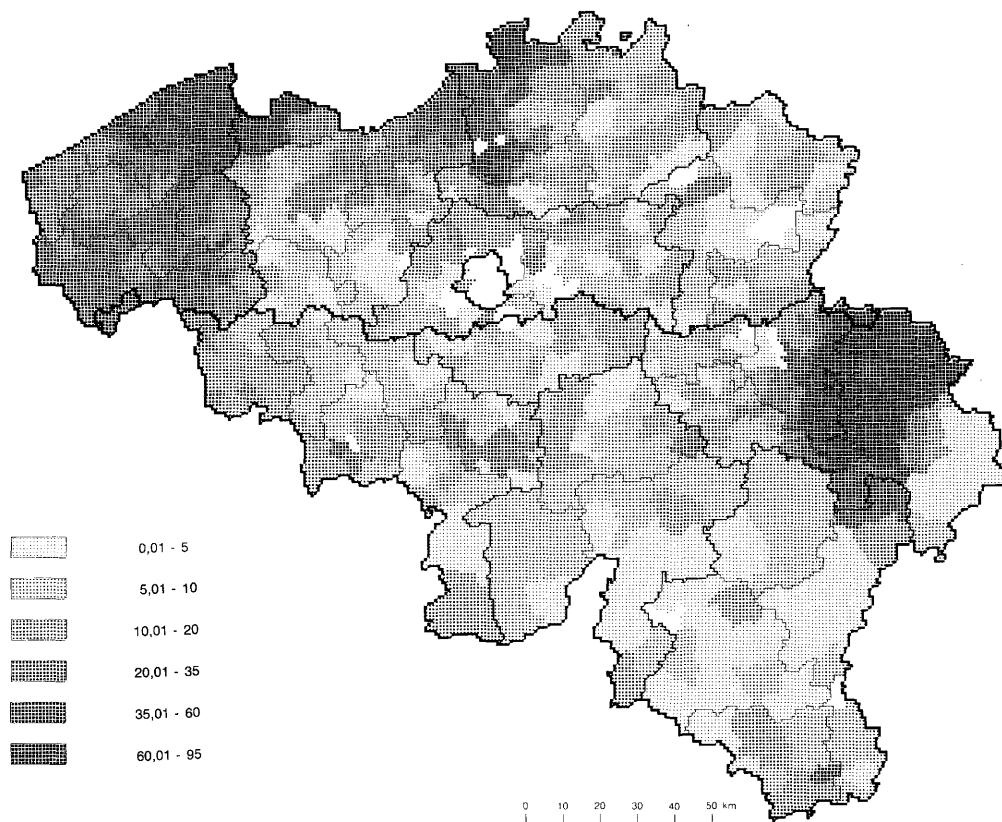
Kaart 62 : AANDEEL VAN HET ROODBONT RAS VAN BELGIE IN HET TOTAAL AANTAL KOEIEN (in %)

Rijksgemiddelde : 20,25%

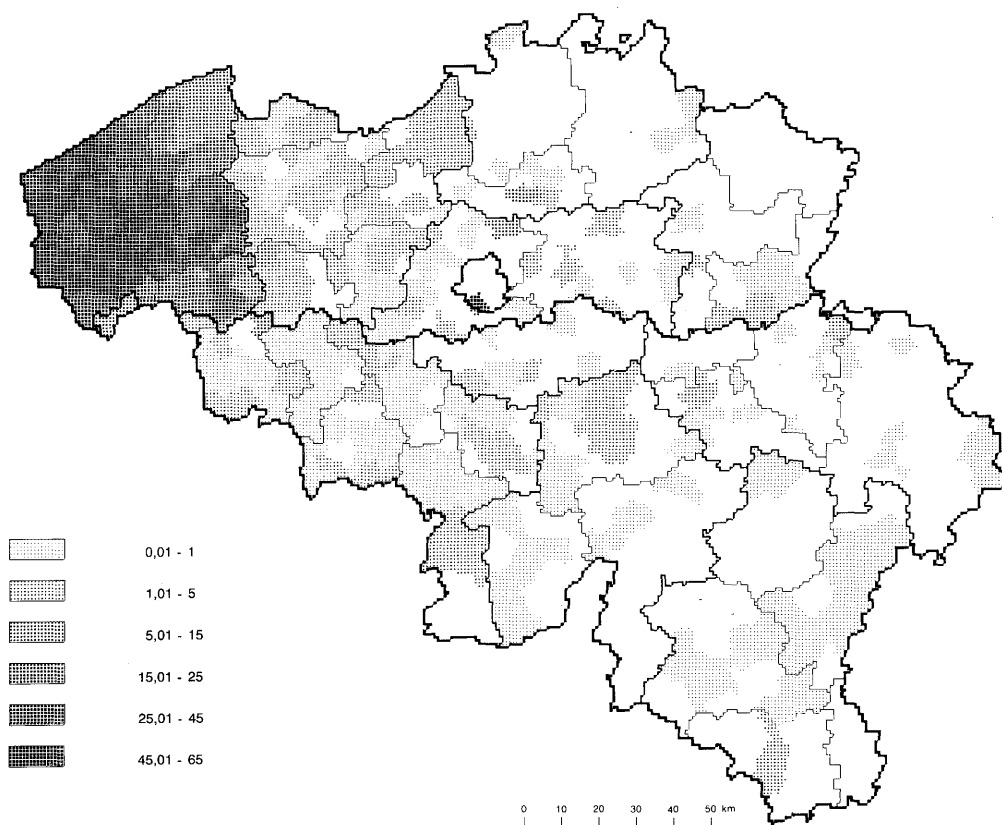
Kaart 63 : AANDEEL VAN HET ZWARTBONT RAS VAN BELGIE IN HET TOTAAL AANTAL KOEIEN (in %)

Rijksgemiddelde : 22,59%

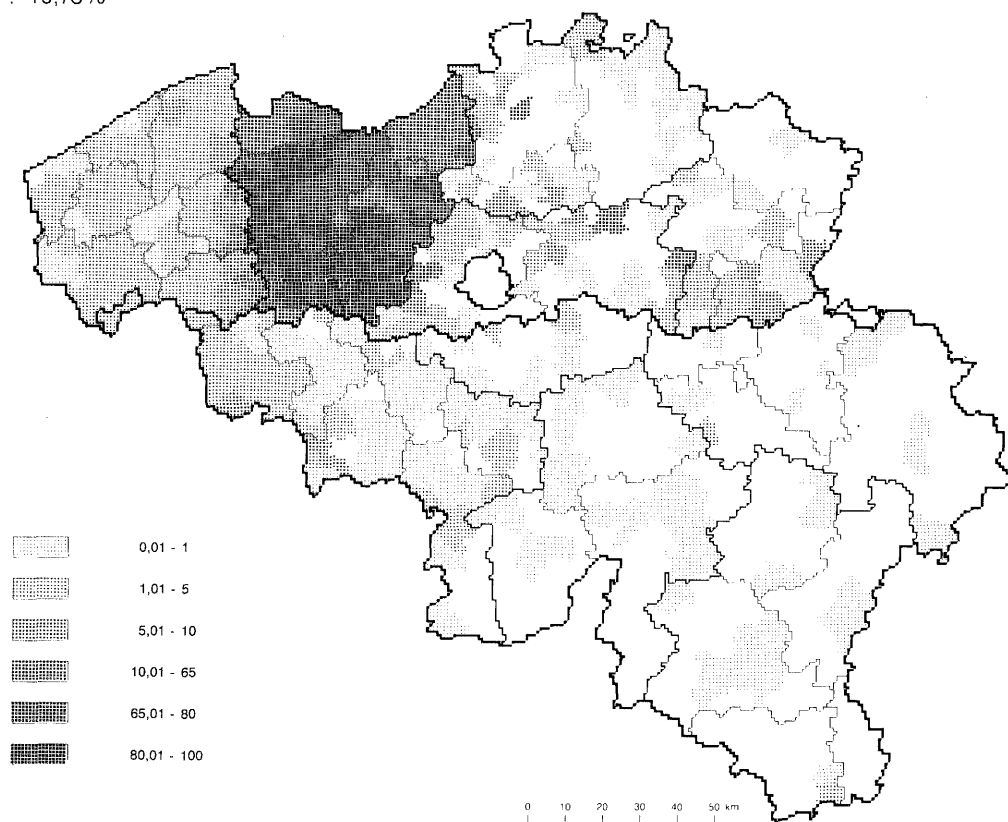
Kaart 64 : AANDEEL VAN HET ROOD RAS VAN WEST-VLAANDEREN IN HET TOTAAL AANTAL KOEIEN (in %)

Rijksgemiddelde : 6,19%

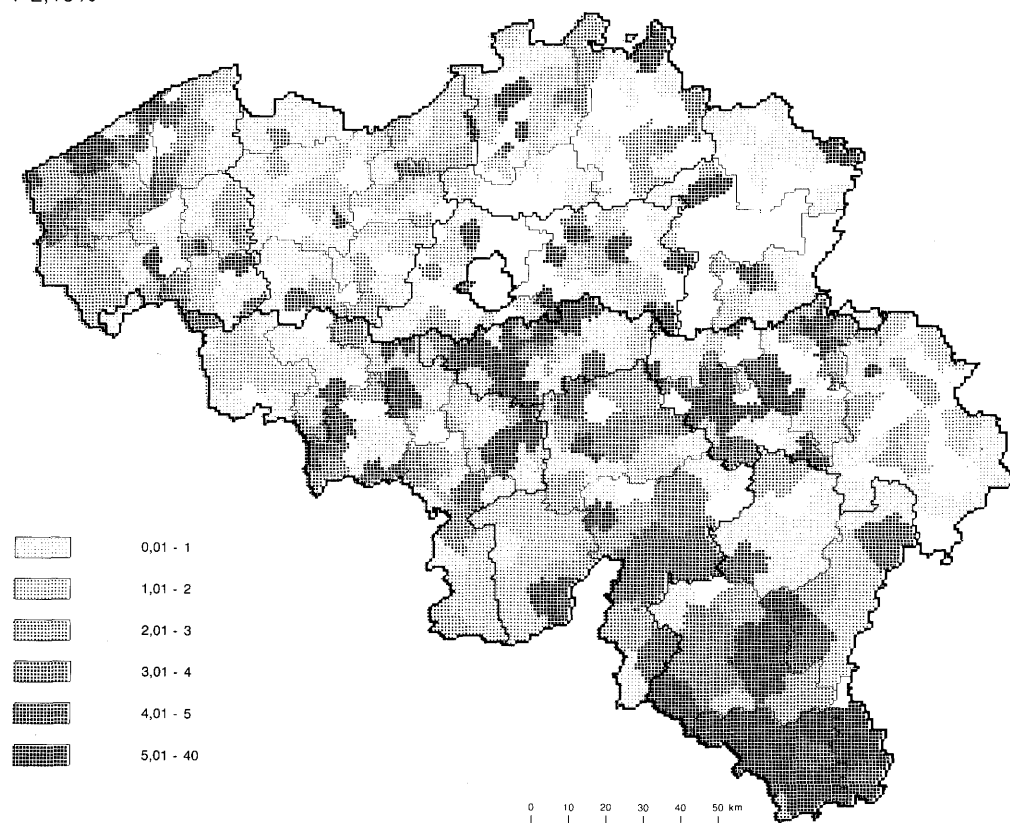
Kaart 65 : AANDEEL VAN HET WITROOD RAS VAN OOST-VLAANDEREN IN HET TOTAAL AANTAL KOEIEN (in %)

Rijksgemiddelde : 10,73%

Kaart 66 : AANDEEL VAN DE TOEGELATEN RASSEN IN HET TOTAAL AANTAL KOEIEN (in %)

Rijksgemiddelde : 2,10%

Het ras is vooral kenmerkend voor de Luikse Weidestreek; het is nagenoeg het enige in Tussen-Vesder-en-Maas en in de naburige Ardense Weidestreek, met 60 tot 95% van het totale aantal koeien. Het is iets minder verspreid naar het zuiden van de Ardense Weidestreek toe, met 35 tot 60% (Vielsalm). Een tweede kern met 60 tot 95% van dit ras vindt men in de Polders en strekt zich uit tot in de Vlaamse Zandstreek rond Brugge. Het heeft zich ook, met waarden van 20 tot 60%, in de rest van de provincie West-Vlaanderen verspreid, evenals in de provincie Oost-Vlaanderen tussen Gent en Antwerpen met uitlopers in de provincie Antwerpen, rond de stad Antwerpen. Het Zwartbont ras komt ook overal elders in België voor, met percentages onder 10 en 5%, plaatselijk met waarden tussen 10 en 20%, met name op de as Hene-Samber-Maas, in het Doornikse, in de Gaume en in het zuid-westen van Tussen-Samber-en-Maas.

Het Rood ras van West-Vlaanderen (kaart 64) is officieel een type met tweeledig doel en goede melkproductie. De kwekers gebruiken het echter meestal slechts voor één van beide doeleinden. De rode koeien totaliseren 6% van het totale aantal koeien in het land, met dalende trend (14% in 1959, 7% in 1978).

Zoals zijn naam zegt is dit ras gelocaliseerd in West-Vlaanderen, eerder in het zuid-oosten, tussen Veurne, Diksmuide, Roeselare en Ieper - m.a.w. vooral in Veurne-Ambacht. De percentages bereiken er 45 tot 62% en dalen tot 25% aan de periferie van de kern. Het Rood ras moet op eigen terrein concurreren met het Zwartbont ras van België dat, zoals we reeds zagen, overheerst in het noorden van de provincie. Het Rood ras is schaars aanwezig in Oost-Vlaanderen (minder dan 5%) en de Henegouwse Leemstreek (minder dan 1%). Elders slechts uitzonderlijk: in 336 op 592 gemeenten is het onbekend.

Het Witrood ras van Oost-Vlaanderen (kaart 65) is een ras met tweeledig doel, met de nadruk op de melkproductie, zoals het Rood ras van West-Vlaanderen. Heden is het vooral melkvee. Het Witrood ras vertegenwoordigt 11% van het totale aantal koeien in het land (12% in 1959, 10% in 1978).

Dit vee komt, met waarden van meer dan 80%, vooral voor in het westen en zuiden van de provincie Oost-Vlaanderen. Dit is niet het geval in het noordoosten van de provincie waar, zoals hoger reeds werd vermeld, zowel witblauwe als zwartbonte koeien voorkomen (65 tot 80% witrode tussen Gent en St.-Niklaas, 10 tot 65% tussen St.-Niklaas en Antwerpen - in het Land van Waas). Witrode koeien zijn zeldzaam in West-Vlaanderen en in de Henegouwse Leemstreek (minder dan 1%).

Elders zijn zij uitzonderlijk: 287 op 592 gemeenten hebben er geen.

De toegelaten rassen, Charolais, Limousine, Holstein, blonde d'Aquitaine et Jersey (kaart 66) vormen in België een kleine minderheid: slechts 2%. Deze zwakke toename begon in 1971, toen de fokgebieden werden opgeheven (rassen niet voorhanden in 1959, 1% in 1978).

Hun verspreiding in België is heel onregelmatig. Ze zijn sterk vertegenwoordigd in de Jurastreek waar zij al naargelang de gemeenten 5 tot 38% uitmaken. Dit amalgaam van rassen komt nog sporadisch voor in de andere streken ten zuiden van de as van Samber-en-Maas, met uitzondering van de Luikse Weidestreek en de Hoge Ardennen, met waarden en percentages rond 4%; men vindt ze ook in de subregio's in het centrum van de Leemstreek en de Zandleemstreek - vooral in Centraal Henegouwen, Waals-Brabant, Naams-Haspengouw - evenals in de Polders. Toch komen ze in het grootste deel van het Rijk voor; slechts in 157 op 592 gemeenten zijn er geen.

Het verdient aanbeveling de kaarten der rassen, d.w.z. de documenten 61 tot 66, met elkaar te vergelijken en ze te bestuderen naast de kaarten met de rundveetypes, d.w.z. de documenten 58, 59 en 60. De gerichtheid op de melkproductie houdt duidelijk verband met het voorkomen van de zwartbonte, roodbonte en witrode rundveestapels.

5.4 DE RUNDVEEHoudERS EN DE OMvang VAN DE KUDDEN

Kaart 67 geeft de verdeling per gemeente weer van het aandeel rundveehouders t.o.v. het totale aantal bedrijven.

De daling van het aantal rundveehouders en de daarmee samenhangende schaalvergroting van de kuddes is één van de belangrijkste kenmerken van de hedendaagse veeteelt. In het totaal zijn er 74 100 rundveehouders op 107 000 bedrijven, hetzij 69% (70 700 op 102 500 en 69% in 1984, 127 900 op 184 000 en 70% in 1970, 230 150 op 251 500 en 92% in 1950 (1)).

In de overgrote meerderheid van de Belgische streken zijn de rundveehouders verhoudingsgewijs het talrijkst onder de exploitanten; alleen de tuinbouwzones vormen hierop een uitzondering. Zelfs in zones met veel commerciële akkerbouwteelten zijn de rundveehouders niet in de minderheid.

(1) De cijfers voor 1950 slaan uitsluitend op de landbouwbedrijven met een O.C.G. van meer dan 1 ha.

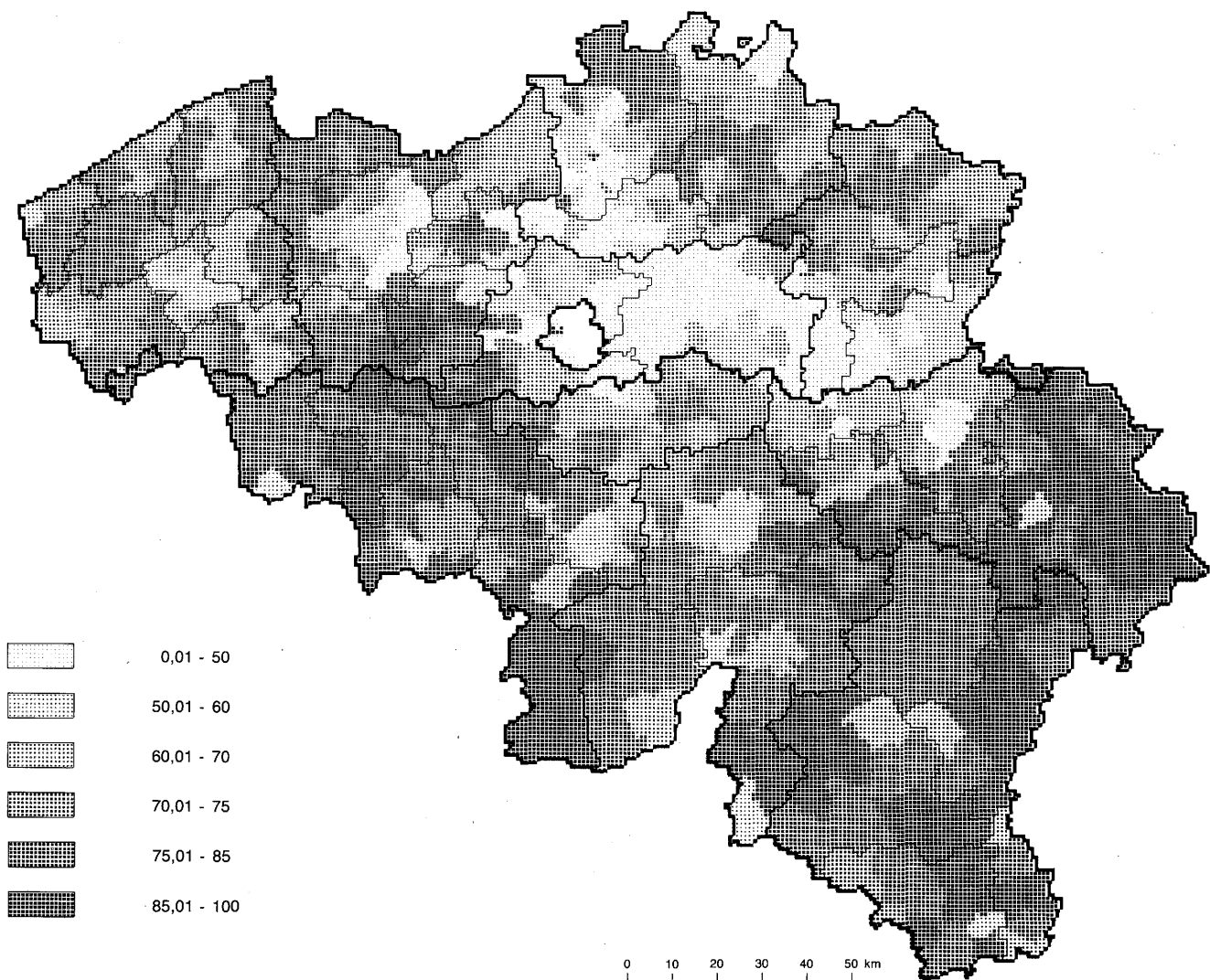
1. In meer dan 85%, respectievelijk meer dan 75% van het totale aantal bedrijven is er rundvee in vrijwel alle entiteiten van de streken ten zuiden van de as van Samber-en-Maas, in de Henegouwse Leemstreek en in Oost-zandlemig Vlaanderen.
2. De verhouding bedraagt nog tussen 75 en 85% en daalt tot 60% in de andere subregio's van de Leemstreek - met uitzondering van de streek rond Sint-Truiden - in Westelijk zandlemig Vlaanderen - behalve de subregio Roeselare - in de Vlaamse Zandstreek, de Polders en de Kempen.
3. De percentages dalen beneden 60% en doorgaans 50%

in alle tuinbouwregio's: de subregio Roeselare, Klein-Brabant, de Verbeterde Kempen, de Brabantse Kempen, Vlaams Brabant - vooral ten oosten van Brussel - het Hageland en Vochtig Haspengouw, met inbegrip van een uitloper naar Sint-Truiden. De rundveehouders zijn ook zeldzaam in de grote stadsgebieden, te Brussel, Antwerpen, Gent, Luik, Namen en Charleroi.

Het is aangewezen de vergelijking te maken met de kaarten 4 en 7, die de spreiding van de land- en tuinbouwteelten weergeven en met de kaarten 55 tot 57, 72 tot 74 en 81 tot 84, die de kenmerken weergeven van de rundvee-, varkens- en pluimveestapels.

Kaart 67 : AANDEEL VAN DE RUNDVEEHOUDERS IN HET TOTAAL DER BEDRIJVEN (in %)

Rijksgemiddelde : 69,25%

De kaarten 68 en 69 geven de spreiding weer van de runderkudden volgens de graad van belangrijkheid in de verschillende gemeenten.

De studie heeft betrekking op kudden van minder dan 20 en meer dan 100 runderen. In België zijn er gemiddeld 41 runderen per bedrijf (44 in 1984, 22 in 1970, 9 in 1950).

De concentratie van de kudden houdt verband met de toenemende behoeften aan inkomsten van de bedrijven, die steeds opnieuw moeten investeren om de produktiviteit te verhogen, waarvoor schaal-economische besparingsmaatregelen nodig zijn. De ontwikkelingen op dit vlak zijn spectaculair geweest.

Runderkudden met minder dan 20 stuks (kaart 68) - d.w.z. half zo groot als het Belgisch gemiddelde - omvatten 8% van de veestapel van het land en zijn in handen van 37% van de rundveehouders (230 747 stuks op 27 404 bedrijven). In 1984 waren de cijfers respectievelijk 7% en 35%, in 1970 19% en 57%. Hun gemiddelde omvang is vrij stabiel: 7 in 1970, 8 in 1982 en 1984.

1. Het spreidingspatroon van deze kleine kudden is zeer schematisch: zij komen het meest voor in het noorden van het land. Met 15 tot 100% van de runderen zijn ze erg belangrijk in een gebied tussen Gent en Tongeren, dwars doorheen de subregio's van de Zandstreek (Oost-Vlaanderen, Klein-Brabant) en de Zandleemstreek (Vlaams Brabant, de Brabantse Kempen, het Hageland en Vochtig Haspengouw); zij hebben uitlopers naar de Kempen in het noorden en naar de Vlaamse rand van Iemig Haspengouw in het zuiden. Even belangrijk zijn ze in de subregio Roeselare, in het westen van de Zandleemstreek. Deze gebieden worden omringd door entiteiten waarin de kleine kudden nog 10 tot 15% van het totale aantal runderen uitmaken. Het geheel stemt vrij goed overeen met de Vlaamse zone die wordt gekenmerkt door kleine bedrijven van 1 tot 10 ha en, meer in het algemeen, door tuinbouwbedrijven (zie de kaarten 89, 90 en 100 tot 104).
2. Elders, in een gering aantal entiteiten van het Vlaamse land, vertegenwoordigen kudden van minder dan 20 stuks nog 3 tot 10% van het totale aantal runderen.
3. In Wallonië liggen de percentages meestal onder 7,5%, nog vaker onder 5%; een aantal entiteiten bereiken niet eens 3%. Er zijn nochtans waarden van 7,5 tot 15% in de Hoge Ardennen, in de stadsgebieden van Charleroi en Luik en, in de Leemstreek, in Luiks Haspengouw en de Haspengouwse subregio Hannuit. Percentages van 5 tot 7,5% kenmerken de Woudrand van de Ardennen en het Land van Aarlen in de Jurastreek. Het verband tussen kleine kudden en kleine bedrijven is op regionaal vlak nog duidelijk wat betreft de Hoge Ardennen (zie kaarten 102 en 103).

Runderkudden met meer dan 100 stuks (kaart 69) omvatten 26% van de Belgische rundveestapel en zijn in handen van 7% van de rundveehouders (789 663 stuks op 5 383 bedrijven). In 1984 waren de cijfers respectievelijk 31% en 9%, in 1970 8% en 1%. Hun gemiddelde omvang bedroeg 144 stuks in 1970, 147 in 1982 en in 1984.

1. Deze grote kudden komen hoofdzakelijk voor ten zuiden van de as van Samber-en-Maas. Zij groeperen 40 tot 92% van het totaal van de runderen in de Condroz en in het deel van de Famenne ten oosten van de Maas alsook in een groot aantal entiteiten van de centrale plateau's van de Ardennen en plaatselijk in TussenSamber-en-Maas en in de Jurastreek. De andere gemeenten in deze streken worden gekenmerkt door waarden van 30 tot 40%. Hierdoor ontstaat in Hoog-België een groot coherent geheel. Alleen de Luikse Weidestreek en de Hoge Ardennen vallen hierbuiten.
2. Ten noorden van de as van Samber-en-Maas vertegenwoordigen grote runderkudden nog 30 tot 40% en 40 tot 92% van de rundveestapel in de gemeenten van de Zandleem- en Leemstreek in Waals-Brabant, alsook in de Antwerpse Kempen.
3. Elders is het aandeel van de grote kudden klein, hoewel ze in de Limburgse Kempen en de Luikse Weidestreek met 15 tot 30% van de rundveestapel nog goed vertegenwoordigd zijn. Het minst van al, minder dan 10%, zijn er in de Zandleemstreek - het grootste deel van Vlaanderen en Vlaams-Brabant - en in de Leemstreek - het Doornikse en Haspengouw - evenals in de Hoge Ardennen.

In Wallonië is het verband tussen grote bedrijven en grote kudden duidelijk. In de Kempen is deze relatie minder opvallend, zij het niet onbestaande. (Zie met name kaarten 110 en 111; voor de Kempen kaarten 106 en 107.)

De kaarten 70 en 71 geven de verdeling van kudden van uitsluitend melkkoeien weer in de verschillende gemeenten.

De analyse heeft betrekking op kudden van minder dan 10 en meer dan 40 koeien. Een gemiddelde koeienkudde op een Belgisch bedrijf omvat 19 dieren (21 in 1984, 10 in 1970, 4 in 1950). De concentratie van de melkveestapel heeft dezelfde oorzaken als deze van de rundveestapel als geheel, al of niet voor de melkproduktie bestemd.

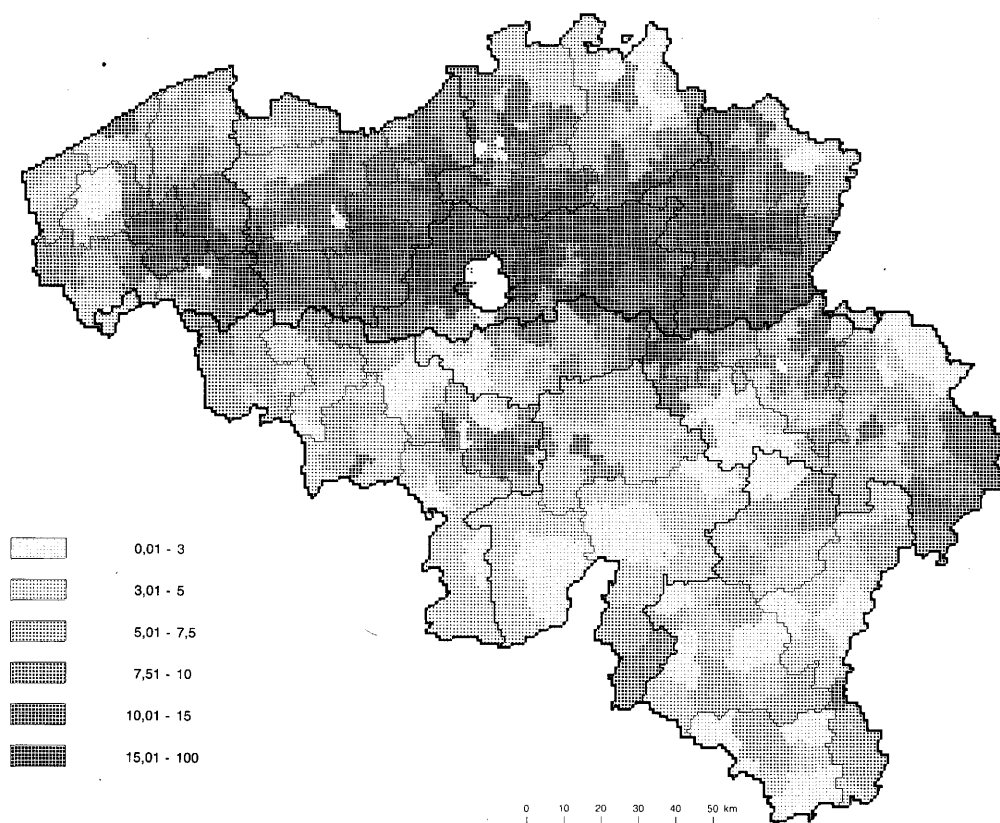
Melkveekudden met minder dan 10 dieren (kaart 70) omvatten 7% van de melkkoeien van het land en zijn in handen van 30% van de melkveehouders (71 822 stuks op 15 186 bedrijven). In 1984 waren de cijfers respectievelijk 6% en 27%, in 1970 23% en 59%. Hun gemiddelde omvang bedroeg 5 stuks en evolueert zeer weinig.

Hun spreidingspatroon lijkt sterk op dat van de 'kleine runderkudden'. We verwijzen de lezer naar de hiërarchie van de streken (zie commentaar bij kaart 68). Hier dient echter aan toegevoegd te worden dat er relatief veel kudden melkkoeien met minder dan 10 stuks zijn in de Leemstreek - het Doornikse, Luiks Haspengouw en het deel van Haspengouw rond Hannuit - Tienen (meer dan 10% en meer dan 15% van de melkkoeien in de betrokken entiteiten).

Melkveekudden met meer dan 40 dieren (kaart 71) omvatten 29% van alle Belgische melkkoeien.

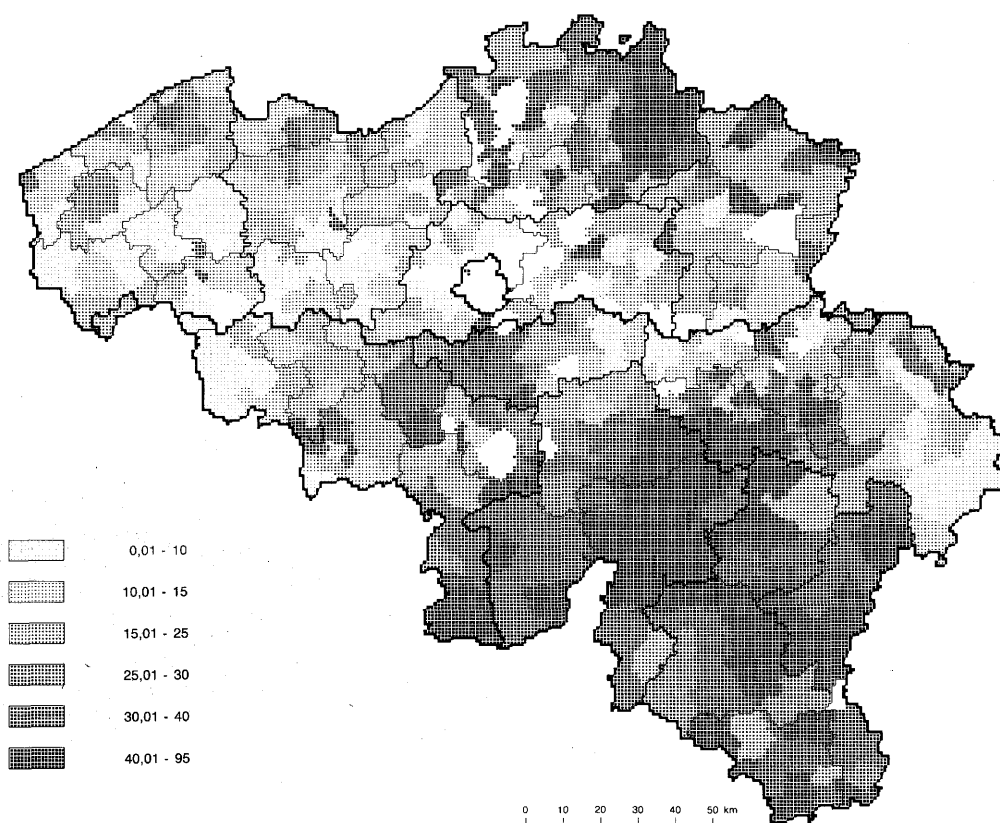
**Kaart 68 : AANDEEL IN DE TOTALE RUNDERSTAPEL VAN DE DIEREN IN DE KUDDEN VAN MINDER DAN 20 STUKS
(in %)**

Rijksgemiddelde : 7,57%

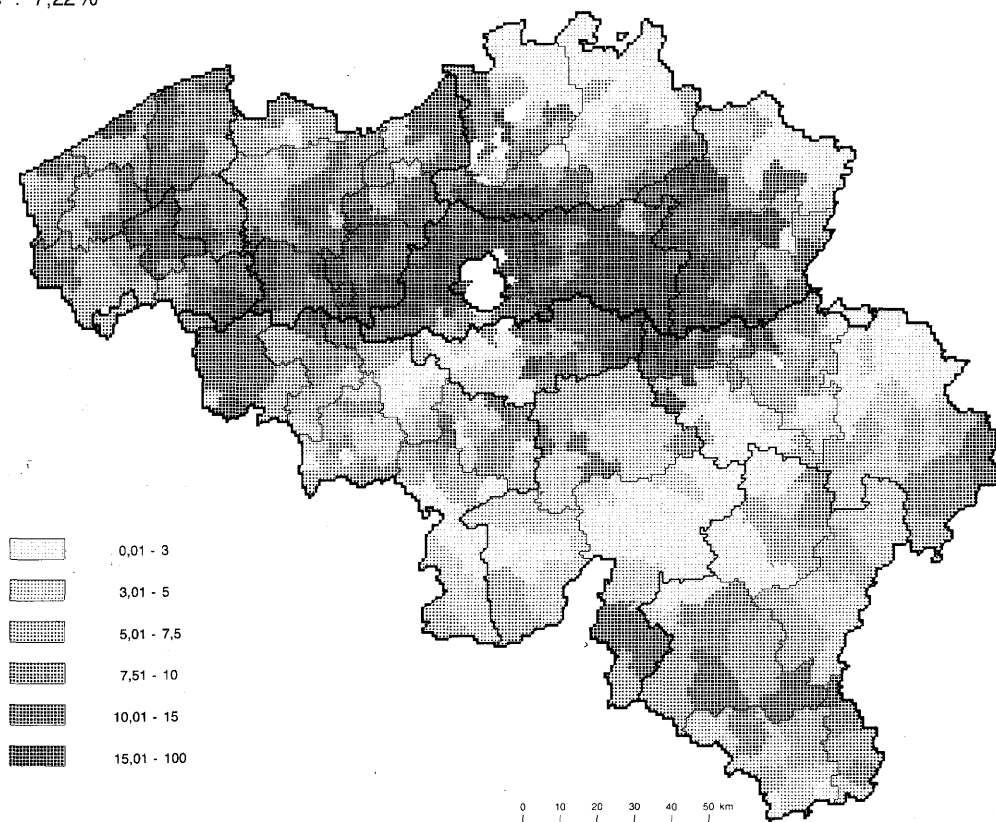
**Kaart 69 : AANDEEL IN DE TOTALE RUNDERSTAPEL VAN DE DIEREN IN DE KUDDEN VAN MEER DAN 100 STUKS
(in %)**

Rijksgemiddelde : 26,11%

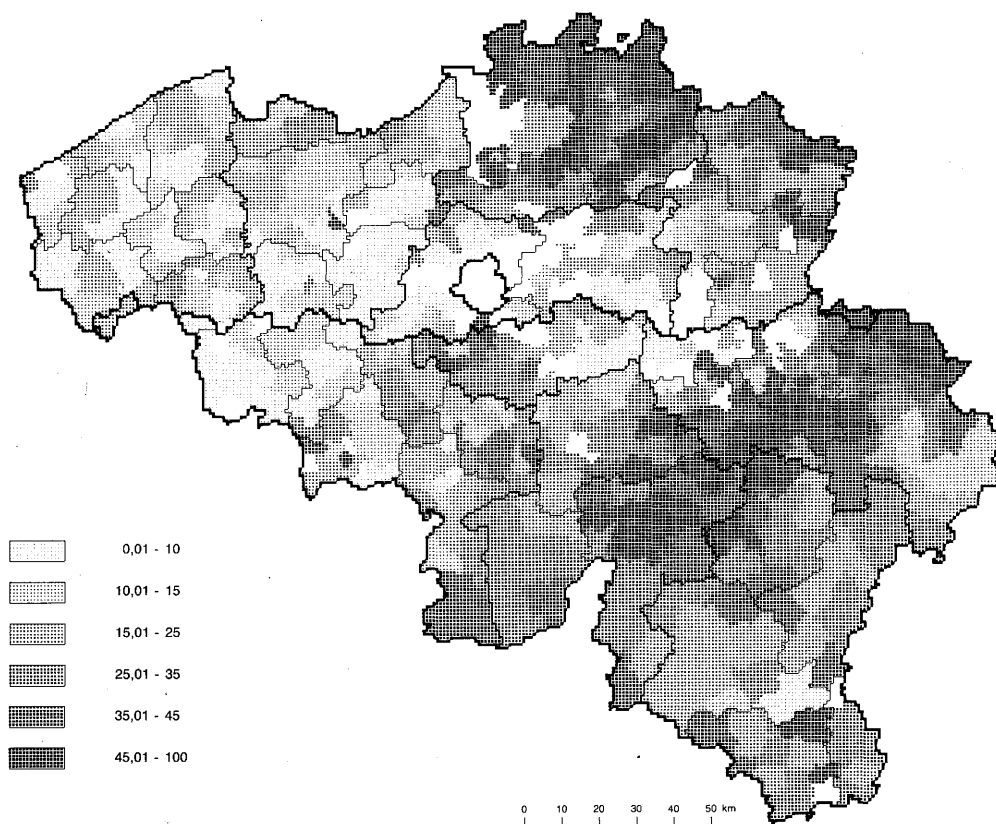
Kaart 70 : AANDEEL IN DE MELKVEESTAPEL VAN DE DIEREN IN DE KUDDEN VAN MINDER DAN 10 STUKS (in %)

Rijksgemiddelde : 7,22%

Kaart 71 : AANDEEL IN DE MELKVEESTAPEL VAN DE DIEREN IN DE KUDDEN VAN MEER DAN 40 STUKS (in %)

Rijksgemiddelde : 28,92%

Hun spreidingspatroon lijkt eveneens op dat van de grote runderkudden en wij verwijzen daarom de lezer naar de commentaar bij kaart 69. Op de centrale plateau's van de Ardennen zijn grote kudden melkvee, met 45% van het totale aantal melkkoeien, niet op dezelfde massale wijze aanwezig als dat het geval was voor kudden van alle soorten runderen zonder onderscheid. Grote kudden zijn wel kenmerkend voor entiteiten in Tussen-Vesder-en-Maas (in de Luikse Weidestreek) en voor een nog groter aantal gemeenten in de Antwerpse Kempen.

De Kempen telt relatief meer grote kudden melkvee dan men op basis van de grootte van de hoeven zou veronderstellen.

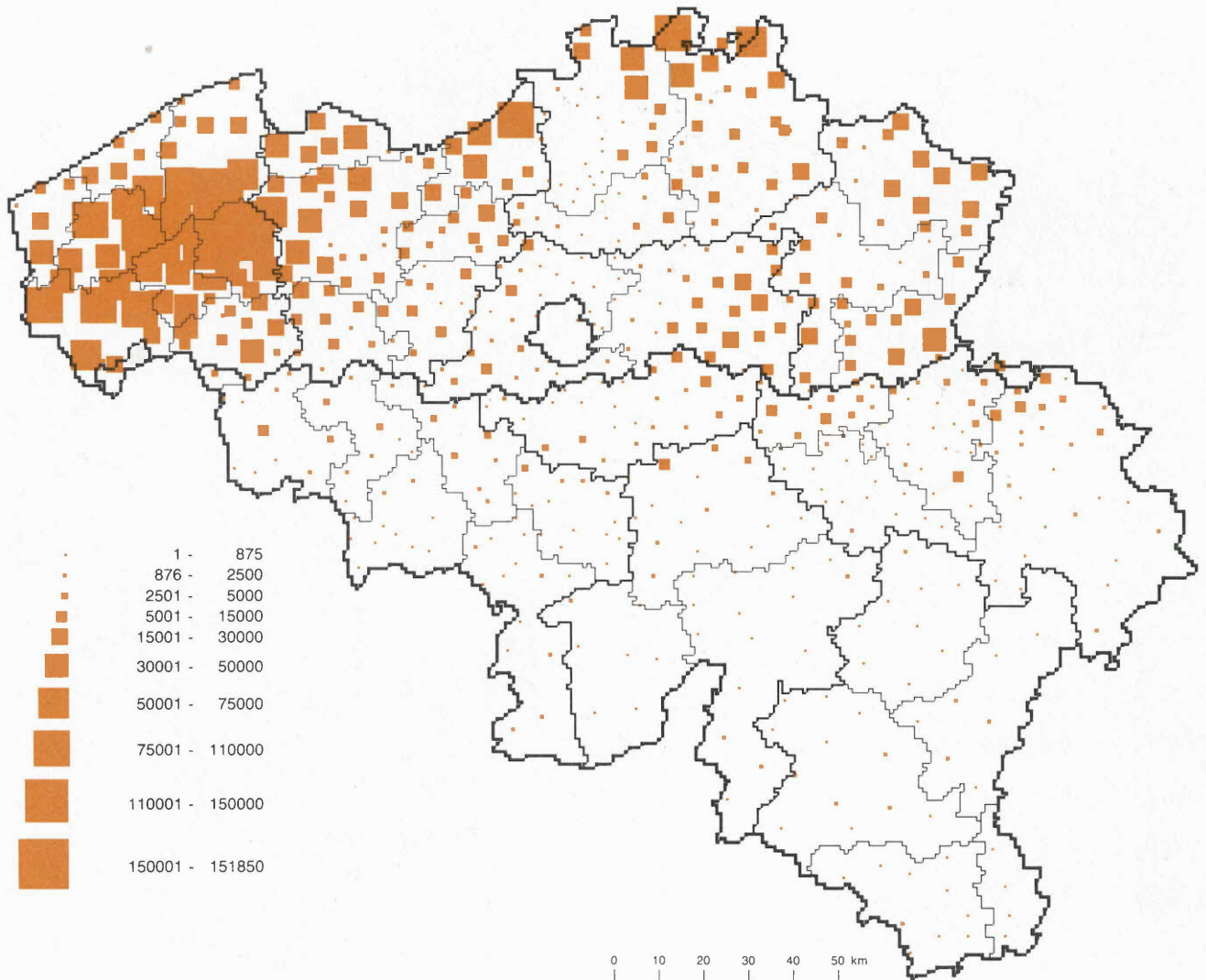
5.5. DE VARKENSSTAPEL

De kaarten 72 en 73 geven, per gemeente, de verdeling van het totaal aantal varkens en van hun dichtheid per 100 ha oppervlakte cultuurgrond.

Het aantal varkens (kaart 72) bedraagt voor heel het land 5 040 000 (5 230 000 in 1984) tegen 3 728 000 in 1970 en 1 344 000 in 1950. Sinds 1950 is het aantal varkens spectaculair gestegen, en deze sterke groei hield aan tot 1975: het aantal varkens heeft nu 370% van het begincijfer bereikt.

Kaart 72 : TOTAAL DER VARKENS (in eenheden)

Het Rijk : 5 040 000 eenheden

Hiermee worden de eigen behoeften van het land ruimschoots overschreden (ongeveer 150%) maar hierbij dient te worden opgemerkt dat de gemiddelde inwoner ongeveer tweemaal meer varkenvlees consumeert dan rundsvlees (44 kg tegen 23 kg) en dat de vraag nog steeds stijgt (47 kg tegen 22 kg in 1984). Dit heeft vooral te maken met het verschil in consumptieprijs, dat op zijn beurt het gevolg is van de geringere produktiekosten bij de niet aan grond gebonden varkensteelt.

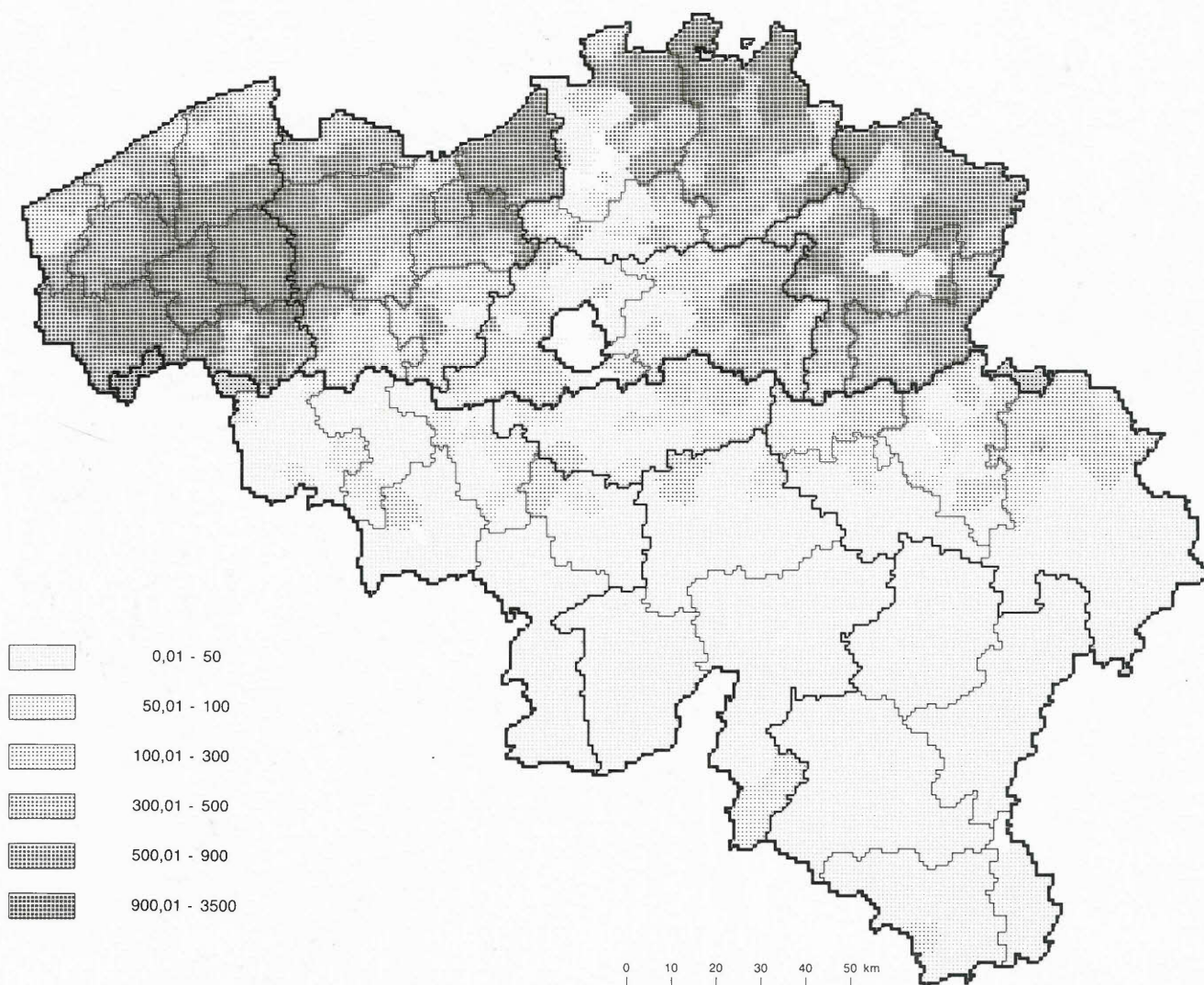
Bij deze produktiewijze worden industriële mengvoeders gebruikt, waardoor de varkensteelt niet meer zoals vroeger gebonden is aan de melkveeteelt of gewassenteelt op de boerderij.

Varkens vindt men overal, behalve in de centrale gemeenten van de grote agglomeraties. Het grootste aantal per gemeente vindt men in zandig en zandlemig Vlaanderen en in de Kempen; er zijn ook nog significante hoeveelheden in het grootste deel van de overige streken ten noorden van de as van Samber en Maas en in Tussen-Vesder-en-Maas. Elders, d.w.z. in heel de streek ten zuiden van de as van Samber, Maas en Vesder, zijn er maar heel weinig per gemeente.

1. Meer dan 30 000 varkens per gemeente - tot 100 000 varkens en, uitzonderlijk, meer dan 100 000 - vindt men in West-Vlaanderen in en rond de driehoek Tielt-Roeselare-Diksmuide, zowel in het zandig als in het zandlemig deel.

Kaart 73 : DICHTHEID DER VARKENS (per 100 ha O.C.G.)

Rijksgemiddelde : 359,00

Men vindt ze ook in Oostelijk zandig Vlaanderen, in het Land van Waas, in de naburige Scheldepolders en in de subregio Hoogstraten, in de Kempen.

2. Waarden van 15 000 tot 30 000 stuks vindt men, samen met waarden van 5 tot 15 000 stuks, in een kring rond de hierboven beschreven kern van Westelijk zandig en zandlemig Vlaanderen. Zij kenmerken de rest van Oostelijk zandig Vlaanderen, de subregio Bree in de Kempen en de Zeepolders.
3. Cijfers van 5 000 tot 15 000 varkens, plaatselijk meer, maar vaak ook minder, kenmerken de centrale Kempen en de Kempische hoogvlakte, de overige subregio's van de Zanden de Zandleemstreek - met uitzondering van de zones waar de tuinbouw overheerst, maar met inbegrip van het Maasland - de Haspengouwse subregio's van Hannuit-Tienen en van Luik in de Leemstreek en de weidestreek van Tussen-Vesder-en-Maas in de Luikse Weidestreek.
4. Relatieve minima - minder dan 5 000 en 2 500 varkens - vindt men in de Leemstreek, Naams Haspengouw, Brabant en Henegouwen; absolute minima - minder dan 1 000 varkens - in alle streken ten zuiden van de as van Samber en Maas, deze as zelf, de tuinbouwregio's, de lemige Maasterrassen bij Visé.

De dichtheid van de varkens per 100 ha (kaart 73) oppervlakte cultuurgrond is zeer verscheiden: van 1 tot meer dan 3 000 stuks. Het nationale gemiddelde ligt bij 359 dieren en het stijgt nog steeds (74 varkens in 1950, 242 in 1970, 375 in 1984).

De vier gehelen die we bij de analyse van de absolute cijfers zagen, keren nagenoeg onveranderd weer in de verdeling van de dichtheid (zie kaart 72). Dichtheden van meer dan 900 varkens - zelfs tot 3 000 - per 100 ha oppervlakte cultuurgrond stemmen vrij goed overeen met absolute aantallen van meer dan 30 000 stuks per gemeente. Waarden van 300 tot 900 stuks per 100 ha oppervlakte cultuurgrond vallen samen met 15 000 tot 30 000 stuks. Dichtheden van 200 tot 300 varkens, alsmede deze van 300 tot 500 koppen komen vooral voor in entiteiten met 5 000 tot 15 000 stuks. Ten slotte vindt men een amalgaam van relatieve waarden van minder dan 100 en van minder dan 50 varkens per 100 ha oppervlakte cultuurgrond in entiteiten met minder dan 5 000 en 2 500 stuks, met absolute minima in de streken waar de meeste gemeenten minder dan 1 000 varkens tellen.

Het is interessant de vergelijking te maken van de kaarten 72 en 73 met die van de totale rundveestapel, 55 tot 57: de varkensteelt is veel sterker geconcentreerd en duidelijker in kernen georganiseerd, net als de tuinbouw en de speciale teelten. Het intensieve karakter van de landbouw in West-Vlaanderen wordt hier nogmaals bevestigd.

5.6. DE SAMENSTELLING VAN DE VARKENSSTAPEL

Kaart 74 geeft per gemeente de verhouding weer van het aantal mestvarkens ten opzichte van het totale aantal varkens.

Er zijn in het geheel 2 970 000 mestvarkens in België, d.i. 59% van het totaal aantal varkens (eveneens 59% in 1984 en in 1950, 53% in 1970).

Wat betreft hun aandeel in de kudden per gemeente domineren ze duidelijk, zij het met variërende waarden, in drie belangrijke zones: de kern van zandig en zandlemig-Vlaanderen, de Kempen en de Luikse Weidestreek samen met de Hoge Ardennen. Men vindt eveneens hoge waarden in Tussen-Samber-en-Maas en in de groente-as Antwerpen-Brussel. Hier moet wel aan toegevoegd worden dat er geen duidelijke relatie is tussen deze grote aandelen mestvarkens en de grootte van de kudden of de dichtheid van de varkensstapel.

1. Het grootste aandeel mestdieren vindt men in de drie bovengenoemde zones, met waarden van meer dan 75% en van 65 tot 75%. Toch is het interessant dat de absolute maxima - van meer dan 75% - gelocaliseerd zijn in subregio's waar de varkens niet zo bijzonder talrijk zijn: in de Kempen: op het plateau, in de Luikse Weidestreek; in de Noordoostelijke Ardennen en in de aangrenzende Hoge Ardennen; de meeste varkens zijn echter geconcentreerd in Westelijk zandig en zandlemig Vlaanderen.
2. Zoals reeds werd opgemerkt vinden we ook hoge percentages mestvarkens in Tussen-Samber-en-Maas en in de groente-as Antwerpen-Brussel, maar de waarden van meer dan 75 of meer dan 65% vindt men er slechts in enkele verspreide entiteiten.
3. De tussenwaarden, van 30 tot 65%, zijn heterogeen verdeeld over de meeste andere streken. Zij zijn typisch voor gemengde kudden met zowel mest- als fokfunctie.
4. Het is ook interessant de minimumwaarden (minder dan 30% mestvarkens) te localiseren. Men vindt ze vooral in de Polders, in de Leemstreek: vooral in Luiks Haspengouw en Hannuit-Tienen en in de Henegouwse Hauts-Pays, in de Ardennen: op de centrale hoogvlakten van Bastenaken en, in de Jurastreek, in het gebied rond Aarlen.

Kaart 75 geeft de verspreiding weer per gemeente van het aandeel fokvarkens in het totaal aantal varkens.

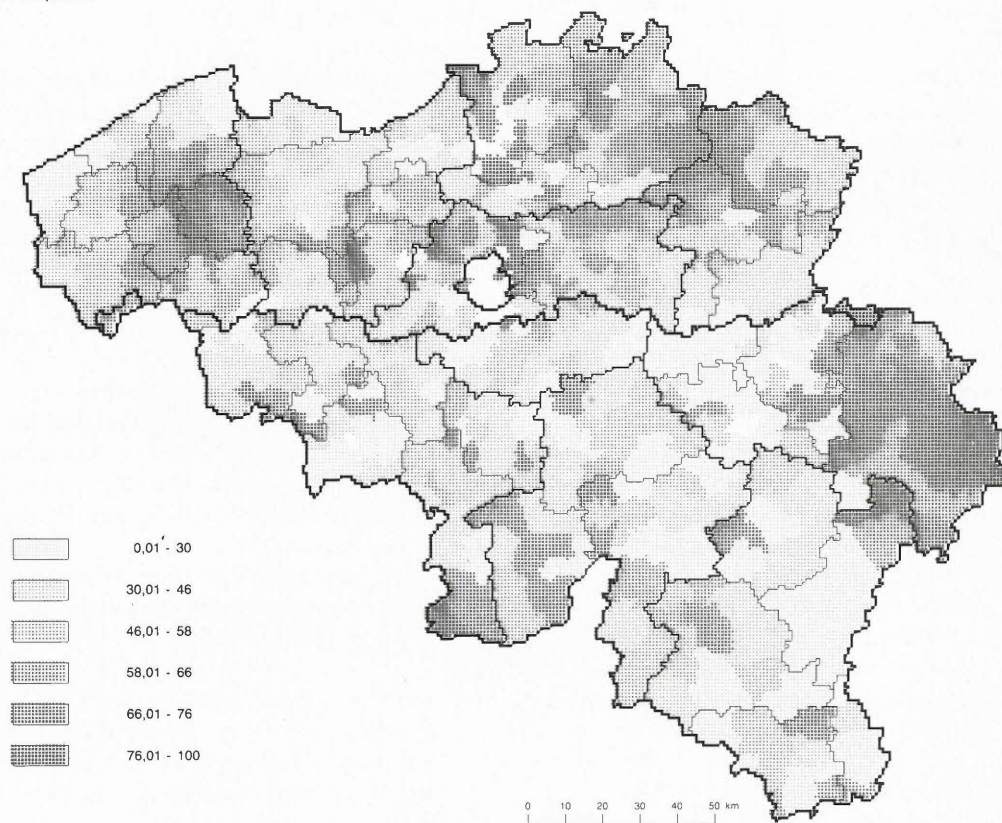
Het aantal fokvarkens bedraagt voor heel het land 651 300 stuks of 13% van het totaal aantal varkens (13% in 1984, 16% in 1970, 13% in 1950).

Streken met vooral fokvarkens zijn de Waalse subregio's, met uitzondering van de Luikse Weidestreek, de Hoge Ardennen en het zuidwesten van Tussen-Samber-en-Maas, in de buurt van de Weidestreek van de Fagne. Er is geen duidelijke band tussen hoge proporties fokvarkens en de dichtheid of totale omvang van de varkenskudden.

1. Waarden van meer dan 25% en van 20 tot 25% zijn op onregelmatige wijze verspreid in meer dan de helft van de Waalse gemeenten, zowel ten zuiden als ten noorden van de as van Samber en Maas, met uitzondering van de hierboven geciteerde subregio's. Men vindt ze ook rond de as Antwerpen-Brussel en in de Polders.

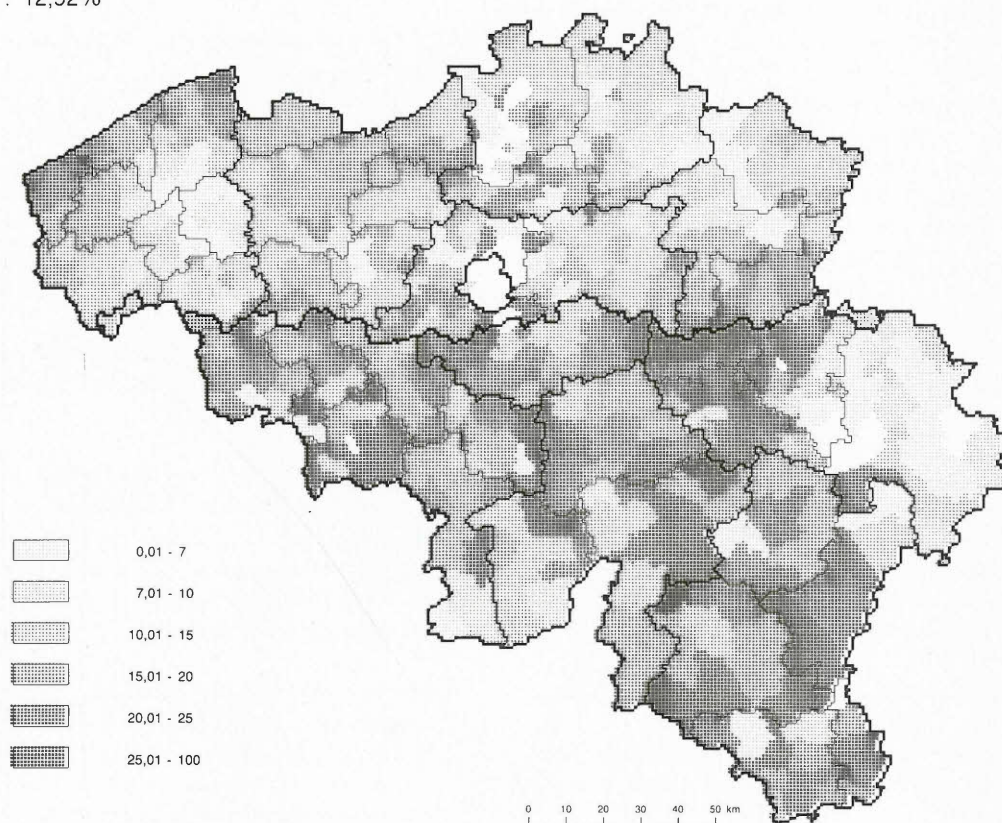
Kaart 74 : AANDEEL VAN DE MESTVARKENS IN DE TOTALE VARKENSSTAPEL (in %)

Rijksgemiddelde : 58,92%

Kaart 75 : AANDEEL VAN DE FOKVARKENS IN DE TOTALE VARKENSSTAPEL (in %)

Rijksgemiddelde : 12,92%

2. Verhoudingen van 10 tot 20% vindt men in de andere Waalse entiteiten; zij kenmerken de meeste Vlaamse regio's.
3. De geringste percentages, onder 10%, stemmen overeen met de zones waar vooral mestvarkens voorkomen: de centrale kern van Westelijk zandig en zandlemig Vlaanderen, de Kempische hoogvlakte, de Luikse Weidestreek en de Hoge Ardennen, het zuidwesten van Tussen-Samber-en-

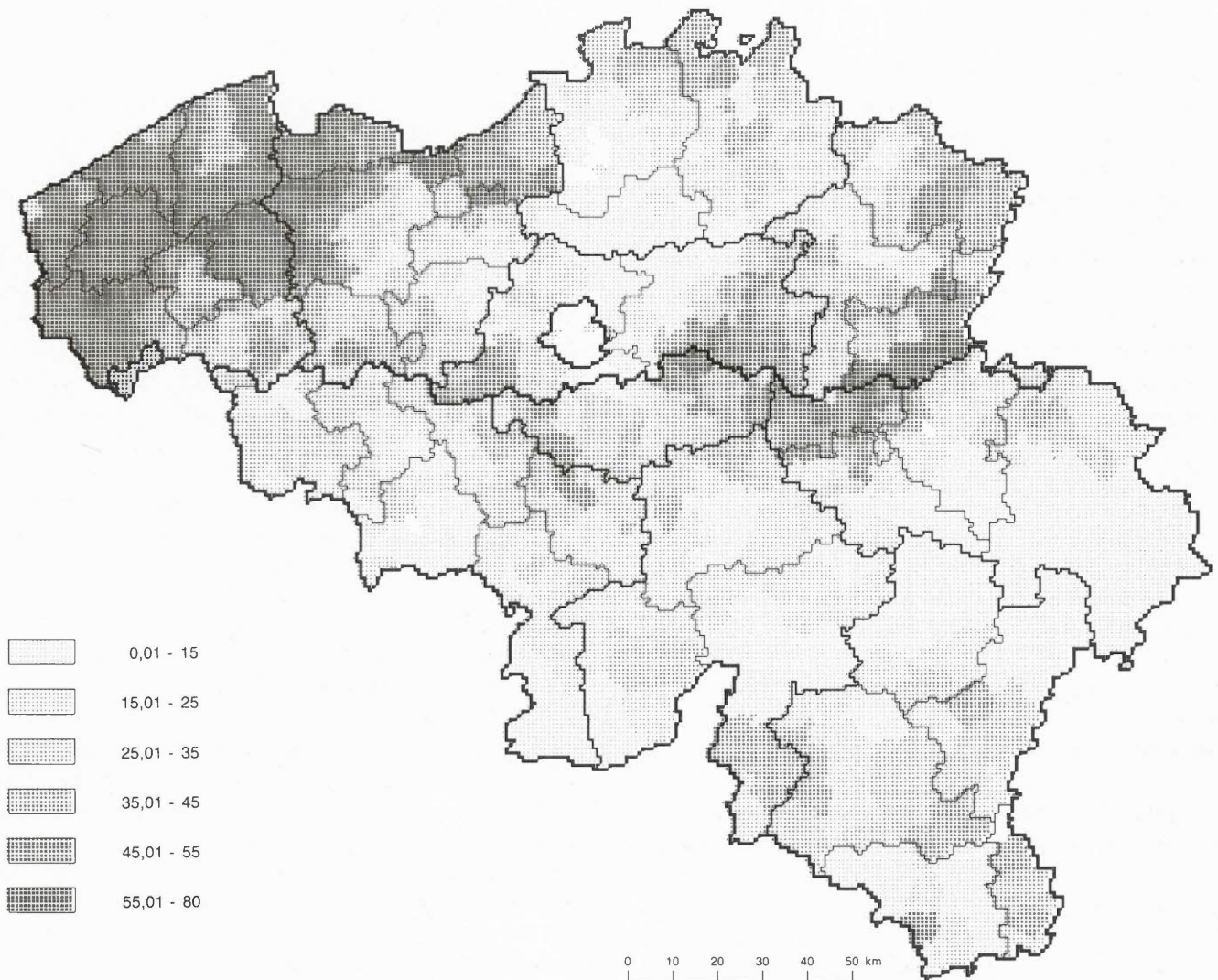
Maas, in de buurt van de Weidestreek van de Fagne.

5.7. DE VARKENHOUDERS EN DE OMVANG VAN DE VARKENSKUDDEN

Kaart 76 geeft de verdeling per gemeente van het aandeel van de varkenshouders in het totale aantal bedrijven.

Kaart 76 : AANDEEL VAN DE VARKENSHOUDERS IN HET TOTAAL AANTAL BEDRIJVEN (in %)

Rijksgemiddelde : 33,35%

De huidige evolutie wordt gekenmerkt door een aanhoudende vermindering van het aantal varkenshouders en een daarmee verbonden concentratie van de kudden. Er zijn 35 700 varkensfokkers en -vetmesters op een totaal van 107 000 exploitanten, d.i. 33% of de helft van het aantal rundveeouders (31 400 op 102 500 en 31% in 1984, 83 750 op 184 000 en 46% in 1970, 186 400 op 251 500 en 74% in 1950) (1). Het aantal varkenshouders daalde met 81% van 1950 tot 1982 en met 84% van 1950 tot 1984.

De varkenhouders zijn slechts in weinig streken in het land in de meerderheid. Op een vrij homogene wijze is dit wel het geval in alle streken van West-Vlaanderen, met een uitloper in Oost-Vlaanderen, in de richting van Gent.

1. 55 tot 77% van de exploitanten zijn varkenshouders in de meeste gemeenten van de Polders, in Westelijk zandig Vlaanderen en in de meest westelijke gemeenten van Westelijk zandlemig Vlaanderen. Men vindt deze waarden ook op welbepaalde plaatsen in het Vlaamse deel van Luiks Haspengouw, in de Leemstreek.
2. Percentages van 35 tot 55% kenmerken voornamelijk, in de Vlaamse Zandstreek: het Land van Waas; in de Leemstreek: de Haspengouwse subregio's van Luik en van Hannuit-Tienen - met een uitloper in het aangrenzende Brabant; in de Kempen: de subregio's Hoogstraten en Bree.
3. Waarden van 15 tot 35% en soms van 35 tot 45% liggen naast elkaar in de andere subregio's ten noorden van de as van Samber en Maas, in Tussen-Vesder-en-Maas - in het noorden van de Luikse Weidestreek -, in de Ardennen - zowel op de centrale hoogvlakte als in de Boszoom, en in het Land van Aarlen - in de Jurastreek.
4. Percentages onder 15% kenmerken de groenteteeltgebieden in het noorden van het land en de subregio's met veel weidegrond in het zuiden van België (Noordoostelijke Ardennen, Hoge Ardennen, het oosten van de Condroz en de Famenne, de subregio in het zuidwesten van Tussen-Samber-en-Maas, de Gaume).

Men kan de vergelijking maken met kaarten 72 en 73, 55 tot 57 en 81 tot 84, die de verspreiding van de varkens- en rundveestapels en van het pluimvee weergeven.

De kaarten 77 en 78 geven de verdeling over de gemeenten van de kudden mestvarkens naar hun omvang.

De analyse heeft betrekking op kudden van minder dan 100 en van meer dan 400 mestvarkens. In België zijn er gemiddeld 121 mestvarkens per bedrijf (144 in 1984, 33 in 1970). Van 1970 tot nu is de gemiddelde kudde vier keer zo groot

geworden. Zoals voor het rundvee houdt de concentratie van kudden verband met de schaalmeeropbrengsten, waardoor de inkomens op een aanvaardbaar peil kunnen worden gebracht.

De kudden van minder dan 100 mestvarkens (kaart 77) omvatten 10% van alle varkens van deze categorie in het land. Zij zijn in handen van 73% van de mestvarkenshouders (229 912 dieren in 11 523 bedrijven). In 1984 bedroegen de waarden respectievelijk 8% en 63%, in 1970 47% en 89%. Bij deze kudden bedraagt het gemiddeld aantal mestvarkens per stal ongeveer 16.

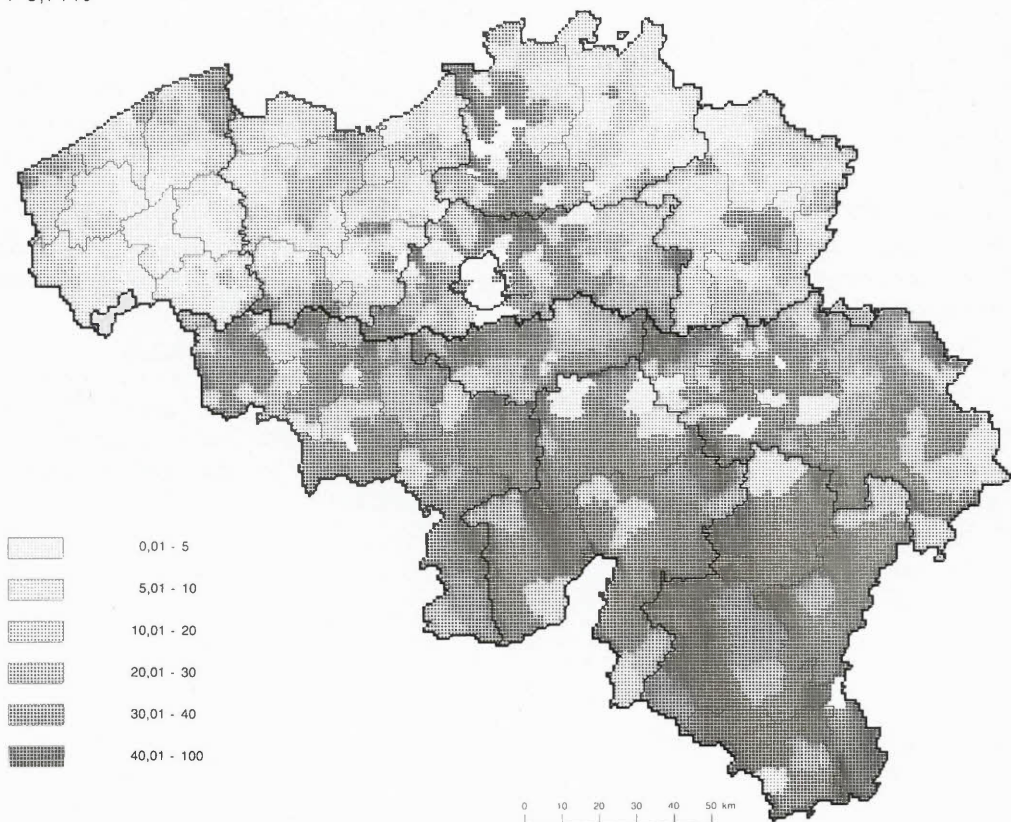
1. Bijna overal in Wallonië omvatten deze kudden meer dan 40% van de mestvarkens. Dit is het geval in de meeste entiteiten ten zuiden van de as van Samber en Maas, maar slechts in de helft van de gemeenten van de Hoge Ardennen en nog minder in Tussen-Vesder-en-Maas, het noordelijke deel van de Luikse Weidestreek. Deze waarden kenmerken ook ongeveer de helft van de gemeenten in de Leemstreek - met uitzondering van Luiks Haspengouw. Waar de waarden niet boven 40% liggen, dalen zij tot tussen 10, nog vaker tussen 20 en 40%. In Vlaanderen zijn er meer dan 40% van de mestvarkens in kudden van minder dan 100 stuks in Vlaams Brabant en de andere tuinbouwsubregio's tussen Brussel en Antwerpen.
2. Elders in Vlaanderen omvatten deze kudden over het algemeen minder dan 20% van de mestvarkens; het aandeel daalt onder 10 en 15% waar deze varkens het talrijkst zijn: in de kern van Westelijk zandig en zandlemig Vlaanderen en op de Kempische hoogvlakte.

De kudden van meer dan 400 mestvarkens (kaart 78), ongeveer drie maal en half groter dan de gemiddelde Belgische kudde, omvatten 58% van het totale aantal mestvarkens en zijn in handen van 8% van de houders. In 1984 bedroegen deze cijfers respectievelijk 62% en 10%, in 1970 14% en 0,9%. Het gemiddeld aantal mestvarkens in de kudden van meer dan 400 eenheden bedraagt 885.

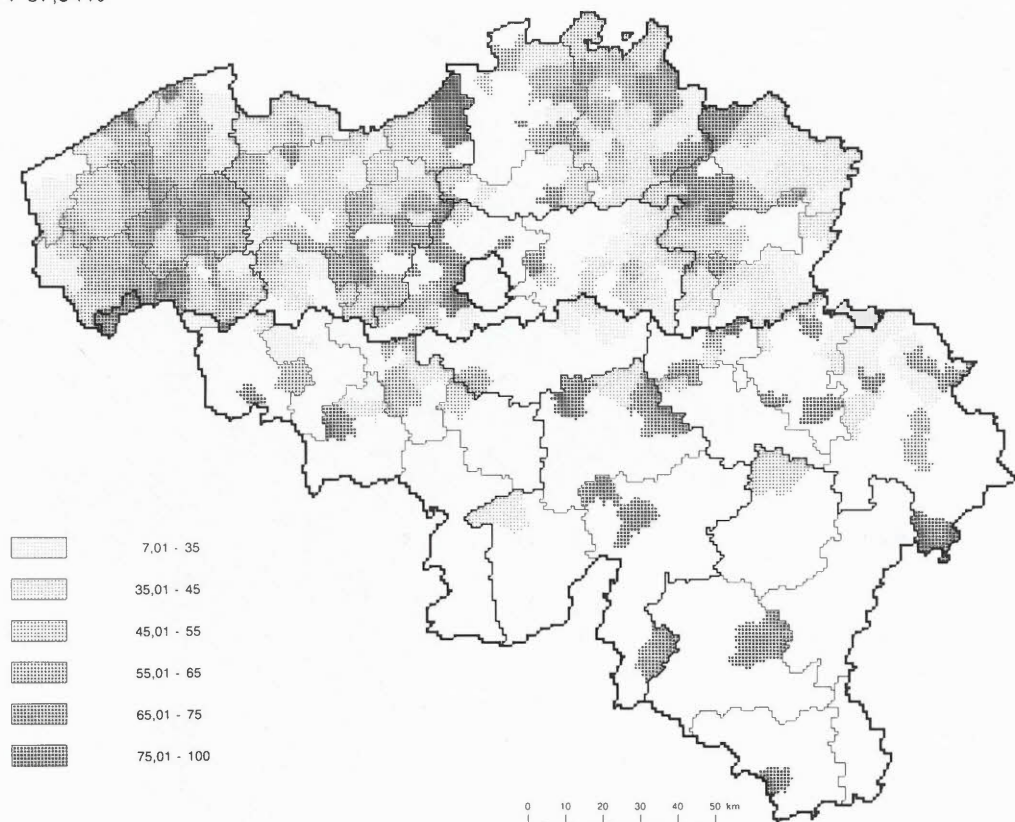
In Wallonië zijn dergelijke grote kudden zeldzaam en nergens echt belangrijk. Zij komen met name voor in Tussen-Vesder-en-Maas en in Haspengouw. Anderzijds zijn zij typisch voor alle Vlaamse subregio's, behalve Vlaams Brabant en de groenteteeltzones tussen Brussel en Antwerpen. Hier en daar vertegenwoordigen zij meer dan 65 en zelfs meer dan 75% van de mestvarkens. Met waarden tussen 45 en 55 tot 65% zijn zij kenmerkend voor de streken die bij uitstek mestzones zijn, te weten de kern van Westelijk zandig en zandlemig Vlaanderen en de Kempische hoogvlakte. Deze percentages worden ook opgetekend in de streek van Aalst en in de Kempische subregio Hoogstraten.

(1) De cijfers voor 1950 slaan uitsluitend op de bedrijven met een O.C.G. van meer dan 1 ha.

Kaart 77 : AANDEEL VAN DE DIEREN IN DE KUDDEN VAN MINDER DAN 100 MESTVARKENS IN HET TOTAAL DER MESTVARKENS (in %)
Rijksgemiddelde : 9,71%

Kaart 78 : AANDEEL VAN DE DIEREN IN DE KUDDEN VAN MEER DAN 400 MESTVARKENS IN HET TOTAAL DER MESTVARKENS (in %)
Rijksgemiddelde : 57,94%

De kaarten 79 en 80 geven de verdeling over de gemeenten weer van de kudden zeugen naar hun omvang.

Het aantal zeugen bedraagt 623 300 of 12% van het totaal aantal varkens in het Rijk (eveneens 12% in 1984, 16% in 1970). Het overgrote deel van de fokvarkens zijn zeugen; beren zijn er maar weinig (1% van het totale aantal varkens).

De cartografie heeft betrekking op kudden van minder dan 20 en meer dan 100 zeugen, waarbij de gemiddelde kudde 25 zeugen telt (29 in 1984, 11 in 1970); de concentratie van de kudden is het gevolg van de regels van de schaalmeeropbrengst. Van 1970 tot nu is de gemiddelde kudde twee keer zo groot geworden.

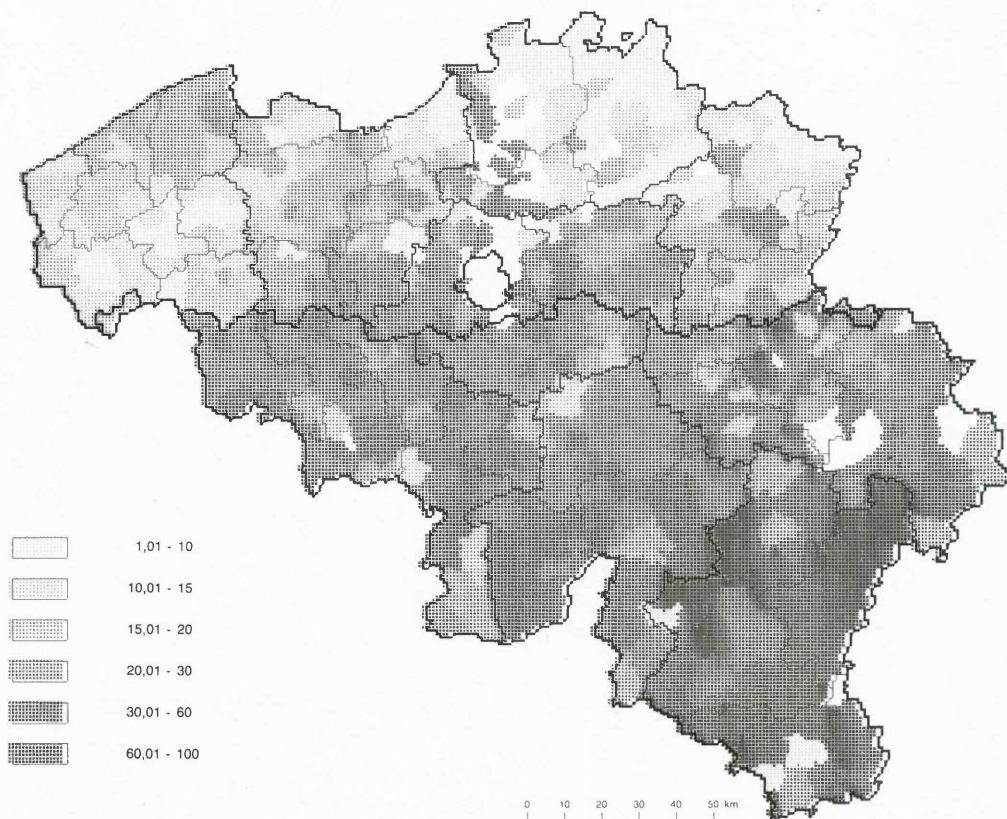
De kudden van minder dan 20 zeugen (kaart 79) omvatten 18% van alle zeugen van het land en zijn in handen van 59% van de houders van deze varkensstapel (113 266 stuks in 14 416 bedrijven). In 1984 bedroegen de cijfers respectievelijk

15% en 55%, in 1970 49% en 85%. De gemiddelde omvang van een kudde van minder dan 20 zeugen evolueerde haast niet: 7 dieren in 1970, 8 in 1982 en 1984.

1. 60 tot 100% van de zeugen leeft in kleine kudden langs de stedelijke as Brussel-Antwerpen en in de meeste entiteiten ten zuiden van de as van Samber en Maas, voornamelijk in de Ardennen. Dergelijke waarden komen echter veel minder voor in de Condroz en helemaal niet in Tussen-Vesder-en-Maas, in de Luikse Weidestreek. Waar de waarden niet boven 60% liggen, bedragen ze 30 tot 60%, soms 20 tot 30%.
2. Dergelijke waarden (tussen 20 en 60%, en vooral tussen 30 en 60%) vindt men nagenoeg overal in de Leemstreek en de Zandleemstreek, met uitzondering, in deze laatste streek, van West-Vlaanderen, voornamelijk de subregio Roeselare.

Kaart 79 : AANDEEL VAN DE DIEREN IN DE KUDDEN VAN MINDER DAN 20 ZEUGEN IN HET TOTAAL DER ZEUGEN (in %)

Rijksgemiddelde : 18,17%

3. In de Polders en de Vlaamse Zandstreek zijn er niet zoveel kleine kudden: zij omvatten er doorgaans 10 tot 30% van het totaal aantal zeugen. Nog minder zijn er in de Kempen, waar men de minimumwaarden vindt: in de meeste entiteiten minder dan 10%.

De kudden van meer dan 100 zeugen (kaart 80) omvatten 20% van de zeugen in 3% van de bedrijven met zeugen (129 876 stuks in 837 bedrijven). In 1984 bedroegen deze cijfers respectievelijk 25% en 5%, in 1970 4% en 0,3%. De gemiddelde kudde van meer dan 100 zeugen evolueerde nochtans net zo weinig als de gemiddelde kleine kudde: in 1970 150 dieren, in 1982 155 en in 1984 157.

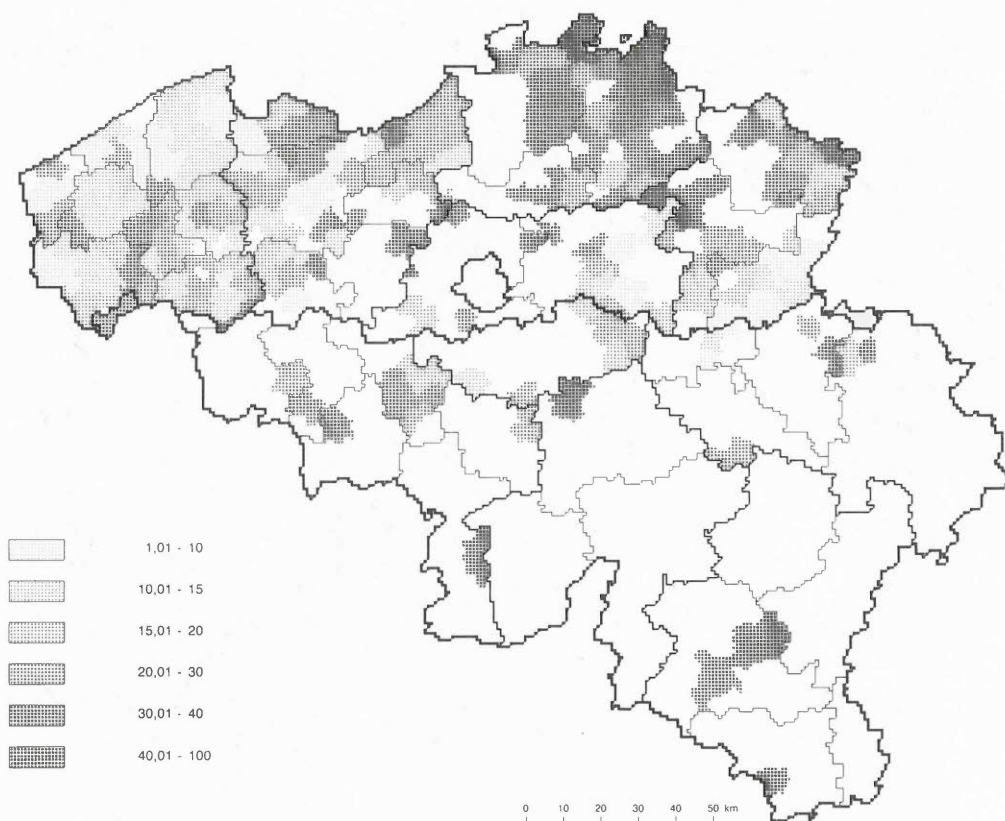
In Wallonië zijn dergelijke kudden bijna onbestaande, behalve in Tussen-Vesder-en-Maas en in Haspengouw. Ze zijn ook

zeldzaam in de centrale Vlaamse subregio's, met name in deze met veel groenteteelt. De grote zeugstallen zijn daarentegen kenmerkend voor de Polders, de Vlaamse Zandstreek en Westelijk zandlemig Vlaanderen, met name de subregio Roeselare; maxima zijn er in de Kempen. Zij zijn bijgevolg typisch voor de meeste Vlaamse streken; in het uiterste westen leven er minder dan 15% van de zeugen, maar meer naar het oosten 10 tot 40% en in de Kempen 30 tot 100%, in kudden van meer dan 100 zeugen.

Het is zeer nuttig de omvang van de varkenskudden (kaarten 77 tot 80) te vergelijken met de respectieve ontwikkeling van de twee soorten kudden - mestvarkens en fokvarkens - (kaarten 74 en 75) en met de verspreiding van de varkens in het algemeen (kaart 72). De Kempen blijkt bij uitstek de zone te zijn met grote kudden rundvee en varkens.

Kaart 80 : AANDEEL VAN DE DIEREN IN DE KUDDEN VAN MEER DAN 100 ZEUGEN IN HET TOTAAL DER ZEUGEN (in %)

Rijksgemiddelde : 20,67%

5.8. HET PLUIMVEE

De kaarten 81 en 82 geven de verdeling van de leghennen per gemeente weer.

Het absolute aantal leghennen op ouderdom en niet op ouderdom van de leg over heel het land (kaart 81) bedraagt 11,7 miljoen (10,7 miljoen in 1984, 15 miljoen in 1970, 7,6 miljoen in 1950). De recente achteruitgang heeft te maken met de slechte financiële resultaten van de jaren '80 en met het feit dat de produktie de behoeften van de binnenlandse markt ruimschoots overstijgt (133% van de behoeften in de periode 1979-1983, 121% in 1984), terwijl de consumptie licht daalt

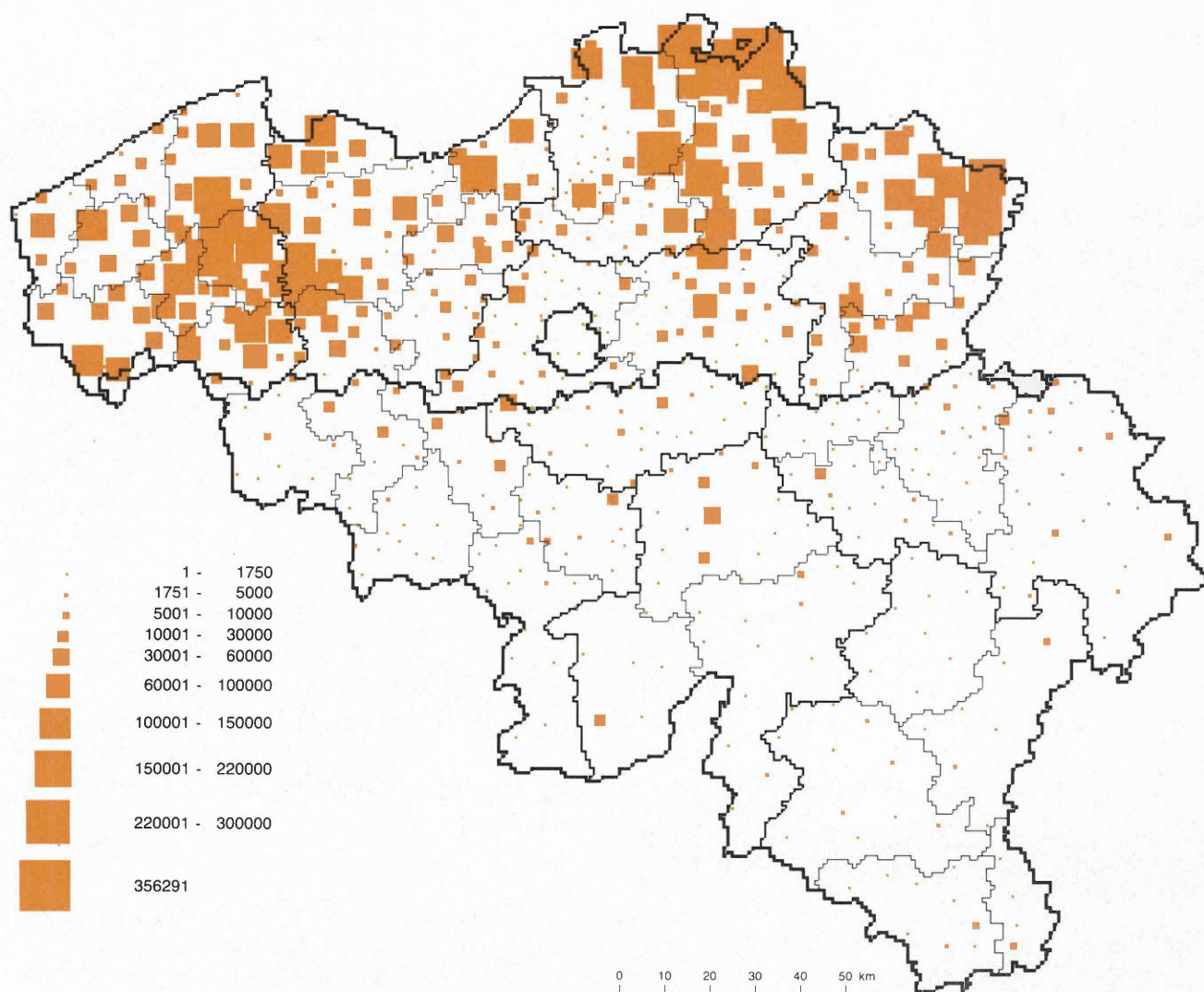
(238 eieren per inwoner in 1982). De gemeenschapssteun moedigt de uitvoer aan en remt de invoer duidelijk af.

Leghennen zijn er in bijna alle gemeenten. Duidelijke concentraties zijn er in de Vlaamse gewesten, met name in enkele subregio's van Vlaanderen en de Kempen.

1. Gemeenten met meer dan 100 000 leghennen - tot 250 000 en uitzonderlijk 300 000 - vindt men in vrij grote mate rond Tielt, zowel in de Vlaamse Zandstreek als in zandlemig Vlaanderen, en vooral in de subregio's Hoogstraten en Bree in de Kempen.

Kaart 81 : TOTAAL AANTAL LEGHENNEN (in eenheden)

Het Rijk : 11,7 miljoen eenheden

2. Rond de hierboven vermelde maxima liggen op onregelmatige wijze gemeenten met 30 tot 60 000 en 60 tot 100 000 leghennen, vooral in Westelijk zandlemig Vlaanderen, in de centrale Kempen en op het Kempische plateau.
3. De meeste andere gemeenten in Vlaamse subregio's tellen meer dan 10 000 leghennen - vooral van 10 tot 30 000 eenheden -, met uitzonderingen rond Antwerpen en in het Brusselse stadsgewest.
4. Afgezien van enkele geïsoleerde gevallen omvatten de Waalse gemeenten minder dan 5 000 eenheden, vaak niet

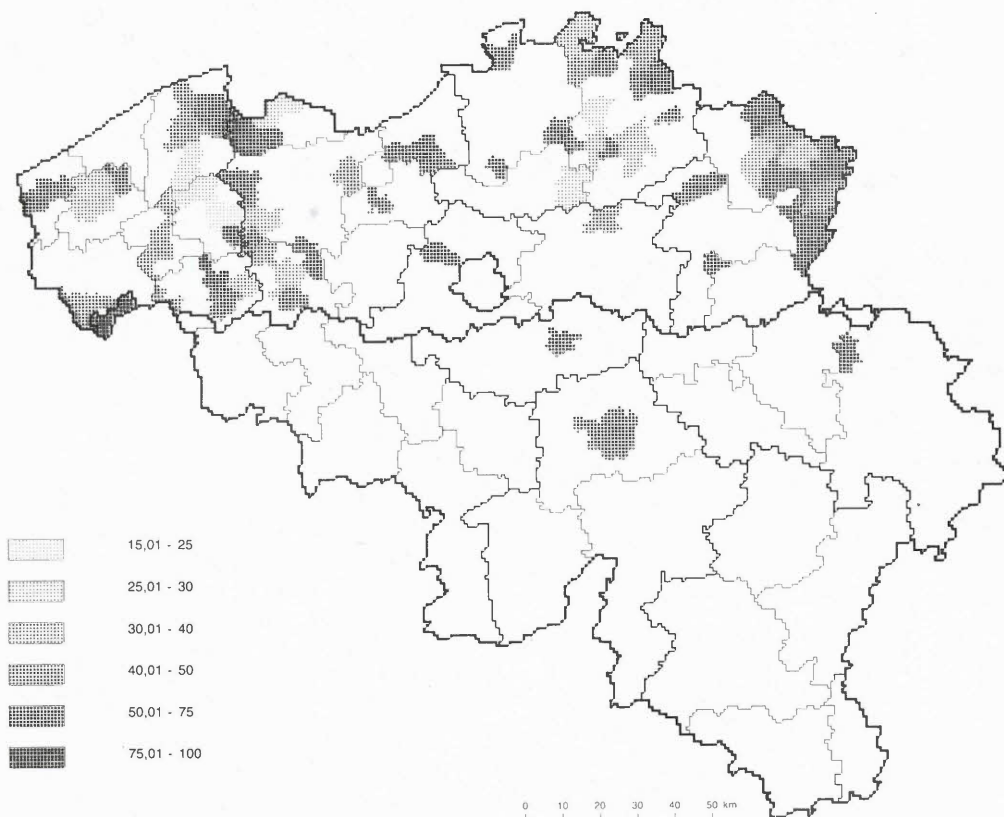
eens 1 750 leghennen. Dit zijn de absolute minima.

Legbatterijen met meer dan 15 000 leghennen (kaart 82) herbergen 41% van het totaal aantal leghennen. Zij zijn in handen van 0,6% van de houders van dit soort pluimvee (5 miljoen dieren in 177 bedrijven). In 1984 bedroegen deze cijfers respectievelijk 47% en 0,7%; in 1970 14% en 0,1%.

Dergelijke grote legbatterijen vindt men uitsluitend in de Vlaamse en Kempische gemeenten, waar zij meestal 30 tot 75% en soms 100% van de leghennen omvatten. Het betreft hier slechts 70 van de 592 Belgische gemeenten.

Kaart 82 : AANDEEL VAN DE LEGBATTERIJEN MET MEER DAN 15 000 LEGHENNEN IN HET TOTAAL DER LEGHENNEN (in %)

Rijksgemiddelde : 41,93%

De kaarten 83 en 84 geven de verspreiding van de vleeskippen per gemeente weer.

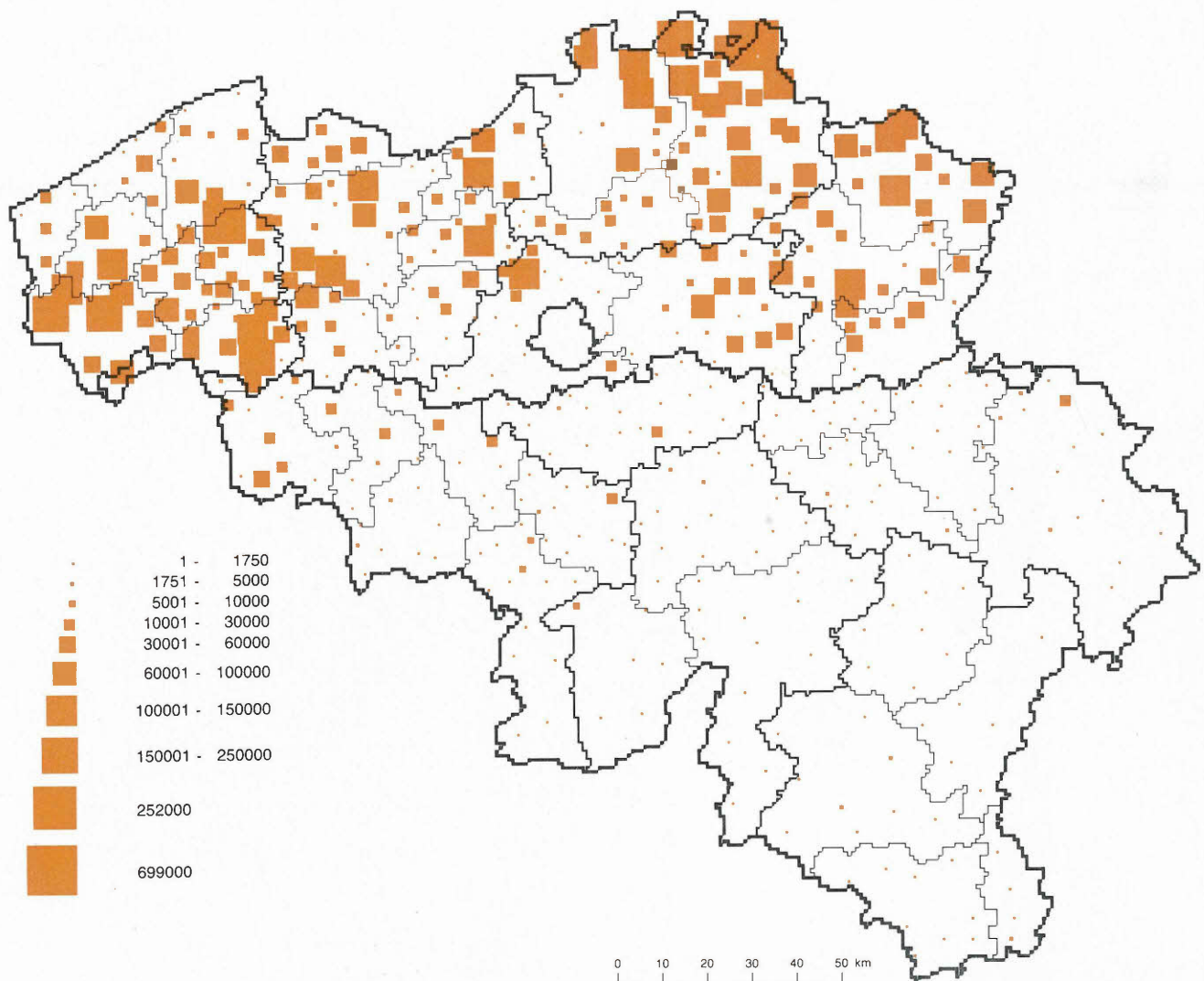
Het absoluut aantal vleeskippen (kaart 83) bedraagt 9,5 miljoen (9,9 miljoen in 1984, 11 miljoen in 1970, 11 miljoen in 1950). In tegenstelling met de leghennen dekken de vleeskippen nog niet de behoeften van de binnenlandse markt, maar ook hier stelt men een lichte daling van de consumptie vast (rond 13 kg per inwoner in 1982).

In 145 op 592 gemeenten worden er geen vleeskippen gefokt. Dit soort pluimvee is vooral belangrijk in Vlaanderen en de Kempen.

1. Gemeenten met meer dan 100 000 vleeskippen - tot 200 000 en uitzonderlijk tot 700 000 - vindt men vooral in Westelijk zandlemig Vlaanderen met een uitloper in de Vlaamse Zandstreek, met name rond de subregio Roeselare, d.w.z. ongeveer in dezelfde sector als de leghennen maar ook in de meer westelijke gemeenten, naar leper toe. Dergelijke grote aantallen kenmerken eveneens de subregio's Hoogstraten en Bree in de Kempen evenals enkele andere Vlaamse en Kempische gemeenten.

Kaart 83 : TOTAAL AANTAL VLEESKIPPEN (in eenheden)

Het Rijk : 9,5 miljoen eenheden

2. De waarden van 30 000 tot 60 000 kippen per gemeente, soms wat hoger, dikwijls lager - van 10 000 tot 30 000 eenheden - vindt men in de Polders, in de Vlaamse Zandstreek, in de subregio Roeselare van zandlemig Vlaanderen, in de centrale Kempen en op de Kempische hoogvlakte en, nog steeds in de Zandleemstreek, in de subregio's van het Hageland en Vochtig Haspengouw.
3. Elders tellen de gemeenten over het algemeen minder dan 1 500 kippen, uitgezonderd enkele gemeenten ten noorden van de as van Samber en Maas, met waarden van 10 tot 30 000 eenheden.

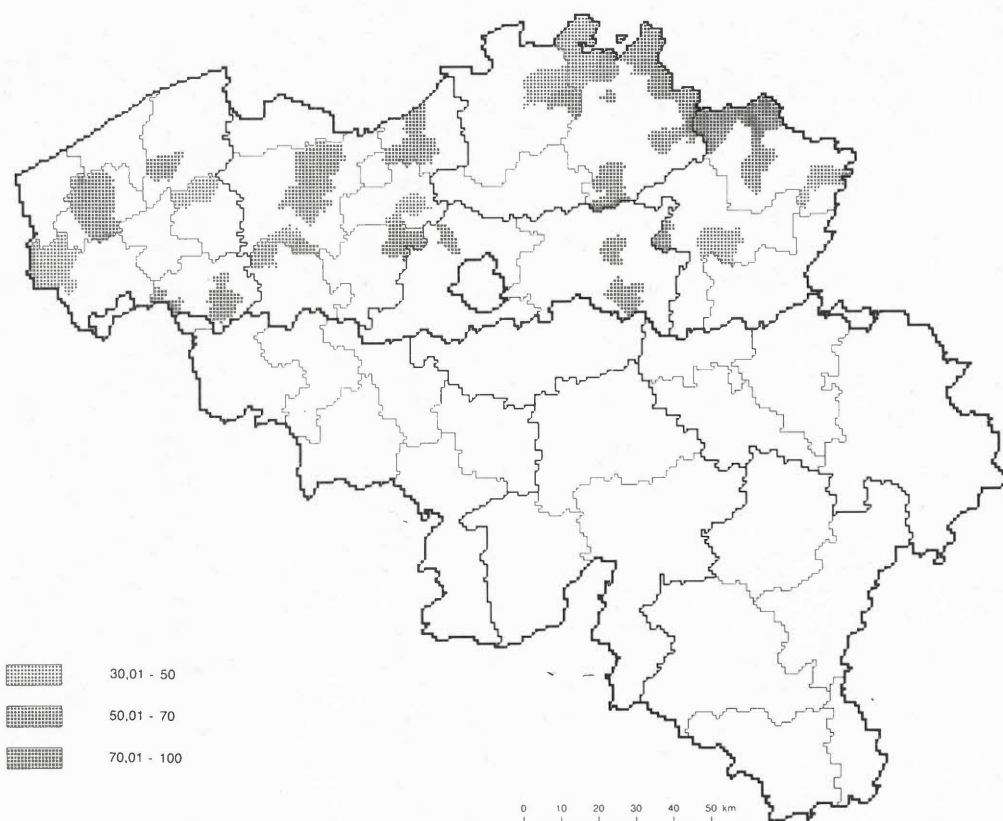
In kippenhokken met meer dan 30 000 vleeskippen (kaart 84) leven 30% van de kippen. Zij zijn in handen van 1,7% van de houders van dit soort pluimvee (2,8 miljoen dieren in 56 bedrijven). In 1984 bedroegen deze cijfers respectievelijk 35% en 2,4%; in 1970 14% en 0,3%. De concentratiebeweging verloopt dus zeer snel.

Deze grote kippenhokken zijn zeldzaam, vermits zij slechts voorkomen in 40 van de 592 gemeenten. Deze gemeenten zijn bijna allemaal gesitueerd in zandig en zandlemig Vlaanderen en in de Kempen, sommige in de Polders, drie in Wallonië. Deze fokkerijen omvatten meestal 40 tot 75% van de kippen van een gemeente, soms 100%.

Dergelijke grote kippenmesterijen vindt men haast nooit in dezelfde gemeenten als die met grote legbatterijen. Pluimvee en varkens komen doorgaans in dezelfde regio's voor, maar de maxima binnen deze regio's vallen niet samen. Er bestaan verschillen op gemeentelijk niveau. Alleen in de Kempische subregio Hoogstraten vindt men een concentratie van de twee teelten. Een vergelijking tussen de kaarten van de pluimveeteelt (81 en 84) en deze van de varkensteelt (73 tot 80) is dan ook zeer significant. Samenvattend en zeer algemeen kan men zeggen dat de Kempen vooral worden gekenmerkt door pluimveeteelt en Vlaanderen door varkensteelt.

Kaart 84 : AANDEEL VAN DE KIPPENHOKKEN MET MEER DAN 30 000 VLEESKIPPEN IN HET TOTAAL DER VLEESKIPPEN (in %)

Rijksgemiddelde : 29,91%

6. DE LANDBOUWBEDRIJVEN

In dit hoofdstuk wordt de grootte van hoofd- en nevenberoepsbedrijven in 1982 en 1979 geanalyseerd; voor de hoofdberoepsbedrijven daarenboven ook de vooruitzichten i.v.m. de opvolging, het bestaan van een boekhouding en de opleiding van de bedrijfsleiders. Verder vindt men gegevens over de exploitatiewijze, de grondversnippering en de bereikbaarheid van de grondstukken en gebouwen van het bedrijf.

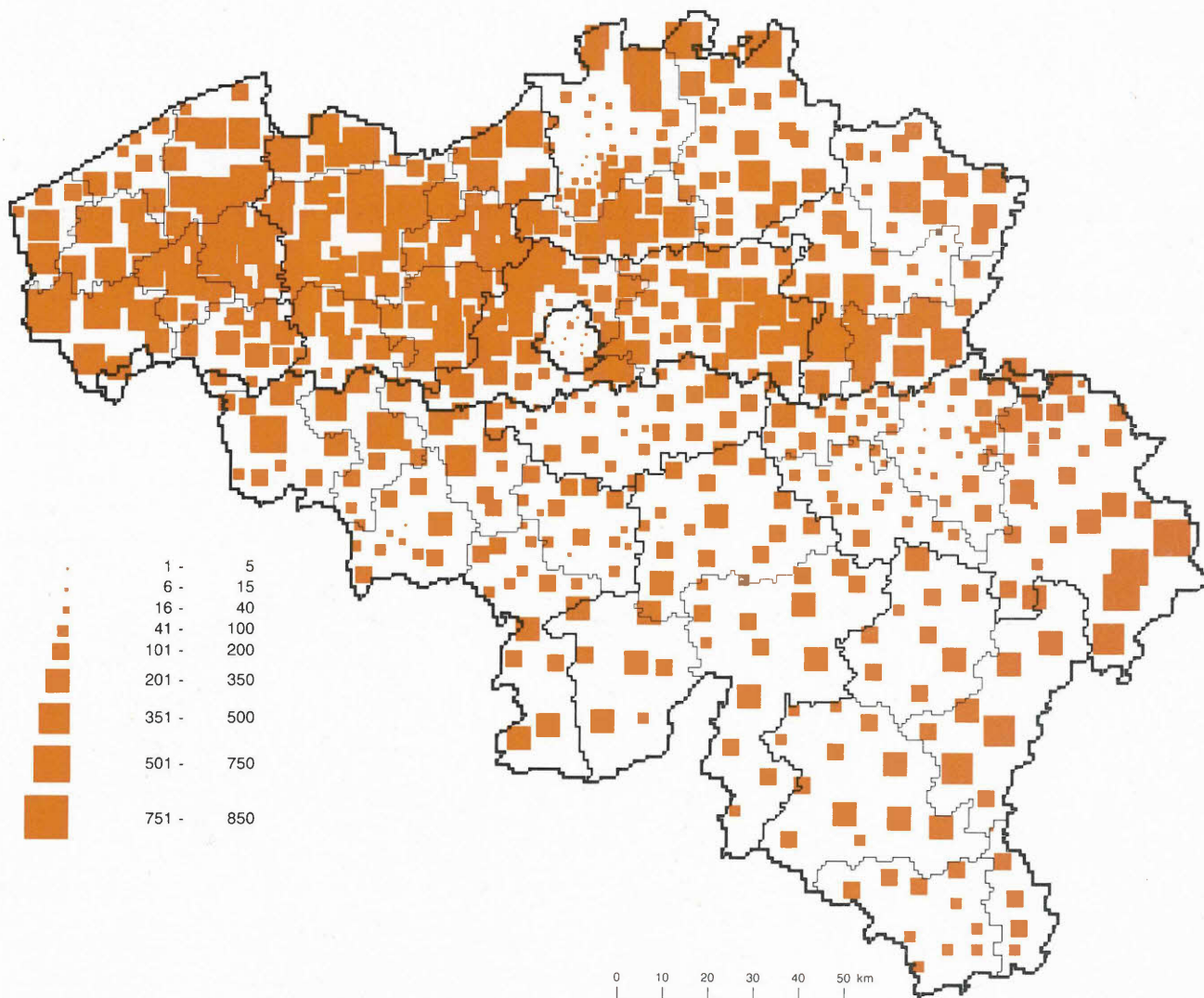
6.1. AANTAL EN OMVANG VAN DE BEDRIJVEN

Kaart 85 geeft de verdeling van het aantal bedrijfsleiders per gemeente.

Vermits alle bedrijven in aanmerking worden genomen betreft het hier: personen met als hoofdberoep landbouwer of vee-

Kaart 85 : TOTAAL AANTAL BEDRIJFSLEIDERS (in eenheden)

Het Rijk : 106 992 eenheden

houder (categorie 1), personen met als hoofdberoep tuinbouwer (categorie 2), personen die als nevenberoep voor de verkoop produceren (categorie 3), personen die landbouwwerken uitvoeren en landbouw- of veeteeltprodukten verkopen (categorie 5), tenslotte diverse personen en instellingen die al dan niet dergelijke produkten verkopen, zoals gemeenschappen die al dan niet voor verkoop bestemde landbouw- en veeteeltprodukten voortbrengen (categorie 4), personen die landbouwwerken uitvoeren maar geen landbouw- of veeteeltprodukten voortbrengen voor de verkoop (categorie 6) en coöperatieve verenigingen voor gemeenschappelijk gebruik van land- en tuinbouwmachines (categorie 7).

Het totaal aantal bedrijven bedraagt 106 992 eenheden (102 250 in 1984, 184 005 in 1970, 269 069 in 1959). Deze daling met drie vijfden t.o.v. het cijfer van 1959 werd voor een klein deel in de hand gewerkt door de inkrimping van de oppervlakte cultuurgrond onder druk van de verstedelijking en de industrialisatie, maar zij is hoofdzakelijk te wijten aan de verdwijning van te kleine, economisch gemarginaliseerde bedrijven. De jongste jaren werd deze teloorgang afgeremd omdat men liever in de landbouw blijft dan over te stappen naar andere sectoren waar de werkgelegenheid tengevolge van de crisis schaars en onzeker is geworden (van 1959 tot 1980 daalde het aantal exploitanten per jaar met ongeveer 7 000, sindsdien met gemiddeld 2 350).

Over 't algemeen zijn er in de Vlaamse Zand- en Zandleemstreek en in de meeste Vlaamse streken het meest exploitanten per gemeente, in Wallonië daarentegen het minst.

1. Een maximaal aantal bedrijven (meer dan 500, tot 816 per gemeente) vindt men in 28 over de Vlaamse streken verspreide gemeenten en, uitzonderlijk in 3 van de 7 gemeenten die de Hoge Ardennen vormen.
2. Een groot aantal bedrijven (gewoonlijk 200 tot 500, sporadisch 100 tot 200 hoeven) vindt men in de Vlaamse Zandstreek - met inbegrip van Klein-Brabant en de Verbeterde Kempen buiten het Antwerps stadsgebied en, in de ganse Zandleemstreek, in de Kempische subregio's van Hoogstraten en Bree en, uitzonderlijk voor Wallonië, op de centrale hoogvlakte van de Ardennen.
3. Een mozaïek van hoge en gemiddelde waarden (respectievelijk 200 tot 500 en 100 tot 200 eenheden) vindt men in een verspreide groep Waalse subregio's: in een deel van de Leemstreek (Henegouwen en Haspengouw van Hanuit-Tienen), in de Condruz en in de Ardennen Tussen-Samber-en-Maas, in de Famenne en in Tussen-Vesder-en-Maas binnen de Luikse Weidestreek. De Vlaamse subregio's van dit type zijn in de minderheid, met name de centrale Kempen en de Polders.
4. Aantallen van 100 tot 200 bedrijven per gemeente, met lagere en af en toe hogere waarden, kenschetsen Naams

Haspengouw in de Leemstreek, de Condruz ten oosten van de Maas, de Boszoom van de Ardennen en het grootste deel van de Jurastreek.

5. Kleine aantallen, van 40 tot 100 bedrijven, vindt men vooral in gemeenten van de Henegouwse Hauts-Pays, Waals-Brabant en Luiks Haspengouw in de Leem- en de Zandleemstreek, alsmede in de Gaume in de Jurastreek. Uitzonderlijk vindt men ze ook in gemeenten van het Kempisch plateau. Deze en lagere waarden (minder dan 40 bedrijven) zijn ook typisch voor de as van Samber en Maas en de stadsgebieden van Antwerpen en Brussel.

Bij de analyse van de kaart mag men de invloed van de oppervlakte cultuurgrond per gemeente en de gemiddelde grootte van de bedrijven niet uit het oog verliezen. Beide factoren zijn medebepalend voor het aantal exploitanten (zie kaarten 1 en 86).

Kaart 86 geeft de verdeling van de gemiddelde oppervlakte van de landbouwbedrijven, per gemeente.

Ook hier worden alle getelde bedrijven in aanmerking genomen.

De gemiddelde oppervlakte per hoeve bedraagt 13,1 ha (13,6 ha in 1984, 8,4 ha in 1970, 6,2 ha in 1959).

Het gemiddelde bedrijf in Wallonië is systematisch groter dan in Vlaanderen, de Polders uitgezonderd. De grootste hoeven liggen geconcentreerd in verschillende subregio's van de Leemstreek en in de meeste Condruzische gemeenten.

1. De bedrijven met gemiddeld meer dan 30 ha grond kenschetsen de centrale Waalse plateaus aan weerszijden van de as van Samber en Maas, met name in het grootste deel van de Condruz, de oostelijke en de Ardense Condruz uitgezonderd en, in de Leem- en Zandleemstreek, Waals-Brabant, Naams Haspengouw en gemeenten in de Henegouwse Hauts-Pays en het zuidelijk land van Thuin.
2. Gemiddelden van 20 tot 30 ha omringen de zones met beperkte grondversnippering in de Condruz en kenschetsen de resterende subregio's van de Leemstreek, uitgezonderd het Land van Aat en Vlaams Haspengouw. Men vindt ze ook op de centrale hoogvlakte van de Ardennen, in de Famenne en in de Jurastreek, ook hier gaat het uitsluitend om Waalse subregio's.
3. De hoeven met gemiddeld 15 tot 20 ha grond liggen vooral in het Ardense deel van de Luikse Weidestreek, in de Boszoom van de Ardennen en in twee bijzondere zones van de Leemstreek, het Land van Aat en Vlaams Haspengouw. Uitzonderlijk vindt men ze nog in het Vlaamse land, in de meeste Poldergemeenten. Voor de Leemstreek zijn dit lage, voor de Vlaamse regio's hoge waarden.

4. De bedrijven met gemiddeld 10 tot 15 ha cultuurgrond liggen hoofdzakelijk in Vlaamse subregio's: de overblijvende Poldergemeenten, zandlemig Vlaanderen - met uitzondering van de subregio Roeselare - het Maasland en de gemeenten in de Kempische subregio's van Hoogstraten en Bree. Men vindt er ook in Tussen-Vesder-en-Maas in de Luikse weidestreek, en in de Hoge Ardennen. Voor deze Waalse subregio's is een dergelijke versnippering ongewoon.
5. Hoeven met een kleine gemiddelde oppervlakte - minder dan 10 ha - kenschetsen de meeste Vlaamse regio's, zoals

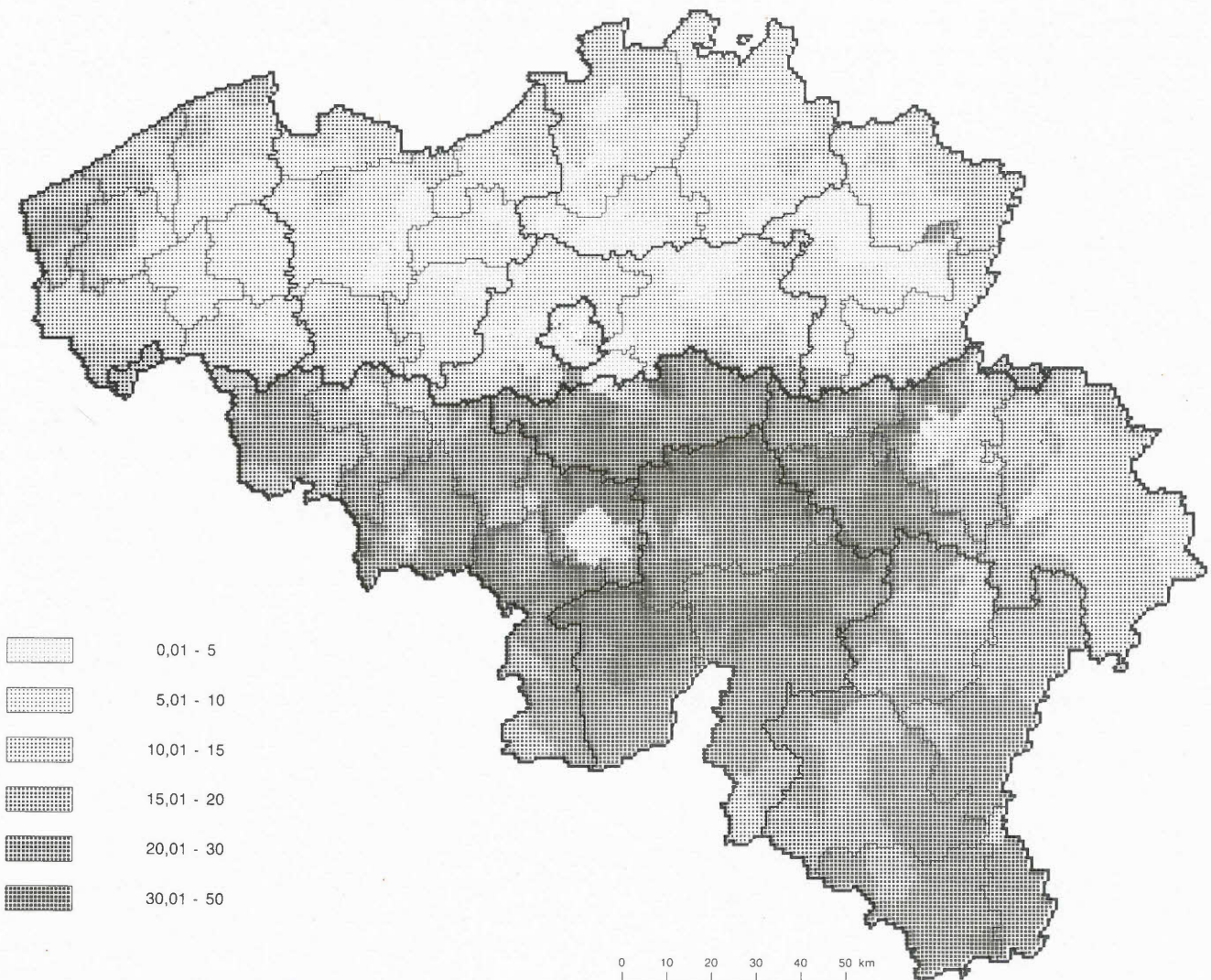
de Zandstreek, bijna heel de Zandleemstreek en de Kempen.

Deze kaart dient te worden vergeleken met de documenten die de bedrijven volgens grootteklassen verdelen (kaarten 97 tot 119). Zo onderscheiden we in België zones met zeer kleine (minder dan 10 ha), kleine (10 tot 15 ha), middelgrote (15 tot 30 ha) en grote (meer dan 30 ha) bedrijven.

De verdeling volgens de grootte van de bedrijven houdt fundamenteel verband met de exploitatievoorwaarden.

Kaart 86 : GEMIDDELDE OPPERVLAKTE VAN DE BEDRIJVEN (in ha)

Het Rijk : 13,12 ha

In vele gevallen vinden we grotere hoeven - van meer dan 30 ha bijvoorbeeld - in streken met gunstigere natuurlijke mogelijkheden, die daarom onder het Ancien Regime in handen kwamen van adellijke en kerkelijke grootgrondbezitters; later ook van de burgerij. Toch bleven er in die streken ook kleinere boerderijen bestaan. Voorbeelden zijn de Leemstreek en de Condroz - twee streken waar trouwens tot op heden de landbouwteelten overheersen. De streken met kleinere hoeven - minder dan 10 ha bijvoorbeeld - zijn daarentegen over het algemeen armer. De landeigendom bleef er noodgedwongen beperkt in oppervlakte en ondervond er geen concurrentie. Voorbeelden zijn de Ardennen, althans vroeger, en nu nog de Kempen en de streken waar de intensieve landbouw de vestiging van kleine bedrijven heeft bevorderd, zoals in Vlaanderen of in de Luikse Weidestreek.

In de recentste evolutiefasen, tijdens de vorige eeuw, hebben de kleine Vlaamse hoeven zich overal minder uitgebreid dan de Waalse omdat zij op intensievere productie zijn overgegaan, terwijl in Wallonië de landerijen werden uitgebreid ten einde de inkomsten te verhogen. Zo moet men de huidige positie zien van de Polders, wat achterop bij de Leemstreek en de Condroz, en, in tegenstelling daarmee, de positie van de Ardennen en de Luikse Weidestreek t.o.v. de Kempen en Vlaanderen.

Door beide gegevensgroepen met elkaar te combineren krijgt men een inzicht in de vroeger beschreven regionale hiërarchieën. Men bekijkt naast de gemiddelde oppervlakten van de landbouwbedrijven ook de biofysische kenmerken van de landbouw - en landbouwgeografische streken, de verdeling van de landbouwteelten (kaarten 4 en 5) evenals het kenmerkend intensief karakter van de tuinbouw (kaarten 6 en 7), en van de niet aan grond gebonden varkens- en pluimveeproductie (kaarten 72, 73, 81 en 83). Men kan ook de vergelijking maken met de kaarten betreffende de verdeling van de hoofdberoepsbedrijven naar grootteklasse, in het bijzonder van deze van meer dan 50 ha (kaarten 110 tot 113) en minder dan 10 ha (kaarten 99 tot 103). Zie ook de overzichtstabel op blz. 117.

6.2. DE BEDRIJVEN PER CATEGORIE

Kaarten 87 tot 92 geven de verdeling van de drie voornaamste categorieën bedrijven per gemeente.

In categorie 1 vindt men de hoofdberoepslandbouwers en -veehouders, in categorie 2 de hoofdberoepstuinbouwers en in categorie 3 de bijberoepsexploitanten die voor de verkoop produceren. Hoofdberoepsproducenten zijn zij die de meeste tijd besteden aan landbouw, veeteelt of tuinbouw of er het grootste inkomen mee verdienen. Bijberoepsproducenten

besteden de meeste tijd aan, of verdienen het grootste inkomen met een andere activiteit. Men moet er ook rekening mee houden dat, in de landbouwteeling, tuinbouw zowel de fruit-, groente- en bloementeel als de teelten onder glas en plastic omvat, en dat lang niet alle tuinbouwoppervlakte in handen is van hoofdberoepstuinbouwers (amper 15%) maar vooral van andere producenten (66% hoofdberoepslandbouwers, 19% bijberoepsproducenten); het betreft hier hoofdzakelijk een gedeelte van de fruit- en groenteteelten in open veld. Bovendien behoort 40% van de door tuinbouwers bewerkte oppervlakte eigenlijk tot de landbouwgrond, meer bepaald in het raam van de noodzakelijke wisselbouw.

Kaarten 87 en 88 geven de verdeling, in absolute en in relatieve cijfers, van de oppervlakte cultuurgrond die ingenomen wordt door hoofdberoepsbedrijven van categorie 1 (landbouwers en veehouders).

Er zijn 66 664 hoofdberoepslandbouwers en -veehouders. Zij beschikken over 1 286 417 ha. Dit betekent respectievelijk 62,3% van het totale aantal bedrijven en 91,6% van de totale oppervlakte cultuurgrond (63 940 eenheden en 1 274 964 ha in 1984, of resp. 62,5% en 91,4%, 107 395 eenheden en 1 409 373 ha in 1970, of 58,4% en 91,5%, 162 522 eenheden en 1 510 030 ha in 1959 of 60,4% en 90,9%). De oppervlakte van deze bedrijven bedraagt gemiddeld 19 ha (19 ha in 1984, 13 ha in 1970, 9 ha in 1959). Sinds 1959 is hun aantal met 3/5 gedaald, maar deze trend is de laatste jaren sterk afgeremd.

De verdeling van het aantal hoofdberoepslandbouwers en -veehouders vertoont, gezien hun absoluut overwicht, dezelfde kenmerken als de verdeling van het totaal aantal bedrijven.

Ook zij zijn het talrijkst in de Vlaamse Zandstreek en in het Vlaamse gedeelte van de Zandleemstreek, maar in de andere Vlaamse subregio's zijn de contrasten met de Waalse streken minder sterk dan bij het totaal aantal bedrijven. Een niet onaanzienlijk gedeelte van de Vlaamse bedrijven zijn immers tuinbouw- of nevenberoepsbedrijven (zie kaarten 89 tot 92).¹

1. Amper 5 gemeenten tellen nog meer dan 500 bedrijven (vier van deze gemeenten liggen in Westelijk zandig en zandlemig Vlaanderen).
2. Het aantal als hoofdberoep geëxploiteerde hoeven bereikt 200 eenheden per gemeente in het westen van Vlaanderen, maar het blijft vaak onder dit cijfer in het oosten van Vlaanderen en, over 't algemeen, in de centrale en oostelijke subregio's van de Zandleemstreek.
3. In de Kempen daalt het aantal hoofdberoepslandbouwers en -veefokkers onder 200, maar in de subregio's van Hoogstraten en Bree ligt het aantal bedrijven hoger.

4. De gradaties tussen de Waalse gemeenten behouden waarden die iets lager liggen dan voor het totaal van de bedrijven, vooral dan ten zuiden van de as van Samber en Maas, meer bepaald in de Hoge Ardennen.

Het is interessant deze kaart te vergelijken met kaart 85 die de verdeling geeft van het totaal aantal bedrijfsleiders per gemeente.

Het percentage van de oppervlakte cultuurgrond in handen van hoofdberoepslandbouwers en -veehouders ligt overal zeer hoog, in het bijzonder in Wallonië.

1. Percentages van 90 tot 95% worden bereikt in de overgrote meerderheid van de Waalse gemeenten. In de Leemstreek worden ze geregeld overschreden, elders sporadisch. Zulke maximale waarden vindt men uitzonderlijk in Vlaamse subregio's namelijk in Westelijk zandlemig Vlaanderen - uitgezonderd de subregio Roeselare - en in de Zeepolders.
2. In het noorden van het land ligt het percentage van de oppervlakte cultuurgrond bij de bedrijven uit categorie 1 over 't algemeen onder 90%, en onder 80 en 70% in de groenteteeltregio's en plaatselijk in de Kempen. De minima worden bereikt in het hart van de stadsgebieden van Brussel, Antwerpen, Luik, Charleroi, in de omgeving van Gent en in enkele gemeenten met overwegende groenteteelt.
3. In ruraal Wallonië schommelen de zwakke waarden tussen 80 en 90% van de oppervlakte cultuurgrond. Men vindt ze, zeer sporadisch, in de Hoge Ardennen, aan de rand van de centrale hoogvlakte en aan de Boszoom van de Ardennen, en in de Jurastreek.

Kaarten 89 en 90 tonen de verdeling, in absolute en relatieve cijfers, van de oppervlakte cultuurgrond die wordt ingenomen door hoofdberoepsbedrijven van categorie 2 (tuinbouwers).

Er zijn 8 290 hoofdberoepstuinbouwers, en zij bewerken 20 844 ha; ze vertegenwoordigen 7,7% van het totaal aantal bedrijven, met 1,5% van de totale oppervlakte cultuurgrond (7 968 eenheden en 21 689 ha in 1984, d.w.z. nagenoeg dezelfde percentages, 10 899 eenheden en 22 320 ha of resp. 5,9% en 1,4%, 11 641 eenheden en 12 713 ha in 1959, of 4,3% en 0,8%). De gemiddelde oppervlakte bedraagt 2,5 ha (2,7 ha in 1984, 2,0 ha in 1970, 1,1 ha in 1959).

Hoofdberoepstuinbouwers vindt men hoofdzakelijk in de Vlaamse subregio's van de Zand- en Zandleemstreek, in mindere mate in de Kempen en de Polders. Ze zijn gegroepeerd in tuinbouwkernen (zie hoofdstuk 4), die des te omvangrijker zijn naarmate deze teelten intensiever beoefend worden.

1. Twee gemeenten tellen van 350 tot 400 tuinbouwers die

vooral teelten produceren onder glas of plastic (de bloemisten te Lochristi en de groentekwekers te Sint-Katelijne-Waver), één gemeente telt meer dan 200 tuinbouwers (de druiventelers te Overijse); elf rond de vorige polen gegroepeerde gemeenten tellen er tussen 100 en 200 (in de kernen van bloementeel bij Gent, groenteteelt bij Mechtelen, druiventeelt bij Brussel; in de fruitteeltzone Aalst-Brussel; te Beveren, Hoogstraten en Sint-Truiden).

2. De gemeenten met 40 tot 100 tuinbouwers liggen onregelmatig verspreid in een krans rond de voornaamste kernen van Gent, Mechelen en Aalst-Brussel en vormen het hart van de kern van Roeselare, die eigenlijk niet zoveel hoofdberoepstuinbouwers in enge zin telt. Het druiventeeltcentrum bij Brussel daarentegen ligt goed geconcentreerd in vier gemeenten. Brugge is op zichzelf een klein tuinbouwcentrum.
3. Gemeenten met minder tuinbouwers, van 15 tot 40, vormen de onregelmatige buitenrand van de bovengenoemde voornaamste kernen, en omringen het zwakke centrum van Roeselare. Ze vormen ook het grootste gedeelte van de Kempische tuinbouwzone, aansluitend bij Hoogstraten en bij Sint-Truiden, in Vochtig Haspengouw en in het Hageland. Ook in de Polders vindt men er. Slechts drie Waalse gemeenten bereiken deze cijfers (Luik, Charleroi en Lesdain).
4. Het merendeel van de overblijvende Vlaamse gemeenten telt nog van 5 tot 15 tuinbouwers, behalve in de Kempen. Er zijn bijna geen hoofdberoepstuinbouwers in de Waalse gemeenten (gewoonlijk minder dan 5). In 137 gemeenten bestaan er zelfs geen hoofdberoepstuinbouwbedrijven.

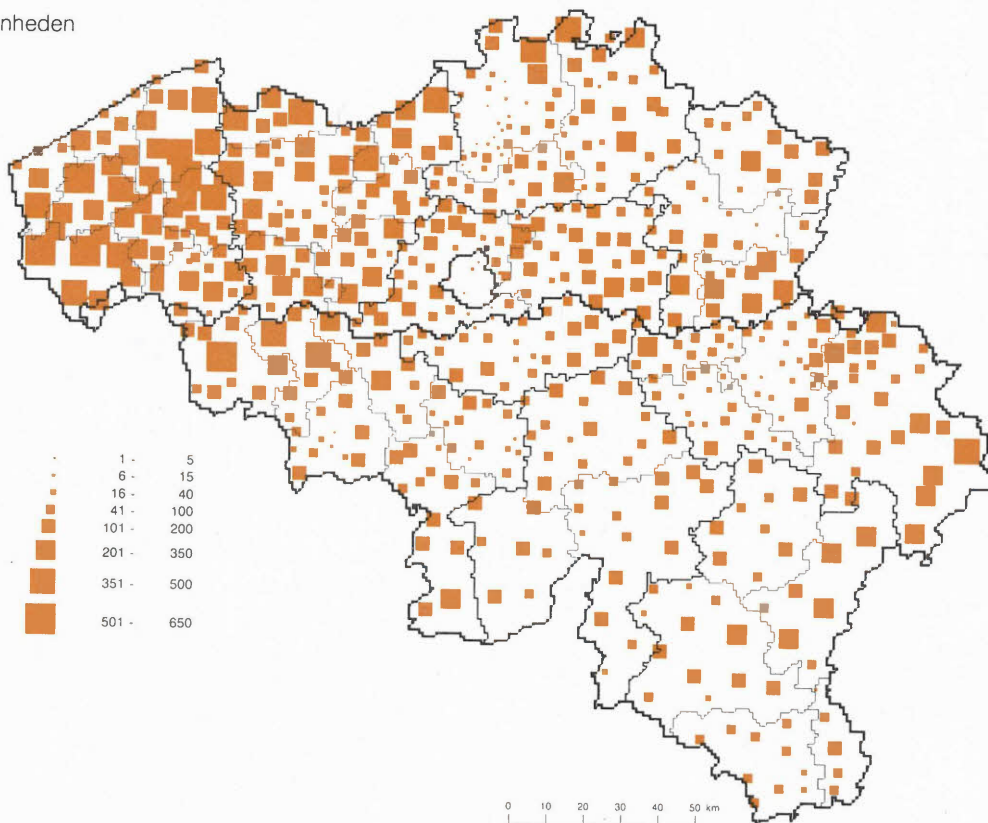
Men vergelijke deze kaart met kaart 6 die per gemeente het aantal voor tuinbouw benutte hectaren opgeeft.

De belangrijkste percentages van de door tuinbouwers bewerkte oppervlakte cultuurgrond zijn duidelijk gegroepeerd in het oosten van de Vlaamse Zandstreek en in de centrale en oostelijke subregio's van de Zandleemstreek.

1. De hoogste waarden, meer dan 15% van de oppervlakte cultuurgrond, liggen in het hart van de bovengenoemde tuinbouwkernen.
2. Lagere waarden (dalend tot 3%) vinden we daarrond in de tuinbouwzones in de driehoek Gent-Mechelen-Brussel die zich uitstrekken tot Sint-Truiden, en verderop in het Hageland en Vochtig Haspengouw. De kern van Roeselare blijft zwak, met percentages van 3 tot 10%, net als in Beveren en omliggende. De kern van Hoogstraten overschrijdt nergens 10%, zelfs niet in de voornaamste gemeente - Hoogstraten zelf. Brugge heeft percentages tussen 1,5 en 3%.
3. Overal elders, vooral dan in Wallonië, beslaat de oppervlakte van de bedrijven minder dan 1,5%.

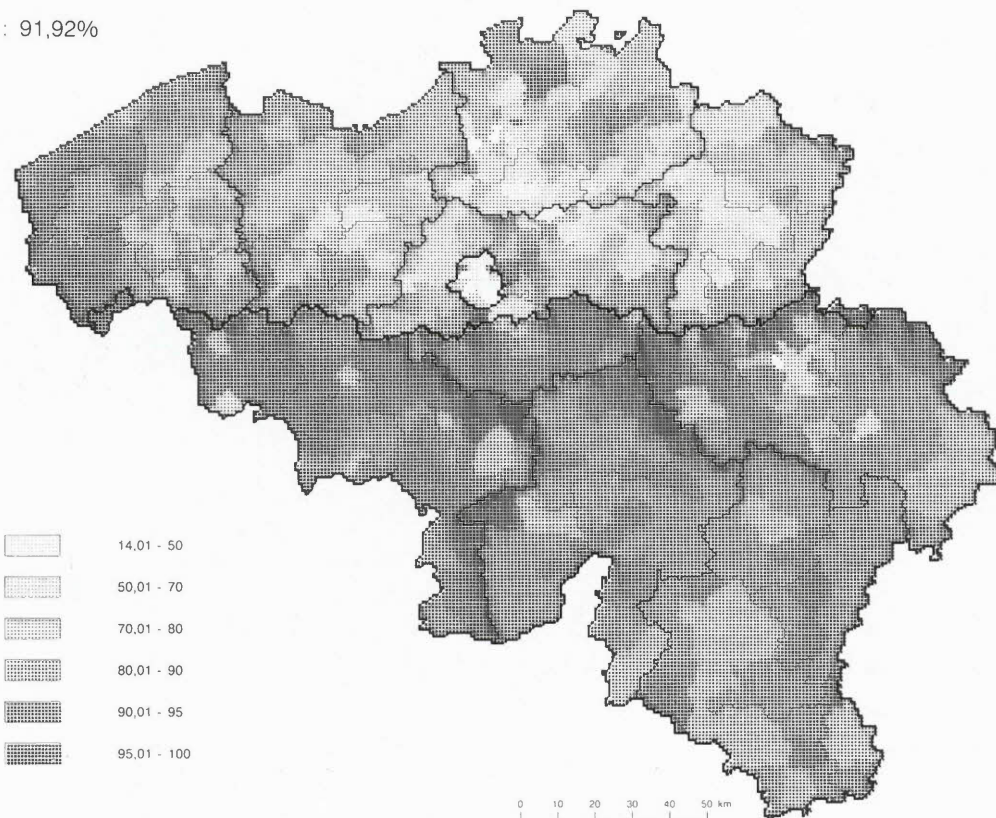
Kaart 87 : HOOFDBEROEPSLANDBOUWERS EN -VEEHOUDEERS (CATEGORIE 1) (in eenheden)

Rijk : 66 664 eenheden

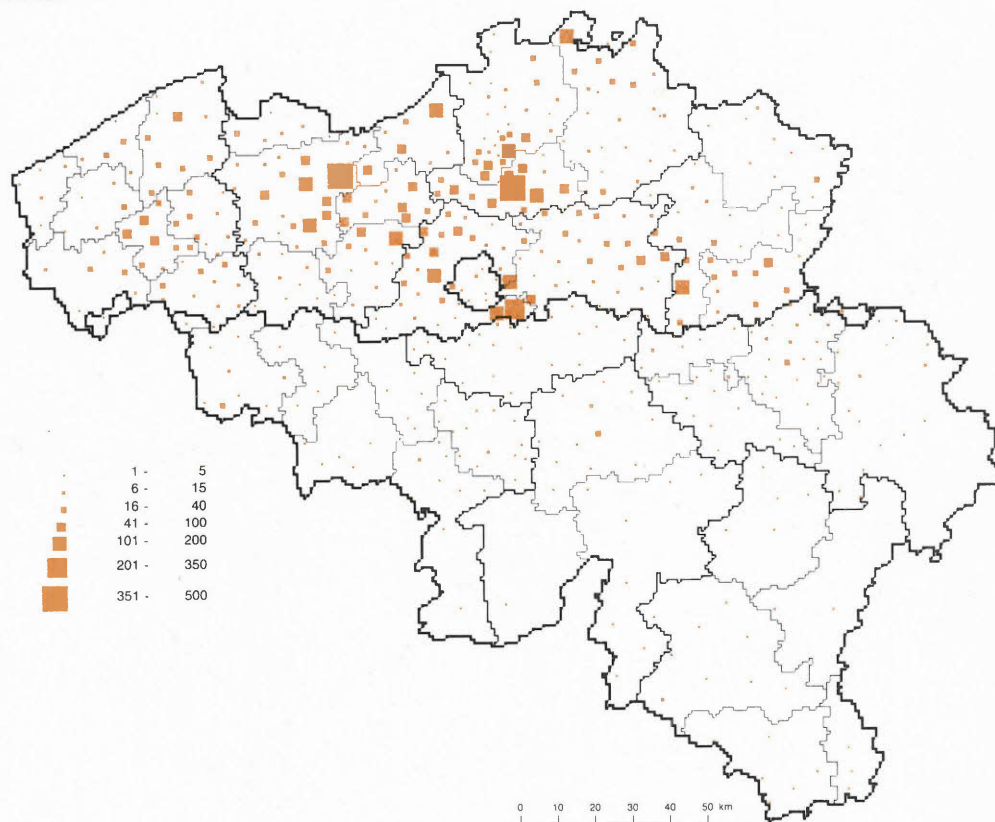
Kaart 88 : AANDEEL VAN DE OPPERVLAKTE VAN DE BEDRIJVEN VAN CATEGORIE 1 IN DE TOTALE O.C.G. (in %)

Rijksgemiddelde : 91,92%

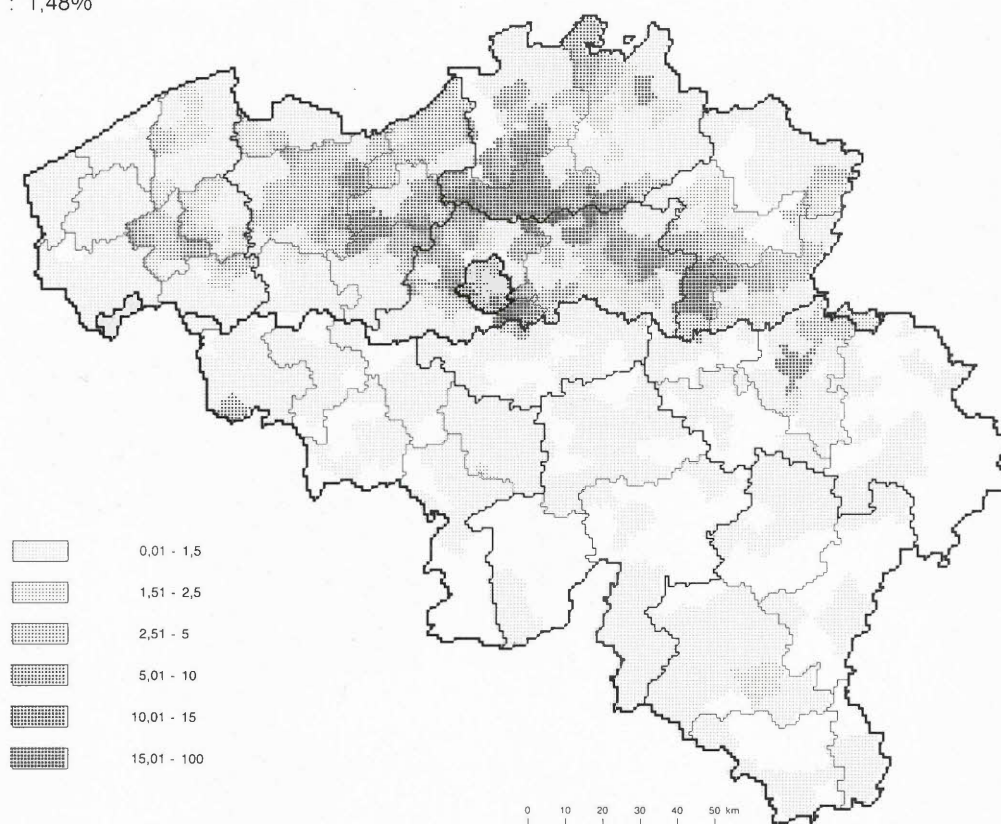
Kaart 89 : HOOFDBEROEPSTUINBOUWERS (CATEGORIE 2) (in eenheden)

Rijk : 8 290 eenheden

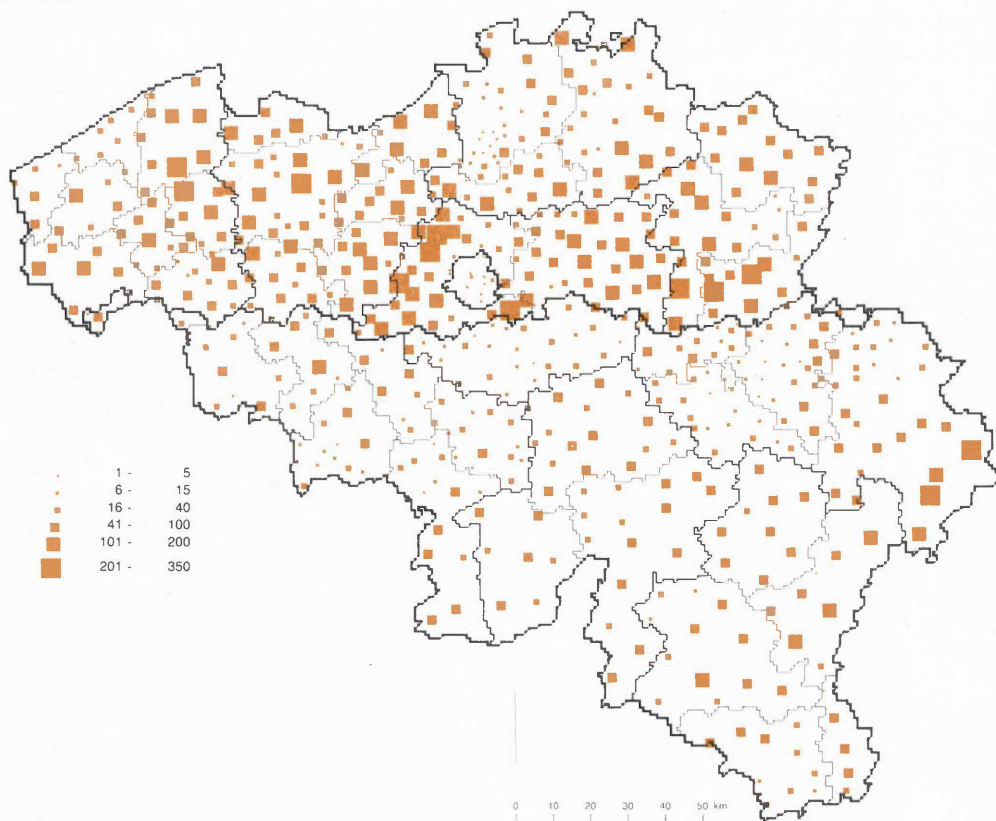
Kaart 90 : AANDEEL VAN DE OPPERVLAKTE VAN DE BEDRIJVEN VAN CATEGORIE 2 IN DE TOTALE O.C.G. (in %)

Rijksgemiddelde : 1,48%

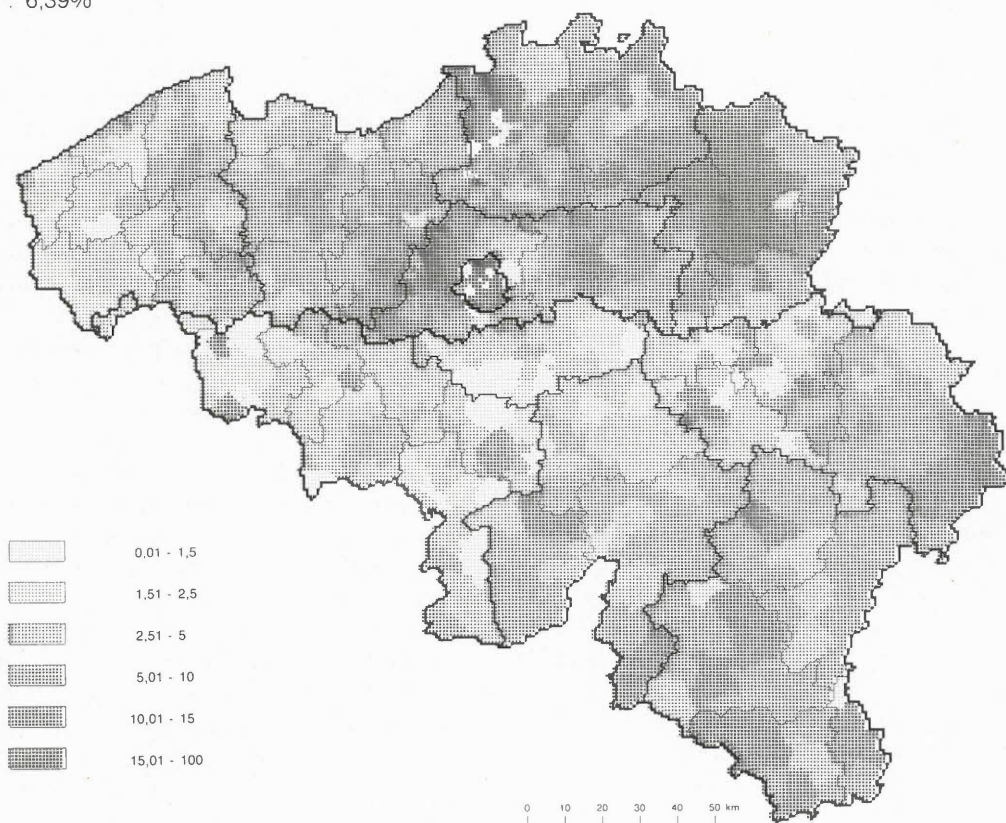
Kaart 91 : BIJBEROEPSPRODUCENTEN (MET PRODUKTIE VOOR DE VERKOOP) (CATEGORIE 3) (in eenheden)

Rijk : 30 911 eenheden

Kaart 92 : AANDEEL VAN DE OPPERVLAKTE VAN DE BEDRIJVEN VAN CATEGORIE 3 IN DE TOTALE O.C.G. (in %)

Rijksgemiddelde : 6,39%

Kaarten 91 en 92 tonen de verdeling, in absolute en relatieve cijfers, van de oppervlakte cultuurgrond die door producenten van categorie 3 worden uitgebaat (bijberoeps-exploitanten die produceren voor de verkoop).

Het aantal van deze producenten bedraagt 30 911 of 28,9% van het totaal (29 244 of 28,6% in 1984, 64 798 of 35,2% in 1970 en 94 906 of 35,3% in 1959). Deze daling met 7/10 sinds 1959 - is dezelfde als voor alle bedrijfsleiders. Bijberoeps-producenten bewerken 89 678 ha of 6,4% van de totale oppervlakte cultuurgrond (90 850 ha of 6,5% in 1984, 104 092 ha of 7,0% in 1970, 138 088 ha of 8,3% in 1959). De gemiddelde oppervlakte bedraagt 3,0 ha (3,1 ha in 1984, 1,6 ha in 1970 en 1,5 ha in 1959).

In de verdeling van het aantal bijberoepsproducenten komen systematisch de Vlaamse streken - met uitzondering van de Zeepolders - op de voorgrond, alsmede een gedeelte van de Hoge Ardennen.

1. In ongeveer 100 gemeenten wonen hetzij meer dan 200, • hetzij 100 tot 200 bijberoepsproducenten. Deze gemeenten liggen hoofdzakelijk in de verschillende subregio's van de Vlaamse Zandstreek - behalve in de Verbeterde Kempen - en in de centrale en oostelijke subregio's van de Zandleemstreek, vooral dan in Vlaams-Brabant en de rand van het aangrenzende Vlaanderen, het Hageland en Vochtig Haspengouw. Analoge waarden vindt men in verschillende gemeenten van de Kempen en ten zuiden van de Hoge Ardennen, hier en daar op de centrale hoogvlakte van de Ardennen, zelden elders.
2. Nagenoeg 200 gemeenten tellen van 40 tot 100 bijberoeps-producenten. Deze gemeenten liggen ongelijk verspreid in de Vlaamse streken, hoofdzakelijk in zandlemig Vlaanderen en de Kempen, en in Wallonië, in het geheel van de subregio's ten zuiden van de as van Samber en Maas en in Henegouwse gemeenten in de Leemstreek.
3. Er zijn maar weinig bijberoepsproducenten, 15 tot 40, in vele gemeenten van de Polders, de Leemstreek, het noorden van de Luikse Weidestreek (Tussen-Vesder-en-Maas) en de Gaume in de Jurastreek.
4. Gemeenten met zeer weinig bijberoepsproducenten (5 tot 15 en minder) komen zelden voor, behalve in de Leemstreek - in Waals-Brabant en Haspengouw - en aan de rand van en binnen de stadsgebieden.

De hoogste percentages vindt men voornamelijk in Vlaanderen, maar het contrast met de Waalse streken is niet zo sterk.

1. Gemeenten met waarden van meer dan 15% zijn vooral te vinden in de Limburgse Kempen en aan de rand van Antwerpen en Brussel.
2. Het geheel van de andere Vlaamse gemeenten besteden 5 tot 10% en 10 tot 15% van hun oppervlakte cultuurgrond aan bijberoepsbedrijven. Dit geldt ook voor vele Waalse gemeenten.

3. De waarden dalen tot 2,5% en 5% in de gemeenten van de Leemstreek en de Condroz en tot minder dan 2,5% - hetgeen uitzonderlijk is - in de gemeenten van Waals Brabant en vooral in het Doornikse. In het westen van zandlemig Vlaanderen en in de Polders wordt er eerder 1,5% tot 5% aan besteed, hetgeen zeer uitzonderlijk is voor de Vlaamse streken.

6.3. OPVOLGING, BOEKHOUDING EN VORMING

De kaarten 93 en 94 geven een beeld van de verdeling per gemeente van de hoofdberoepslandbouwers ouder dan 50 jaar waarvan de opvolging al dan niet is verzekerd.

In 1979 was bij 19,4% van de beroepslandbouwers ouder dan 50 jaar de opvolging verzekerd (22,5% in 1984). Dit is ongeveer 1 landbouwer op 5 en die toestand schijnt licht te verbeteren. Blijkbaar krijgen de jongeren als reactie op de crisis weer meer belangstelling voor de landbouw.

De situatie is het best in de Leemstreek, plaatselijk in de Condroz en in een gedeelte van de Polders. Over het algemeen vindt men de minst gunstige toestand in de Vlaamse streken, en ook wel in de Ardennen en omliggende.

1. Relatief het meest opvolgers, in meer dan 30% van de boerderijen, vindt men in iets meer dan één zesde van de gemeenten; het betreft de meeste gemeenten van de Leemstreek, behalve in centraal Henegouwen (in het Land van Aat) en behalve de noordelijke gemeenten van Luiks Haspengouw en Haspengouw van Hannuit-Tienen, nl. diegene die gelegen zijn in Vlaanderen. Die waarden vindt men ook in het zuidwesten van de Polders (in Veurne Ambacht) en in enkele gemeenten ten zuiden van de as van Samber en Maas, in de Condroz en de Famenne. Een twaalfstal gemeenten van dit type zijn elders verspreid, vooral in de Hoge Ardennen.
2. 20 tot 30% van de beroepslandbouwers ouder dan 50 jaar hebben een opvolger in de gemeenten rond de vorige en ook nog in Westelijk zandlemig Vlaanderen, alsook sporadisch in de subregio's van Hoogstraten en Bree in de Kempen, op de centrale hoogvlakte van de Ardennen en in de Hoge Ardennen.
3. In de meerderheid van de Vlaamse gemeenten zijn de opvolgingspercentages verdeeld over waarden onder 20%. De minima van minder dan 10% situeren zich in een aantal gemeenten in het centrum van de Kempen. In Wallonië vindt men deze situatie terug in het merendeel van de gemeenten in de Ardennen, de Jurastreek en de Luikse Weidestreek (in alle drie streken is de toestand echter ook gunstiger in enkele gemeenten); dit is eveneens het geval in het zuidwesten van Tussen-Samber-en-Maas, nabij de Weidestreek van de Fagne. Lage opvolgingspercentages zien we uitzonderlijk ook in de Leemstreek, in de subregio's die onder 1 als uitzondering werden vermeld.

Voor 58% van de beroepslandbouwers ouder dan 50 jaar (49% in 1984) was er in 1979 geen opvolger.

Het beeld van dit fenomeen stemt tamelijk goed overeen met dit van de vorige kaart.

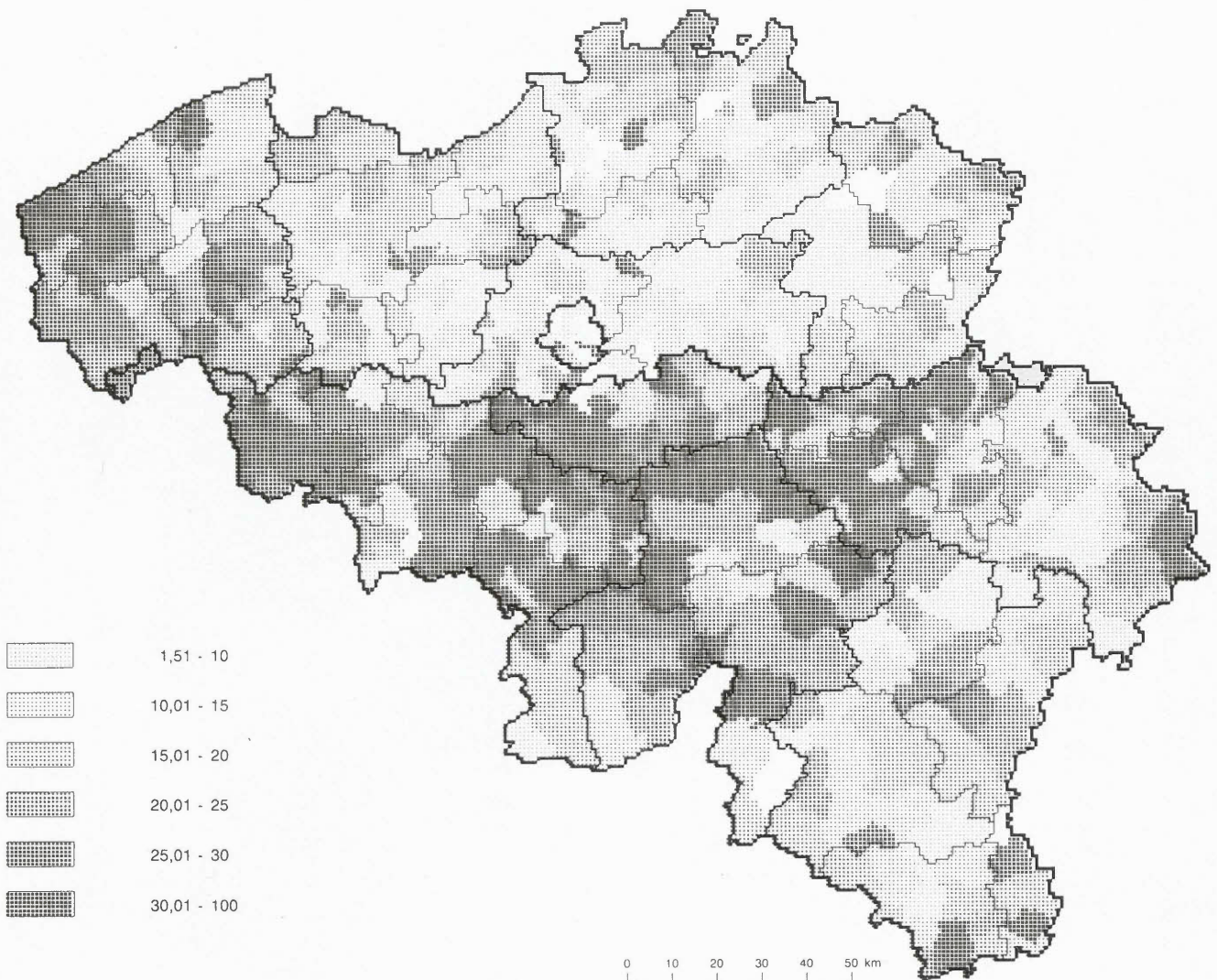
1. De minst ongunstige toestand - minder dan 45% van de boerderijen zonder opvolger - sluit nogal goed aan bij de gunstige situatie op de vorige kaart. Daarbij dient men nog de zandlemige streek Vochtig Haspengouw te voegen, de gemeenten van Westelijk zandlemig Vlaanderen en de noor-

delijke subregio's van de Kempen. Daarbij dient nog te worden opgemerkt hoe homogeen de gunstige situatie in de Hoge Ardennen is.

2. De minst gunstige toestand - meer dan 70% en tussen 60 en 70% van de boerderijen zonder opvolger - stemt overeen met de ergste situatie op kaart 93, met uitzondering van Westelijk zandig Vlaanderen, een belangrijk deel van Oostelijk zandlemig Vlaanderen en een aantal gemeenten op de centrale hoogvlakte van de Ardennen, in Tussen-Sambler-en-Maas en in de Jurastreek.

Kaart 93 : AANDEEL VAN DE HOOFDBEROEPSLANDBOUWERS (OUDER DAN 50 JAAR) WAARVAN DE OPVOLGING VERZEKERD IS, IN HET TOTAAL VAN DE BEDRIJVEN (CATEGORIE 1, 2 en 5) (in %)

Rijksgemiddelde : 19,42%

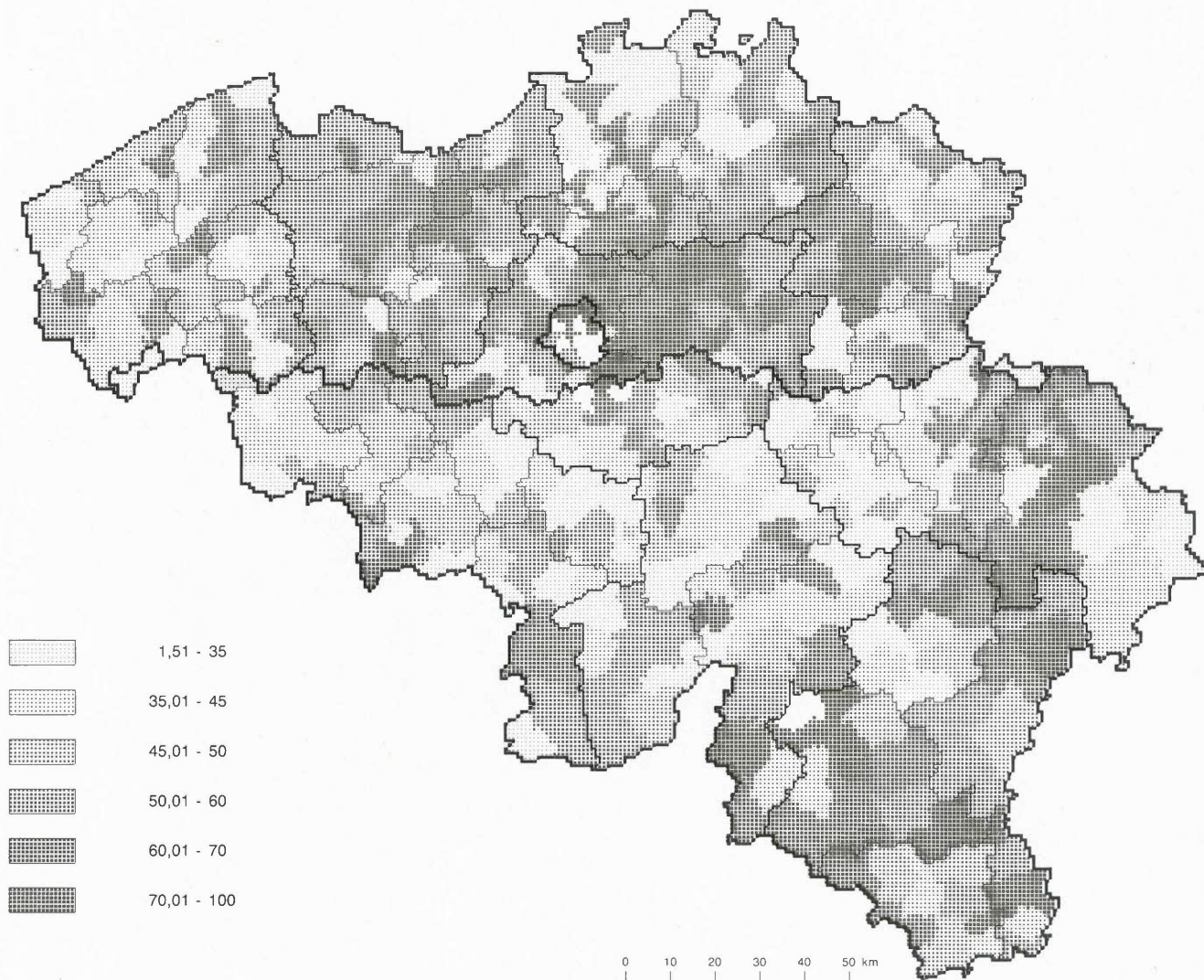
3. Deze subregio's zijn eerder gekenmerkt door een gematigde situatie, met 45 tot 60% landbouwers zonder opvolger.

Men doet er goed aan de twee kaarten 93 en 94 naast elkaar te leggen en tot in detail te vergelijken. Zij houden immers geen rekening met de landbouwbedrijven waarvoor de opvolging onzeker is. In elk geval zijn de vooruitzichten voor de overname van de hoofdberoepsbedrijven over het algemeen ongunstig. In 45% van de gemeenten bestaat er voor de helft van de bedrijven geen zekerheid. De omvang van het bedrijf

speelt hierbij een belangrijke rol, zoals de sterke positie van de streken met uitgestrekte bedrijven aantoon, bijvoorbeeld het grootste gedeelte van de Leemstreek of de Condroz. Dit is eveneens een verklarende factor voor de Polders van Veurne Ambacht of het nabij gelegen zandlemig Vlaanderen (zie kaart 86 met de gemiddelde oppervlakte van de bedrijven en kaarten 97 tot 119 per grootteklasse van het bedrijf). Voor de Hoge Ardennen moet de reden elders gezocht worden, waarschijnlijk bij de lokale mentaliteit.

Kaart 94 : AANDEEL VAN DE HOOFDBEROEPSLANDBOUWERS (OUDER DAN 50 JAAR) WAARVAN DE OPVOLGING NIET VERZEKERD IS, IN HET TOTAAL VAN DE BEDRIJVEN (CATEGORIE 1, 2 en 5) (in %)

Rijksgegevens : 57,72%

De kaarten 95 en 96 geven een spreiding van de hoofdberoepsbedrijven met boekhouding en met beroepsopleiding van de bedrijfsleider.

Deze twee indicatoren van moderne bedrijfsleiding treffen we in 1979 slechts in een minderheid van de hoofdberoepsbedrijven aan: 15% voor de boekhouding, 22% voor de beroepsopleiding van de bedrijfsleider.

De bedrijven met boekhouding liggen zowel in Vlaanderen als in Wallonië.

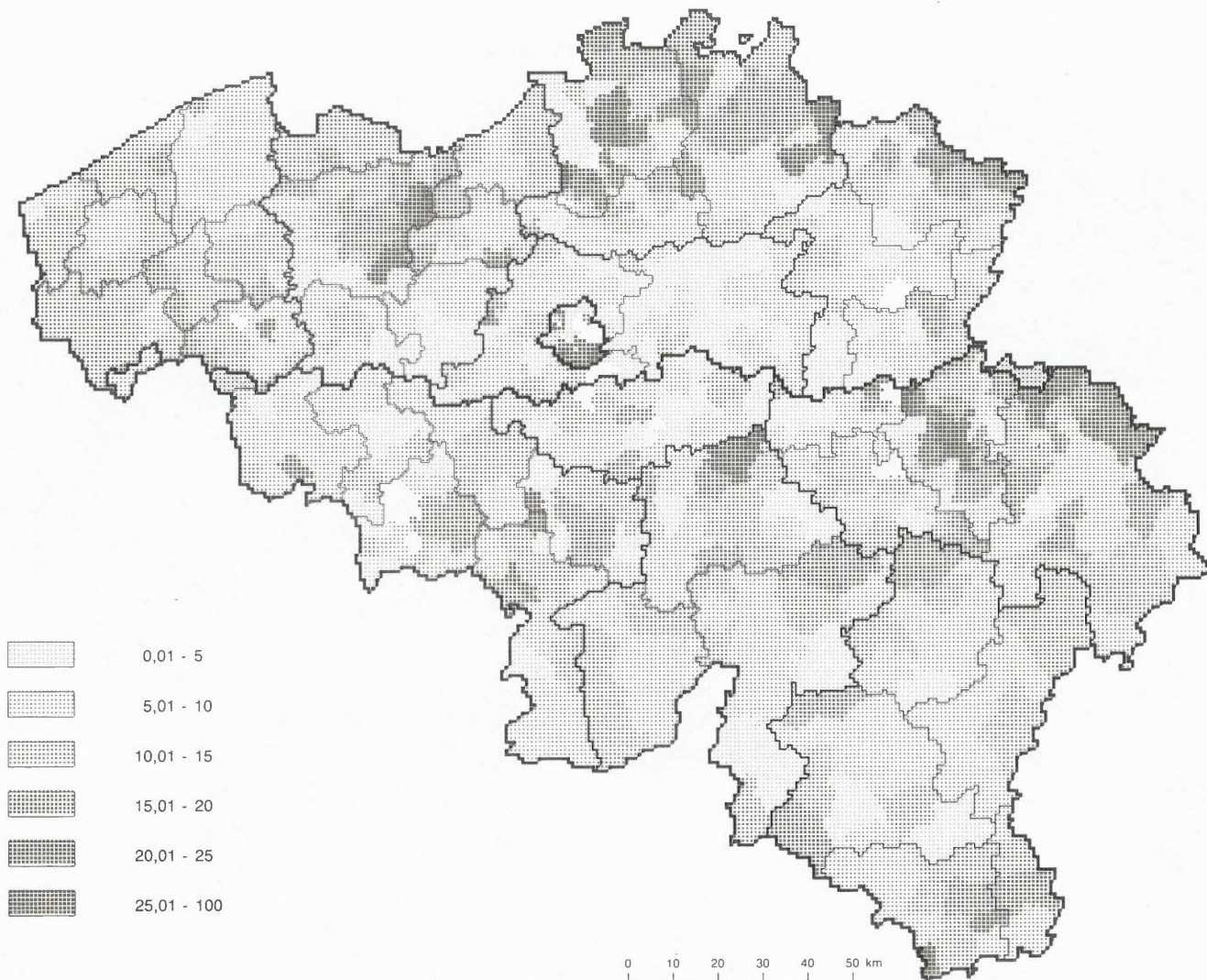
1. Een paar gemeenten tellen meer dan 20% bedrijven met

boekhouding en dienen voorop geplaatst te worden: zij bevinden zich in de bloemenkern van Gent, in de Noorderkempen, in het oosten van Tussen-Vesder-enMaas en in de stedelijke groenteteeltgemeenten.

2. Het rijksgemiddelde van 10% wordt overschreden in de zuidwestelijke Polders, in de Vlaamse Zandstreek - voornamelijk rond Gent - in Westelijk zandlemig Vlaanderen, in de noordelijke subregio's van de Kempen, in ongeveer de helft van de gemeenten van de Leemstreek, in de Condroz, in het noorden van de Luikse Weidestreek (Tussen-Vesder-en-Maas), in de Hoge Ardennen en in de Jurastreek.

Kaart 95 : AANDEEL VAN DE BEROEPSBEDRIJVEN MET BOEKHOUDING IN HET TOTAAL VAN DEZE BEDRIJVEN (CATEGORIE 1, 2 en 5) (in %)

Rijksgemiddelde : 15,03%

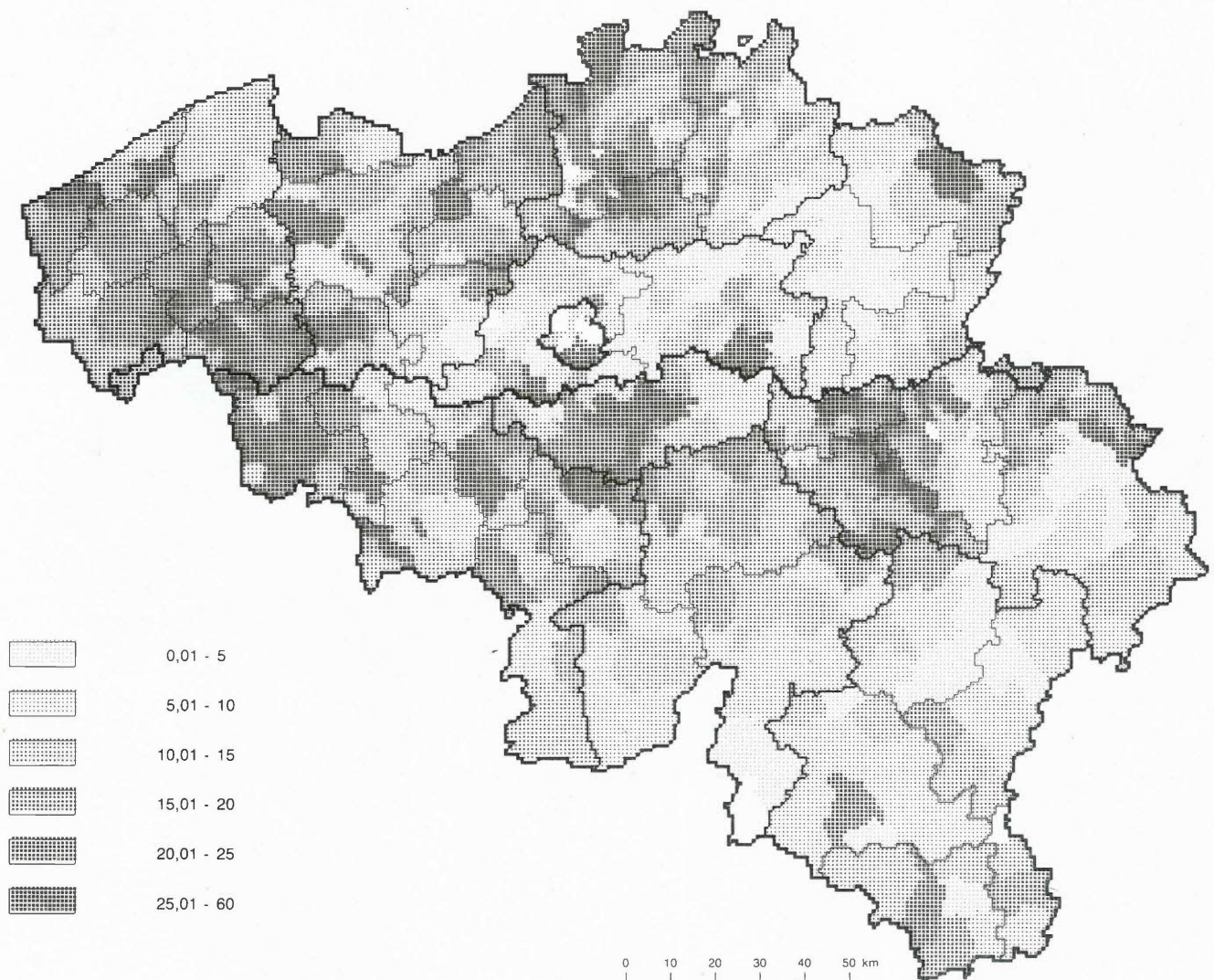
De localisatie van de bedrijven met beroepsopleiding van de bedrijfsleider stemt in grote trekken overeen met die van de boerderijen met een boekhouding.

1. Het nationaal gemiddelde van 22% wordt overschreden in de meeste gemeenten van de Leemstreek, in de Polders en in Westelijk zandlemig Vlaanderen, de Vlaamse Zandstreek, de Kempen - voornamelijk in de twee subregio's Hoogstraten en Bree - in de Condroz, in Tussen-Vesder-en-Maas binnen de Luikse Weidestreek en in vele gemeenten van de Jurastreek.
2. Maxima van meer dan 25% zijn het talrijkst in de Leemstreek, vooral in het Doornikse, Brabant en Luiks Haspengouw.

De vergelijking van de twee kaarten toont aan dat beroepsopleiding en boekhouding nogal goed samengaan in de meeste gebieden waar deze twee indicatoren van modern bedrijfsbeleid het sterkst doorgedrongen zijn. Andere verklaringsfactoren zijn de hoge graad van specialisatie van de bedrijven en de grote omvang van de boerderijen. Dit is duidelijker te merken op de kaarten m.b.t. de beroepsopleiding dan op die m.b.t. de boekhouding. Nochtans zijn er meer bedrijven met boekhouding in de tuinbouwsector (32%) dan in de landbouwsector (13%). Daarbinnen zijn dit dan vooral bedrijven met een zeer specifieke technisch-economische gerichtheid of een grote omzet (H. EVERAET, 1985).

Kaart 96 : AANDEEL VAN DE BEROEPSLANDBOUWERS MET BEROEPSOPLEIDING IN HET TOTAAL VAN DE BEROEPSLANDBOUWERS (CATEGORIE 1, 2 en 5) (in %)

Rijksgemiddelde : 22,34%

6.4. OMVANG VAN DE BEDRIJVEN

De kaarten 97 tot 119 geven de verdeling per gemeente van de hoofdberoepsbedrijven (kaarten 97 tot 113) en de bijberoepsbedrijven (kaaren 114 tot 119) volgens hun grootteklasse.

De kaarten zijn opgesteld voor het jaar 1982.

Voor gans België vormen de hoofdberoepsbedrijven van 10 tot 20 ha de grootste groep; het aantal heel kleine hoeven van 1 tot 5 ha en 5 tot 10 ha en het aantal middelgrote hoeven van 20 tot 30 ha zijn eveneens significant. De klassen van 10 tot 20, 20 tot 30 en 30 tot 50 ha nemen elk 1/5 tot 1/4 van de oppervlakte cultuurgrond in.

Aan de hand van de bijgevoegde tabel kan men de bedrijfsversnipperingsstructuur voor het land analyseren. Men kan de achteruitgang volgen van de kleinste bedrijven onder de drempel van 10 ha na 1950, en onder die van 20 en 30 ha na 1970, volgens de wetmatigheden van de schaaleffecten.

Kaart 97 geeft de spreiding van de hoofdberoepsbedrijven zonder bedrijfsoppervlakte.

In de meeste Vlaamse gemeenten zijn er dergelijke bedrijven, maar altijd slechts weinige. Men vindt ze nog het meest van al in Westelijk zandig en zandlemig Vlaanderen en in de Antwerpse Kempen.

Kaart 97 : HOOFDBEROEPSBEDRIJVEN (CATEGORIE 1,2 en 5) ZONDER BEDRIJFSOPPERVLAKTE (in eenheden)

Het Rijk : 878 eenheden

De kaarten 98 en 99 geven de spreiding van de hoofdberoepsbedrijven van minder dan 1 ha, de allerkleinste van de zeer kleinschalige bebouwing, met uitzondering van die zonder bedrijfsoppervlakte.

Deze bedrijven vindt men in Vlaanderen, gegroepeerd rond enkele belangrijke kernen die op zeer intensieve tuinbouw gericht zijn.

Er zijn er meer dan 100 in 5 gemeenten en meer dan 200 in 2 gemeenten, verdeeld over de drie tuinbouwkernen rond Lochristi (Gent), Sint-Katelijne-Waver (Mechelen) en Overijse (Brussel). Die kernen zijn omringd door groepen van gemeenten met 40 tot 100 en 15 tot 40 bedrijven van minder dan 1 ha. Deze twee groepen van waarden zijn ook kenschetsend voor de tuinbouwzones Aalst-Brussel en Roeselare. Vele Vlaamse gemeenten groeperen nog van 5 tot 15 en zelfs 40, van die zeer kleinschalige bedrijven; in de Waalse gemeenten vindt men er, als er al zijn, minder dan 5.

Het percentage van de oppervlakte als hoofdberoep geëxploiteerde cultuurgrond dat wordt ingenomen door hoofdberoepsbedrijven van minder dan 1 ha bedraagt gemiddeld voor het Rijk 0,2%. In de tuinbouwkern van Overijse en in een paar stedelijke gemeenten, waar dit weinig betekenis heeft, wordt uitzonderlijk 15% overschreden. Algemeen gezien liggen de waarden in de kernen van Overijse en Sint-Katelijne-Waver rond 2,5 tot 5% en in de kern van Lochristi rond 1,5 tot 2,5%.

Het loont de moeite om na te gaan welke tuinbouwteelten op deze kleinschalige wijze beoefend worden. Daartoe kan men vergelijken met de kaarten over de tuinbouwteelten (kaarten 38 tot 53).

De kaarten 100 en 101 illustreren de spreiding van de hoofdberoepsbedrijven van 1 tot minder dan 5 ha, één van de drie klassen die de zeer kleinschalige bebouwing typeren.

Dit soort bedrijven komt ook buiten de tuinbouwzones voor, in heel het Vlaamse land, maar toch wel minder in de Polders en de Kempen. Zij zijn praktisch niet te vinden in Wallonië. Over het geheel gezien zijn zij talrijker dan die van de vorige klasse.

1. Een aantal gemeenten van de tuinbouwkernen van Gent en Mechelen tellen nog meer dan 100 resp. 200 bedrijven van 1 tot minder dan 5 ha en de kern van Roeselare sluit daarbij aan.
2. Waarden van 40 tot 100 eenheden zijn eerder de norm in de gemeenten van die zones; zij zijn ook talrijk in de Vlaamse Zandstreek en in de Zandleemstreek waar men ze samen met waarden van 15 tot 40 eenheden vindt.
3. Deze laatste waarden, en zelfs minder, hebben de bovenhand in de Polders en de Kempen, al leunt Hoogstraten dichter aan bij de tuinbouwcentra. In de Waalse streken

vindt men plaatselijk kleine aantallen (minder dan 40 boerderijen) in de Henegouwse Leemstreek, in Tussen-Vesder-en-Maas binnen de Luikse Weidestreek en in de Hoge Ardennen.

4. De meeste Waalse gemeenten tellen minder dan 15 of zelfs 5 bedrijven van dit type.

De bedrijfsoppervlakte van de hoofdberoepsbedrijven van 1 tot minder dan 5 ha, bedraagt gemiddeld 2,5% van de oppervlakte cultuurgrond van alle hoofdberoepsbedrijven.

1. Uitzonderlijk is dit meer dan 15% in bepaalde gemeenten van de tuinbouwkern van Mechelen en in enkele gemeenten van het stadsgebied Brussel, maar dit laatste is niet erg significant.
2. In de driehoek met overheersende tuinbouw Gent-Antwerpen-Brussel situeren de relatieve waarden zich eerder tussen 5 en 15%. De hier besproken bedrijven nemen elders in de Vlaamse Zandstreek, in de Zandleemstreek en in het centrum van de Kempen 2,5 tot 10% in beslag en in de subregio's Hoogstraten en Bree eerder 1,5 tot 5%.
3. De minima, minder dan 1,5%, liggen in Wallonië.
4. Er zijn twee uitzonderingen: men treft in Vlaanderen ook minima aan in de Polders, en in Wallonië zijn er eerder waarden van 1,5 tot 5% in de Hoge Ardennen en in Tussen-Vesder-en-Maas in het noorden van de Luikse Weidestreek.

Het loont de moeite deze kaarten te vergelijken met de intensieve tuinbouwproductie (kaarten 38 tot 53) en de niet aan grond gebonden veeproductie (kaarten 72, 73, 81 en 83).

De kaarten 102 en 103 geven de spreiding van de bedrijven van 5 tot minder dan 10 ha, de hoogste klasse van de zeer kleinschalige bebouwing.

Deze bedrijven vindt men in alle Vlaamse streken behalve de Polders, en een beetje in de Waalse weidestreek. Deze boerderijen zijn in het geheel nog talrijker dan die uit de vorige klasse; zij zijn volgens hetzelfde schema verdeeld.

1. In bepaalde gemeenten zijn er 100 tot 175, vooral in het westen van zandig en zandlemig Vlaanderen.
2. Met waarden van 40 tot 100 eenheden in het westen, en eerder van 15 tot 40 eenheden in het oosten zijn zij, net als de kleinste boerderijen, kenmerkend voor de meeste gemeenten van de andere zandige en zandlemige subregio's.
3. Deze laatste cijfers zijn typisch voor de Kempen, vooral voor de Antwerpse Kempen. Van de Waalse streken vertonen de Henegouwse Leemstreek en de Luikse Weidestreek, samen met de Hoogvlakte van de centrale Ardennen dergelijke lage waarden van 15 tot 40 eenheden.

HOOFDBEROEPSLANDBOUWERS, -VEEHOUDEERS EN -TUINBOUWERS (RIJK)

	AANTAL				% OPPERVLAKTE CULTUURGROND			
	1950 (1)	1970 (1)	1982 (2)	1984 (2)	1950 (1)	1970 (1)	1982 (2)	1984 (2)
Zonder bedrijfs- oppervlakte	-	903	878	920	-	-	-	-
- dan 1 ha	11 777	10 195	5 164	4 744	0,3	0,4	0,2	0,2
1 tot - dan 5 ha	147 506	25 644	11 287	10 748	21,9	5,3	2,5	2,3
5 tot - dan 10 ha	58 307	29 701	13 659	12 656	23,9	15,3	7,8	7,3
10 tot - dan 20 ha	32 489	32 458	21 787	20 462	25,8	32,0	24,1	22,9
20 tot - dan 30 ha	7 822	11 108	10 866	10 762	10,9	18,7	20,1	20,1
30 tot - dan 50 ha	3 632	5 730	7 793	7 926	7,9	14,9	22,4	23,0
50 tot - dan 100 ha	1 785	2 184	3 340	3 514	7,0	10,2	16,8	17,8
100 ha en +	311	361	610	621	2,3	3,3	6,2	6,4
TOTAAL	263 629	118 284	75 384	72 353	100,0	100,0	100,0	100,0
O.C.G. ha	-	-	-	-	1 726 864	1 431 693	1 310 659	1 300 573

BIJBEROEPSPRODUCENTEN (RIJK)

	AANTAL				% OPPERVLAKTE CULTUURGROND			
	1950 (3)	1970 (4)	1982 (4)	1984 (4)	1950 (3)	1970 (4)	1982 (4)	1984 (4)
Zonder bedrijfs- oppervlakte	-	3 640	1 338	1 223	-	-	-	-
- dan 1 ha		38 870	12 037	10 351		17,1	7,7	6,3
1 tot - dan 5 ha		18 528	13 201	13 086		38,8	33,3	33,0
5 ha en +		4 683	4 750	4 978		44,0	59,2	60,6
TOTAAL		65 721	31 326	29 639		100,0	100,0	100,0
O.C.G. ha		-	-	-		108 612	93 399	95 022

(1) Categorieën 1 en 2

(2) Categorieën 1, 2 en 5

(3) Categorie 3, niet vergelijkbaar

(4) Categorieën 3 en 4

4. Elders in Wallonië en in de stadsgebieden dalen de cijfers tot onder 15 boerderijen per gemeente.

5. In Wallonië maken de Hoge Ardennen een uitzondering met hogere cijfers die schommelen tussen 40 en 100 eenheden per gemeente. De Polders daarentegen sluiten aan bij de minima van minder dan 15 boerderijen, die men normaal in de Waalse streken terugvindt.

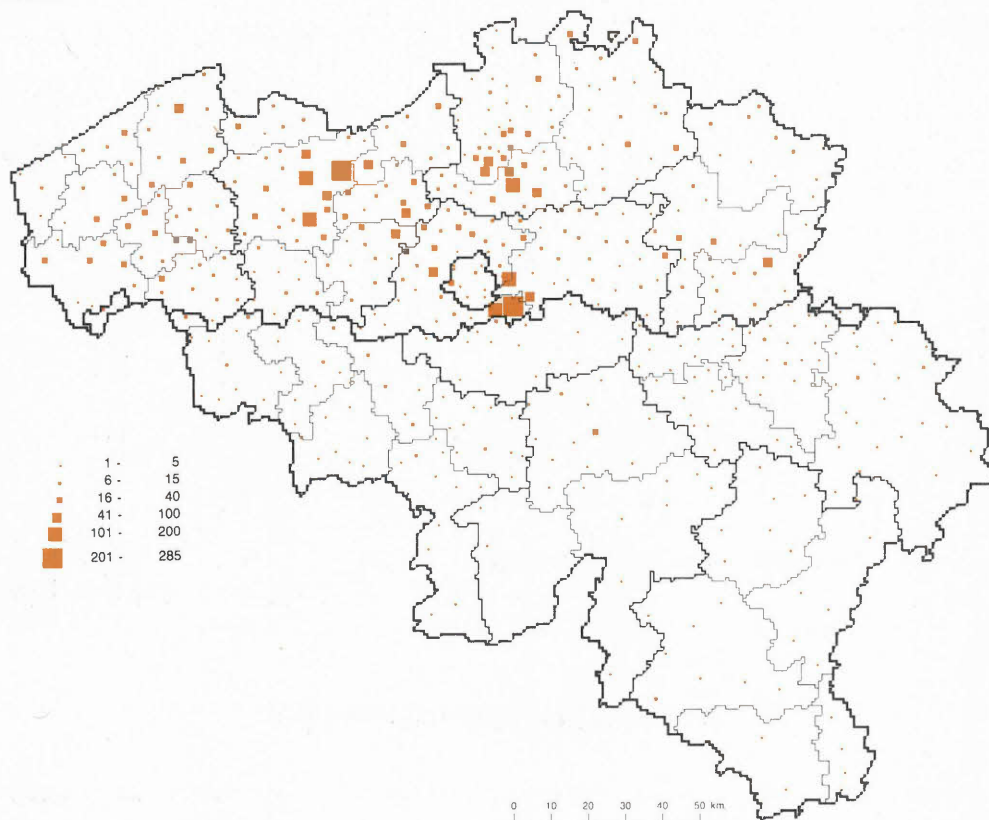
De bedrijfsoppervlakte die door de hoofdberoepsbedrijven van 5 tot minder dan 10 ha wordt ingenomen stemt overeen met

7,7% van de oppervlakte cultuurgrond.

1. De hoogste percentages liggen boven 25% en zijn nogmaals kenmerkend voor bepaalde gemeenten van de tuinbouwkernen. Percentages van meer dan 15% zijn belangrijk in de gemeenten van de Zand- en de Zandleemstroken met uitzondering van Westelijk zandlemig Vlaanderen, maar inclusief de subregio Roeselare; dit is eveneens het geval voor een groot deel van de centrale Kempen, behalve de twee noordelijke subregio's waar de percentages dalen tot 5 à 15%.

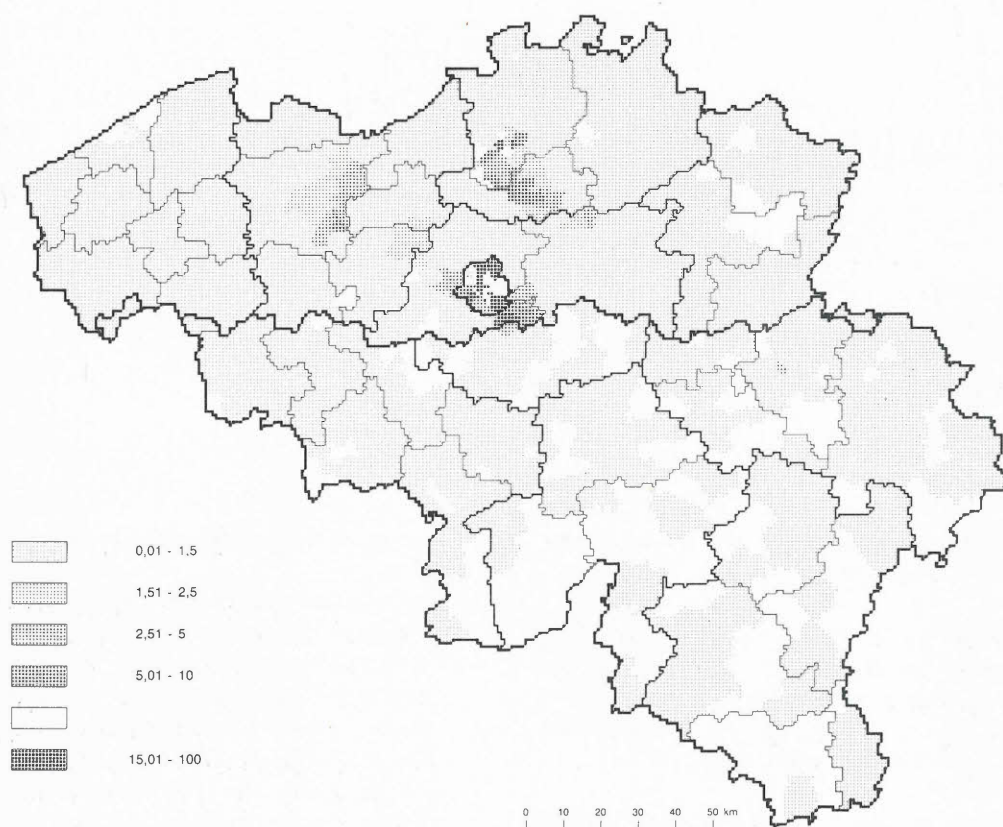
Kaart 98 : HOOFDBEROEPSBEDRIJVEN (CATEGORIE 1, 2 en 5) MET EEN O.C.G. VAN MINDER DAN 1 HA (DEZE ZONDER O.C.G. UITGEZONDERD) (in eenheden)

Rijk : 5 164 eenheden

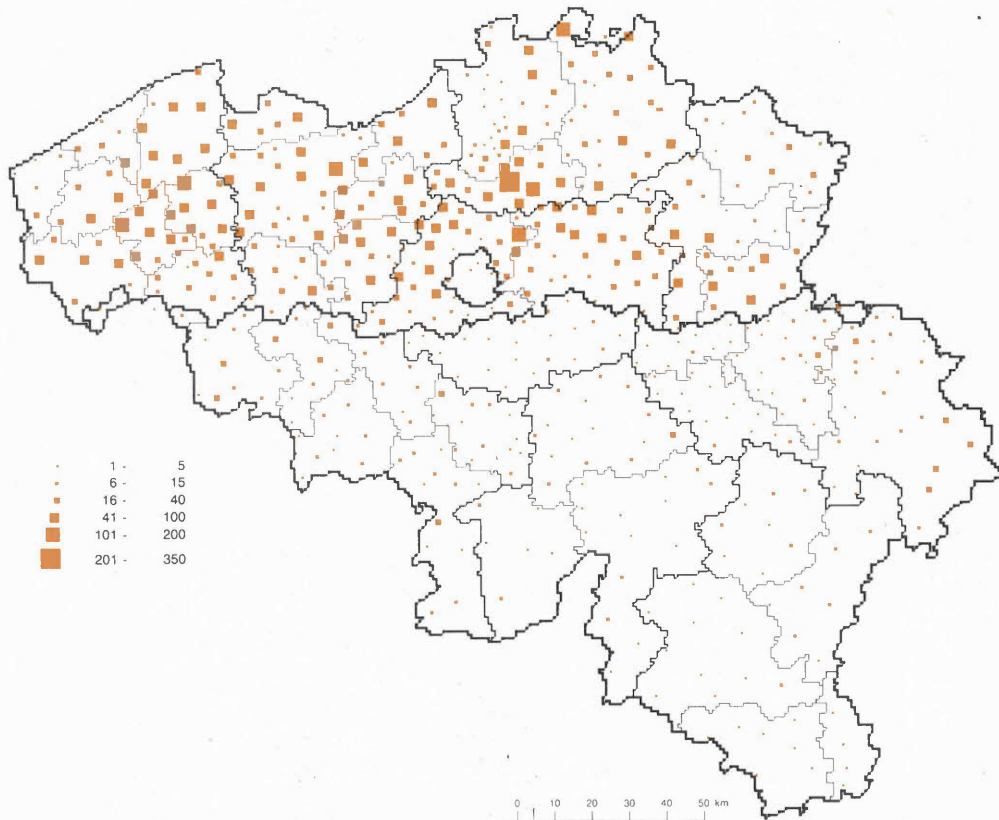
Kaart 99 : AANDEEL VAN DE HOOFDBEROEPSBEDRIJVEN (CATEGORIE 1, 2 en 5) MET EEN O.C.G. VAN MINDER DAN 1 HA IN DE TOTALE O.C.G. (in %)

Rijksgemiddelde : 0,20%

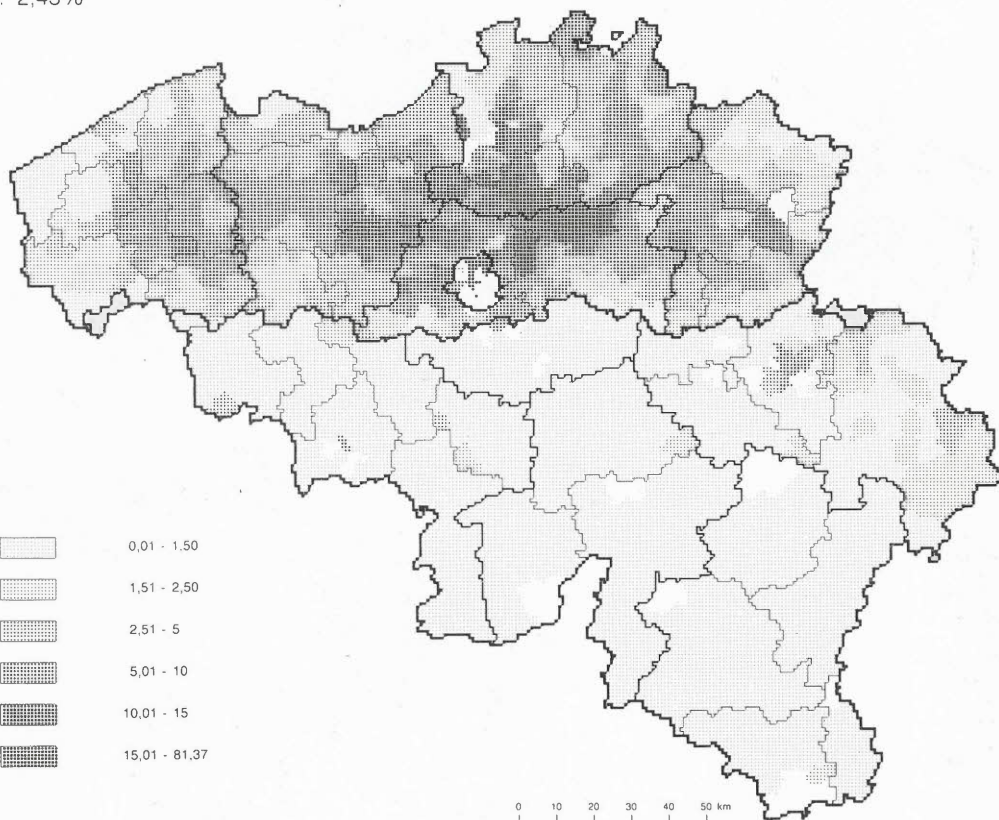
Kaart 100 : HOOFDBEROEPSBEDRIJVEN (CATEGORIE 1, 2 en 5) MET EEN O.C.G. VAN 1 TOT -5 HA (in eenheden)

Rijk : 11 287 eenheden

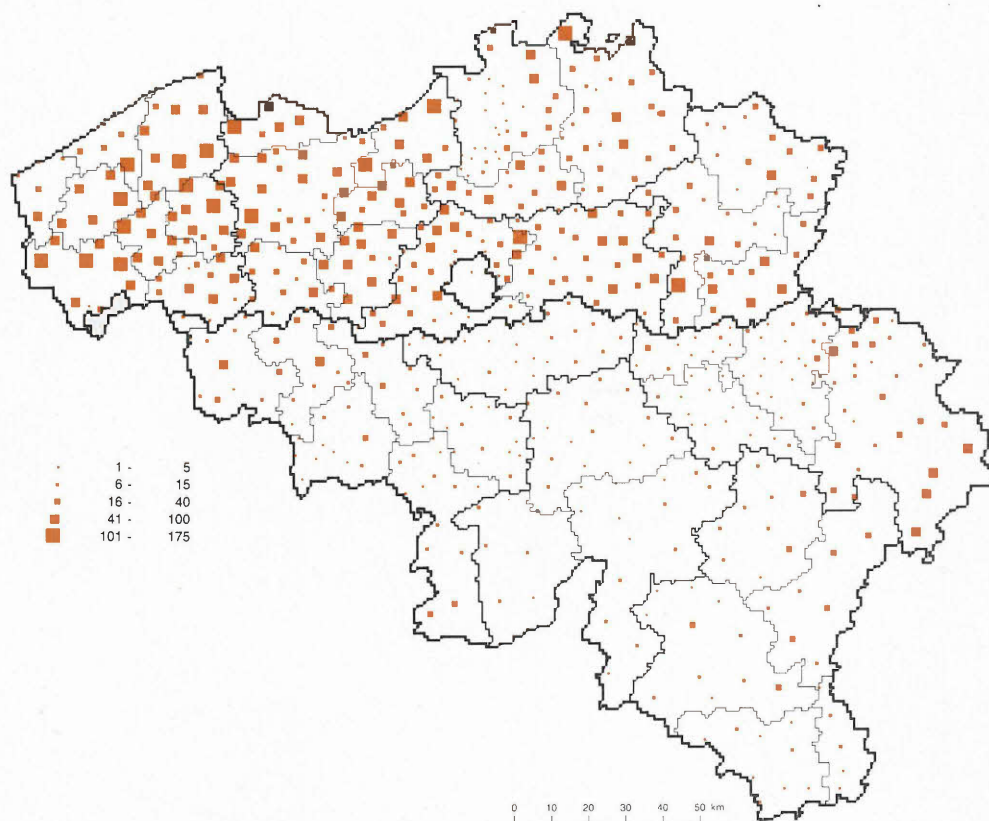
Kaart 101 : AANDEEL VAN DE HOOFDBEROEPSBEDRIJVEN (CATEGORIE 1, 2 en 5) MET EEN O.C.G. VAN 1 TOT -5 HA IN DE TOTALE O.C.G. (in %)

Rijksgemiddelde : 2,45%

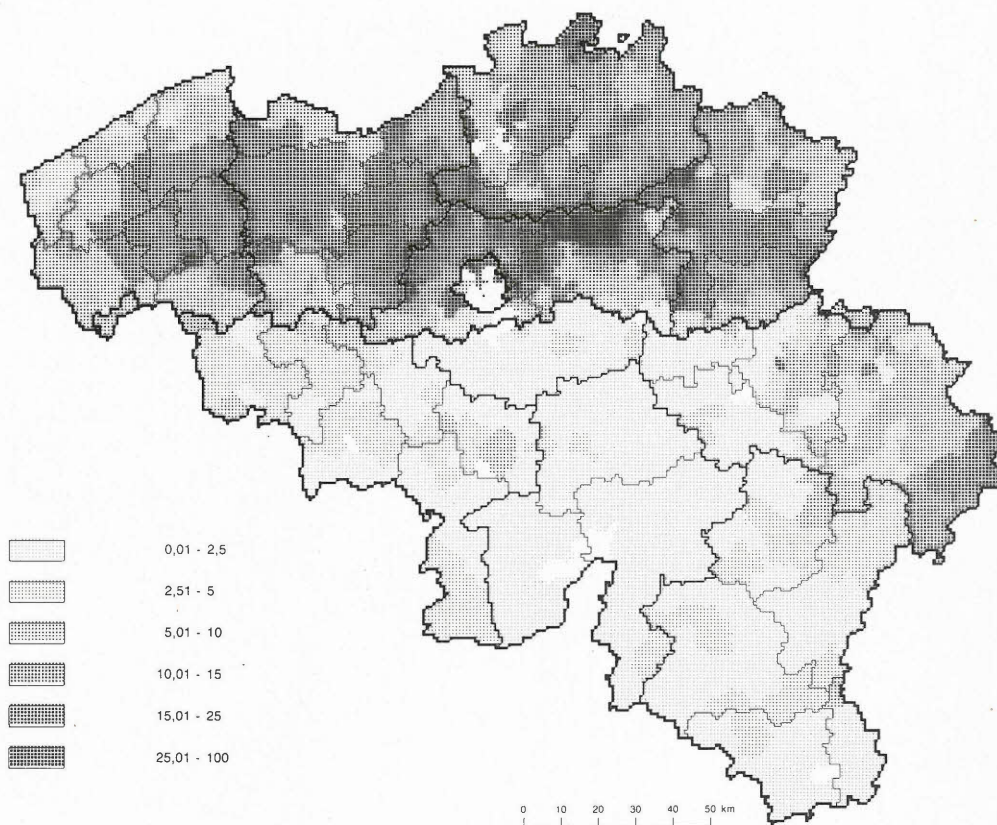
Kaart 102 : HOOFDBEROEPSBEDRIJVEN (CATEGORIE 1, 2 en 5) MET EEN O.C.G. VAN 5 TOT -10 HA (in eenheden)

Rijk : 13 659 eenheden

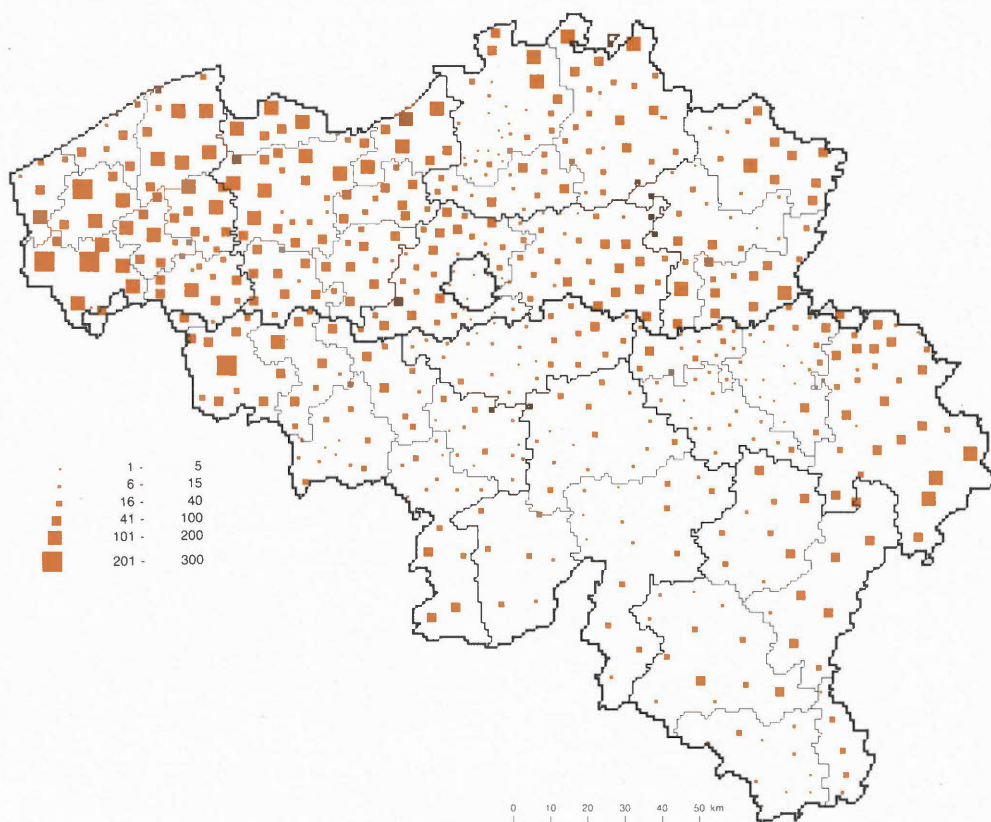

Kaart 103 : AANDEEL VAN DE HOOFDBEROEPSBEDRIJVEN (CATEGORIE 1, 2 en 5) MET EEN O.C.G. VAN 5 TOT -10 HA IN DE TOTALE O.C.G. (in %)

Rijksgemiddelde : 7,77%

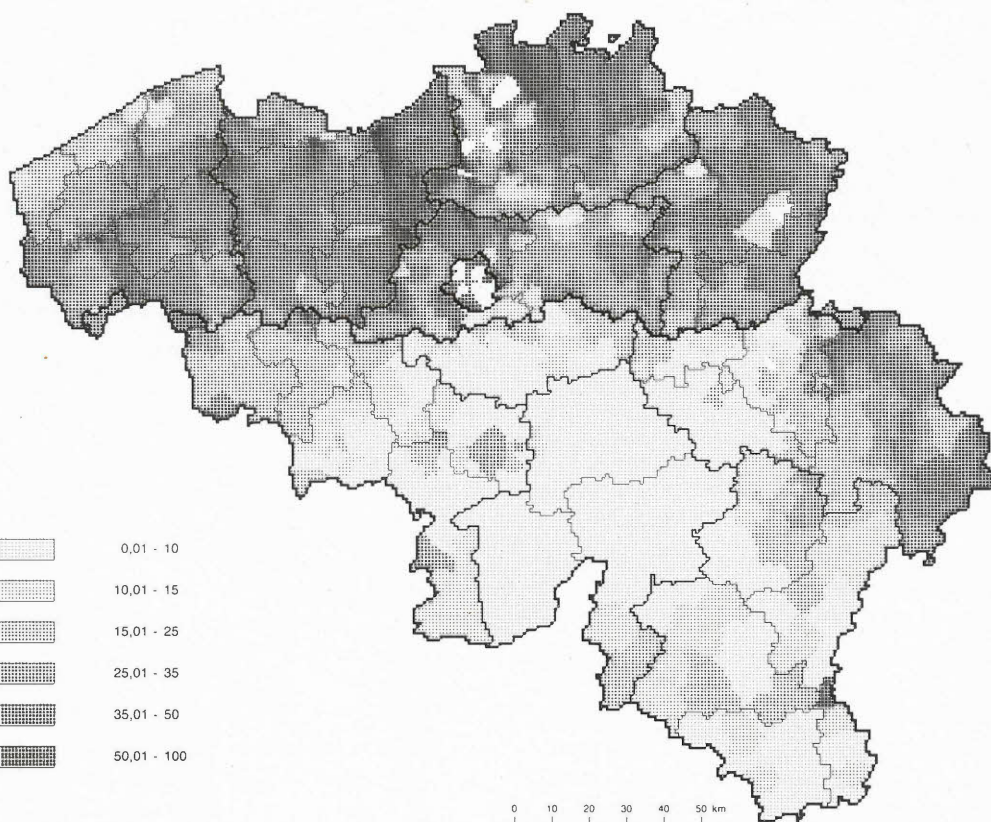

Kaart 104 : HOOFDBEROEPSBEDRIJVEN (CATEGORIE 1, 2 en 5) MET EEN O.C.G. VAN 10 TOT -20 HA (in eenheden)
Rijk : 21 787 eenheden

Kaart 105 : AANDEEL VAN DE HOOFDBEROEPSBEDRIJVEN (CATEGORIE 1, 2 en 5) MET EEN O.C.G. VAN 10 TOT -20 HA IN DE TOTALE O.C.G. (in %)

Rijksgemiddelde : 24,13%

2. Het gemiddelde is gesitueerd rond 5 à 10% van de oppervlakte cultuurgrond en is kenmerkend voor een aantal buitenbeentjes onder de Vlaamse en Waalse streken, met lage percentages in het Vlaamse land, m.n. in de Polders en in Westelijk zandlemig Vlaanderen, uitgezonderd de subregio Roeselare; en met hoge percentages in Wallonië, meer bepaald in een deel van de Luikse Weidestreek en in de Hoge Ardennen (tot 25%).
3. De Henegouwse Leemstreek sluit aan bij de resterende gemeenten van de Luikse Weidestreek met waarden van 2,5 tot 5% van de oppervlakte cultuurgrond.
4. Elders in Wallonië dalen de minima tot onder 2,5%.

Dezelfde cartografische vergelijkingen als voor de overige grootteklassen verdienen aanbeveling.

De kaarten 104 en 105 geven de spreiding van de hoofdberoepsbedrijven van 10 tot minder dan 20 ha, wat nu beschouwd wordt als kleinschalige exploitatie.

Deze bedrijven liggen vooral in Vlaamse streken, maar men vindt ze eveneens in meerdere Waalse streken. Deze boerderijen zijn weer talrijker dan die van de vorige klasse en zij beantwoorden aan hetzelfde spreidingsschema.

1. In de streken waar ze het meest voorkomen, zoals de Vlaamse Zandstreek, Westelijk zandlemig Vlaanderen en de Kempische subregio Hoogstraten, zijn er in een groot aantal gemeenten 100 tot 200 boerderijen van 10 tot minder dan 20 ha.
2. Waarden van 40 tot 100 eenheden domineren in de andere subregio's van de Zandleemstreek, in de Kempische subregio Bree en in een grote groep Waalse streken: de lemige subregio's van Henegouwen samen met Haspengouw, de Luikse Weidestreek, de Hoogvlakte van de centrale Ardennen met daarbij het zuidwesten van Tussen-Samber-en-Maas nabij de Weidestreek van de Fagne.
3. Een laag aantal bedrijven, minder dan 40 eenheden, is kenmerkend voor de overige Waalse gemeenten, alsook voor vele gemeenten in de centrale Kempen; de minima van minder dan 15 boerderijen vindt men in Brabant en de Condroz en in de gemeenten gelegen in de stadsgebieden.
4. In Wallonië vormen de Hoge Ardennen ook hier een uitzondering met bepaalde gemeenten die meer dan 100 bedrijven van 10 tot 20 ha tellen. In Vlaanderen zijn de Polders de uitzondering, met minima als die in Wallonië.

De bedrijven van 10 tot minder dan 20 ha nemen gemiddeld 24,1% van de totale oppervlakte cultuurgrond van de hoofdberoepsbedrijven in beslag, dit is driemaal meer dan de kleinste bedrijven van 5 tot 10 ha. In de meerderheid van de Vlaamse streken staan zij voor wat de verhouding oppervlakte cultuur-

grond betreft aan de top.

1. Het geheel van de Vlaamse streken vormt een blok waar de betrokken bedrijven meer dan 35% en plaatselijk zelfs meer dan 50% van de oppervlakte cultuurgrond in beslag nemen. De uitzonderingen zijn de Polders, de tuinbouwkern van Mechelen en enkele gemeenten in het centrum van de Kempen, met cijfers tussen 15 en 35% van de oppervlakte cultuurgrond.
2. De significante Waalse streken bereiken die laatste waarden van 15 tot 35%; dit is het geval voor de Luikse Weidestreek en de Hoge Ardennen (van 25 tot 50% van de oppervlakte cultuurgrond) evenals voor Henegouwen en Haspengouw van Hannuit-Tienen in de Leemstreek.
3. De overige Waalse streken worden gekenmerkt door weinig boerderijen van 10 tot 20 ha: 10 tot 15% in enkele gemeenten van de Ardennen en de Weidestreek van de Fagne, overal elders minder dan 10%.

De kaarten 106 en 107 geven de spreiding van de hoofdberoepsbedrijven van 20 tot minder dan 30 ha, de laagste klasse van het middelgroot bedrijf.

De betrokken bedrijven beantwoorden aan een gans ander spreidingspatroon dan de reeds bestudeerde grootteklassen: het contrast tussen de Vlaamse en de Waalse streken is hier minder opvallend.

1. Er zijn nog maar zeven gemeenten met meer dan 100 bedrijven van 20 tot 30 ha, waarvan er 6 geconcentreerd zijn aan de grens met de zandlemige deel van West-Vlaanderen en Veurne Ambacht, in de nabij gelegen Polders.
2. De waarden van 40 tot 100 boerderijen per gemeente vindt men eerder in Wallonië en gaan samen met kleinere aantallen. De grootteklasse van 20 tot 30 ha is bij uitstek typisch voor de landbouw in de Henegouwse Leemstreek en in een groep subregio's ten zuiden van de as van Samber en Maas, nl. de Luikse Weidestreek, de Hoge Ardennen, de Hoogvlakte van de centrale Ardennen, de subregio's van de Famenne en de Ardennen in Tussen-Samber-en-Maas.
3. Een laag aantal boerderijen van 20 tot 30 ha (tussen 15 en 40 eenheden) vindt men samen met kleinere hoeven in bepaalde Vlaamse streken en, met minder versnippering, in de Waalse streken. Het betreft hier de subregio's van zandig en zandlemig Vlaanderen, de noordelijke subregio's van de Kempen, lemig Haspengouw, de Boszoom van de Ardennen, de Famenne. De Polders horen hier eveneens thuis.
4. Zowel in Vlaanderen als in Wallonië treft men minima onder 15 boerderijen aan, en wel in de centrale Kempen, in de groenteteeltregio's, in de lemige delen van Waals Brabant en Luiks Haspengouw, in de Condroz en in de Jurastreek.

De bedrijven van 20 tot 30 ha nemen 20,1% van de als hoofdberoep bewerkte oppervlakte cultuurgrond van het Rijk in beslag, slechts een weinig minder dan de vorige klasse.

1. Deze grootteklasse neemt plaatselijk in het noorden van de Luikse Weidestreek - in Tussen-Vesder-en-Maas - en in de Hoge Ardennen meer dan 35% van de oppervlakte cultuurgrond in beslag.
2. In de kleine polderzone van Veurne Ambacht en de omgeving ervan, waar er een sterke concentratie van boerderijen van 20 tot 30 ha is, dalen de percentages oppervlakte cultuurgrond reeds naar 25 tot 35%; dit is eveneens het geval in een aantal gemeenten in de Kempen en in de rest van de Luikse Weidestreek en de Hoge Ardennen.
3. Elders, zowel in Vlaanderen als in Wallonië, zijn de meeste gemeenten gekenmerkt door percentages van 15 tot 25% van de oppervlakte cultuurgrond voor deze bedrijven.
4. Bepaalde streken vertonen een gans ander beeld met minima van minder dan 15%; hier overheersen ofwel zeer kleine bedrijven, zo o.m. in de Vlaamse groenteteeltkernen - of grote bedrijven, zoals in het centrum en het oosten van de Leemstreek en de Condroz.

De kaarten 108 en 109 geven de spreiding van de hoofdberoepsbedrijven van 30 tot 50 ha, de hoogste klasse van de middelgrote bedrijven.

De bedrijven van die grootteklasse vertonen een nogal complex spreidingspatroon, dat in grote trekken het omgekeerde is van dat van de kleinste bedrijven: zij zijn het sterkst vertegenwoordigd in de meeste Waalse streken en in de Polders.

1. Op twee gevallen van meer dan 100 eenheden na, liggen de maxima niet hoger dan 40 tot 100 boerderijen van deze grootteklasse per gemeente. Zo is de hogere klasse van de middelmatige bebouwing kenmerkend voor de gemeenten op de Hoogvlakte van de Centrale Ardennen en in de Ardense subregio van Tussen-Samber-en-Maas, alsook voor een deel van de gemeenten in de Condroz, de Famenne, de Henegouwse Leemstreek en de Polders.
2. Het geheel van de subregio's van de Leemstreek en het merendeel van de streken gelegen ten zuiden van de as van Samber en Maas, alsook de Polders vertonen overwegend 15 tot 40 boerderijen per eenheid.
3. Die aantallen dalen echter tot onder 15 eenheden in bepaalde gemeenten in Waals Brabant, Luiks Haspengouw, Tussen-Vesder-en-Maas en de Hoge Ardennen, evenals in de Polders.
4. In alle Vlaamse streken tellen de meeste gemeenten minder

dan vijf boerderijen van deze klasse; iets meer zijn er plaatselijk in de Zandleemstreek, vooral in het westen van Vlaanderen, de subregio Roeselare niet inbegrepen.

De bedrijven van 30 tot minder dan 50 ha nemen 22,4% van de als hoofdberoep bewerkte oppervlakte cultuurgrond van het Rijk in beslag. Dit is evenveel als elk van de twee vorige grootteklassen. Hun plaats in de oppervlakte cultuurgrond is werkelijk specifiek voor de Waalse streken ten zuiden van de as van Samber en Maas.

1. Deze bedrijven nemen 35 tot 50% van de oppervlakte cultuurgrond in, uitzonderlijk meer, in een groot geheel ten zuiden van de as van Samber en Maas, nl. in de Ardennen, de Jurastreek en de delen van de Ardennen, de Famenne en van de Condroz in Tussen-Samber-en-Maas; plaatselijk in de Ardense deel van de Luikse Weidestreek en in het centrum van de Henegouwse Leemstreek.
2. Het aandeel van de hier onderzochte klasse ligt tussen 25 en 35% in de Zeepolders, in de overblijvende eenheden van de Henegouwse Leemstreek en de Ardense Weidestreek, plaatselijk elders in Wallonië.
3. Lage percentages, tussen 10 en 25% van de oppervlakte cultuurgrond, situeren zich in een aantal gemeenten in Brabant en Haspengouw, nl. het centrum en het oosten van de Leemstreek en in de Condroz; het betreft hier subregio's met overwegend grote boerderijen. Deze waarden worden ook in diverse Vlaamse subregio's bereikt.
4. In de meerderheid van de Vlaamse gemeenten is slechts 10% van hun oppervlakte cultuurgrond in handen van deze bedrijven. In Wallonië is dit het geval voor bepaalde gemeenten in de Hoge Ardennen, een streek die eveneens gekenmerkt wordt door kleinschalige bebouwing.

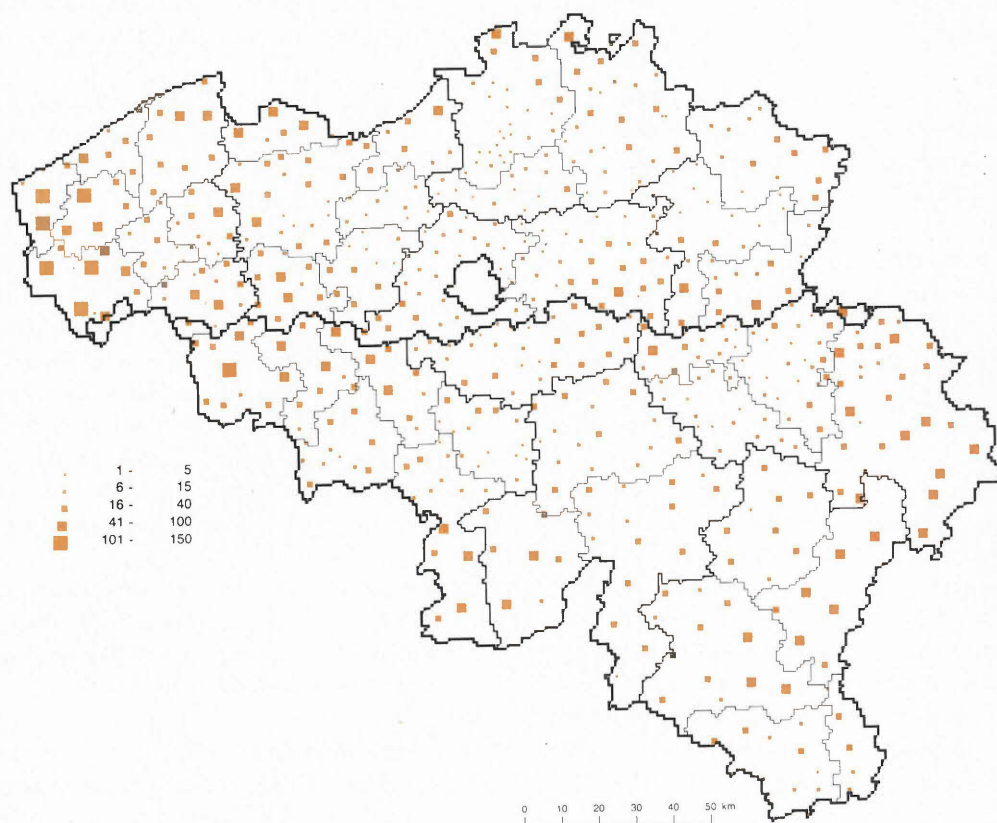
De kaarten 110 en 111 geven de spreiding van de hoofdberoepsbedrijven van 50 tot minder dan 100 ha, de laagste klasse van de grootschalige landbouwuitbating.

Deze boerderijen zijn erg selectief gelokaliseerd in de Waalse streken en uitzonderlijk ook in het Vlaamse land. In het totaal is hun aantal relatief weinig belangrijk, maar zijn ze regionaal sterk gegroepeerd.

1. De bedrijven van 50 tot minder dan 100 ha zijn met 15 tot 40 eenheden vertegenwoordigd in vele gemeenten in de Condroz en de Famenne. Samen met lagere waarden van 5 tot 15 boerderijen, kenmerken deze aantallen alle subregio's in de Leemstreek en op de Hoogvlakte van de centrale Ardennen, alsook in mindere mate in de Polders.
2. De Jurastreek en meerdere gemeenten in de Boszoom van de Ardennen zijn duidelijk afgegrensd met 5 tot 15 boerderijen per gemeente.

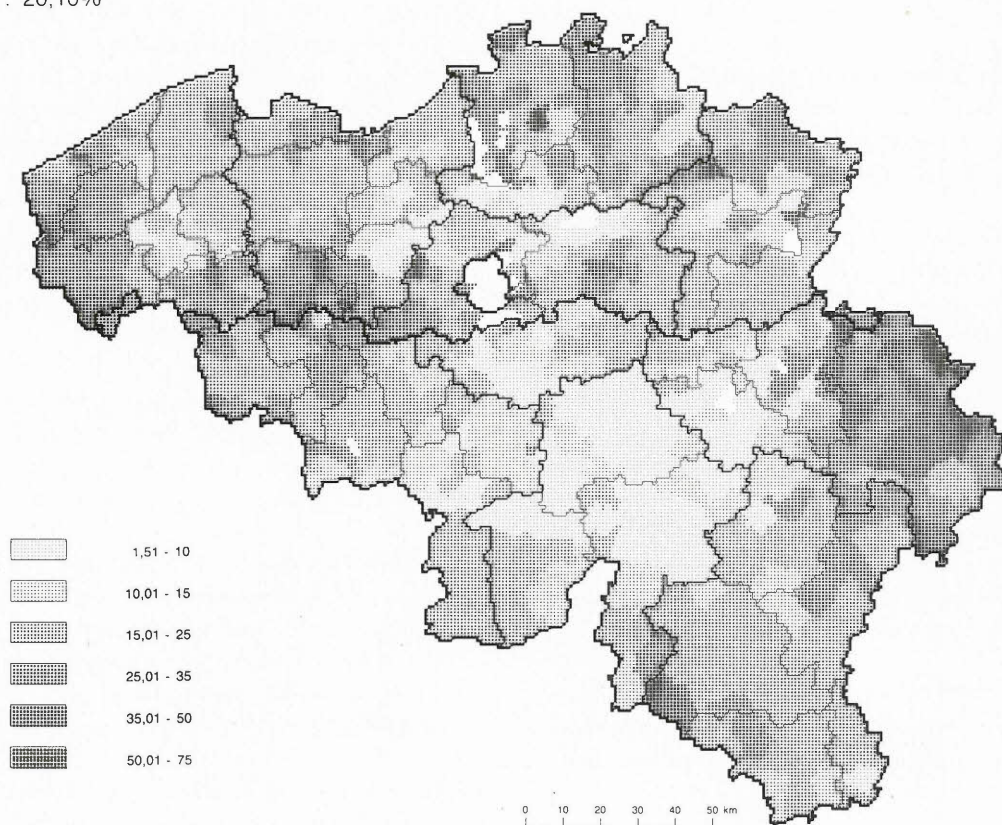
Kaart 106 : HOOFDBEROEPSBEDRIJVEN (CATEGORIE 1, 2 en 5) MET EEN O.C.G. VAN 20 TOT -30 HA (in eenheden)

Rijk : 10 866 eenheden

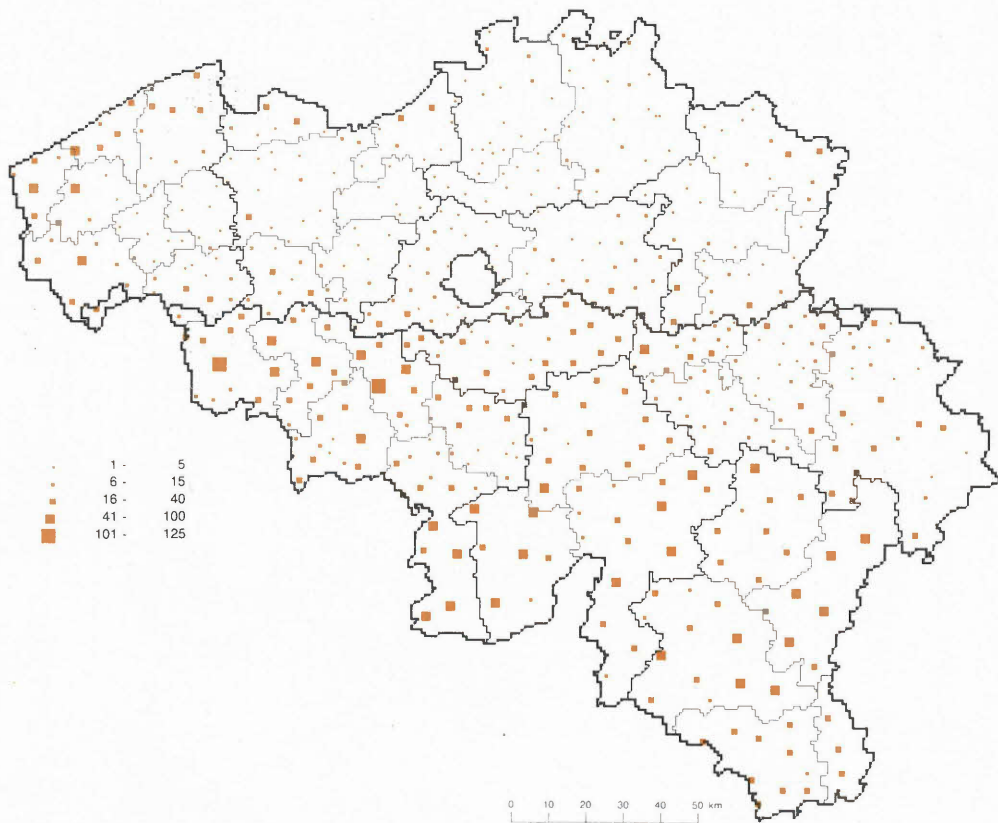

Kaart 107 : AANDEEL VAN DE HOOFDBEROEPSBEDRIJVEN (CATEGORIE 1, 2 en 5) MET EEN O.C.G. VAN 20 TOT -30 HA IN DE TOTALE O.C.G. (in %)

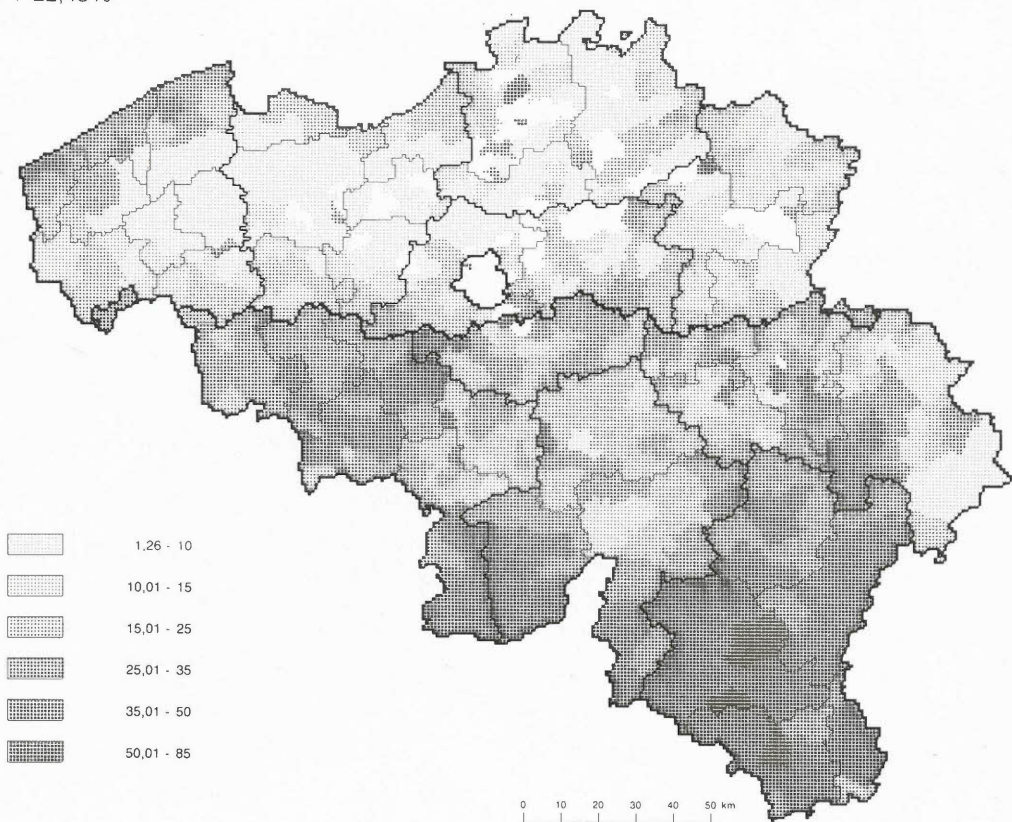
Rijksgemiddelde : 20,10%

Kaart 108 : HOOFDBEROEPSBEDRIJVEN (CATEGORIE 1, 2 en 5) MET EEN O.C.G. VAN 30 TOT -50 HA (in eenheden)
Rijk : 7 793 eenheden

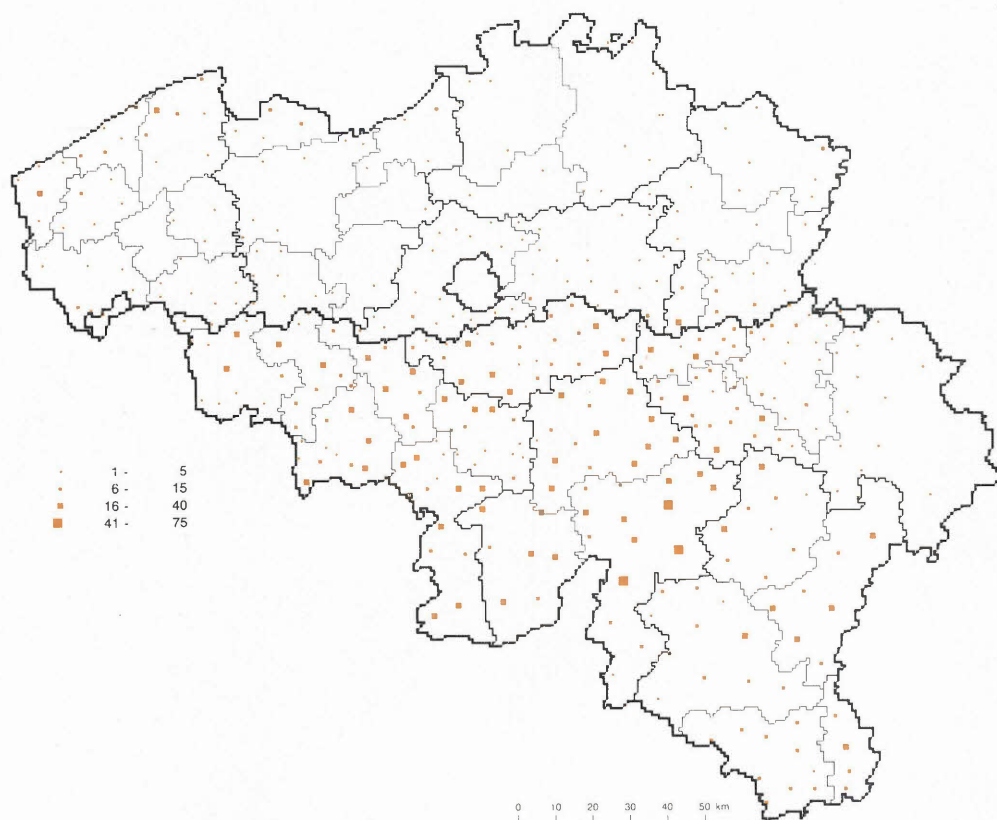

Kaart 109 : AANDEEL VAN DE HOOFDBEROEPSBEDRIJVEN (CATEGORIE 1, 2 en 5) MET EEN O.C.G. VAN 30 TOT -50 HA IN DE TOTALE O.C.G. (in %)
Rijksgemiddelde : 22,43%

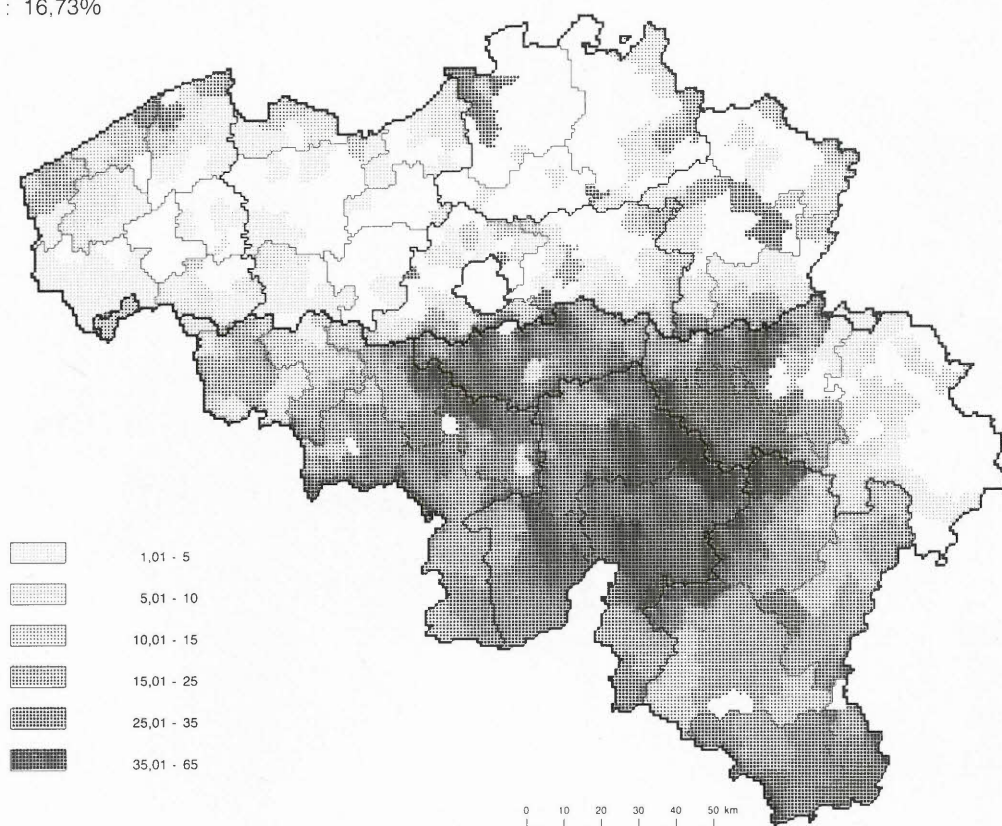
Kaart 110 : HOOFDBEROEPSBEDRIJVEN (CATEGORIE 1, 2 en 5) MET EEN O.C.G. VAN 50 TOT -100 HA (in eenheden)

Rijk : 3 340 eenheden

Kaart 111 : AANDEEL VAN DE HOOFDBEROEPSBEDRIJVEN (CATEGORIE 1, 2 en 5) MET EEN O.C.G. VAN 50 TOT -100 HA IN DE TOTALE O.C.G. (in %)

Rijksgemiddelde : 16,73%

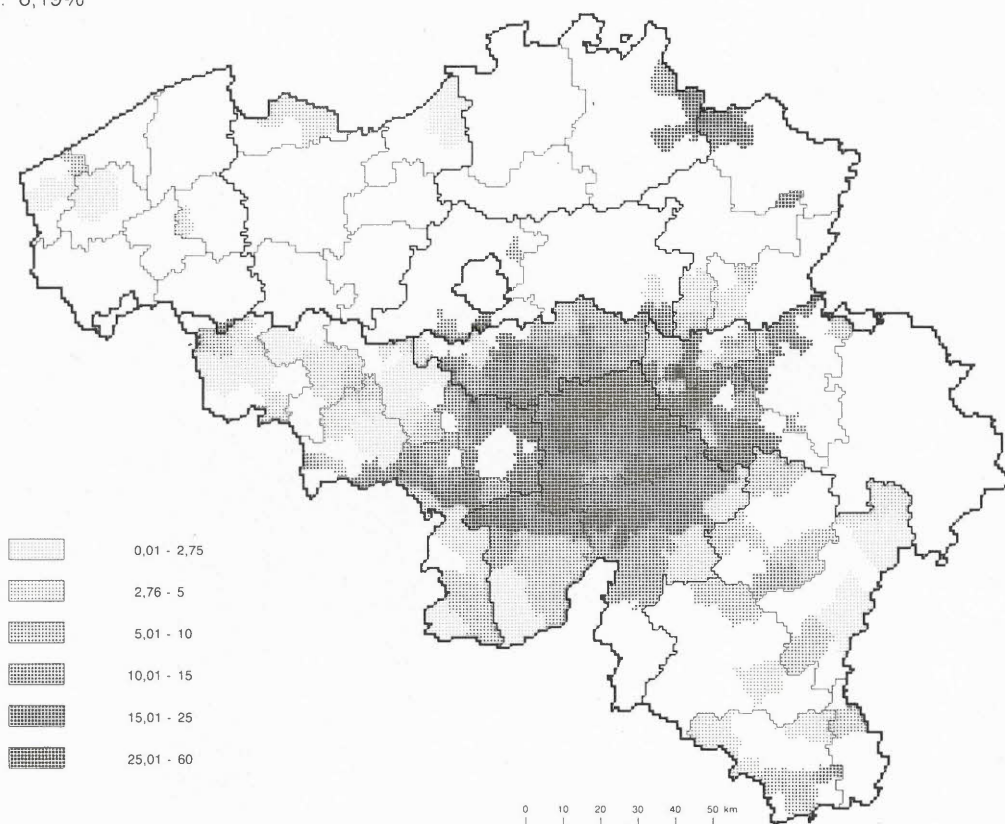
Kaart 112 : HOOFDBEROEPSBEDRIJVEN (CATEGORIE 1, 2 en 5) MET EEN O.C.G. VAN 100 HA EN MEER (in eenheden)

Rijk : 610 eenheden

Kaart 113 : AANDEEL VAN DE HOOFDBEROEPSBEDRIJVEN (CATEGORIE 1, 2 en 5) MET EEN O.C.G. VAN 100 HA EN MEER IN DE TOTALE O.C.G. (in %)

Rijksgemiddelde : 6,19%

BELANGRIJKSTE BEDRIJFSGROOTTEKLASSEN VAN DE
HOOFDBEROEPSBEDRIJVEN PER GEOGRAFISCHE STREEK

Bedrijfs- grootte Regio's en subregio's	Zeet kleinschalige uitbating			Klein- schalige uitbating	Middelmatige uitbating		Grootschalige uitbating	
	- dan 1 ha	1 tot - dan 5 ha	5 tot - dan 10 ha	10 tot - dan 20 ha	20 tot - dan 30 ha	30 tot - dan 50 ha	50 tot - dan 100 ha	100 ha en +
Polders						x		
Vlaamse Zandstreek		x	x	x				
Zandleemstreek		x	x	x				
hierin:								
West-Vlaanderen (1)					x			
Kempen			x	x				
hierin:								
de noordelijke subregio's				x	x			
Luikse Weidestreek				x	x			
hierin:								
Tussen-Vesder-en-Maas				x				
Ardennen				x	x	x		
Hoge Ardennen			x	x	x			
Jurastreek						x		
Leemstreek						x	x	x
hierin Centraal Henegouwen				x	x			
Haspengouw				x	x			
Famenne						x	x	
Condroz						x	x	x

(1) De subregio Roeselare niet inbegrepen.

3. Alle andere subregio's, zowel Waalse als Vlaamse, tellen minder dan 5 boerderijen van deze grootteklasse per gemeente, dikwijls zelfs helemaal geen (in 209 gevallen).

De bedrijven van 50 tot minder dan 100 ha beslaan 16,7% van de als hoofdberoep bewerkte oppervlakte cultuurgrond. Dit globale percentage geeft echter naar een vaag beeld van hun werkelijke belangrijkheid, omdat de concentraties streekgebonden zijn.

1. In de streken waarvoor deze grootschalige bedrijven typisch zijn wordt 35 tot 65% van de oppervlakte cultuurgrond erdoor ingenomen. Dit is het geval voor de meeste gemeenten van de Condroz, de Famenne en, in de Leemstreek, voor Waals-Brabant en Luiks Haspengouw. Elders betreft het afzonderlijke gemeenten.
2. Rond de voorname zones en in de Jurastreek worden percentages van 25 tot 35% bereikt.
3. In de andere subregio's van de Leemstreek en de Ardennen worden 10 tot 25% van de oppervlakte cultuurgrond ingenomen door dergelijke bedrijven. De percentages vallen terug tussen 5 en 15% in het Ardense gedeelte van de Luikse Weidestreek.
4. In de Polders schommelen de waarden sterk: tussen 5 en 35%. De hoeven van 50 tot 100 ha beslaan eveneens uiteenlopende percentages van de oppervlakte cultuurgrond op de enkele plaatsen waar ze in het Vlaamse landsgedeelte nog voorkomen. In de Weidestreek van Tussen-Vesder-en-Maas en in de Hoge Ardennen vindt men er praktisch geen.

Kaarten 112 en 113 geven de verdeling van de hoofdberoepsbedrijven van 100 ha en meer, de hoogste klasse van de grootschalige uitbating.

De grote landbouwbedrijven van meer dan 100 ha zijn zeer weinig talrijk, en komen voor in de centrale Waalse gebieden aan weerszijden van de as van Sambre en Maas.

1. In het lemige Haspengouw van Namen en in de Condroz tellen enkele gemeenten 15 tot 18 grote hoeven van deze klassen. Daarbij sluiten gemeenten aan met 5 tot 15 hoeven.
2. In de andere lemige subregio's en plaatselijk in de Famenne zijn er minder dan 5 bedrijven van deze grootteklasse per gemeente.
3. Uitzonderlijk vindt men er in de Ardennen, de Jurastreek en in enkele Vlaamse gemeenten. Ze ontbreken in 418 Vlaamse en Waalse gemeenten.

De hoeven met 100 ha en meer beslaan 6,1% van de als hoofdberoep bewerkte oppervlakte cultuurgrond. Ze liggen geconcentreerd in enkele Waalse subregio's.

1. Voornamelijk in de Leemstreek vertegenwoordigen deze bedrijven 25 tot 60% van de oppervlakte cultuurgrond, met name in Naams Haspengouw, plaatselijk ook elders in Haspengouw, in Waals Brabant, in het zuidelijk land van Thuin en in de Condroz.
2. Percentages van 15 tot 25% omringen de vorige gemeenten, ontwikkelen zich in de Henegouwse Hauts-Pays, maar komen weinig voor in Luiks Haspengouw.
3. De leemstreken in Centraal Henegouwen, en het Doornikse, alsook de Famenne registreren lagere waarden van 15%.
4. Elders komen hoeven van meer dan 100 ha nog met uiteenlopende percentages onder 10% voor, in de Ardennen en de Jurastreek.

De verwevenheid van de kaarten (97 tot 113) die hoofdberoepsbedrijven per grootteklasse tonen komt duidelijk tot uiting wanneer men deze documenten onderling vergelijkt, met bijzondere aandacht voor de beschrijvende commentaar. Men kan er de onderstaande samenvattende tabel uit afleiden, met de dominanten per streek, en soms per subregio (zie ook kaart 86 met de gemiddelde oppervlakte van de bedrijven per gemeente).

Kaarten 114 en 115 tonen de spreiding van de bijberoepsbedrijven van minder dan 1 ha, de bedrijven zonder landbouwgrond niet inbegrepen.

Deze bedrijven zijn hoofdzakelijk gelokaliseerd in de Vlaamse streken. Daar vindt men trouwens de meeste bijberoepsland- en tuinbouwers. Deze bedrijven zijn er trouwens meer verspreid dan de hoofdberoepsbedrijven van dezelfde grootte (zie kaart 98). Ook in Wallonië zijn de bijberoepsbedrijven overal beter vertegenwoordigd dan de hoofdberoepsbedrijven, maar hun omvang is merkbaar kleiner dan in Vlaanderen.

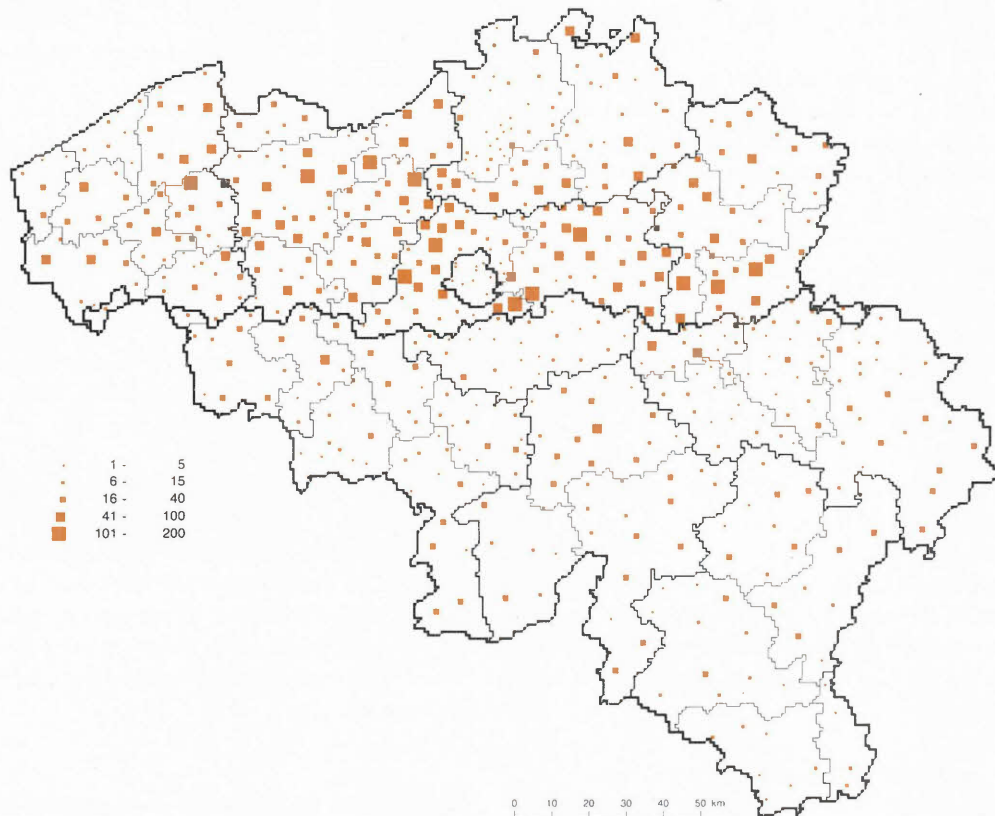
In de Vlaamse gemeenten vindt men doorgaans 15 tot 40 of 40 tot 100 bijberoepsbedrijven; twaalf gemeenten tellen zelfs 100 tot 200 eenheden. Deze bedrijven liggen hoofdzakelijk in de Vlaamse Zandstreek en de Zandleemstreek, ook nog in de Kempen, minder in de Polders. De Waalse gemeenten tellen heel wat minder bijberoepsbedrijven van deze grootteklasse: hun aantal schommelt tussen 15 en 40 eenheden en minder. Enkele uitzonderingen, met aantallen van 40 tot 100 eenheden, vindt men in het oosten van de Leemstreek, in Haspengouw van Hannuit-Tienen en Luik.

Het aandeel van deze bedrijven in de oppervlakte cultuurgrond is het grootst in de Vlaamse gebieden. Het percentage voor geheel België bedraagt 7,3%.

Er zijn meer dan 15% bijberoepsbedrijven van minder dan 1 ha in een aantal gemeenten, vooral gelegen in de groenteteelt-subregio's van de Zandleem- en Zandstreek en in de Centrale Kempen. In hun buurt liggen waarden van 10 tot 15% die men eveneens terugvindt in Oostelijk zandig Vlaanderen.

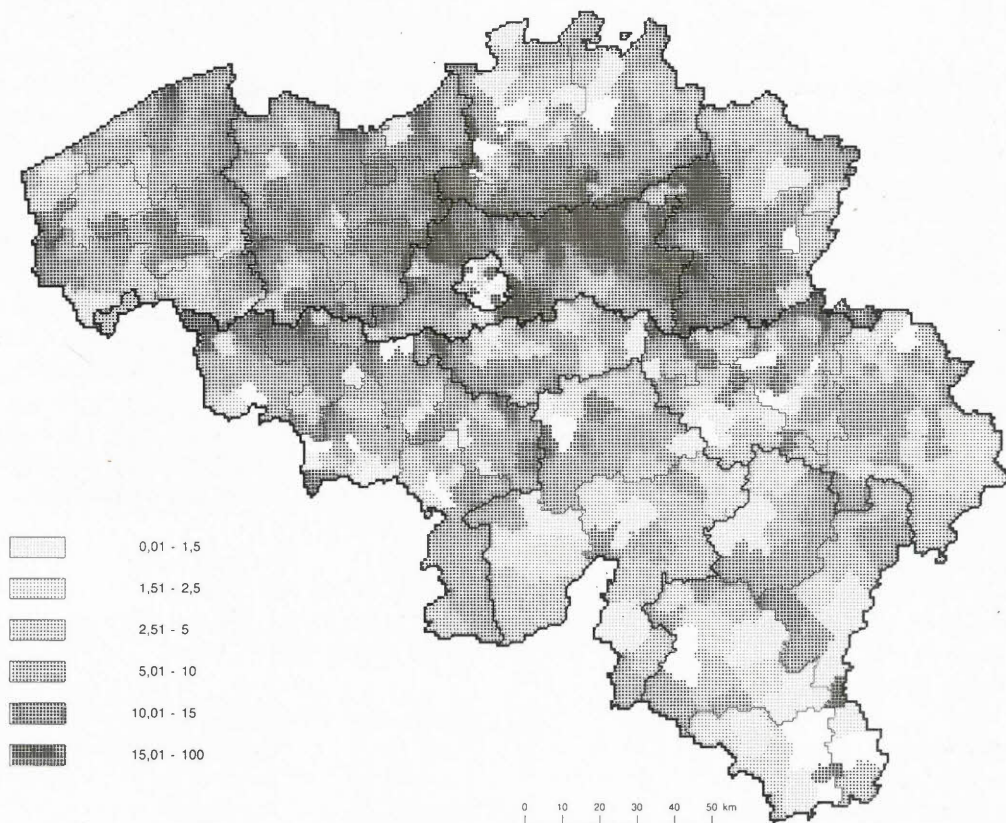
Kaart 114 : BIJBEROEPSBEDRIJVEN (CATEGORIE 3 en 4) MET EEN O.C.G. VAN MINDER DAN 1 HA (BEDRIJVEN ZONDER O.C.G. UITGEZONDERD) (in eenheden)

Rijk : 12 037 eenheden

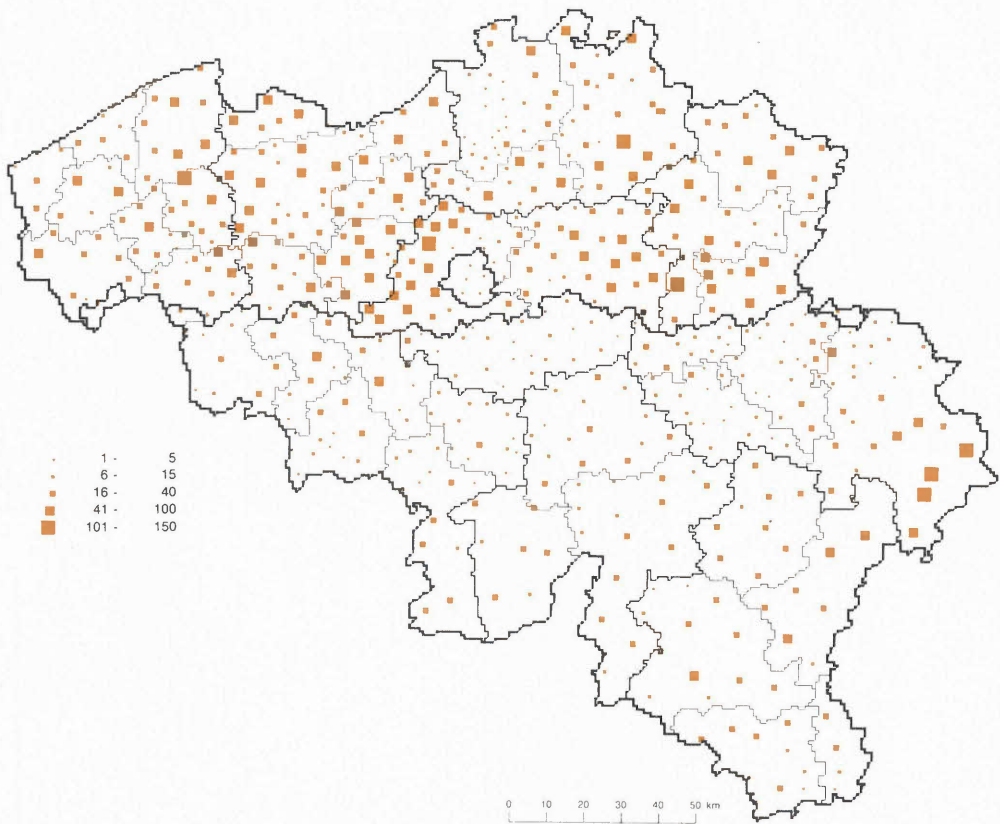

Kaart 115 : AANDEEL VAN DE BIJBEROEPSBEDRIJVEN (CATEGORIE 3 en 4) MET EEN O.C.G. VAN MINDER DAN 1 HA IN DE TOTALE O.C.G. VAN DE BIJBEROEPSBEDRIJVEN (in %)

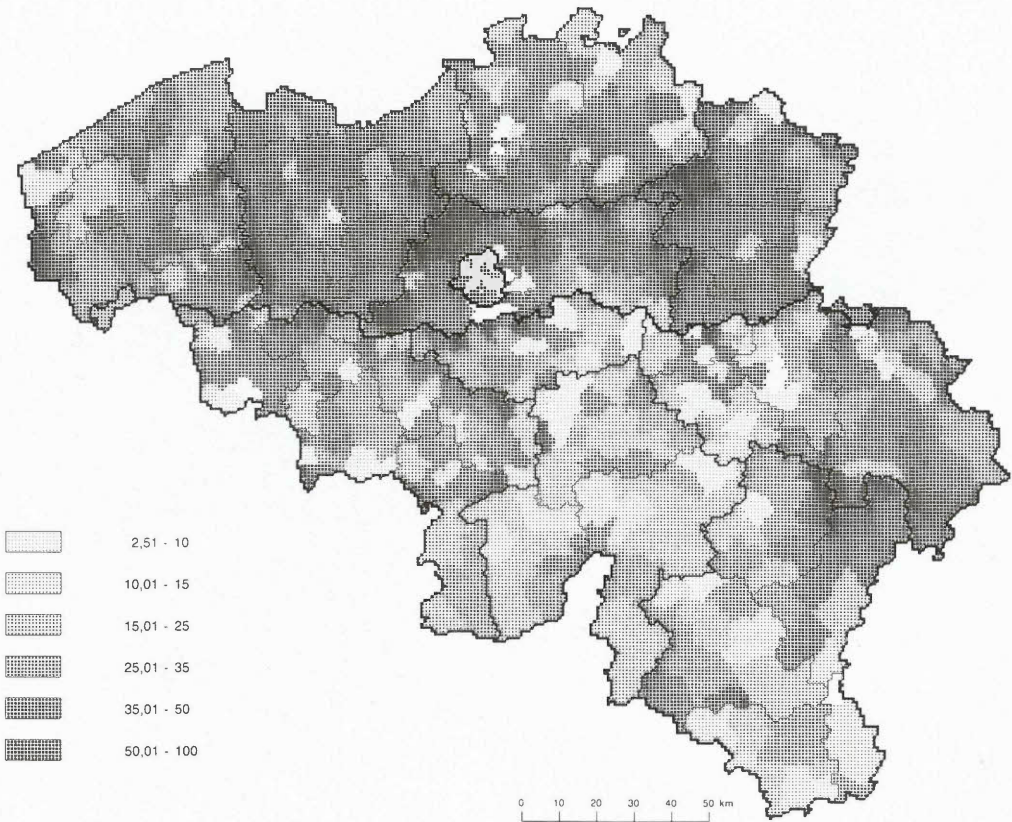
Rijksgemiddelde : 7,34%

Kaart 116 : BIJBEROEPSBEDRIJVEN (CATEGORIE 3 en 4) MET EEN O.C.G. VAN 1 TOT -5 HA (in eenheden)
Rijk : 13 201 eenheden

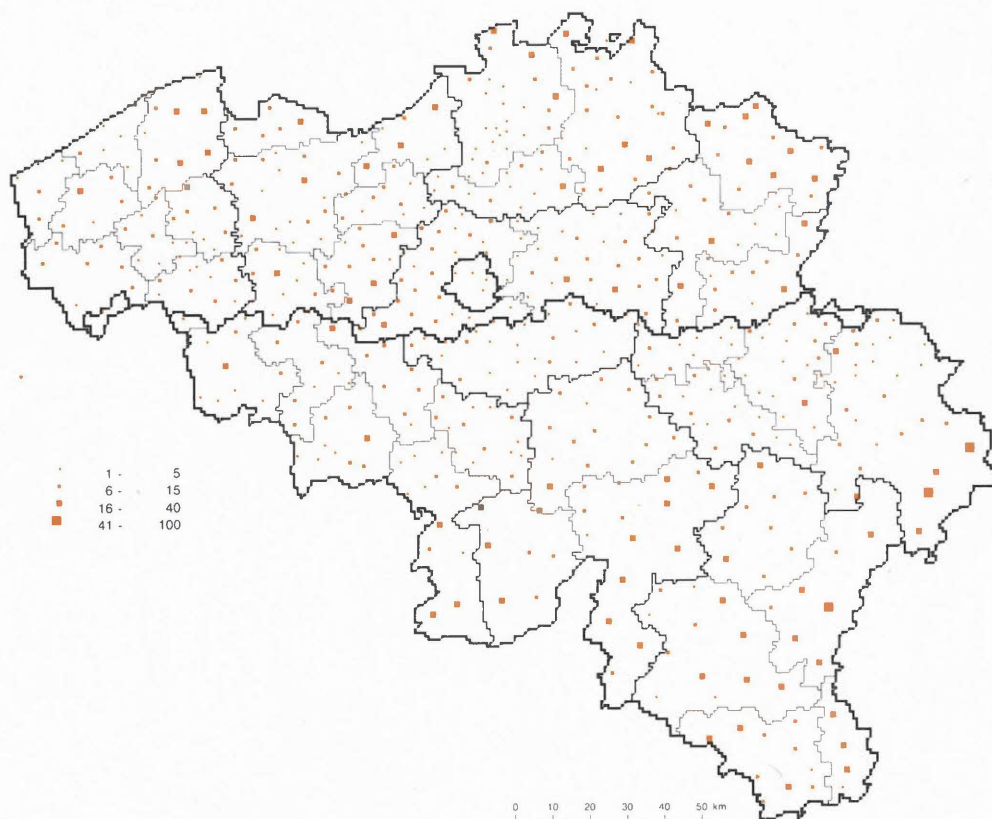

Kaart 117 : AANDEEL VAN DE BIJBEROEPSBEDRIJVEN (CATEGORIE 3 en 4) MET EEN O.C.G. VAN 1 TOT -5 HA IN DE TOTALE O.C.G. VAN DE BIJBEROEPSBEDRIJVEN (in %)
Rijksgemiddelde : 33,40%

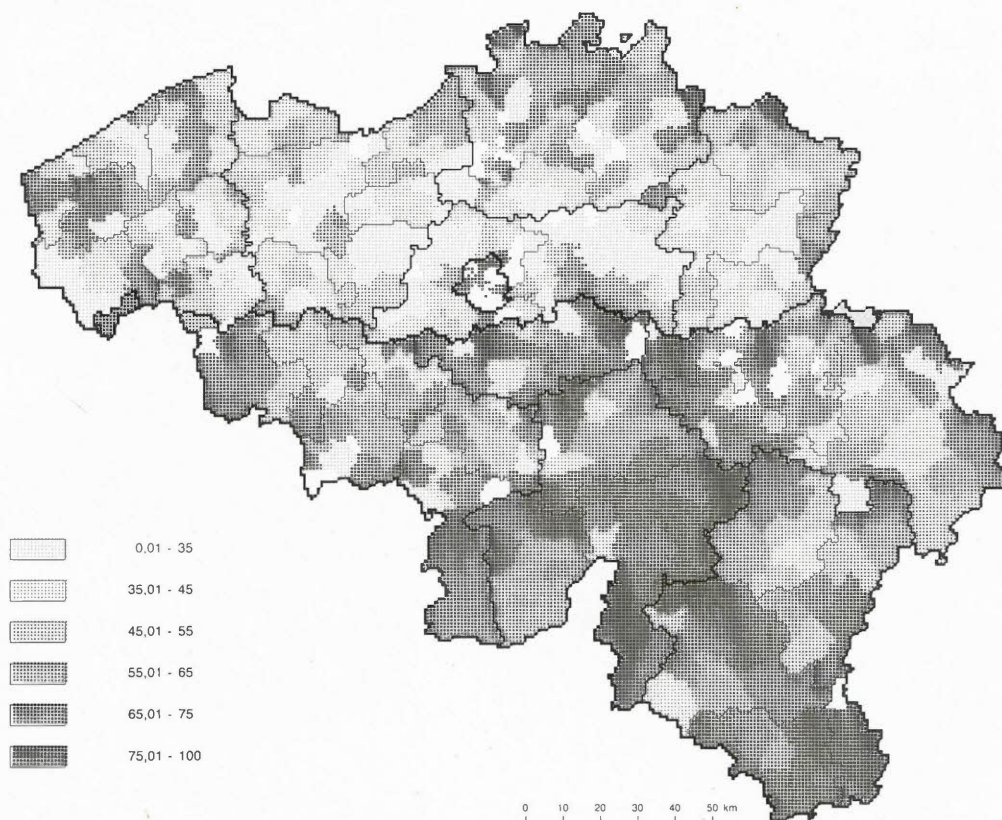
Kaart 118 : BIJBEROEPSBEDRIJVEN (CATEGORIE 3 en 4) MET EEN O.C.G. VAN 5 HA EN MEER (in eenheden)

Rijk : 4 750 eenheden

Kaart 119 : AANDEEL VAN DE BIJBEROEPSBEDRIJVEN (CATEGORIE 3 en 4) MET EEN O.C.G. VAN 5 HA EN MEER IN DE TOTALE O.C.G. VAN DE BIJBEROEPSBEDRIJVEN (in %)

Rijksgemiddelde : 59,26%

Elders in het Vlaamse landsgedeelte dalen de percentages onder 10%, met minima in de streek van de Polders en in de Noorderkempen. In Wallonië schommelen de hoogste waarden gewoonlijk tussen 5 en 15%. Men vindt ze in de subregio's van de Leemstreek. Ten zuiden van de as van Samber en Maas zijn er gemeenten met 5 tot 10% en met minder dan 5%, meer bepaald in de Condroz en de Jurastreek.

Kaarten 116 en 117 geven de verdeling van de bijberoeps-bedrijven van 1 tot minder dan 5 ha.

De hoeven van deze categorie liggen hoofdzakelijk in de Vlaamse streken en, in mindere mate, in de Waalse subregio's ten zuiden van de as van Samber en Maas. Hun verdeling over het Vlaamse landsgedeelte is vergelijkbaar met deze van de hoofdberoepsbedrijven uit dezelfde grootteklasse (zie kaart 100).

In de Vlaamse gemeenten bedraagt hun aantal 15 tot 40, of 40 tot 100; zeven gemeenten tellen zelfs 100 tot 130 dergelijke bedrijven. Ze bevinden zich hoofdzakelijk in de Zandleemstreek - meer bepaald in Vlaanderen en Vlaams Brabant, tussen Gent en Brussel - en zijn ook vertegenwoordigd, maar minder, in de Polders en de noordelijke subregio's van de Kempen. In Wallonië schommelen de waarden tussen 15 en 40 bedrijven per gemeente ten zuiden van de as van Samber en Maas, en eerder tussen 5 tot 15 bedrijven in Tussen-Vesder-en-Maas in de Luikse Weidestreek; ze overschrijden uitzonderlijk 40 en zelfs 100 eenheden in de Hoge Ardennen. In de Iemige subregio's bedragen de waarden ongeveer 5 tot 15; plaatselijk ook tot 40 en meer hoeven, m.n. in Centraal Henegouwen en in het Doornikse.

De beschouwde bedrijven nemen 33,4% in van de als bijberoep bewerkte oppervlakte cultuurgrond.

Bij de Vlaamse gemeenten onderscheidt men vooral waarden van 35 tot 50% van de oppervlakte cultuurgrond. De Waalse gemeenten vertonen eerder percentages van 25 tot 50% in het westen van de Leemstreek - in Centraal Henegouwen en het Doornikse -, in de Luikse Weidestreek en de Hoge Ardennen; elders wordt gewoonlijk geen 25% bereikt.

Kaarten 118 en 119 tonen de verdeling van de bijberoeps-bedrijven van 5 ha en meer.

Bijberoepsbedrijven van deze omvang zijn over het algemeen zeldzaam in België; wel zijn ze iets beter vertegenwoordigd in de Waalse subregio's ten zuiden van de as van Samber en Maas.

Hun aantal is verdeeld over de categorieën 5 tot 15 en 15 tot 40 bedrijven per gemeente in de Condroz, de Famenne, de Ardennen, de Jurastreek en de Hoge Ardennen (met twee maxima van meer dan 40 hoeven van dit type); hierbij moeten de Kempische gemeenten worden gevoegd. Elders in Wallonië en in Vlaanderen is het aantal van deze bedrijven 5 tot 15 en minder dan 5 per gemeente.

Het percentage van de als bijberoep bewerkte landbouwgrond dat door dergelijke bedrijven wordt ingenomen bedraagt voor

het hele land gemiddeld 69,3%; het zwaartepunt ligt hierbij duidelijk in Wallonië.

Dit keer worden de maxima bereikt in het merendeel van de Waalse gemeenten, en dit zowel wat de oppervlakte als wat het aantal betreft. Deze maxima liggen boven 55% van de als bijberoep bewerkte oppervlakte cultuurgrond, behalve in een aantal gemeenten in Centraal Henegouwen - in de Leemstreek -, in de Ardennen, de Luikse Weidestreek en de Hoge Ardennen. Waarden van meer dan 55% vindt men eveneens in een aantal Poldergemeenten en in de Kempen, meer bepaald in de noordelijke subregio's Hoogstraten en Bree; elders in het Vlaamse landsgedeelte liggen de percentages over het algemeen lager dan 45 en 35%.

Wanneer men de kaarten met de bijberoepsbedrijven onderling vergelijkt stelt men vast dat ook hier dezelfde factoren meespelen als bij de hoofdberoepsbedrijven van dezelfde grootte. De als bijberoep geëxploiteerde hoeven van minder dan 5 ha passen duidelijk in het raam van de Vlaamse landbouwstructuren en produktiemethodes, met name de veralgemening van de kleinschalige, intensieve landbouwondernemingen zoals tuinbouwbedrijven en niet aan grond gebonden varkens- en pluimveebedrijven (zie kaarten 38 tot 53 en kaarten 72, 73, 81 en 83). De grotere part-timebedrijven beantwoorden eerder aan de Waalse produktievoorwaarden, waarbij de grond de hoofdfactor is, en de produktiemethodes minder intensief zijn.

6.5. WIJZE VAN UITBATING, GRONDVERSNIPPERING EN TOEGANKELIJKHEID

Kaart 120 geeft de verdeling, per gemeente, van de als hoofdberoep in pacht geëxploiteerde oppervlakte cultuurgrond.

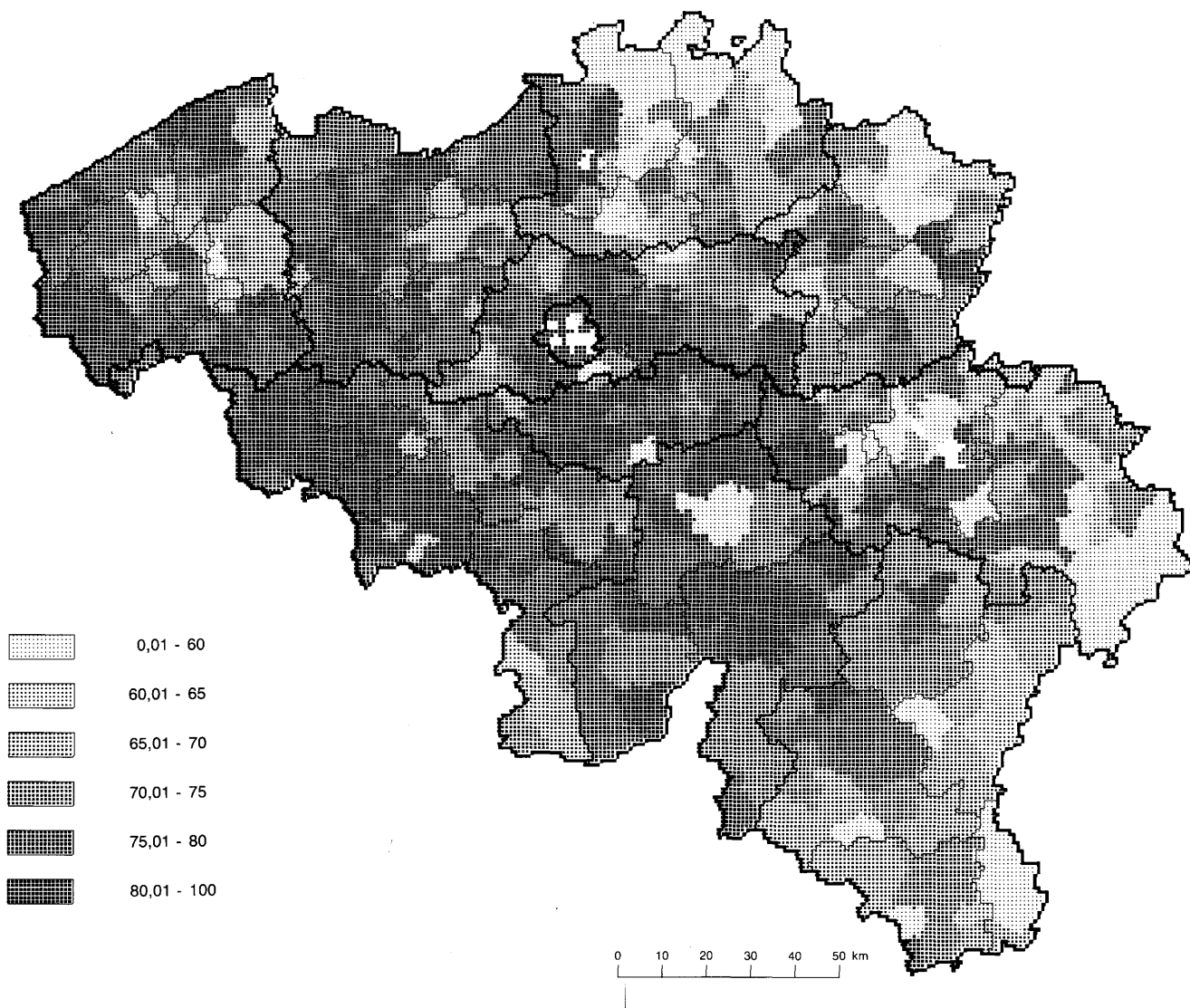
Het overgrote deel van de landbouwgronden wordt in pacht uitgebaat. Op een totaal van 1 334 547 ha landbouwland zijn 991 926 ha of 74,3% pachtgronden (1 171 170 ha of 67,8% in 1950, 1 048 961 ha of 73,3% in 1970, 933 430 ha of 71,8% in 1984).

De exploitatie door pachters is proportioneel zo belangrijk omdat in de meeste regio's van het Rijk zoveel landbouwgrond eigendom is van niet-landbouwers. Deze toestand is historisch gegroeid uit het grootgrondbezit van kerk, adel en burgerij in de vruchtbare streken en in de gebieden in de invloedssfeer van rijke steden zoals Brugge en Gent. Sinds de 19de eeuw werden heel wat gronden door stedelingen overgenomen, en de exploitatie door pachters nam nog uitbreiding wanneer de eigenaars van kleine, marginaal geworden bedrijven, verkozen naar de stad te trekken en hun goed te verpachten. Dit gebeurde vooral in de arme gebieden met kleine boerderijen die voorheen door hun eigenaars werden uitgebaat, meer bepaald in de Kempen en de Ardennen. Deze trend gaat nu nog langzaam verder, en wordt aangemoedigd door de blokkering van de pachtprizen die momenteel ongeveer 1% van de verkoopwaarde van de grond bedragen. Het is duidelijk dat bij de uitbreidingen van landbouwbedrijven, zoals ze thans trouwens gestadig plaatshebben, het interessanter is te pachten dan te kopen.

1. In streken met een zeer grote proportie pachtgronden overschrijden de percentages 80%. Dit is het geval voor talrijke gemeenten in de Leemstreek, de Condroz, de Polders, Westelijk zandlemig Vlaanderen - behalve de subregio Roeselare - en rond Brussel. Elders is dit uitzonderlijk.
2. Waarden van 70 tot 80% gaan gepaard met de vorige in dezelfde streken en even erbuiten in de Famenne; ze kenschetsen bovendien zandig Vlaanderen en de meeste subregio's van de Zandleemstreek.
3. Binnen de bovengenoemde streken dalen de percentages nochtans onder 70% in de zandige deel van de Verbeterde Kempen en in de zandlemige subregio Roeselare, het Hageland en Vochtig Haspengouw.
4. In de streken met in verhouding weinig pachtgronden liggen de percentages gewoonlijk lager dan 70 en 60%. Het betreft gebieden waar de grond vroeger door de eigenaars zelf werd geëxploiteerd en die de evolutie hebben gekend die we hierboven schetsten: de Kempen en de Ardennen, en, daarbij aansluitend, de Hoge Ardennen, het Ardense deel van de Luikse Weidestreek, en de Jurastreek.

Kaart 120 : AANDEEL VAN DE PACHTGRONDEN IN HET TOTAAL VAN DE O.C.G. VAN DE HOOFDBEROEPSBEDRIJVEN (CATEGORIE 1,2 en 5) (in %)

Rijksgemiddelde : 74,33%

Ook Tussen-Vesder-en-Maas, in de Luikse Weidestreek, hoort nu bij deze groep. De minimale waarden, minder dan 60%, dalen tot 8% in de noordkempische regio's van Hoogstraten en Bree, de Hoge Ardennen, en het Land van Aarlen in de Jurastreek.

Uit de studie van deze kaart kan men besluiten dat de exploitatie door pachters heel wat lager ligt in de streken met beperkte natuurlijke mogelijkheden waar, zoals gezegd, de boeren in het verleden hun gronden konden behouden. Daarbij speelt de etnische factor een zekere rol, vermits de laagste percentages pachtgronden opgetekend worden in de duitstalige gemeenten en in de gemeenten in het Land van Aarlen, waar Luxemburgs gesproken wordt. Anderzijds bestaat er een duidelijk verband tussen het grote belang van de pacht in een bepaalde streek en de aanwezigheid van grote bedrijven. Voorbeelden hiervan zijn de Leemstreek en de Condroz. Het tegenovergestelde is echter niet waar: kleine bedrijven gaan niet altijd samen met weinig pacht, zoals men kan zien in Vlaanderen. (zie ook de uiteenzetting over de biofysische mogelijkheden van de landbouw- en landbouwgeografische streken en de kaarten 86 en 97 tot 119 met de grootteklassen van de bedrijven).

Kaart 121 geeft de verdeling per gemeente van het deel van de hoofdberoepsbedrijven die in verschillende grondstukken zijn verdeeld.

Vooraf dient gepreciseerd te worden dat hier als grondstuk wordt beschouwd "elk afgezonderd perceel of terrein dat, ook al is het voor verschillende teelten bestemd, volledig omringd is door gronden die niet tot het bedrijf behoren". "Elke grond die wordt doorsneden door een spoorweglijn, een kanaal, een rivier, een baan of een openbare weg moet beschouwd worden als bestaande uit twee of meer grondstukken" (land- en tuinbouwelling van 15 mei 1979).

In België telt de overgrote meerderheid van de boerderijen verschillende grondstukken: 66 662 op 81 658, of 81,6% (187 714 of 88,3% in 1950 en 97 073 of 82,7% in 1970).

Om dit te begrijpen moet men terugkeren naar het verleden van de streken: in streken met geconcentreerde bewoning - zij bevinden zich vooral in Wallonië - zijn de bedrijfsgronden opgedeeld terwijl streken met verspreide bewoning - die zich hoofdzakelijk in Vlaanderen bevinden - worden gekenmerkt door een aaneengesloten bedrijfsoppervlakte rond de hoeve, die dikwijls oorspronkelijk slechts uit één perceel bestond. Bij recente uitbreiding van de boerderijen werden aan de oude grondstukken nieuwe toegevoegd, die echter niet steeds ruimtelijk gegroepeerd werden. Hierdoor werd de aanvankelijke tegenstelling tussen de twee groepen kleiner. Ruilverkaveling zorgt voor de nodige hergroeperingen; waar zij plaatsvindt, beïnvloedt zij de richting van de spontane evolutie.

De versnipperde bedrijven vindt men vooral in Wallonië. In het Vlaamse landsgedeelte zijn ze echter ook niet zeldzaam.

1. Een maximum aan versnipperde bedrijven, meer dan 85%, vindt men in het geheel van de Waalse streken. Tussen-Vesder-en-Maas, met zijn verspreide bewoning (behalve de Maasterrassen nabij Wezet, waarvan de landbouwstructuren dezelfde zijn als die van Lemighaspengouw), evenals de gemeenten van de stadsgewesten in de as van Samber en Maas maken hierop een uitzondering. De voor Wallonië typische kenmerken zijn ook van toepassing op de meeste entiteiten van de Zandleemstreek - uitgezonderd de Vlaamse subregio Roeselare -, Oostelijk zandig Vlaanderen en de Kempische subregio Bree.
2. De versnipperde bedrijven overheersen nog sterk, van 65 tot 85%, in een geheel dat gevormd wordt door de Polders, Westelijk (en plaatselijk Oostelijk) zandig Vlaanderen evenals de zandlemige deel Roeselare; hierbij komt ook de Kempen, voornamelijk de Antwerpse. Men vindt deze waarden ook in de stadsgewesten van de Borinage, het Centrum, Charleroi, Namen en Hoei en in het oosten van Tussen-Vesder-en-Maas.
3. De versnipperde boerderijen zijn nauwelijks in de meerderheid of duidelijk in de minderheid, lager dan 55%, in de stads- en tuinbouwgewesten van Gent, Antwerpen en Mechelen, van Brussel en Luik, in de tuinbouwzone Tielt-Roeselare en in het hart van Tussen-Vesder-en-Maas.

Naast de fundamentele invloed van de gewestelijke landbouwstructuren, moet men toch ook de invloed zien van de tuinbouwbedrijven in de stadsgewesten en vooral dan in Mechelen en Roeselare-Tielt.

Kaart 122 geeft de verdeling per gemeente van het gemiddeld aantal grondstukken per bedrijf.

Het totaal aantal grondstukken bedraagt 577 857, of 7,08 eenheden per boerderij in 1979 (786 601 of gemiddeld 6,7 in 1970, 1 589 670 of gemiddeld 6,3 in 1950). Het kan paradoxaal lijken dat een belangrijke vermindering van het totaal aantal grondstukken een lichte maar regelmatige vooruitgang van het aantal grondstukken per boerderij als gevolg heeft. Men mag echter niet vergeten dat bedrijven die uitbreiden, grondstukken van verdwenen bedrijven overnemen en dat ze deze niet altijd weten te hergroeperen, hoewel de trend naar hergroepering algemeen is en de ruilverkaveling hier doelmatig toe bijdraagt.

Uit het commentaar bij kaart 121 weten we dat, bij gelijke omvang, bedrijven in streken met gegroepeerde bewoning meer grondstukken per bedrijf tellen dan in streken met verspreid bewoning, waar ze in het beste geval uit slechts één stuk grond kunnen bestaan.

De ergste versnippering vindt men dus logischerwijze meestal in Wallonië; de situatie in de Vlaamse streken is beter.

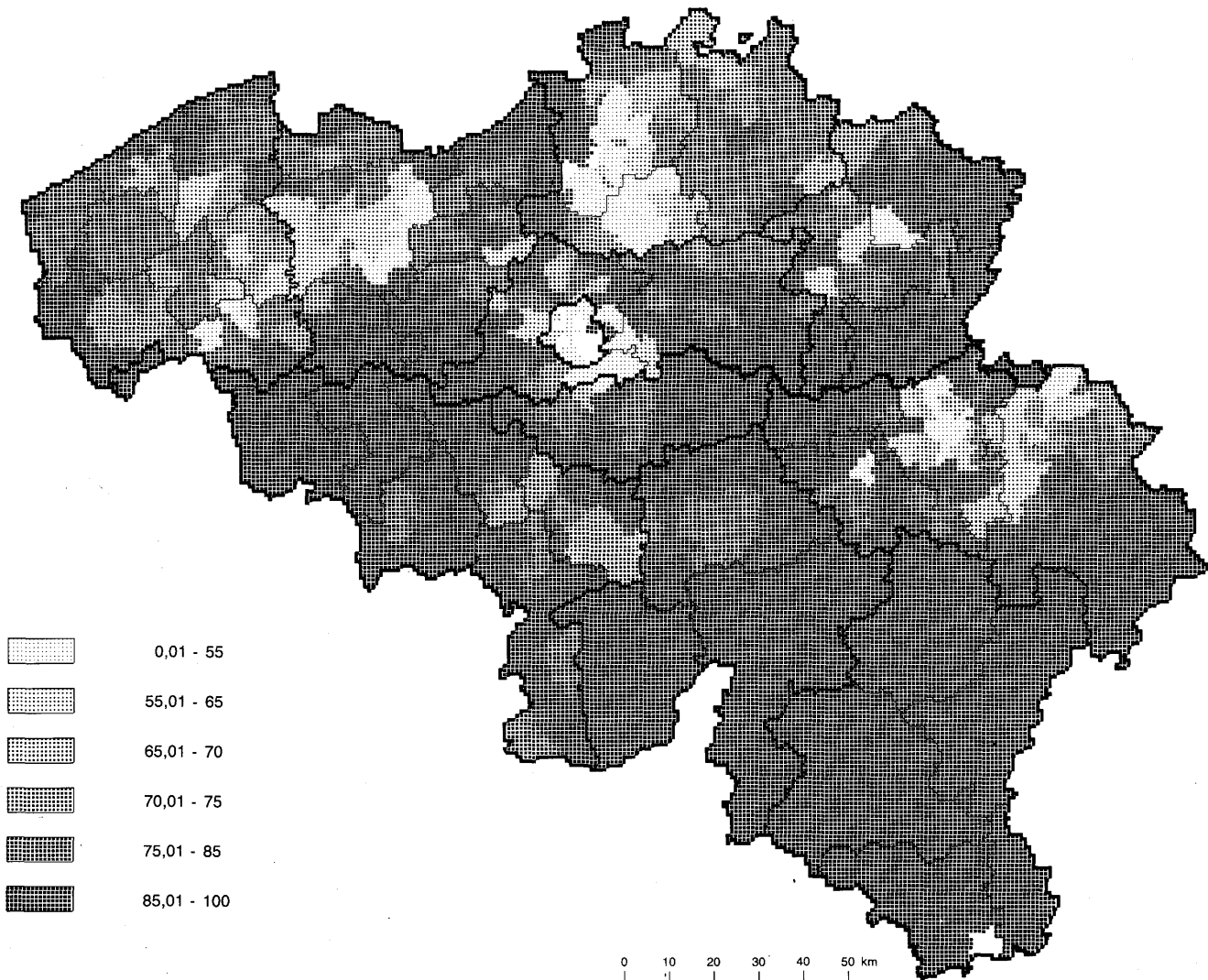
1. De meest versnipperde bedrijven tellen 11 tot 22 grondstukken per bedrijf. Men vindt ze in twee vooral Waalse blokken, het ene in de Ardennen en de Jurastreek, het andere in het oosten van de Zandleem- en Leemstreek in Haspengouw van Hannuit-Tienen en aan beide kanten van de grens tussen Vochtig Haspengouw en Luiks Haspengouw. Elders zijn er enkele verspreide gemeenten, namelijk in de Famenne, in Lemig Henegouwen en in het zandlemige Maasland.
2. Een gematigde versnippering, maar boven het gemiddelde, tussen 7 en 11 grondstukken per bedrijf, vindt men rond de vorige zones. Zij strekt zich bovendien uit in de Famenne, in het Ardense deel van de Luikse Weidestreek en in de Hoge Ardennen. De meeste lemige substreken, met name

heel Henegouwen, worden er ook door gekenmerkt. Naar het noorden toe moeten we er de oostelijke subregio's van zandlemig- en zandig Vlaanderen aan toevoegen, alsook een deel van Westelijk Vlaams Brabant en het Maasland: deze streken kennen in Vlaanderen de ergste versnippering.

3. De meest gunstige versnippering, lager dan het gemiddelde, van 1 tot 7 stukken, vormt drie grote gehelen, waarvan de twee voornaamste overeenstemmen met drie vierde van het Vlaamse landsgedeelte, te weten enerzijds alle geografische subregio's ten westen van de Schelde - de Polders en Westelijk zandig en zandlemig Vlaanderen - en anderzijds de Kempische groep, met inbegrip van de verbeterde Kempen.

Kaart 121 : AANDEEL VAN DE HOOFDBEROEPSBEDRIJVEN DIE UIT MEERDERE GRONDSTUKKEN BESTAAN IN HET TOTAAL AANTAL HOOFDBEROEPSBEDRIJVEN (CATEGORIE 1,2 en 5) (in %)

Rijksgemiddelde : 81,64%

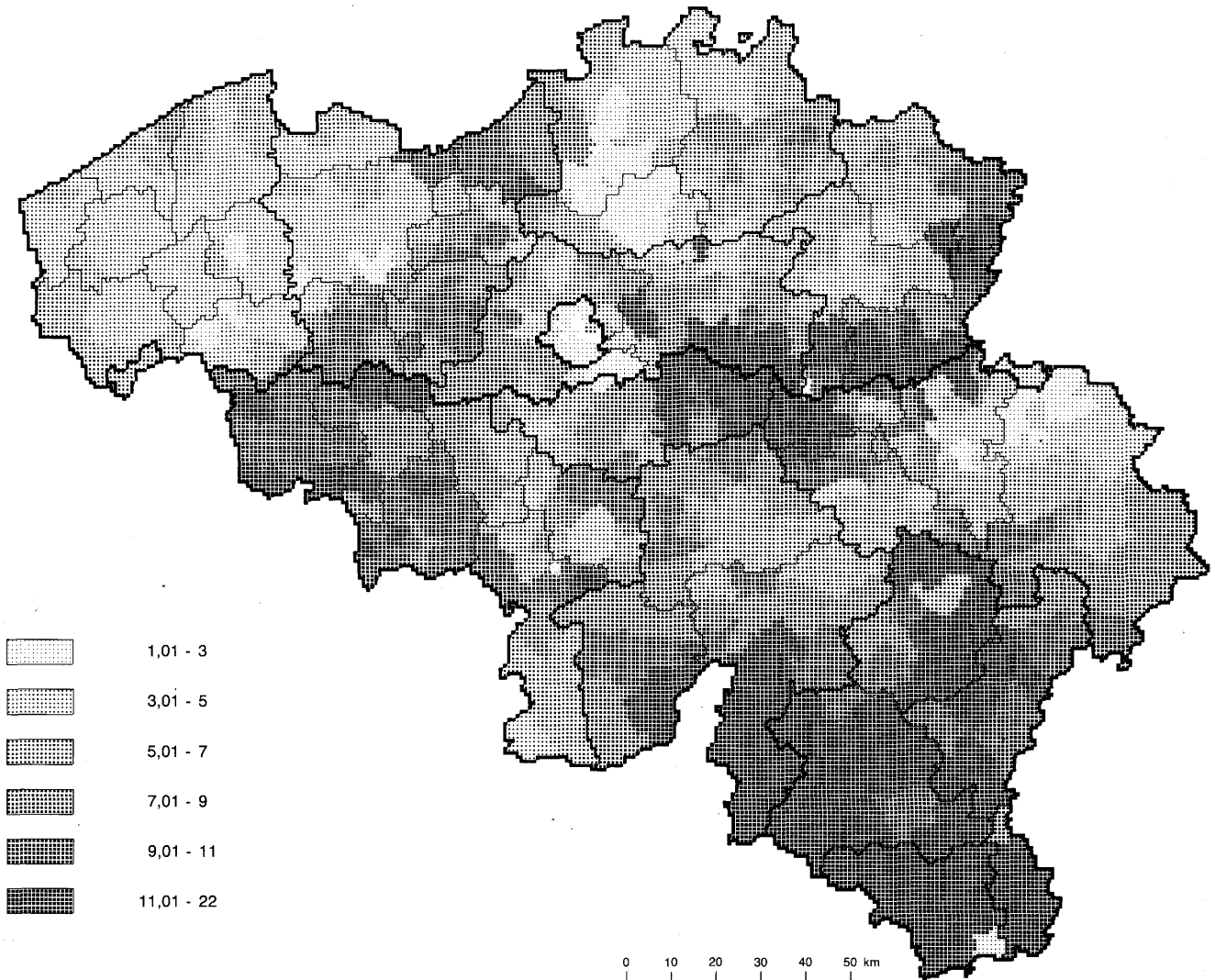
Een minder belangrijk en minder duidelijk Waals geheel omvat de Condroz, Tussen-Vesder-en-Maas in de Luikse Weidestreek en het westen van de Henegouwse laars, nabij de Weidestreek van de Fagne. De minima, lager dan 3 grondstukken, zijn kenmerkend voor de stads- en tuinbouwgewesten van Brussel, Mechelen en Charleroi.

Voor een beter begrip van deze kaart kan men ze vergelijken met kaart 121 (belang van de in grondstukken verdeelde boerderijen) en met kaart 86 (gemiddelde oppervlakte van de bedrijven).

Uit de geografische literatuur over het verband tussen bewoning en de perceelstructuur blijkt dat de verklaring te vinden is in de vroegere ontginnings- en exploitatiewijzen van de grond, hetzij gemeenschappelijk (in een dorp geconcentreerde boerderijen en gemeenschappelijk bewerkte velden met verspreide grondstukken om voor ieder gelijke kansen te scheppen), hetzij individueel (geïsoleerde boerderijen en bedrijven in één geheel rond gebouwen) (zie Ch. CHRISTIANS, 1971). De landelijke bewoning blijkt dus een goede, zij het onvoldoende, indicator van de intensiteit van de verboddeling - het aantal grondstukken - maar ook van de intensiteit van de verspreiding van de grondstukken.

Kaart 122 : GEMIDDELD AANTAL GRONDSTUKKEN PER HOOFDBEROEPSBEDRIJF (CATEGORIE 1,2 en 5) (in eenheden)

Rijksgegevens : 7,08 eenheden

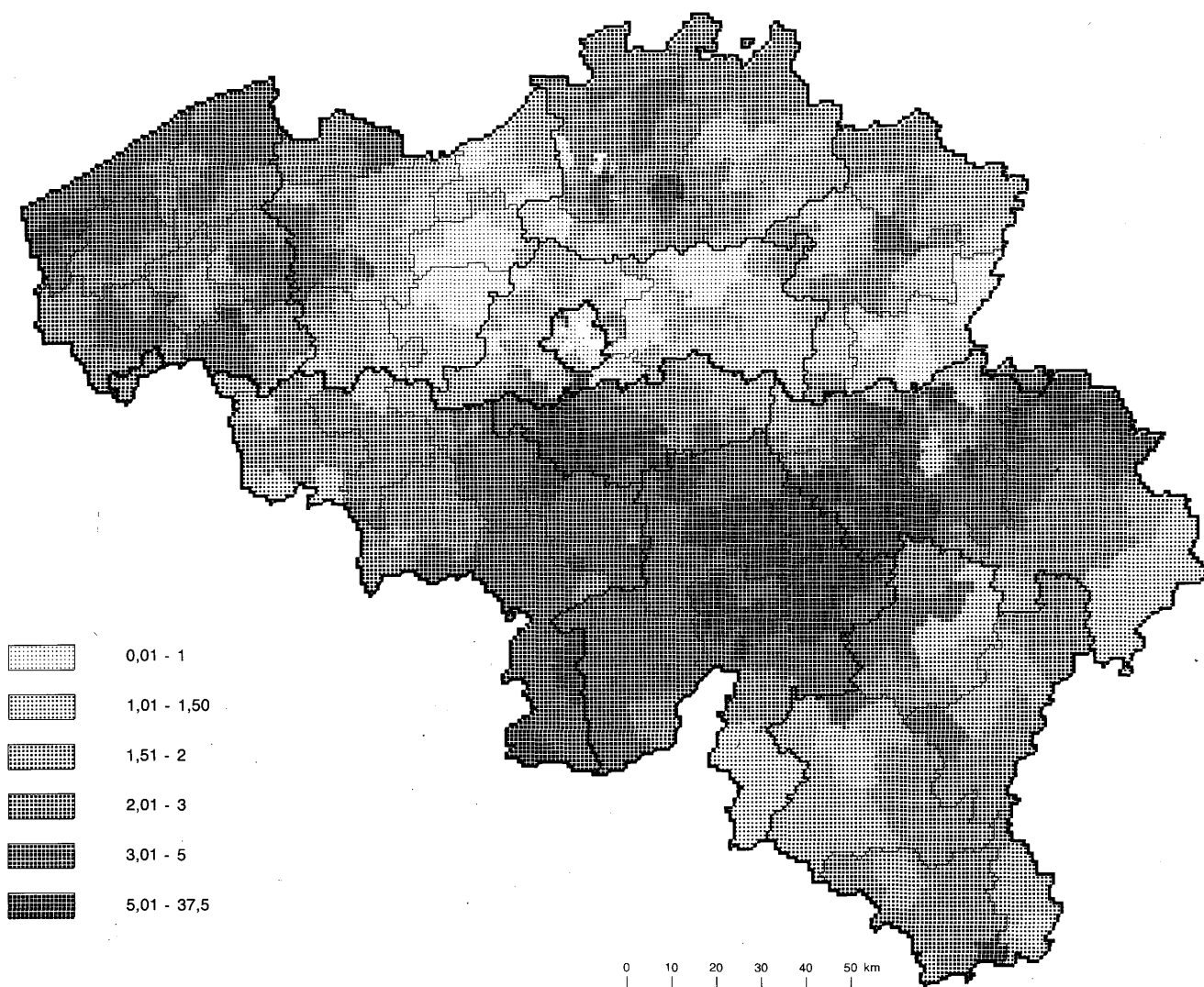
De fundamentele grens tussen de geconcentreerde bewoning in het zuiden en de verspreide bewoning in het noorden loopt bij benadering door de steden Doornik, Nijvel, Brussel, Leuven, Sint-Truiden, Maastricht en langs de Maasvallei. Ten zuiden van deze lijn behoren evenwel de weidestrecken van Tussen-Vesder-en-Maas en de Fagne alsook de Hoge Ardennen tot de streken met verspreide bewoning. In elk geval zijn er overal in België dorpen.

De minst gunstige kavelsituatie treffen we aan in de streken waar de geagglomereerde bewoning het sterkst gegroepeerd of zelfs geconcentreerd is (Ardennen, Jurastreek, Lemig en zandlemig Haspengouw, Maasland). De gunstigste situaties stemmen goed overeen met de streken met de sterkst

verspreide bewoning (absolute verspreiding in de Polders of de streek van Tussen-Vesder-en-Maas, overheersende verspreiding met dorpen in westelijk Vlaanderen, gemiddelde verspreiding met open dorpen in de Kempen). Hierbij dienen nog die streken met geconcentreerde bewoning te worden gevoegd, waar de versnippering van geïsoleerde, tussen de dorpen gelegen, boerderijen een grote invloed heeft (de Waalse "censes" in de Condroz of de weide-hoeven tussen de "nevel"-dorpen in de weidestreek van de Fagne). Tussensituaties komen meestal voor bij vermenging van types, zoals in open, streek- en straatdorpen, die gepaard gaan met verspreide bewoning (Oost-Vlaanderen, Henegouwen), of zoals in dorpen van verschillende types die afwisselen met verspreide bewoning in de weidestrecken (Ardense Weidestreek en Hoge Ardennen).

Kaart 123 : GEMIDDELDE OPPERVLAKTE VAN DE GRONDSTUKKEN VAN DE HOOFDBEROEPSBEDRIJVEN (CATEGORIE 1,2 en 5) (In ha)

Rijksgemiddelde : 2,31 ha

Kaart 123 geeft per gemeente de gemiddelde oppervlakte van de grondstukken van de hoofdberoepsbedrijven weer.

Deze gemiddelde oppervlakte bedraagt 2,31 ha voor heel het Rijk (1,1 ha in 1950, 1,8 ha in 1970). De duidelijke vergroting van de grondstukken toont aan dat de structuur van onze boerderijen voortdurend verbetert. Dit gaat gepaard met spontane hergroeperingstendensen en op bepaalde plaatsen met actieve ruilverkaveling.

De grootte van de grondstukken is regionaal zeer gediversificeerd, en de verdeling ervan is niet dezelfde als die van het gemiddeld aantal grondstukken per bedrijf (kaart 122). De grootste grondstukken vindt men in de Waalse streken maar het verband met de gemiddelde oppervlakte van de bedrijven (kaart 86) is verre van regelmatig.

1. Geringe versnippering overheerst in een groot gebied in het midden van Wallonië. Zeer grote grondstukken van meer dan 5 ha zijn typisch voor de centrale Condroz en voor gemeenten in de weidestreek van Tussen-Vesder-en-Maas en Waals Brabant, uitzonderlijk ook in Naams en Luiks Haspengouw. Hierbij moet men de grote grondstukken, van 3 tot 5 ha, voegen, die in de opgesomde subregio's, evenals in de subregio's van Tussen-Samber-en-Maas, in de Famenne en in een deel van de Henegouwse Hauts-Pays compacte zones vormen. In Vlaanderen vindt men grote grondstukken in de Polders en in sommige delen van Vlaanderen en de Kempen.
2. Streken met gemiddelde grondstukken, van 2 tot 3 ha, treffen we zowel in Vlaanderen als in Wallonië aan. Zij omvatten zowat heel de groep zandige en zandlemige gemeenten van westelijk Vlaanderen, de Kempen, vooral de Antwerpse, en lemig Henegouwen. Ten zuiden van de as van Samber en Maas vindt men ze in het grootste deel van de Luikse Weidestreek en de Gaume, in het westen van de Jurastreek.
3. Kleine grondstukken, van 1 tot 2 ha, treft men vooral aan in het midden van het Vlaamse landsgedeelte, te weten in de zandige en zandlemige gemeenten van oostelijk Vlaanderen, de andere zandlemige subregio's, meer naar het oosten en de Kempen, vooral de Limburgse. Dit is ook het geval voor uitzonderlijke lemige gebieden als Haspengouw van Hannuit-Tienen. Men vindt ze eveneens in de Boszoom van de Ardennen, in de Hoge Ardennen en in het Land van Aarlen, in de Jurastreek.
4. Heel kleine grondstukken, van minder dan 1 ha, treffen we aan in duidelijk begrensde gebieden in Vlaanderen, met name in de tuinbouwzone.

Wanneer we het aantal grondstukken per bedrijf en de gemiddelde oppervlakte van de grondstukken vergelijken, stellen we meteen vast in welke streken de boerderijen een gering aantal grote grondstukken hebben en de toestand

bijgevolg gunstig is: in de Condroz, de Polders, Tussen-Vesder-en-Maas en de weidestreek in Tussen-Samber-en-Maas. Het omgekeerde uiterste doet zich voor in de Ardennen en de Jurastreek, evenals in Haspengouw en het Maasland.

Kaart 124 geeft de verdeling per gemeente van het aandeel grondstukken van hoofdberoepsbedrijven die geen toegang hebben tot de openbare weg.

Dit aandeel van ingesloten grondstukken is gering: 3,6%. In de meeste gemeenten van het land ligt het lager dan 2,5%.

1. Hoge percentages ingesloten grondstukken, meer dan 10 en 15%, treft men vooral aan in de stadszones en in de andere gemeenten met veel aaneengesloten bedrijven, met name de tuinbouwzone van de Verbeterde Kempen, rond Sint-Katelijne-Waver, de zone van Tielt-Roeselare en Tussen-Vesder-en-Maas.
2. Waarden van 5 tot 10% ingesloten grondstukken zijn kenmerkend voor sommige gemeenten in de Antwerpse Kempen, vooral het Kempische tuinbouwcentrum Hoogstraten, in een groot deel van Westelijk zandig en zandlemig Vlaanderen en de rest van Tussen-Vesder-en-Maas.

Een vergelijking dringt zich op met kaart 121, die het aandeel van versnipperde hoofdberoepsbedrijven weergeeft, met kaart 122 die het gemiddeld aantal grondstukken per hoofdberoepsbedrijf weergeeft en met de hiernavolgende kaart 125.

Kaart 125 geeft de verdeling per gemeente van het aandeel bedrijfsgebouwen van hoofdberoepsboerderijen die geen toegang hebben tot een verharde openbare weg.

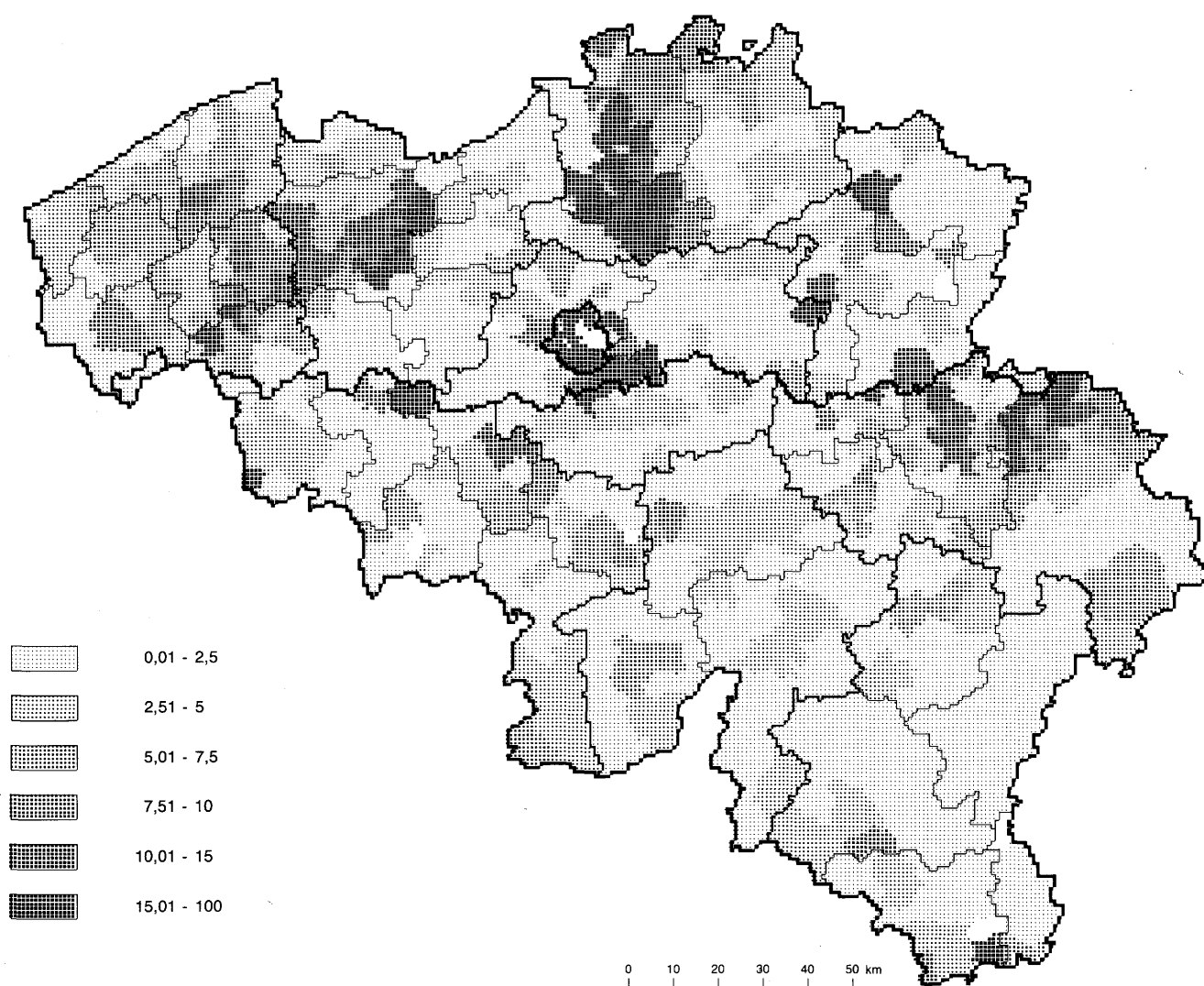
Dit aandeel is groter dan dat van de ingesloten grondstukken: 11,7%. Maar de meeste gemeenten blijven onder dit gemiddelde.

Hoge percentages vindt men in de zones die worden beschreven op kaart 124, waarbij deze op een onregelmatige wijze worden uitgebreid. Waarden van 15% boerderijen zonder openbare toegang treft men aan in westelijk Vlaanderen, de Polders inbegrepen, in gemeenten van de (vooral Antwerpse) Kempen en van de aangrenzende tuinbouwzone van de Verbeterde Kempen, in de stads- en tuinbouwzone van Brussel en in entiteiten van de as van Samber en Maas, ten slotte in Tussen-Vesder-en-Maas en bij uitzondering ook elders.

Men kan een boeiende vergelijking maken met kaart 124 die het aandeel ingesloten grondstukken weergeeft, met kaart 121 die het aandeel versnipperde bedrijven weergeeft en met kaart 122 die het gemiddeld aantal grondstukken per bedrijf weergeeft. De belangrijkste verklaring houdt verband met het feit dat hoeven met aaneengesloten of nagenoeg aaneengesloten gronden zich midden dit aaneengesloten geheel bevinden, ver van de openbare weg.

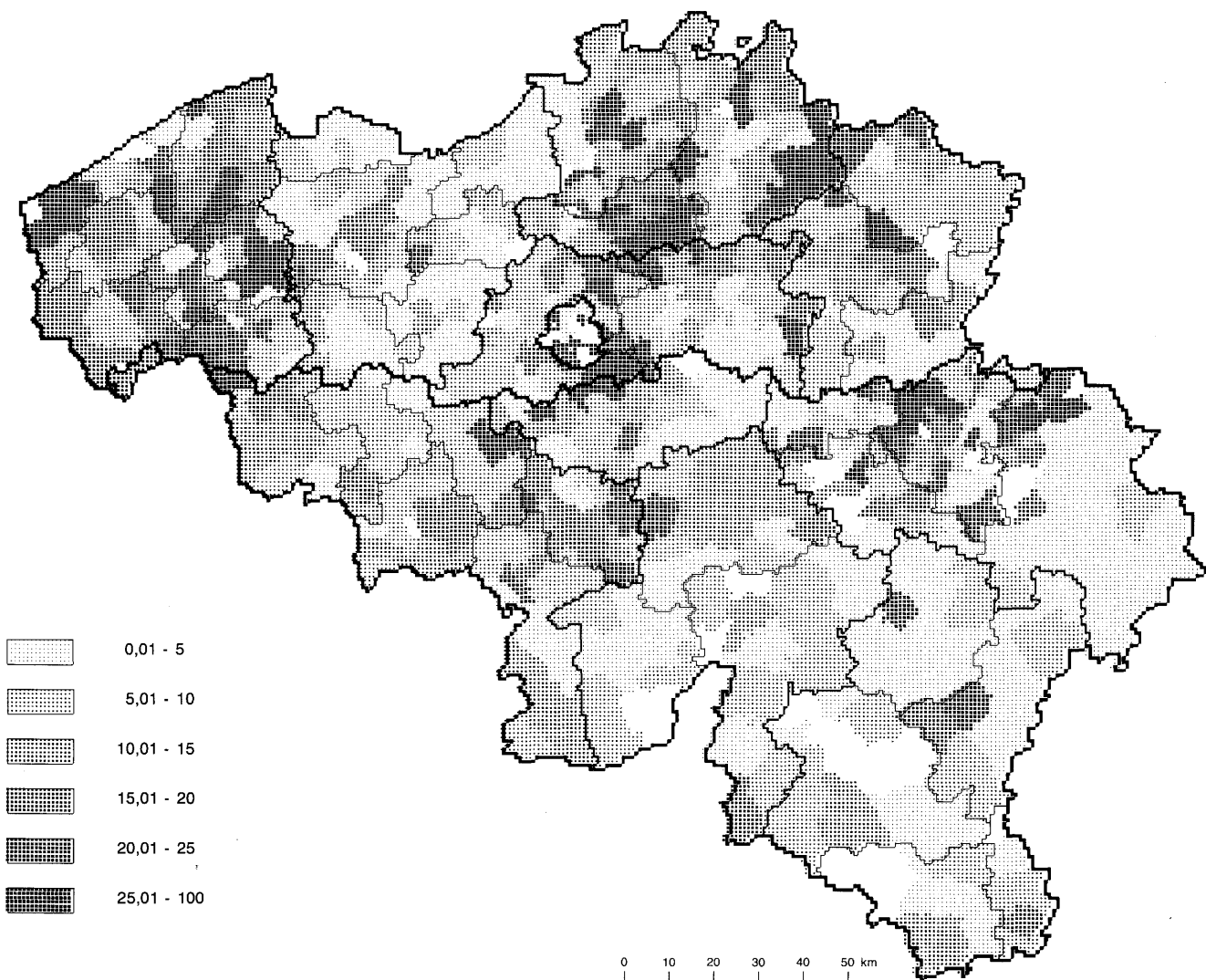
**Kaart 124 : AANDEEL VAN DE GRONDSTUKKEN ZONDER RECHTSTREEKSE TOEGANG TOT DE OPEN-
BARE WEG IN HET TOTAAL AANTAL GRONDSTUKKEN VAN DE HOOFDBEROEPSBEDRIJVEN
(CATEGORIE 1,2 en 5) (in %)**

Rijksgemiddelde : 3,56%

Kaart 125 : AANDEEL VAN DE HOOFDBEROEPSBEDRIJVEN WAARVAN DE GEBOUWEN GEEN RECHTSTREEKSE TOEGANG TOT EEN VERHARDE WEG HEBBEN, IN HET TOTAAL AANTAL HOOFDBEROEPSBEDRIJVEN (CATEGORIE 1,2 en 5) (in %)

Rijksgemiddelde : 11,72%

7. UITRUSTING EN MATERIEEL

In dit hoofdstuk wordt de ouderdom van de bedrijfs- en woongebouwen geanalyseerd, zowel voor hoofdberoeps- als voor nevenberoepsbedrijven, voor 1979 en 1982. Daarenboven worden voor de hoofdbedrijven, de mechanische trekkracht en de uitrusting die als indicator van modernisering kan doorgaan, behandeld.

7.1. BEDRIJFS- EN WOONGEBOUWEN

De kaarten 126 en 127 geven per gemeente het aandeel weer van de bedrijfsgebouwen die van voor 1919 en van na 1950 dateren.

Het gaat hier om het aandeel t.o.v. de totale huidige basisoppervlakte van de bedrijfsgebouwen, volgens de (bij benadering) datum van de bouw, herbouw of uitbreiding met nieuwe gebouwen, alle bedrijfscategorieën samengenomen.

Kaart 126, met de bedrijfsgebouwen van voor 1919, heeft betrekking op ongeveer 50% van de totale oppervlakte van de gebouwen. De nuances in de verspreiding worden sterk beïnvloed door de aard van de voor de gebouwen gebruikte

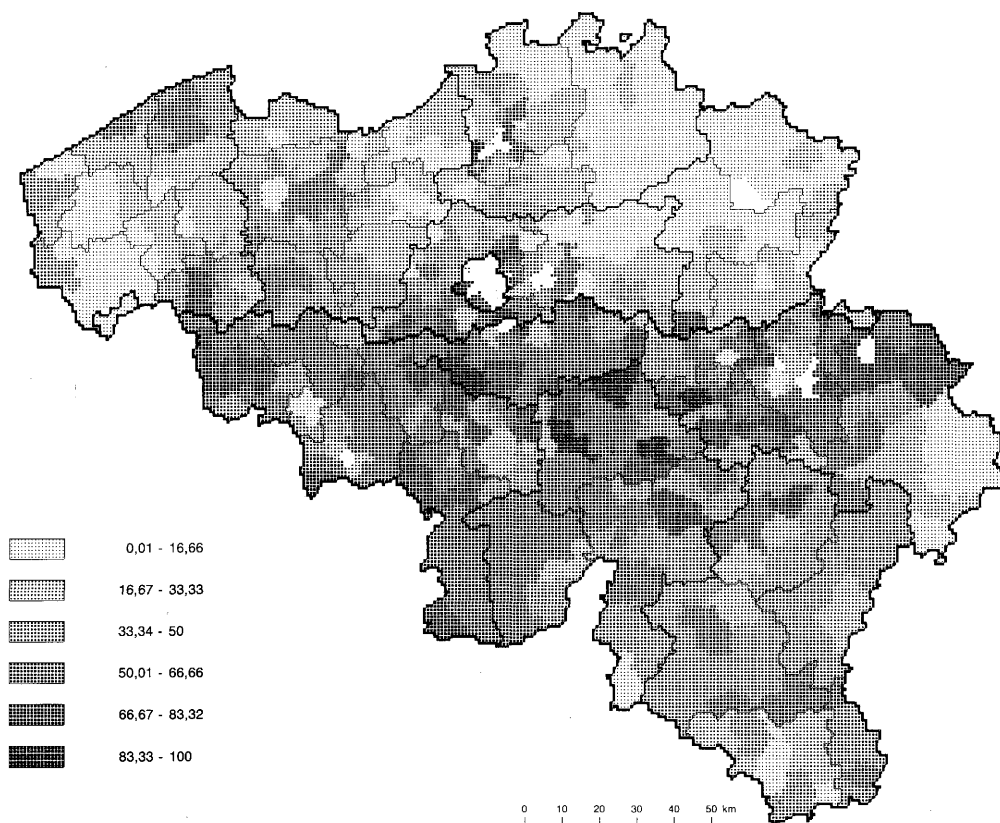
materialen, door de opeenvolgende ontwikkelingen van de toegepaste landbouwproductiesystemen en door de oorlogsverwoestingen. Een van de overwegende invloeden is het gebruik van natuursteen (kalksteen, zandsteen en kwartsiet of leisteen en fylladen) evenals dat van baksteen, over het algemeen ouder en duurzamer dan de typische vlaamse vakwerkbouw met leem, die na de tweede wereldoorlog is verdwenen.

De hoogste percentages oude bedrijfsgebouwen vindt men in Wallonië, maar niet overal - in de Ardennen bijvoorbeeld minder - terwijl lage percentages voorkomen in de overgrote meerderheid van de Vlaamse streken.

1. In alle entiteiten van Tussen-Vesder-en-Maas zijn er nog het meest natuur- en bakstenen gebouwen in gebruik (van 66 tot 83%). Hierop volgen streken met grote boerderijen, die nu geheel of gedeeltelijk op akkerbouw gericht zijn, met name Brabant, Haspengouw, het Doornikse en de Condroz (met 50 tot 83%, zelden meer). Hier blijven grote soliede gebouwen in natuur- en baksteen in gebruik. Zij zijn wel niet goed aangepast aan de huidige technische

Kaart 126 : AANDEEL VAN DE BEDRIJFSGEBOUWEN DATEREND VAN VOOR 1919 IN HET TOTAAL VAN DE OPPERVLAKTE VAN DE BEDRIJFSGEBOUWEN (in %)

Rijksgemiddelde : 33,98%

eisen, maar worden steeds meer, en vaak erg handig, voor nieuwe doeleinden gebruikt. Een deel van de Polders vertoont eveneens dit model. Verder ook de zones, vooral rond Brussel, maar minder te Antwerpen en te Gent.

2. Percentages onder 50%, tussen 33 en 56%, zijn kenmerkend voor de Noordoostelijke en Centrale Ardennen en, in de Jurastreek, voor het Land van Aarlen. De Hoge Ardennen en de Gaume zijn met waarden onder 33 en 16% de uitzonderingen. Hierachter gaan in de Ardennen de gevolgen van de tweede wereldoorlog schuil; daarnaast ook het vooruitgangsstreven van de Hoge Ardennen. Over het algemeen ging in deze streken de groei van de bedrijven, vertrekkend van kleine of middelgrote boerderijen, met ingrijpende verbouwing en omvangrijke uitbreiding van de bedrijfsgebouwen gepaard.
3. De overgrote meerderheid van de Vlaamse streken telt minder dan 33% oude gebouwen, eerder van 16 tot 33% in Vlaanderen, het Hageland en Vochtig Haspengouw, eerder minder dan 16% in de Kempen en in de frontzone van 1914-1918 aan de IJzer. Plaatselijk spelen hierin dus de oorlogsgebeurtenissen mee, maar anderzijds is er ook

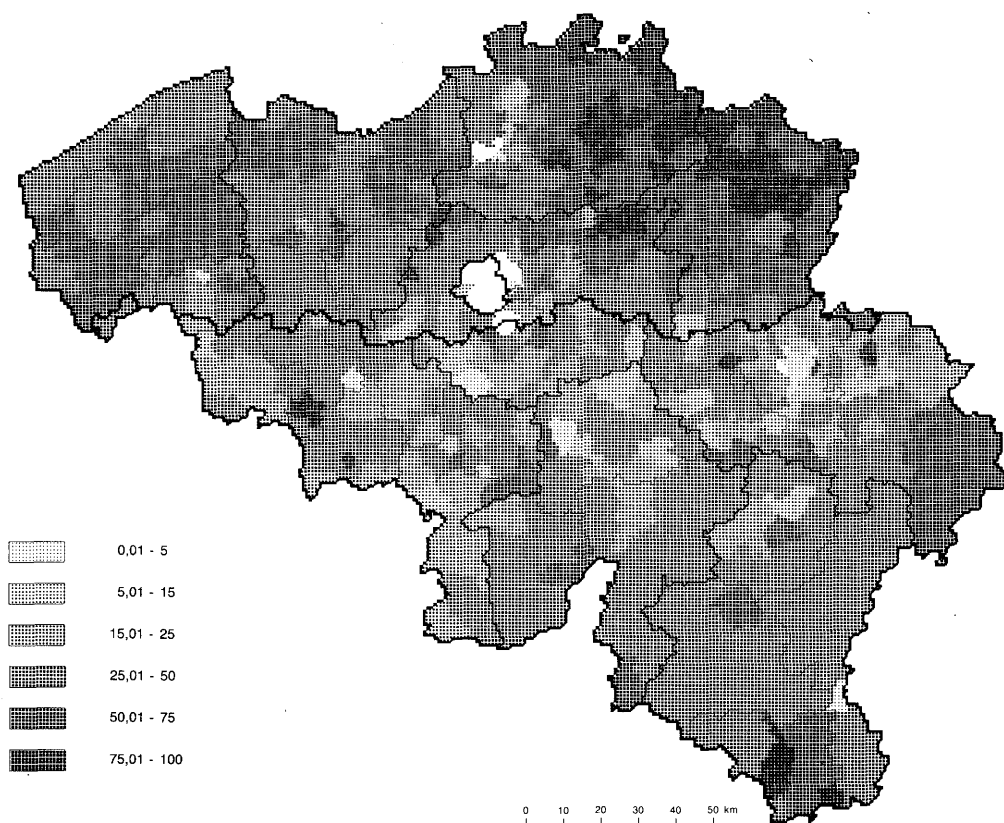
de overgang na 1945 van vakwerkbouw met leem naar baksteenbouw, alsmede de diepgaande wijziging van de landbouwproductiesystemen, met name de opgang van de grootschalige veeteelt, die onafhankelijk is van de grond, en die nieuwe installatie vereist.

Kaart 127 geeft de verspreiding van recente bedrijfsgebouwen van na 1950 weer. Hierin merkt men, a contrario, de gevolgen van de hoger beschreven invloeden, hoewel in het grootste deel van onze streken tussen 25 en 50% gebouwen van deze ouderdom voorkomen.

1. De meeste moderne gebouwen, goed voor meer dan 50 en 75% van de bebouwde oppervlakte, vindt men in de Kempen, alsook in de Hoge Ardennen (50 tot 75%) en, in de Jurastreek, in de Gaume (meer dan 50 en meer dan 75%), wat voor deze streek een uitstekende indicator is.
2. De modernisering is het geringst in Tussen-Vesder-en-Maas en in vele entiteiten in de centrale streken van Wallonië, de Leemstreek en de Condroz.

Kaart 127 : AANDEEL VAN DE BEDRIJFSGEBOUWEN DATEREND VAN NA 1950 IN HET TOTAAL VAN DE OPPERVLAKTE VAN DE BEDRIJFSGEBOUWEN (in %)

Rijksgemiddelde : 46,28%

De kaarten 128 tot 130 geven de verdeling per gemeente van het aandeel woongebouwen op de hoeve volgens ouderdom.

Deze kaarten zijn gebaseerd op dezelfde soort berekeningen als de gegevens in verband met de bedrijfsgebouwen.

Kaart 128, die vergelijkbaar is met kaart 126, geeft het aandeel woongebouwen van voor 1919 weer. Zij leidt tot de merkwaardige vaststelling dat hun aandeel overal systematisch groter is dan het overeenkomstige aandeel van de bedrijfsgebouwen, behalve aan het IJzerfront en in de Kempen, waar er eveneens minima zijn. Naast de gelijkaardige invloeden van het materiaal en de oorlogsverwoestingen moet men ook bedenken dat wellicht bij de woningen eerder het interieur werd veranderd, en niet zozeer het gebouw zelf.

De regionale tegenstellingen zijn veel duidelijker dan bij de bedrijfsgebouwen en tekenen een scheidingslijn tussen Waalse en Vlaamse streken, die respectievelijk gekenmerkt worden door percentages van meer dan 70% en minder dan 50% oude gebouwen.

1. Percentages van meer dan 70% zijn kenschetsend voor talrijke Waalse entiteiten in de Leemstreek, de Condroz en de Famenne, Tussen-Vesder-en-Maas en Tussen-Samber-en-Maas, voor enkele gemeenten in de Centrale Ardennen en voor heel het Land van Aarlen, in de

Jurastreek.

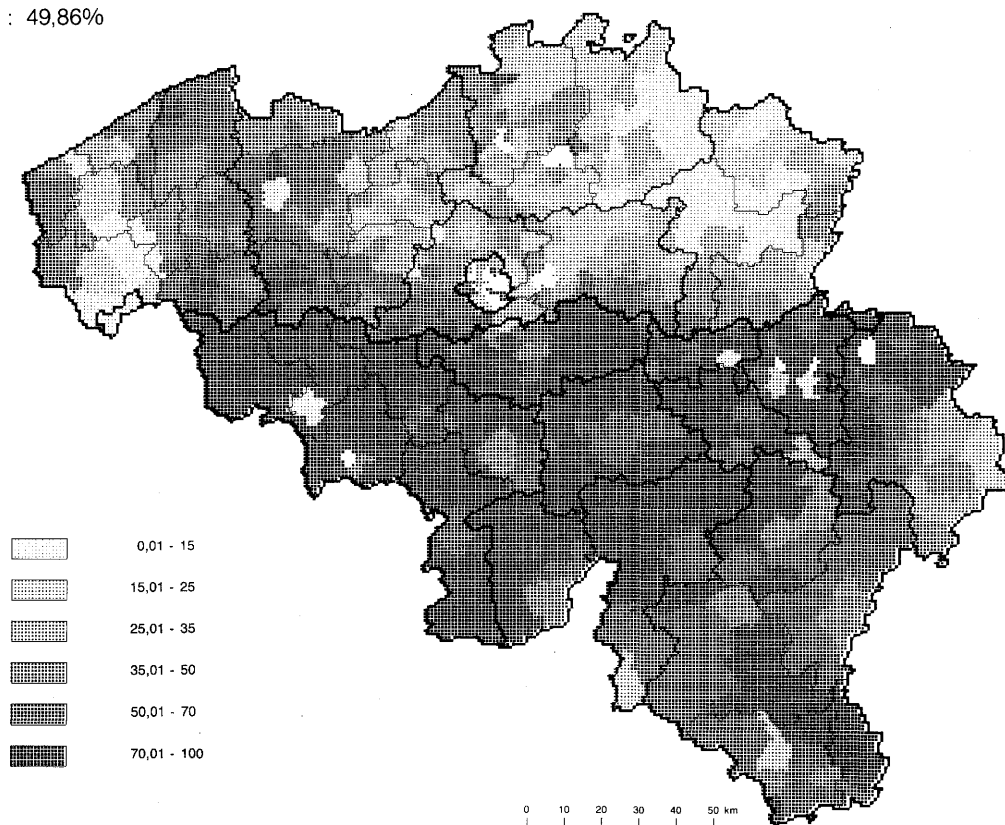
2. Tussenwaarden, van 50 tot 70%, vindt men vooral in de Ardennen en de Gaume, en sporadisch in Vlaanderen, ten westen van Gent.
3. Lagere waarden (minder dan 50%) vormen drie gehelen, in stijgende volgorde van woonkwaliteit: naast de tussenwaarden zijn er percentages van 35 tot 50% in Vlaanderen, ten westen van Gent; percentages van 25 tot 35% kenschetsen oostelijk Vlaanderen en, in de Zandleemstreek, Vlaams Brabant, het Hageland en Vochtig Haspengouw; de minima, minder dan 25 % tot 15%, vindt men, zoals gezegd, aan het vroegere IJzerfront en in de Kempen. Waarden onder 50% zijn eveneens karakteristiek voor de Hoge Ardennen, de voornaamste uitzondering in het zuiden van het land.

Kaart 129 toont de naoorlogse bouwboom tussen 1950 en 1970. Men ziet hem in de meeste Vlaamse streken en plaatselijk ook in Wallonië.

1. Het epicentrum van de modernisering ligt in de Kempen met meer dan 35 en meer dan 50% nieuwbouw; de percentages dalen kransgewijs en gaan naar het westen toe van 35 tot 25% in oostelijk Vlaanderen en in Vlaams Brabant, van 25 tot 15% in westelijk Vlaanderen en onder 10% aan het vroegere IJzerfront.

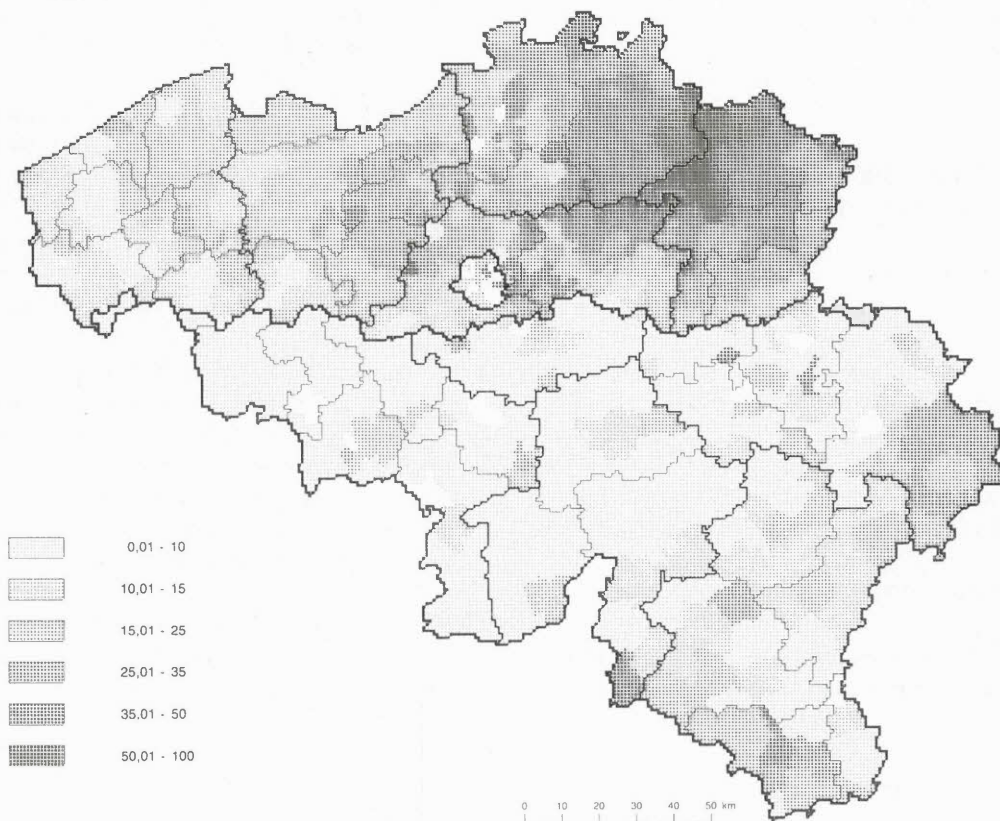
Kaart 128 : AANDEEL VAN DE WOONGEBOUWEN DATEREND VAN VOOR 1919 IN HET TOTAAL VAN DE OPPERVLAKTE VAN DE WOONGEBOUWEN (in %)

Rijksgemiddelde : 49,86%

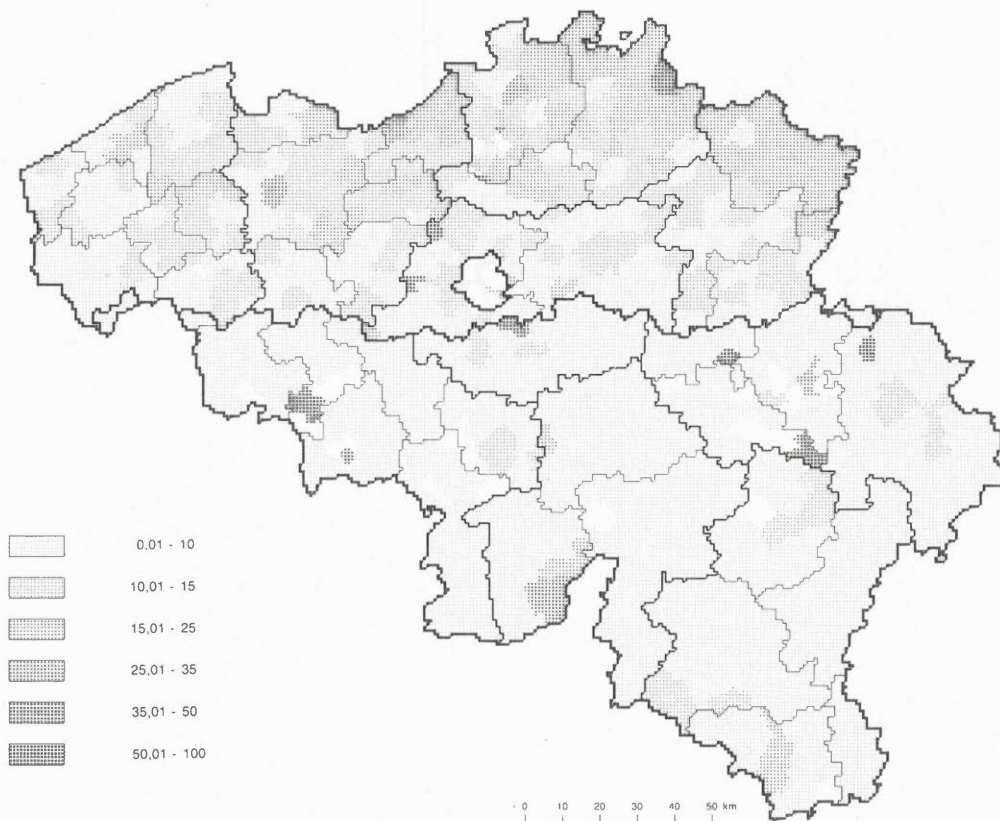
Kaart 129 : AANDEEL VAN DE WOONGEBOUWEN DATEREND VAN 1950 TOT 1970 IN HET TOTAAL VAN DE OPPERVLAKTE VAN DE WOONGEBOUWEN (in %)

Rijksgemiddelde : 18,89%

Kaart 130 : AANDEEL VAN DE WOONGEBOUWEN DATEREND VAN NA 1970 IN HET TOTAAL VAN DE OPPERVLAKTE VAN DE WOONGEBOUWEN (in %)

Rijksgemiddelde : 9,46%

2. Waarden van 25 tot 35% kenmerken talrijke gemeenten in de Hoge Ardennen, naast waarden van 15 tot 25%. Hetzelfde geldt voor de Gaume. In de Centrale Ardennen registreert men 10 tot 25% naoorlogse woningen, deels ter vervanging van vernielde gebouwen, zoals in de Hoge Ardennen.
3. In de andere Waalse streken dateren minder dan 10% van de woningen uit die periode.

Kaart 130 lokaliseert de na 1970 gebouwde woningen. De verschillen tussen Vlaamse en Waalse streken blijven bestaan, maar zijn beduidend kleiner.

Behalve plaatselijke uitzonderingen nemen deze woningen maximaal 15 tot 25% van de totale oppervlakte in - percentages die men eens te meer in de Kempen aantreft. Elders in de Vlaamse streken schommelen de waarden eerder tussen 10 en 15%. In heel Wallonië liggen de waarden lager dan 10%.

7.2. DE MECHANISCHE TREKKRACHT

Kaarten 131 en 134 tonen de verdeling van de mechanische trekkraft, voor trekkers en maaidorsers op hoofdbe-roepsbedrijven.

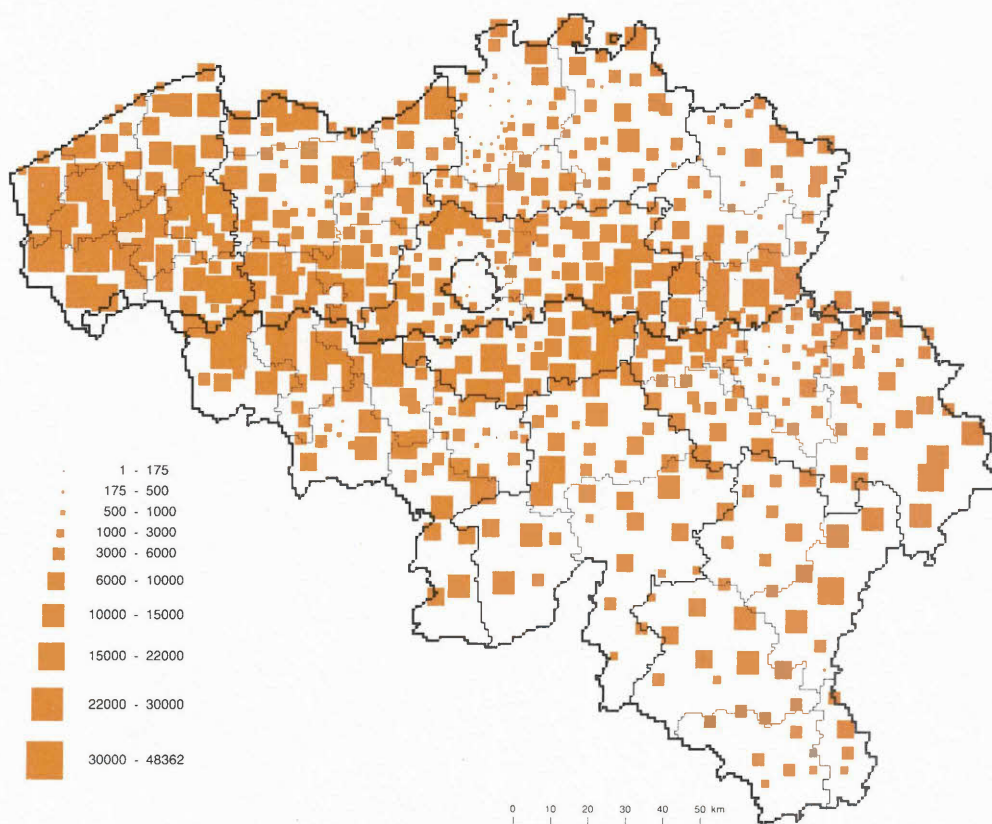
De trekkraft wordt hier niet, zoals gebruikelijk, in aantal trekkers en maaidorsers, maar op een ongewone manier uitgedrukt. Dank zij het gekozen concept kan de input van trekkraft beter worden gemeten.

Kaart 131 geeft het aantal in de verschillende gemeenten gebruikte kw-trekkers. De maxima vindt men hoofdzakelijk in de Leem- en de Zandleemstreek, ook nog in de Polders. Dit houdt uiteraard verband met het produktiesysteem bij plantaardige teelten en met de uitgestrekte bedrijven.

1. De maximale waarden van de gecumuleerde trekkraft van de trekkers liggen tussen 10 000 en 50 000 kw.. Men registreert ze in de Leemstreek - Haspengouw, Waals Brabant, Henegouwen - en in de Zandleemstreek - vooral in westelijk Vlaanderen en in de aangrenzende Polders. Dezelfde waarden vindt men in delen van de Kempense subregio Hoogstraten, plaatselijk in de Condroz, op de Hoogvlakte van de Centrale Ardennen, in het Land van Aarlen en in de Hoge Ardennen.
2. Elders dalen de waarden tot onder 10 000 kw en worden ze tot een minimum herleid in de grote agglomeraties, meer bepaald in Brussel en Antwerpen.

Kaart 131 : MECHANISCHE TREKKRACHT (in kw)

Het Rijk : 3 824 285 kw

Kaart 132 geeft het aantal kw-trekkers per ha oppervlakte cultuurgrond weer in de verschillende entiteiten.

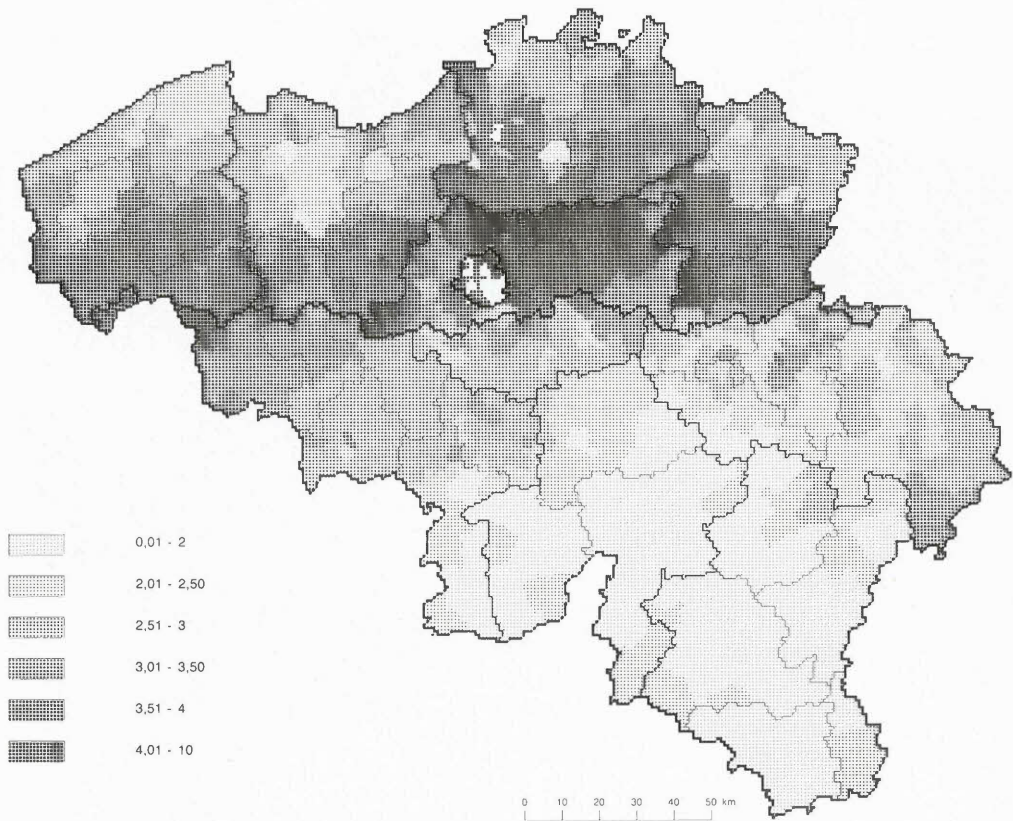
1. Een kern van maximale energie per ha (meer dan 4 kw) ligt in de tuinbouwzone Antwerpen-Brussel-Leuven, in het Hageland en in Vochtig Haspengouw. Bij deze subregio's van de Zandleemstreek sluiten zich de zandlemige subregio's van oostelijk en westelijk Vlaanderen aan, met lagere waarden (meer dan 3 kw).
2. De Kempen en het westen van de Leemstreek beschikken per ha over een vrij grote hoeveelheid kw-trekkers (2,5 tot 3,5 kw). Hierbij hoort ook een groot deel van de Hoge Ardennen.
3. In heel zuidoostelijk Wallonië daalt de waarde onder 2,5 kw-trekkers per ha in de Luikse Weidestreek, elders onder 2 kw.

Kaart 133 geeft een uitstekend geschakeerd beeld van het belang van de maaidorsers per gemeente: maxima vindt men in de Leemstreek (meer dan 3 000 en meer dan 6 000 kw); de cijfers dalen in de Polders, de zandlemige en condruzische subregio's, de Hoogvlakte van de Centrale Ardennen en bereiken minima in zandig Vlaanderen, de Kempen (minder dan 1 000 kw) en de Weidestreek van de Fagne en van Luik (minder dan 175 kw).

Kaart 134 geeft het aantal kw-maaidorsers per ha oppervlakte cultuurgrond in de verschillende gemeenten van het Rijk. Rond een gemiddelde van 1 kw/ha liggen de waarden zo ongelijk verspreid - behalve in de Luikse Weidestreek waar er, zoals bekend, nagenoeg geen maaidorsers zijn - dat men er geen spreidingsschema uit kan afleiden.

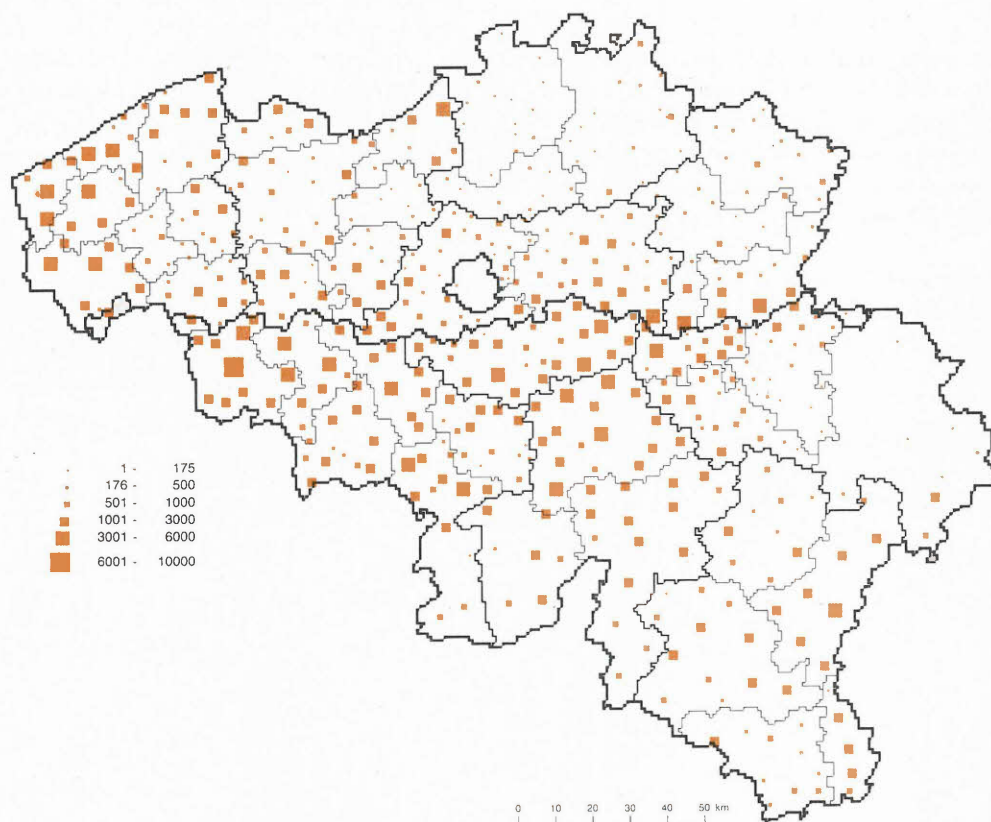
Kaart 132 : RELATIEVE OMVANG VAN DE MECHANISCHE TREKKRACHT (in kw per ha O.C.G.)

Het Rijk : 2,87 kw

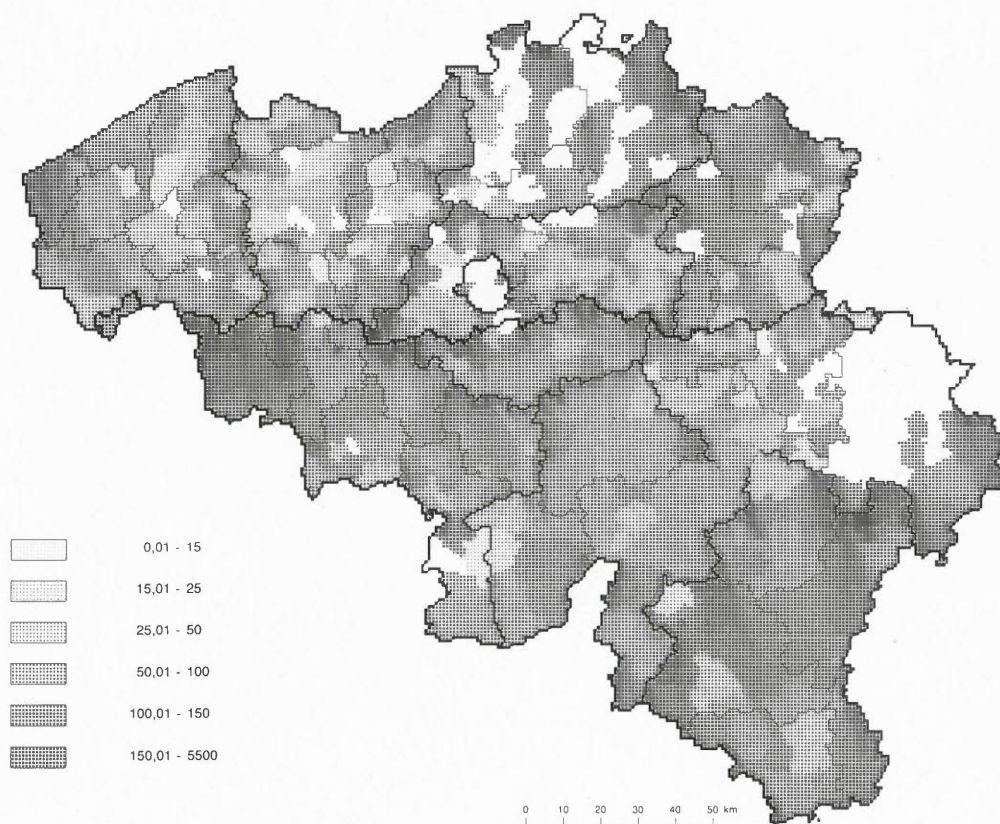
Kaart 133 : MECHANISCH VERMOGEN VAN DE MAAIDORSERS (in kw)

Het Rijk : 513 517 kw

Kaart 134 : RELATIEVE OMVANG VAN HET MECHANISCH VERMOGEN VAN DE MAAIDORSERS (in kw per ha O.C.G.)

Rijksgemiddelde : 134,49 kw

7.3. MODERNE UITRUSTINGSGOEDEREN

Op de kaarten 135 en 136 krijgt men een beeld van de melkkoeltanks in de hoofdberoepsbedrijven.

Deze uitrusting voor de melkproductie is een uitstekende indicator voor modernisering. Aangezien de melk bewaard wordt op 4°C, moet ze slechts om de twee of drie dagen worden opgehaald.

Op kaart 135 komt het geheel van de zandige en zandlemige subregio's van Vlaanderen - vooral in het westelijk deel - als best uitgeruste streek duidelijk naar voren.

1. In deze maximum zone zijn er tot 350 tanks per gemeente, terwijl het courante cijfer 100 tot 200 bedraagt. Daarbij dienen nog de noordelijke substreken van de Kempen, gemeenten in de Waalse Weidestrecken, de Hoge Ardennen en de Henegouwse Leemstreek worden gevoegd.
2. Ver daarachter komen de nog steeds uitgesproken op melkproductie gerichte zones: het aandeel van de Kempen of de Noordoostelijke Ardennen in de Luikse Weidestreek (ca. 40 tot 100 tanks per gemeente), evenals de Hoogvlakte van de Centrale Ardennen, de Condroz en de Famenne.
3. De op groente-, graanteelt of op vleesproductie gerichte subregio's situeren zich onder de 40 tanks per gemeente.

Om het fenomeen van de melkkoeltanks duidelijker te situeren wordt hun aantal op kaart 136 gerelateerd aan het aantal melkveehouders.

1. De zone met maxima (90, 100 en zelfs 110 koeltanks per 100 melkkoehouders) komt goed overeen met de meerderheid van de sectoren met de hoogste absolute cijfers: de zandige en zandlemige subregio's van Vlaanderen, de noordelijke subregio's van de Kempen, en ook wel de Weidestreek van Tussen-Vesder-en-Maas.
2. 60 tot 90% van de boerderijen in de Henegouwse Leemstreek, in de rest van de Kempen, in het bijzonder ook in Vochtig Haspengouw en in een zone van gemeenten die zich uitstrekt van de Luikse Weidestreek over de Famenne, Fagne en de Weidestreek van de Ardennen, tot de Weidestreek van de Fagne, bezitten een koeltank.
3. Elders liggen die verhoudingen onder 60%. Dit stemt overeen met de op groente- en graanteelt of op vleesproductie gerichte subregio's, die reeds werden aangehaald bij kaart 135. De Hoge Ardennen en de Hoogvlakte van de Centrale Ardennen behoren eveneens tot deze zones, met minima, in tegenstelling tot het beeld dat uit de absolute cijfers op de vorige kaart bleek.

In ieder geval blijkt uit de vergelijking tussen de absolute en

de relatieve cijfers de invloed die de grootte van de bedrijven en de stapel heeft, waarvan het grote aantal een verklaring biedt voor de Vlaamse maxima. De concentratie van de melkproductie in grotere, maar minder talrijke ondernemingen, verklaart gedeeltelijk het lager aantal koeltanks in Wallonië, al is hier zeker ook sprake van een relatief onvoldoende uitrusting.

De kaarten 137 tot 140 geven de spreiding van de veevoedersilo's in de hoofdberoepsbedrijven.

Het gaat hier enerzijds om rijkuisilo's of sleufsilo's die horizontaal op of in de grond worden aangebracht, en anderzijds om torensilo's voor de opstapeling van voorgedroogd voer. De eerste zijn veruit het talrijkst en vormen een goede link tussen de veevoedercultuur en de veeteelt, zoals blijkt uit kaart 137.

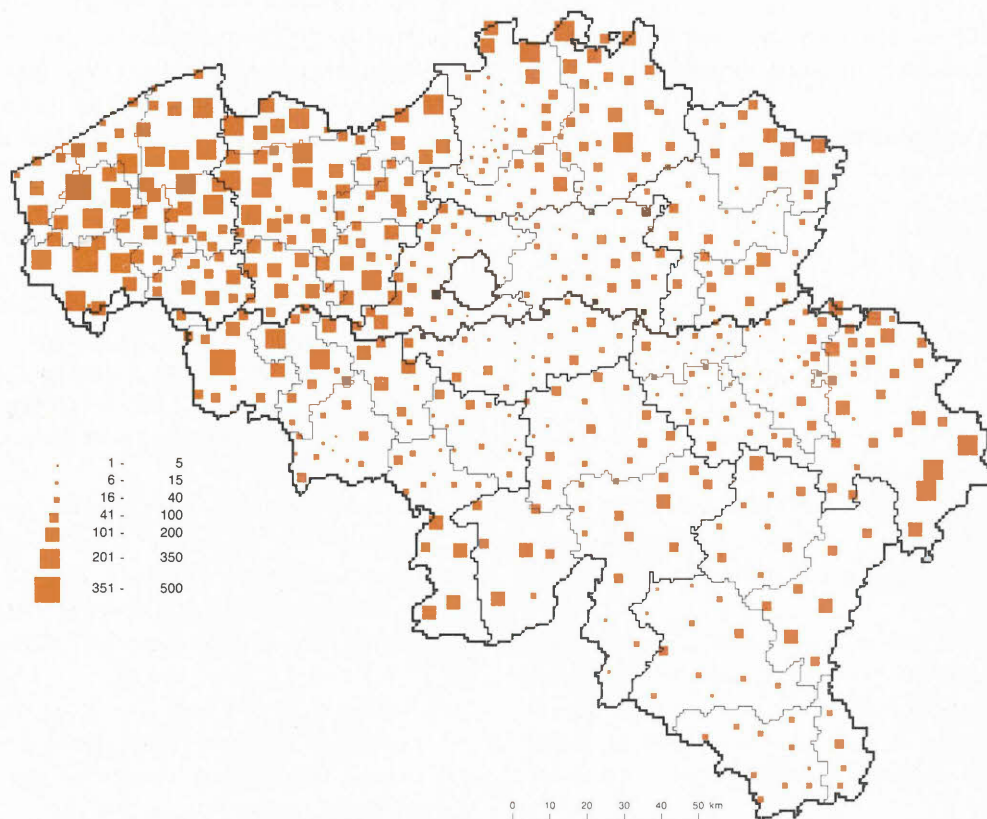
1. De meest uitgesproken concentraties van horizontale silo's bevinden zich in Veurne Ambacht, in de Henegouwse Leemstreek, in de noordelijke subregio's van de Kempen en in verspreide gehelen in zandig Vlaanderen en de rest van de Kempen (met meer dan 200 silo's per gemeente).
2. Secundaire kernen vindt men in de oostelijke zandlemige subregio's, in Naams Haspengouw en Haspengouw van Hannuit-Tienen, in de Weidestreek van Tussen-Vesder-en-Maas (vooral met 100 tot 200 silo's).
3. Minima vindt men uiteraard in zones met weinig veeteelt, zoals de Vlaamse groentezones, maar ook in het grootste deel van Zuid-Oost-België, waar er nochtans veel runderteelt is (minder dan 100 silo's).

Kaart 138 vergelijkt het aantal horizontale silo's met het aantal rundveehouders. Hieruit blijken duidelijk regionale verschillen in de werkwijze: maxima van 125 tot 350 horizontale silo's per 100 rundveehouders in de Henegouwse Leemstreek en de noordelijke substreken van de Kempen, een homogene zone met minima - minder dan 25% - in de Ardennen en plaatselijk in het Vlaamse landsgedeelte, een goed afgebakende middenzone - met 45 tot 70% - tussen de Luikse Weidestreek en de Weidestreek van de Fagne over de Condroz en de Famenne. In elk geval zijn de regionale verschillen duidelijker in Wallonië dan in Vlaanderen.

De kaarten 139 en 140 illustreren de verdeling van de torensilo's die veel minder talrijk zijn dan de horizontale silo's, en waarvan de verspreiding minder systematisch is. Deze silo's zijn (met ca. 15 à 40 eenheden, soms 40 tot 100 eenheden) typisch voor de zandlemige substreken van westelijk Vlaanderen, voor de Centrale Kempen, de Luikse Weidestreek - vooral Tussen-Vesder-en-Maas - alsook voor de Hoge Ardennen. Over het algemeen beschikt slechts een gering percentage van de rundveehouders over deze soort silo's (gemiddeld 4%). En nogmaals zijn het de gemeenten van de opgesomde subregio's die het gemiddelde overschrijden en over het algemeen waarden boven 10% bereiken.

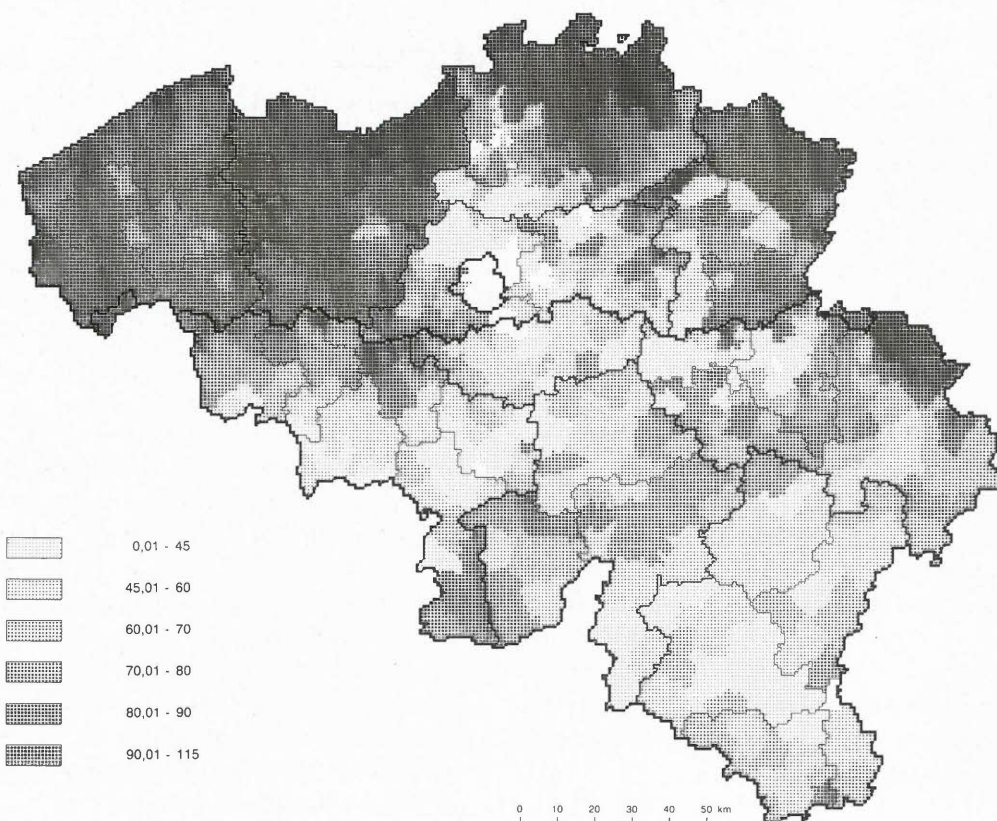
Kaart 135 : AANTAL MELKKOELTANKS (in eenheden)

Het Rijk : 35 833 eenheden

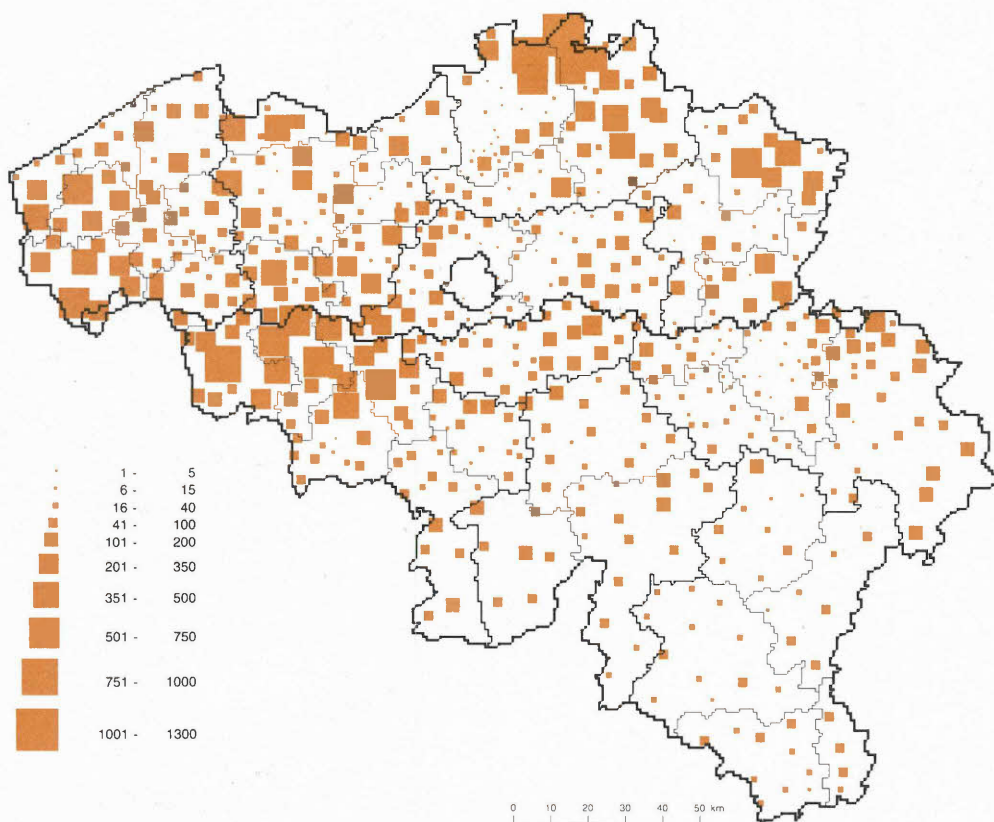
Kaart 136 : AANDEEL VAN DE MELKVEEHOUDERS DIE OVER MELKKOELTANKS BESCHIKKEN IN HET TOTAAL VAN DE MELKVEEHOUDERS (in %)

Rijksgemiddelde : 78,46%

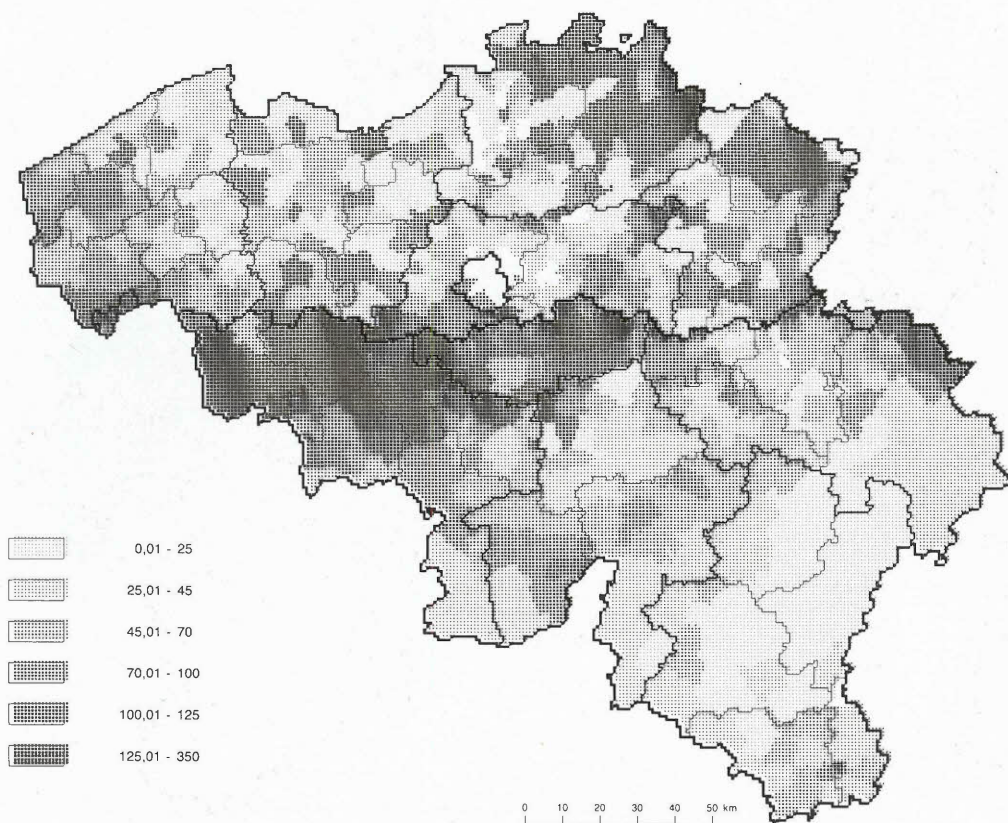
Kaart 137 : RIJKUIL- EN SLEUFSILO'S (in eenheden)

Het Rijk : 52 420 eenheden

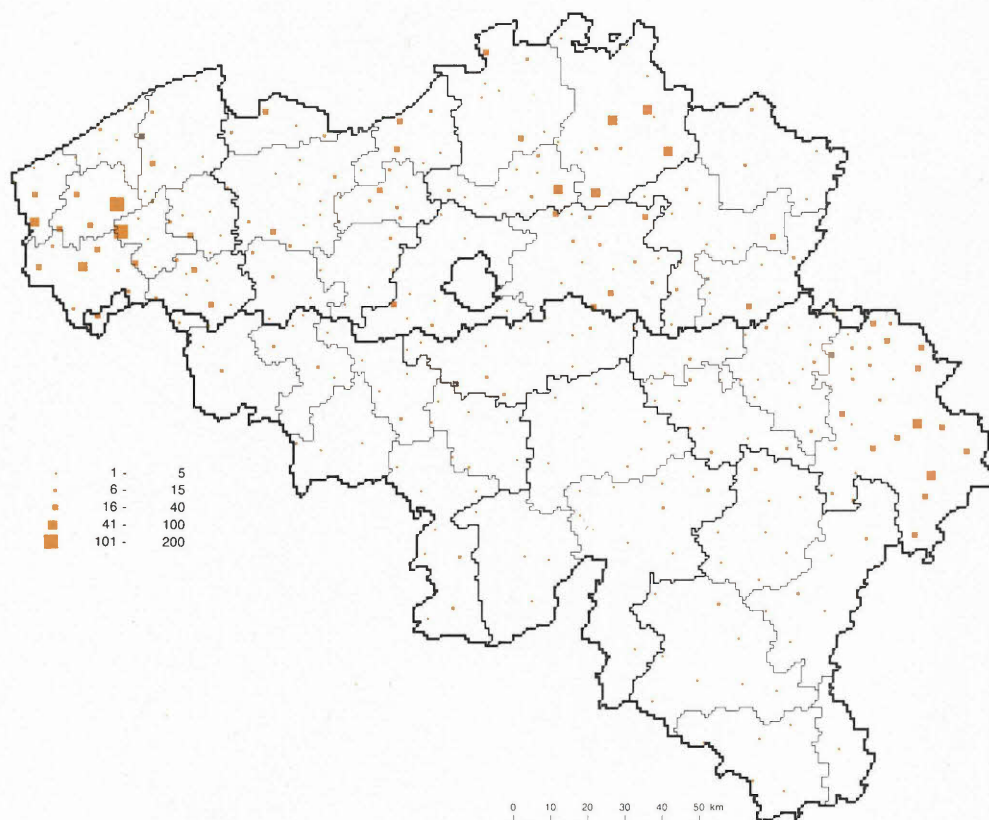
Kaart 138 : AANDEEL VAN DE RUNDVEEHOUDERS DIE OVER RIJKUIL- OF SLEUFSILO'S BESCHIKKEN IN HET TOTAAL DER RUNDVEEHOUDERS (in %)

Rijksgemiddelde : 70,76%

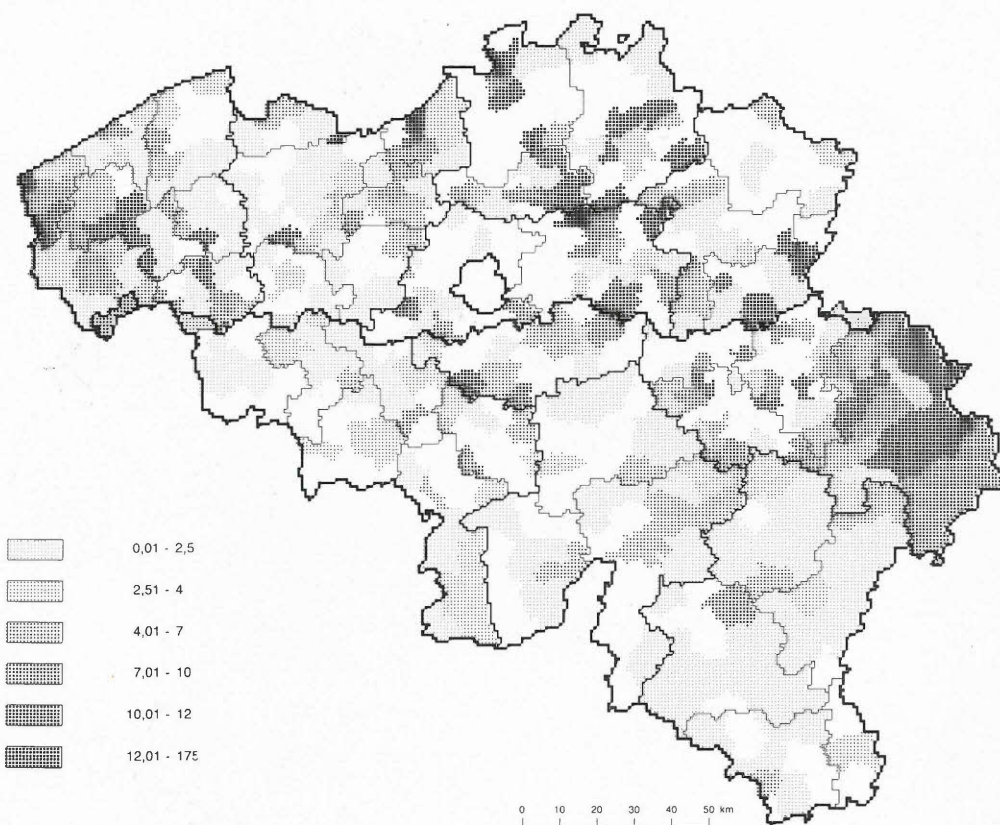
Kaart 139 : TORENSILO'S (in eenheden)

Het Rijk : 3 023 eenheden

Kaart 140 : AANDEEL VAN DE RUNDVEEHOUDERS DIE OVER TORENSILO'S BESCHIKKEN IN HET TOTAAL DER RUNDVEEHOUDERS (in %)

Rijksgemiddelde : 4,08%

Tweede Deel :

ECONOMISCHE ANALYSE

1.- METHODOLOGISCHE INLEIDING

Inzake produktie worden bij de klassieke statistieken enerzijds de beteelde oppervlakten met de verschillende teelten opgenomen en anderzijds de numerieke belangrijkheid van de veestapel. Deze statistieken werden gebruikt in het eerste deel van deze atlas. Aan de hand van deze gegevens is het onmogelijk de globale belangrijkheid van de landbouw rechtstreeks af te leiden op niveau van een streek, een gemeente of een bedrijf. Een synthetische benadering vergt dat alle teelten worden uitgedrukt in een geüniformiseerde eenheid; de munteenheid blijkt de meest geschikte te zijn. De keuze van de gebruikte karakteristiek werd bepaald door het volgende.

In het kader van de gevoerde landbouwpolitiek heeft de E.E.G. het nuttig geacht een landbouwboekhoudkundig informatienet op te richten en regelmatig structurenquêtes over de landbouwbedrijven te organiseren. Gezien het groot aantal en de heterogeniteit van de landbouwbedrijven in de Europese Gemeenschap, heeft deze geoordeeld dat voor een degelijke analyse van de toestand het noodzakelijk was een aangepaste communautaire typologie uit te werken, gebaseerd op economische criteria betreffende de twee belangrijkste karakteristieken van de bedrijven: de bedrijfsomvang en de technisch economische gerichtheid. Om dit doel te bereiken maakt zij gebruik van het begrip "bruto saldo" (zie verder voor de bepaling) omdat dit, bij de huidige kennis van zaken, het best beantwoordt aan het gestelde objectief en omdat dit criterium tevens kan bepaald worden in een gestandaardiseerde vorm voor de verschillende speculaties in de bedrijven en op niveau van elke regio binnen de Europese Gemeenschap. België vertegenwoordigt slechts één regio in de Gemeenschap.

1.1 BRUTO-STANDAARD SALDI (B.S.S.)

De notie "Bruto-Standaard Saldo" stemt overeen met het saldo tussen de standaardproduktie en het bedrag van bepaalde rechtstreekse kosten.

- Het B.S.S. van een plantaardige produktie wordt uitgedrukt per hectare bewerkte oppervlakte.

De bruto produktie van de meeste plantaardige produkten kan worden berekend door de gemiddelde fysische produktie per hectare te vermenigvuldigen met de gemiddelde op de hoeve betaalde prijs. De fysische produktie bestaat uit het hoofdprodukt plus de andere werkelijk geoogste nevenprodukten (stro, groenteloof, koppen en bladeren van bieten).

De specifieke proportionele kosten betreffen de zaden en het pootgoed, de aangekochte meststoffen, de produkten tot bescherming van de teelten en diverse kosten; deze laatste zijn niet zo belangrijk voor de landbouwprodukten, maar kunnen

wel substantieel zijn in de tuinbouwsector (kosten van commercialisatie: triëren, kuisen, verpakken ..., brandstoffen in de bedrijven met glasteelten).

De kosten voor brandstof en smeermiddelen, herstellingen en afschrijvingen van het materieel worden niet afgetrokken van de bruto-produktie.

Er worden B.S.S. berekend voor oppervlakten aangewend voor de teelt van voedergewassen, maar in het algemeen zijn deze B.S.S. gelijk aan nul, vermits de variabele kosten voor voedergewassen in mindering worden gebracht bij de berekening van de B.S.S. van de graasdieren.

- Het B.S.S. van een dierlijke produktie is uitgedrukt per dier.

De bruto-produktie omvat als hoofdprodukten; het door de dieren geproduceerd vlees (groei van de veestapel) alsook de melk voortgebracht door de melkkoeien, de biggen (gespeende) van de kweekzeugen en de eieren van de leghennen en als nevenprodukten de kalveren van melkkoeien en zoogkoeien.

De beschouwde specifieke proportionele kosten zijn de volgende: kosten betreffende de vervanging van vee, de kosten voor de voeding van het vee (krachtvoerders geproduceerd door het bedrijf en aankopen, aangekochte ruwvoerders, specifieke proportionele kosten van de ruwvoerders voortgebracht door het bedrijf, nevenprodukten van verhandelbare teelten), diverse specifieke proportionele kosten (veeartskosten, kosten voor melkcontrole, verwarming, commercialiseringskosten...).

De elementen van de bruto-saldi van de dierlijke produkties worden aangegeven per dier dat gedurende een gans jaar aanwezig is.

De produkties en de kosten die betrekking hebben op een gedeelte van het jaar worden vermenigvuldigd met een rotatiecoëfficiënt om de gemiddelde waarde voor een produktiejaar te bepalen. De B.S.S. voor een mestvarken bedroeg in 1978-1981, 1 419 F/jaar, hetzij 617 F/varken vermenigvuldigd met een rotatiecoëfficiënt van 2,3.

Inzake de vleesproduktie wordt aan de dieren met een produktieperiode die de 12 maanden overschrijdt een B.S.S. toegekend dat met de jaarlijkse aangroei overeenkomt.

Het B.S.S. van biggen van minder dan 20 kg is vervat in het B.S.S. van de kweekzeugen behalve bij gebrek aan deze laatste.

Twee konkrete voorbeelden.

Wintertarwe

Bruto-productie	
Hoofdprodukt	5 513 kg/ha
prijs F/kg	6,89 F/kg
waarde	37 960 F/ha
Nevenprodukten	3 100 F
Totaal	41 060 F/ha

Proportionele specifieke kosten

zaaizaden en pootgoed	2 133 F/ha
chemische meststoffen	3 350 F/ha
bestrijdingsmiddelen	2 117 F/ha
diversen	817 F/ha
Totaal	8 417 F/ha

Bruto-Standaard saldo 32 643 F/ha

Melkkoeien

Bruto-productie	
Vlees	
hoeveelheid (rotatiecoëfficiënt)	0,28
prijs	30 333 F
waarde	8 493 F
Overig hoofdprodukt	
hoeveelheid melk	3 793 l
prijs F/l	7,987 F
waarde	30 297 F
Nevenprodukten	
(kalf)	6 533 F
Totaal	45 323 F

Proportionele specifieke kosten

Vervanging	
hoeveelheid (coëfficiënt)	0,28
prijs	34 733 F
waarde	9 725 F
Voeders	
krachtvoerders	7 050 F
ruwvoerders	3 833 F
Diversen	1 283 F
Totaal	21 891 F

Bruto-Standaard saldo 23 432 F

De notie bruto-standaard saldo benadert als dusdanig de beter gekende term bruto-toegevoegde waarde, het is dan ook deze laatste benaming die in de verdere kommentaar zal gebruikt worden.

De term "Standaard" heeft betrekking op het feit dat de gebruikte waarden berekend worden op niveau van de communautaire regio, maar wel toegepast op de verschillende bedrijven.

De "Economische bedrijfsomvangsklasse" wordt uitgedrukt door het totale bruto-standaard saldo van het bedrijf; zij stemt overeen met de som van de bruto-standaard saldi van de verschillende speculaties op het bedrijf.

De berekening van de bruto-standaard saldi wordt uitgevoerd in de verschillende Lid-Staten van de E.E.G. In het kader van deze atlas zijn het vanzelfsprekend de Belgische die ons aanbelangen. De basisinformatie is hoofdzakelijk afkomstig van het boekhoudkundig informatienet van het Landbouweconomisch Instituut (L.E.I.) dat de gegevens doorstuurt aan het Statistiekbureau van de Europese Economische Gemeenschappen te Luxemburg. Dit impliceert dat de gebruikte waarden niet geregionaliseerde gemiddelden zijn. Bij bepaalde gelegen-

heden dient hiermede rekening gehouden.

De bruto-standaard saldi zijn in België dusdanig berekend dat ze kunnen toegepast worden voor elke rubriek van de landbouw- en tuinbouwteiling op 15 mei uitgevoerd door het Nationaal Instituut voor de Statistiek (N.I.S.).

De bruto-standaard saldi berekend door de verschillende Lid-Staten worden besproken op niveau van de Europese Gemeenschap en worden slechts zelden geaktualiseerd.

Het Landbouweconomisch Instituut (L.E.I.) berekent de bruto-standaard saldi voor elk boekhoudkundig jaar en we hebben bijgevolg verkozen de meest recente te gebruiken. Zij zijn gebaseerd op de boekhoudkundige jaren 1978-1979, 1979-1980 en 1980-1981, en komen dus beter overeen met de grootte-orden van de huidige prijzen.

We wensen te benadrukken:

- dat de kaarten werden gerealiseerd aan de hand van het produkt van de gegevens van de telling op 15 mei en de geldwaarden - bruto-standaard saldi - die qua grootteorde overeenstemmen met de notie bruto-toegevoegde waarde.

- dat deze waarden werden berekend aan de hand van de boekhoudingen 1978-1979 tot 1980-1981, en dat de nationale gemiddelden werden toegepast op de gegevens van de verschillende streken.
- dat de aldus bekomen economische grootheden niet overeenstemmen met het inkomen (de B.S.S. omvatten tevens de pachten, de afschrijvingen, enz...).

1.2 DE TECHNISCH-EKONOMISCHE GERICHTHEID

Vermits de economische omvang van een bedrijf overeenstemt met de som van de B.S.S. van de verschillende speculaties, is het mogelijk het aandeel van de verschillende produktiesektoren binnen het bedrijf te berekenen en zodoende eveneens de technisch-economische gerichtheid van het bedrijf.

Deze bepaalt dus het produktiesysteem van een bedrijf. De technisch-economische gerichtheid (T.E.G.) wordt bepaald op basis van een kommunautaire typologie van de landbouwbedrijven. Het is mogelijk min of meer gedetailleerde homogene bedrijfsgroepen samen te stellen aan de hand van de verschillende typologieklassen.

De typologie laat dus toe de specialisatie van de produktie op niveau van de bedrijven te meten. De klassificatie van een bedrijf hangt af van de waarde van de B.S.S. die bereikt wordt in één of meerdere activiteiten (of groepen van activiteiten); deze waarde wordt meestal uitgedrukt in breukvorm ($1/10$, $1/4$, $1/3$, $2/3$) van de totale B.S.S. van het bedrijf.

Men onderscheidt drie categorieën T.E.G.-klassen naargelang het nagestreefde niveau: de algemene gerichtheden (groepering die niet voorkomt in de communautaire klassificatie), de hoofdgerichtheden en de bijzondere gerichtheden.

De activiteiten en groepen van activiteiten worden gekwalificeerd als "dominerend" of "met een bepaald accent" (hierna ook wel "gedeeltelijk dominerend" genoemd) naargelang hun desbetreffende B.S.S. de $2/3$ overschrijdt of begrepen is tussen $1/3$ en $2/3$ van het totaal B.S.S. van het bedrijf.

Worden beschouwd te behoren tot:

- een "tweepolig type": de bedrijven waarvan de activiteiten overeenkomen met twee technisch-economische gerichtheden met een bepaald accent zijn, dus met twee polen waarvan het B.S.S. van elk van deze polen begrepen is tussen $1/3$ en $2/3$ van het totaal B.S.S. van het bedrijf.
- een "type met bepaald accent": bedrijven waarvan de activiteiten die overeenstemmen met één enkele pool, $1/3$ tot $2/3$ van het totaal B.S.S. vertegenwoordigen, terwijl de andere polen maximum $1/3$ van dit totaal uitmaken.

Op het eerste niveau van de communautaire klassificatie (hoofdgerichtheden) worden slechts de volgende polen weerhouden: akkerbouw, tuinbouw, blijvende teelten, graasdieren, hokdieren; op het tweede niveau (bijzondere gerichtheden) zijn de polen soms hergroeperingen van minder belangrijke activiteiten zoals bv. granen, hakvruchten, enz...).

Binnen de rundveesektor wordt een bijkomend onderscheid gemaakt tussen de gerichtheden "melkvee" en "mestvee". Door dit feit stijgen de gedeeltelijk dominerende of bipolaire (met hierin een overwicht van de gerichtheid rundvee) types.

Het totaal B.S.S. van het bedrijf is gelijk aan de som van de B.S.S. van de vijf genoemde hoofdpolen, in onze verdere analyse ook sektoren genoemd. De acht algemene gerichtheidsklassen worden bepaald vanuit deze hoofdpolen.

In de eerste vijf klassen is één van deze polen van dominerende aard, het gaat om de klassen: akkerbouw (AB), tuinbouw (TB), blijvende teelten (BT), graasdieren (GD), hokdieren (HD).

De twee volgende gerichtheden behoren tot het type "met bepaald accent" en het "bipolaire" type:

- de combinaties van gewassen waarin één of twee polen van teelten (AB, TB, BT) gedeeltelijk dominerend zijn, terwijl dat niet het geval is voor de polen van dierlijke produkties, (GD, HD).
- de combinaties van veeteelt waarin één der twee polen van de dierlijke produkties (GD, HD), gedeeltelijk dominerend zijn, terwijl dat niet het geval is voor de plantaardige produkties (AB, TB, BT).

De laatste klasse, "gewassen-veeteelt" genoemd, omvat alle bedrijven, die niet begrepen zijn in de zeven voorafgaande klassen. Deze hoofdgerichtheid bevat de tweepolige gewassen-veeteelt types (waarbij één der polen van plantaardige produkties en één der polen van dierlijke produkties gedeeltelijk domineren) evenals de bedrijven waar het B.S.S. van de vijf hoofdpolen elk voor maximum $1/3$ bijdragen in het totaal B.S.S. van het bedrijf.

Binnen de acht algemene gerichtheidsklassen onderscheidt men 17 hoofdproduktierichtingen. Deze zijn op hun beurt onderverdeeld in bijzondere gerichtheidsklassen.

De bedrijven gericht op de akkerbouw worden ingedeeld in twee groepen naargelang van het al of niet dominerend karakter van de graangewassen.

De algemene gerichtheidsklasse van de tuinbouw stemt overeen met de hoofdproduktierichting "teelt van tuinbouwgroenten en bloemen". Te noteren valt dat sommige groenten in volle veld (in het bijzonder bestemd voor de inmaaknijverheid) vervat zijn in de gerichtheid "algemene landbouw" (1).

(1) Er bestaat dus een klein verschil van samenstelling t.o.v. de voorgaande analyse naar sektoren in deel I, waarin men alle groenteteelten in de sektor "tuinbouw" heeft ondergebracht.

Bij "de blijvende teelten" worden twee hoofdproduktierichtingen onderscheiden: de wijnbouw (dominerend) enerzijds, de fruit- en overige blijvende teelten anderzijds.

In de algemene gerichtheid "graasdieren" worden drie hoofdproduktierichtingen onderscheiden met een overwicht van runderen en een vierde zonder een overwicht van runderen.

In de eerste hoofdproduktierichting "melkvee" bestaat een overwicht van melkvee (runderen jonger dan 1 jaar, vrouwelijke runderen van 1 tot 2 jaar, vaarzen van 2 jaar en ouder, melkkoeien) en binnen deze rundveestapel een overwicht van melkkoeien.

In de tweede hoofdproduktierichting "fok- en mestvee" zijn de melkkoeien zeer zwak vertegenwoordigd (B.S.S. $\leq 1/10$).

In de derde hoofdproduktierichting "gemengde rundveehoudery" worden alle rundveebedrijven geklasseerd die niet tot de twee vorige klassen behoren; het betreft bedrijven waar het "melkvee" het overwicht heeft en het B.S.S. van de melkkoeien groter is dan $1/10$ van het totaal B.S.S. en kleiner dan $2/3$ van het B.S.S. van het melkvee en om bedrijven waar het B.S.S. van het melkvee kleiner is dan $2/3$ en dat van de melkkoeien begrepen is tussen $1/10$ en $2/3$ van het totaal B.S.S.

In de vierde hoofdproduktierichting vindt men de bedrijven waar de schapen, de runderen en schapen of andere combinaties

van graasdieren overwegend zijn, dus zonder een overwicht van de runderen alleen.

De algemene gerichtheid "hokdieren" is ingedeeld in twee hoofdgerichtheidsklassen: de varkensbedrijven enerzijds en anderzijds de overige bedrijven (overwicht van leghennen of mestkippen, het tweepolig type varkens-pluimvee en de diverse hokdieren).

In de algemene gerichtheid "kombinaties van gewassen" onderscheidt men twee klassen van hoofdgerichtheid: de tuinbouw en de blijvende teelten (tweepolig type) enerzijds en de overige "kombinaties van gewassen" (resterende bedrijven) anderzijds.

De algemene gerichtheid "kombinaties van veeteelt" omvat twee klassen van hoofdgerichtheid: een klasse met daarin accent enkel op graasdieren en een klasse die bestaat uit andere "kombinaties van veeteelt". Deze laatste klasse bevat in feite twee bedrijfstypes: het tweepolige "graasdieren-hokdieren"-type en het type "accent op hokdieren".

De gerichtheid "gewassen-veeteelt" tenslotte heeft betrekking op twee klassen van hoofdgerichtheid: een klasse die overeenstemt met het tweepolige type "akkerbouw-graasdieren" en een klasse die alle resterende bedrijven omvat (met o.m. het tweepolige type "akkerbouw-hokdieren").

Algemene gerichtheden

Hoofdproduktierichtingen

Kode Omschrijving

Kode Omschrijving

1	AKKERBOUW (AB) (AB > 2/3)	11	GRANEN (Granen > 2/3)
		12	OVERIGE AKKERBOUW (Granen ≤ 2/3)
2	TUINBOUW (GROENTEN EN BLOEMEN) (TB) (TB > 2/3)	21	TUINBOUW (GROENTEN EN BLOEMEN)
3	BLIJVENDE TEELTEN (BT) (BT > 2/3)	31	WIJNBOUW (Wijnbouw > 2/3)
		32	FRUIT / OVERIGE BLIJVENDE TEELTEN (Wijnbouw ≤ 2/3)
4	GRAASDIEREN (GD) (GD > 2/3)	41	MELKVEE (MV) (Runderen > 2/3) en (MV > 2/3) en (Melkkoeien > 2/3 MV)
		42	JONG- EN MESTVEE (Runderen > 2/3) en (Melkkoeien ≤ 1/10)
		43	GEMENGDE RUNDVEEHOUDERIJ (Runderen > 2/3) en (Saldo)
		44	OVERIGE GRAASDIEREN (Runderen ≤ 2/3)
5	HOKDIEREN (HD) (HD > 2/3)	51	VARKENS (Varkens > 2/3)
		52	OVERIGE HOKDIEREN (Varkens ≤ 2/3)
6	KOMBINATIES VAN GEWASSEN (1/3 < AB en/of TB en/of BT ≤ 2/3) en (GD en HD ≤ 1/3)	61	TUINBOUW EN BLIJVENDE TEELTEN (1/3 < TB ≤ 2/3) en (1/3 < BT ≤ 2/3)
		62	OVERIGE KOMBINATIES VAN GEWASSEN (Saldo)
7	KOMBINATIES VAN VEETEELT (1/3 < GD en/of HD ≤ 2/3) en (AB en TB en BT ≤ 1/3)	71	ACCENT OP GRAASDIEREN (1/3 < GD ≤ 2/3) en (HD ≤ 1/3)
		72	OVERIGE VEETEELT KOMBINATIES (Saldo)
8	GEWASSEN-VEETEELT (Saldo)	81	AKKERBOUW EN GRAASDIEREN (1/3 < AB ≤ 2/3) en (1/3 < GD ≤ 2/3)
		82	ANDERE "GEWASSEN-VEETEELT" (Saldo)

AB = Akkerbouw
TB = Tuinbouw
BT = Blijvende teelten
GD = Graasdieren
HD = Hokdieren
MV = Melkvee

Gespecialiseerd melkveebedrijf

a) Berekening van het Bruto Standaard Saldo (B.S.S.)

Runderen:	(1)	(2)
Runderen jonger dan 1 jaar	46,5 x 107 =	4 975,50
Vrouwelijke van 1 tot 2 jaar	25,6 x 116 =	2 969,60
Vaarzen van 2 jaar en ouder	19,0 x 149 =	2 831,00
Melkkoeien	94,7 x 305 =	28 883,50 = MK (melkkoeien)
	Subtotaal	39 659,60 = MV (melkvee)
Mannelijke van 1 tot 2 jaar	0,9 x 87 =	78,30
Mannelijke van 2 jaar en ouder	0,5 x 132 =	66,00
	Subtotaal	144,30
	Totaal	39 803,90 = RD=GD (runderen = graasdieren)

Totaal B.S.S. 39 803,90 = BSS tot.

b) Bepaling van de Technisch-Economische-gerichtheidsklasse (T.E.G.)

GD (39 803,90) = 100 % van B.S.S. tot.	T.E.G. 4
RD (39 803,90) = 100 % van B.S.S. tot.	T.E.G. 41 of 42 of 43
MV (39 659,60) = 99,6 % van B.S.S. tot.	MV > 2/3) T.E.G. 41
MK (28 883,50) = 72,8 % van MV	MK > 2/3 MV)
MK (28 883,50) = 72,6 % van B.S.S. tot.	MK > 2/3 T.E.G. 411

c) Bepaling van de omvang

B.S.S. tot. = 39 803,90 tussen 16 en 40 EGE (3) . . . **T.E.G. 411/5 ("gespecialiseerd melkveebedrijf")**

(1) Eenheid = gemiddelde van de veertiendaagse noteringen

(2) B.S.S. (ERE) per eenheid (waarde 72/74), te vermenigvuldigen met ca. 45 om de waarden in Belgische Frank te bekomen.

(3) Een EGE (= Europese grootte-eenheid) = 1 000 Europese rekeneenheden.

Gemengd bedrijf "teelten-runderen"

a) Berekening van de B.S.S.

Teelten:

	(1)	(2)	
Tarwe	9,50 ha x	504 =	4 788,00 = GG (graangewassen)
Suikerbieten	4,47 ha x	779 =	3 482,13
Aardappelen	3,80 ha x	1 255 =	4 769,00
Totaal			13 039,13 = AB (akkerbouw)

Runderen:

Runderen jonger dan 1 jaar	12,8 x	107 =	1 369,60	
Vrouwelijke van 1 tot 2 jaar	10,1 x	116 =	1 171,60	
Vaarzen van 2 jaar en ouder	11,7 x	149 =	1 743,30	
Melkkoeien	19,3 x	305 =	5 886,50 = MK (melkkoeien)	
Subtotaal			10 171,00 = MV (melkvee)	
Mannelijke van 1 tot 2 jaar	3,1 x	87 =	269,70	
Mannelijke van 2 jaar en ouder	0,7 x	132 =	92,40	
Subtotaal			362,10	
Totaal			10 533,10 = RD=GD (runderen = graasdieren)	

Totaal B.S.S.23 572,23 = BSS. tot.

b) Bepaling van de T.E.G.

AB (13 039,13) = 55,3 % van B.S.S. tot. $1/3 < AB \leq 2/3$)
T.E.G. 81
GD (10 533,10) = 44,7 % van B.S.S. tot. $1/3 < GD \leq 2/3$)
MV (19 171,00) = 43,1 % van B.S.S. tot. $1/3 < MV \leq 2/3$)
T.E.G. 813 of 814
MK (5 886,50) < $2/3 \cdot MV$ (10 171,00) . . . MK < $2/3 \cdot MV$)
AB (13 039,13) > GD (10 533,10) T.E.G. 813

c) Bepaling van de omvang

B.S.S. tot. = 23 572,23 . . . tussen 16 en 40 EGE (3) T.E.G. 813/5 ("gemengd bedrijf teelten - runderen")

(1) Eenheid = gemiddelde van de veertiendaagse noteringen
(2) B.S.S. (ERE) per eenheid (waarde 72/74)
(3) Een EGE (= Europese grootte-eenheid) = 1 000 Europese rekeneenheden.

2.- DE GROTE PRODUKTIESECTOREN

Voor elke sector zijn er drie kaarten. De eerste geeft de absolute waarde per gemeente aan; de vierkanten zijn evenredig met de bruto toegevoegde waarde. Deze kaart geeft het best het verschijnsel lokalisatie weer op het vlak van numerieke belangrijkheid.

De tweede kaart geeft de bruto toegevoegde waarde weer van elke sector ten opzichte van de totale oppervlakte cultuurgrond. Uit deze kaart blijkt dus het belang van de sector in relatie tot de landbouwoppervlakte, wat vergelijking tussen gemeenten mogelijk maakt.

De derde kaart ten slotte weerspiegelt het relatieve belang

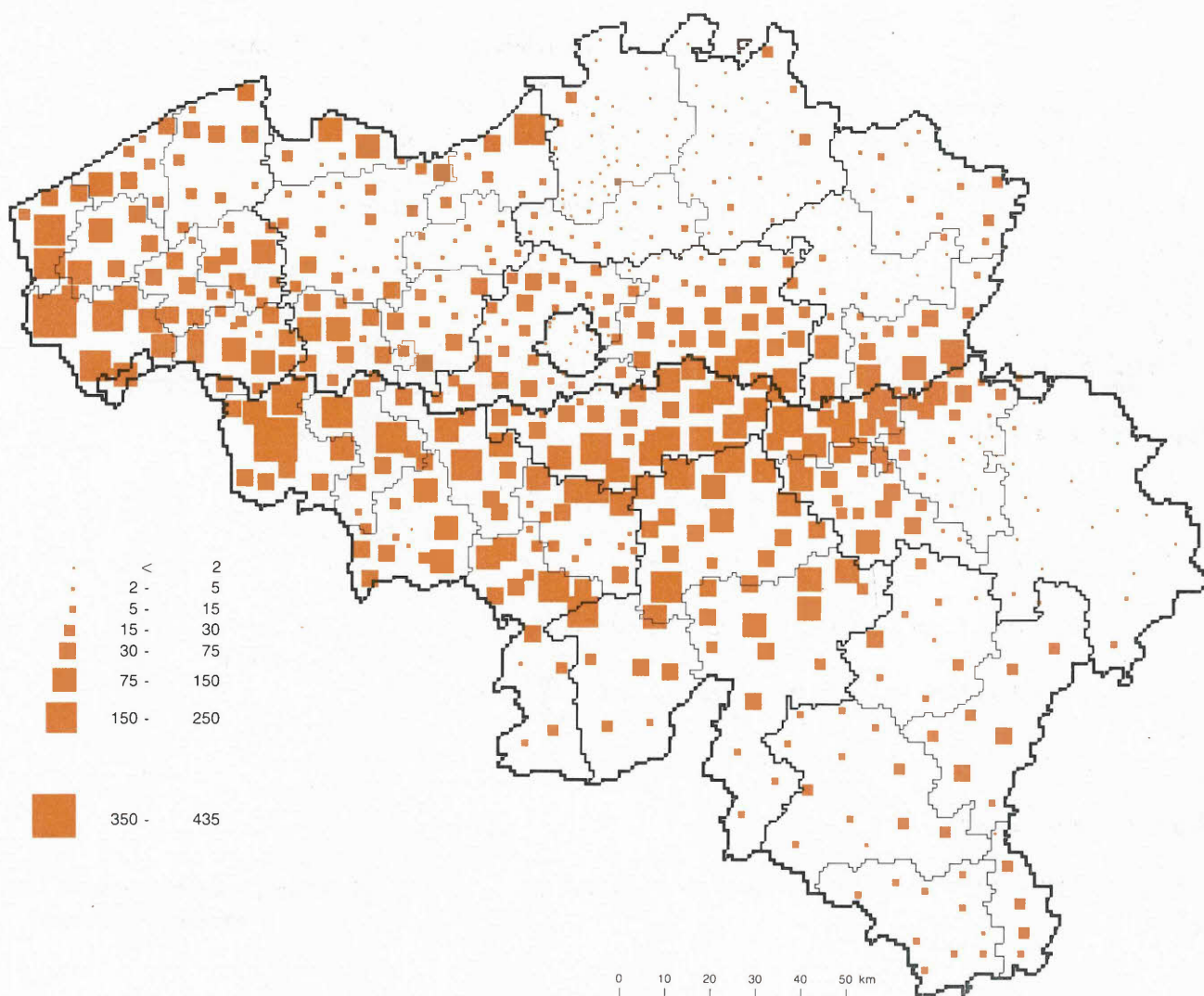
van de sector ten opzichte van de totale bruto toegevoegde waarde van de gemeente. Deze derde kaart geeft de specialisatie van de beschouwde gebieden het best weer.

2.1 DE SECTOR VAN DE AKKERBOUW

De lokalisatie van de akkerbouw (kaart 1) kan in de eerste plaats in verband gebracht worden met de fysische omstandigheden, maar wordt daarnaast ook beïnvloed door de gemiddelde bedrijfsoppervlakte. In deze sector wordt de toegevoegde waarde bovendien mede bepaald door het type van de cultuur, waarbij de industriegewassen en de aardappelen een hogere toegevoegde waarde hebben dan de granen.

Kaart 1 : WAARDE (in B.S.S.) VAN DE AKKERBOUW (in miljoen F)

Het Rijk: 20 032 (miljoen F)

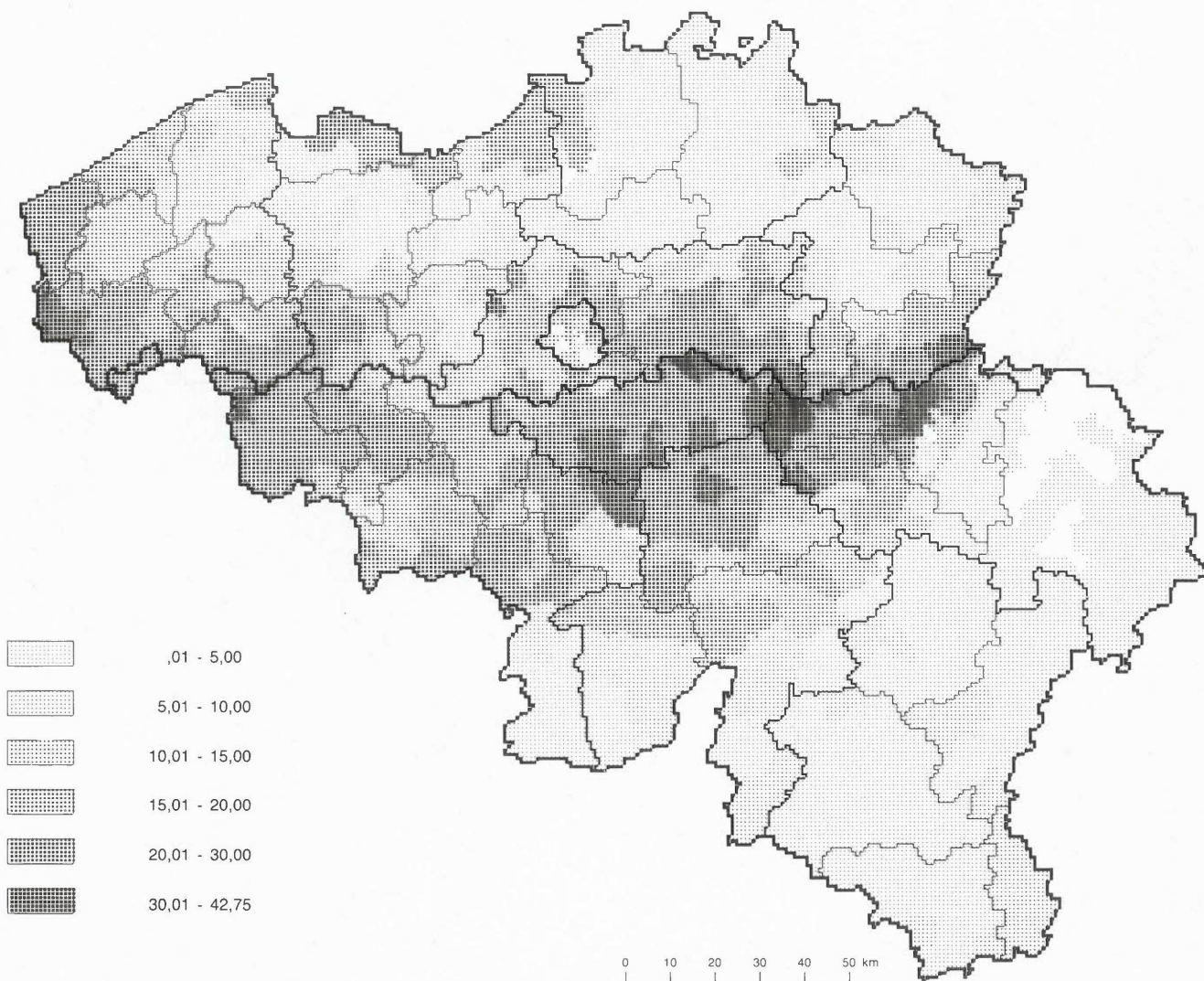
Dit heeft als gevolg dat produkties territoriaal gezien nogal sterk gegroepeerd zijn: de Leemstreken, de Zandleemstreken, de Condros en de Polders concentreren binnen hun grenzen het grootste deel van de produktie van deze sector. In de Kempen, de Luikse Weidestreek en de Hoge Ardennen is deze sector omzeggens afwezig, terwijl hij in de niet genoemde landbouwstreken weinig belangrijk is.

De toegevoegde waarde van de sector in verhouding tot de eenheid van de betaalde oppervlakte (kaart 2) blijft in zuid-oost-België, in de Kempen en in enkele gemeenten van de zandstreken beneden de 5 000 F/ha. In 25% van de gemeenten

overschrijdt de waarde 20 000 F/ha, dit zijn meestal gemeenten van de Leemstreken, waarbij de hoogste waarden in Haspengouw en in het oostelijke deel van de Brabantse streek worden genoteerd; voorts een groot deel van de gemeenten van de Zandleemstreek met name deze in West-Vlaanderen en in Brabant, tussen Brussel en Leuven; ten slotte enkele gemeenten aan de noordelijke rand van de Condros. Indien men hierbij ook nog de gemeenten met een waarde van 15 000 tot 20 000 F neemt, ziet men dat deze eveneens in laatstgenoemde streken liggen: de Leemstreken en de Zandleemstreken, de Condros en ook een groot deel van de Polders - enerzijds de Westhoek, anderzijds de in Oost-Vlaanderen gelegen Scheldepolders.

Kaart 2 : WAARDE (in B.S.S.) VAN DE AKKERBOUWSECTOR (in duizend F/ha totaal betaalde oppervlakte)

Rijksgemiddelde: 14,26 (x 1 000 F)

In de grote centrale as die België van het westen naar het oosten doorsnijdt en die wordt gevormd door de Leem- en de Zandleemstreken, valt op dat de intensiteit in Oost-Vlaanderen lager ligt. In West-Vlaanderen, in diezelfde Zandleemstreek, is de intensiteit in de streek Roeselare-Tielt minder groot dan in het meer zuidelijk gelegen deel.

De akkerbouw neemt in Haspengouw, Waals Brabant, het Doornikse, het land van Thuin en de omgeving van Poperinge meer dan de helft van de totale toegevoegde waarde voor zijn rekening (kaart 3).

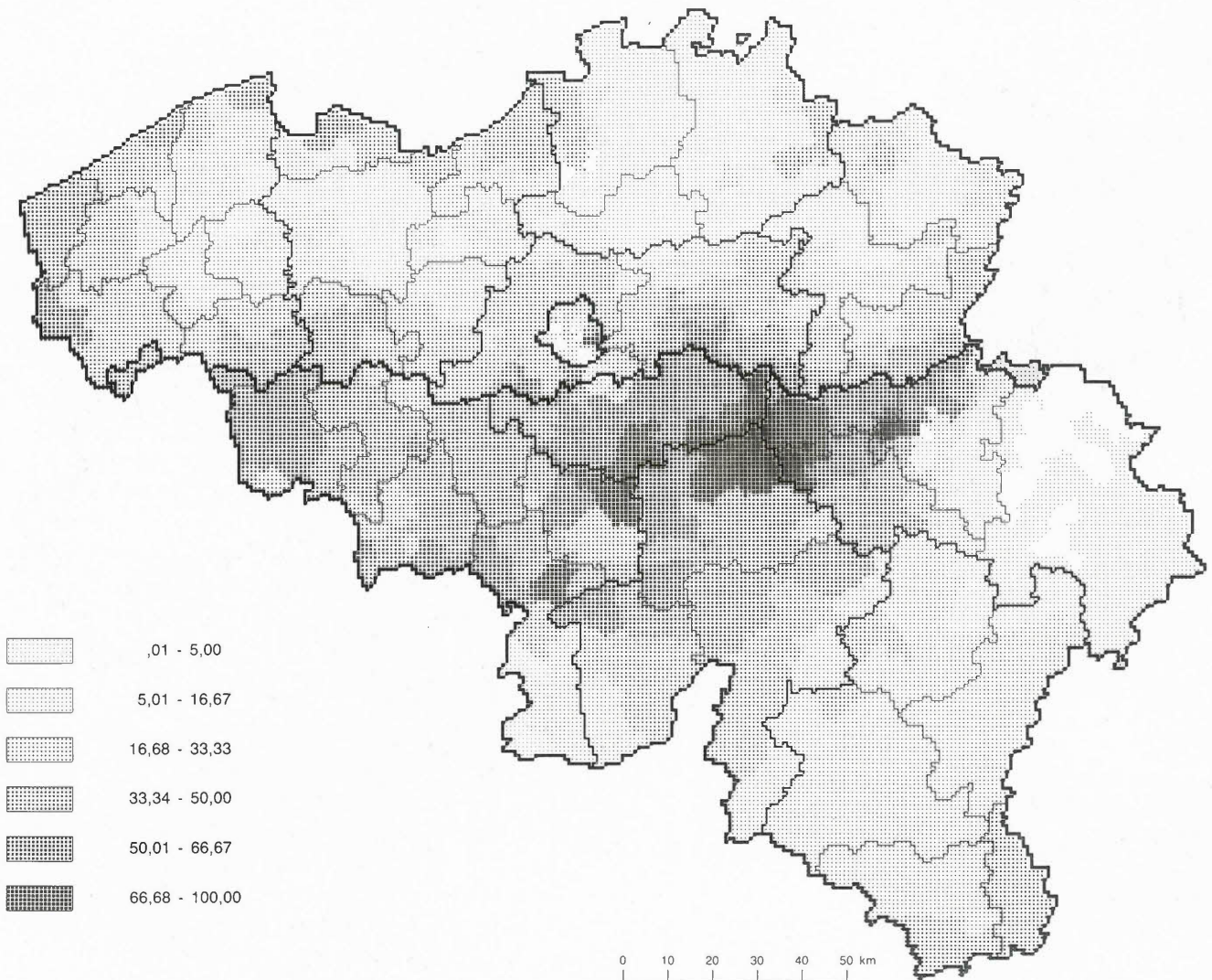
De hoogste waarden (meer dan 2/3 van het totaal) worden genoteerd in een groot aantal gemeenten tussen Borgworm en Nijvel. Wanneer men als drempel 1/3 van de totale bruto

toegevoegde waarde neemt, stelt men vast dat de scheidslijnen bijna overal samenvallen met de grenzen van de Leemstreken en de Condroz. De enkele gemeenten die deze drempel overschrijden en buiten deze streken liggen, vindt men in Zandleemstreken of in de Polders (streek tussen Kortrijk en Oudenaarde, Westhoek).

Op te merken valt dat de afbakening op de kaarten 2 en 3 niet altijd overeenstemt: terwijl de waarde per hectare in grote delen van de Zandleemstreken even belangrijk is als in de Condroz, stelt men vast dat het relatieve belang van de akkerbouw in eerstgenoemde streken over het algemeen lager is; de Condroz en de Henegouwse Leemstreek daarentegen vertonen daarentegen, wat de akkerbouw betreft, dezelfde proporties.

Kaart 3 : AANDEEL VAN DE AKKERBOUWSECTOR IN DE TOTALE LANDBOUWPRODUKTIEWAARDE (in B.S.S.)

Rijksgemiddelde: 24,01%

2.2 DE SECTOR VAN DE GRAASDIEREN

Kaart 4 geeft voor deze sector de localisatie per gemeente van de bruto toegevoegde waarde in absolute cijfers weer. Het aldus bekomen ruimtebeeld is vrijwel hetzelfde als dat van de runderen (kaart 55, Deel I).

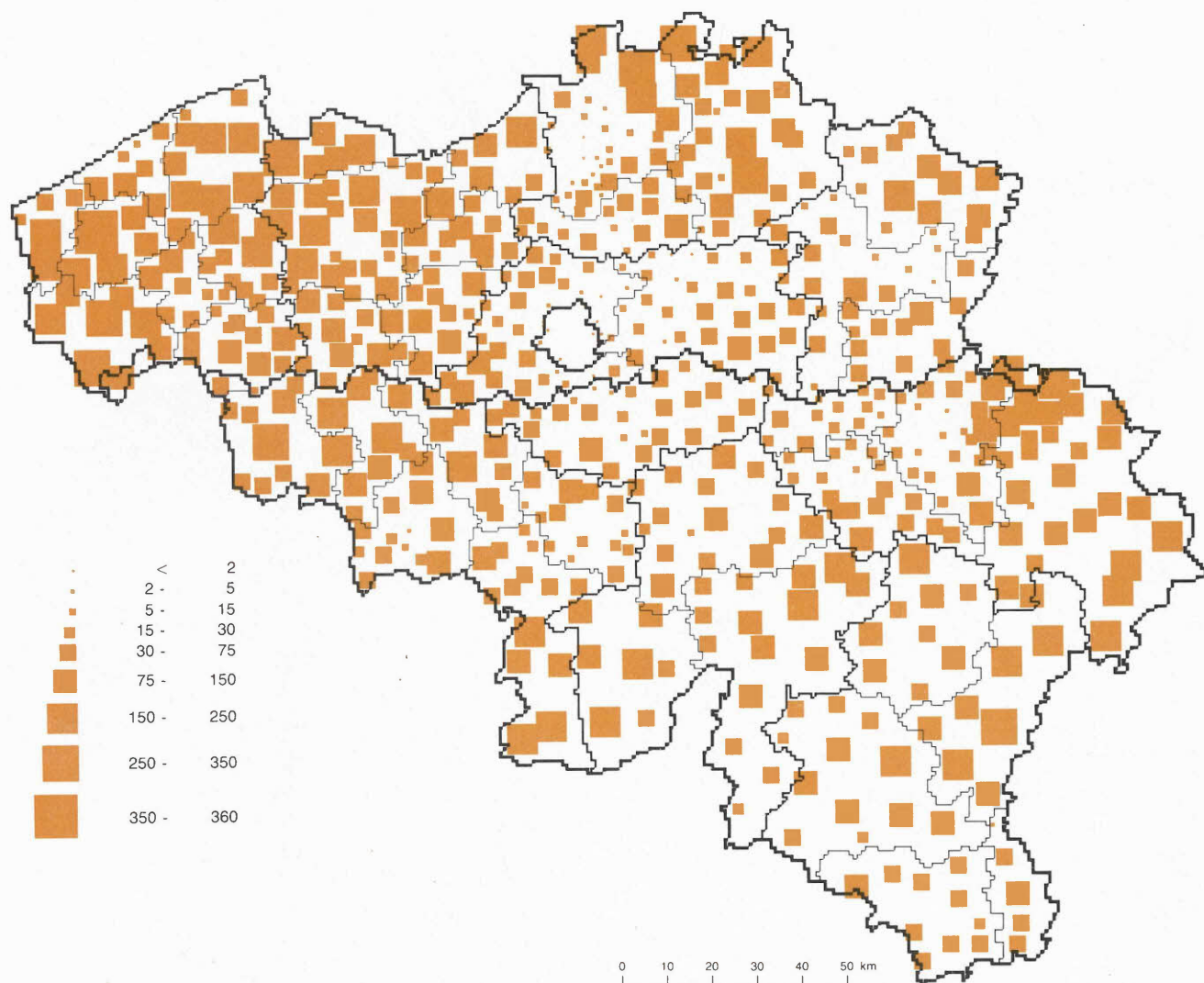
Dit is ook logisch, vermits de gebruikte B.S.S.-waarden voor alle gewesten dezelfde zijn, de rundveehouderij het grootste deel van de sector uitmaakt en de schapen en geiten slechts van secundair belang zijn. De enige verschillen die voorkomen

zijn te verklaren uit verschillen in de structuur van de veestapel: een runderveestapel met een belangrijk aantal melkkoeien resulteert in een hogere totale waarde. Uit de kaart blijkt dat de sector der graasdieren in alle streken van het land vertegenwoordigd is.

In het westelijk deel van het land, het zuidoosten en de Kempen is hij echter dominerend. De streek van Brabant, Haspengouw en het Hageland daarentegen worden gekenmerkt door een zeer geringe omvang van de rundveehouderij.

Kaart 4 : WAARDE (in B.S.S.) VAN DE GRAASDIERENSECTOR (in miljoen F)

Het Rijk: 38 171 (miljoen F)

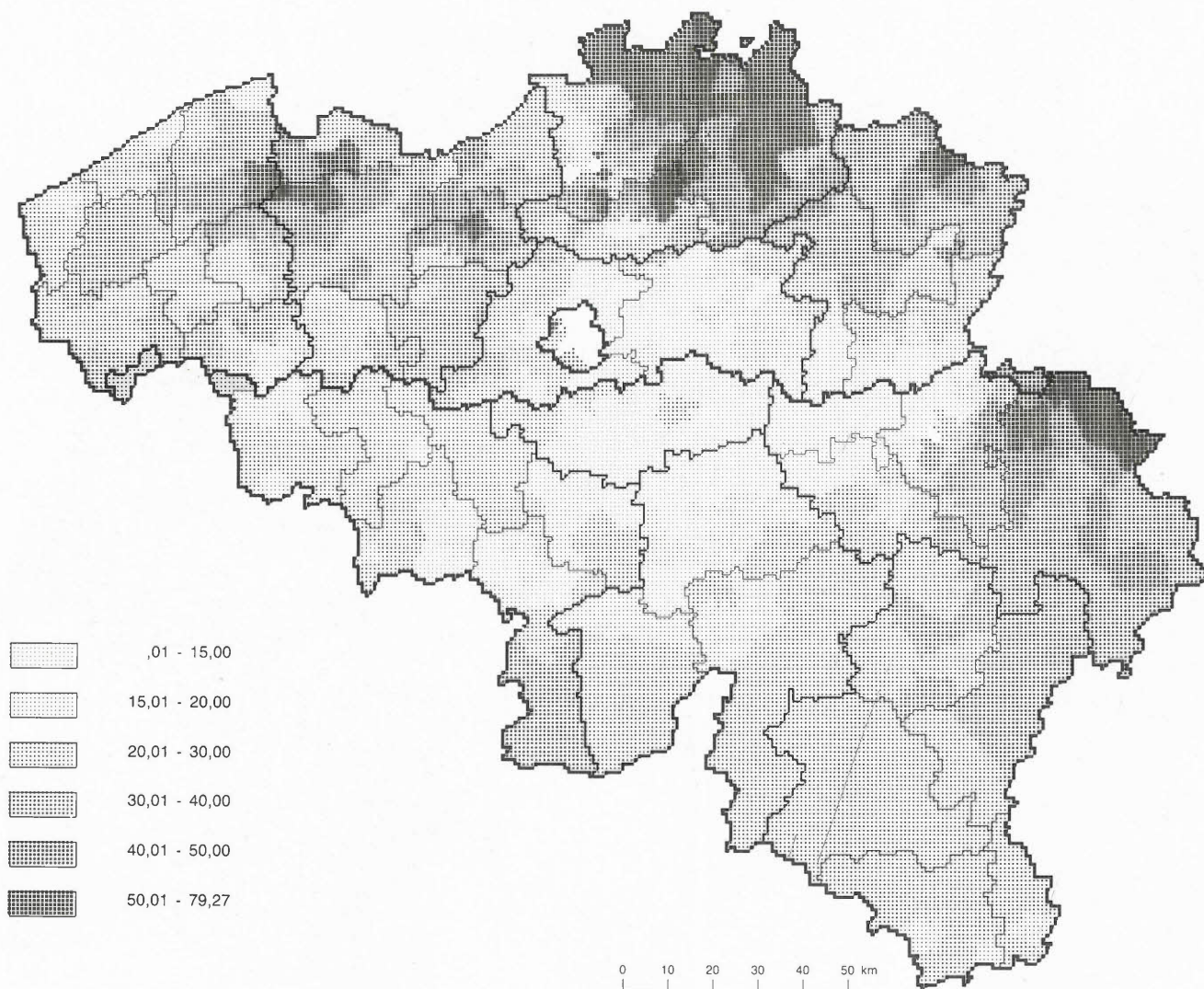
Gezien het wisselende belang van de landbouw in de verschillen-
de gemeenten (wegens de bossen, de verstedelijking, enz.)
is het moeilijk sommige regionale verschillen te beoordelen,
hoewel men op kaart 5, die de waarde van de rundveehouderij
per hectare landbouwoppervlakte aangeeft, dezelfde "leegten"
aantreft. In ongeveer 40% van de gemeenten vindt men een
toegevoegde waarde van meer dan 30 000 F per ha: het
betreft hier vrijwel alle gemeenten van de Kempen, van de
zandstreken en van de Noordoostelijke Ardennen; de hoogste
waarden worden genoteerd in de Antwerpse Kempen. Buiten
deze drie streken vindt men nog gemeenten met eenzelfde
intensieve rundveehouderij op het plateau van Bastenaken, in

de Weidestreek van de laars van Henegouwen en in een groot
deel van de Zandleemstreek van Oost-Vlaanderen.

Bijna een derde van de gemeenten bevinden zich in een
tussenklasse, met een toegevoegde waarde van 20 000 tot
30 000 F; zij vormen een groot geheel, bestaande uit de streek
van Henegouwen - met uitlopers in de richting van de
Zandleemstreek en de Polders van West-Vlaanderen -, het
zuidoosten van de Condroz, de Famenne, de Centrale
Ardennen - met uitzondering van het plateau van Bastenaken
- en Belgisch Lotharingen.

Kaart 5 : WAARDE (in B.S.S.) VAN DE GRAASDIERENSECTOR (in duizend F/ha totaal beteelde oppervlakte)

Rijks-gemiddelde: 27,18

Uit kaart 6, die het aandeel van de rundveehouderij in de totale bruto toegevoegde waarde aangeeft, blijkt dat in zuid-oost-België de toegevoegde waarde per gemeente voor minstens twee derden uit de sector van de graasdieren voortkomt: de grens van de drempelwaarde van 2/3 valt ongeveer samen met de zuidelijke en de oostelijke grens van de Condroz. De meeste andere gemeenten die deze drempel overschrijden vindt men in de Kempen, maar zij vormen geen coherent geheel over de ganse streek.

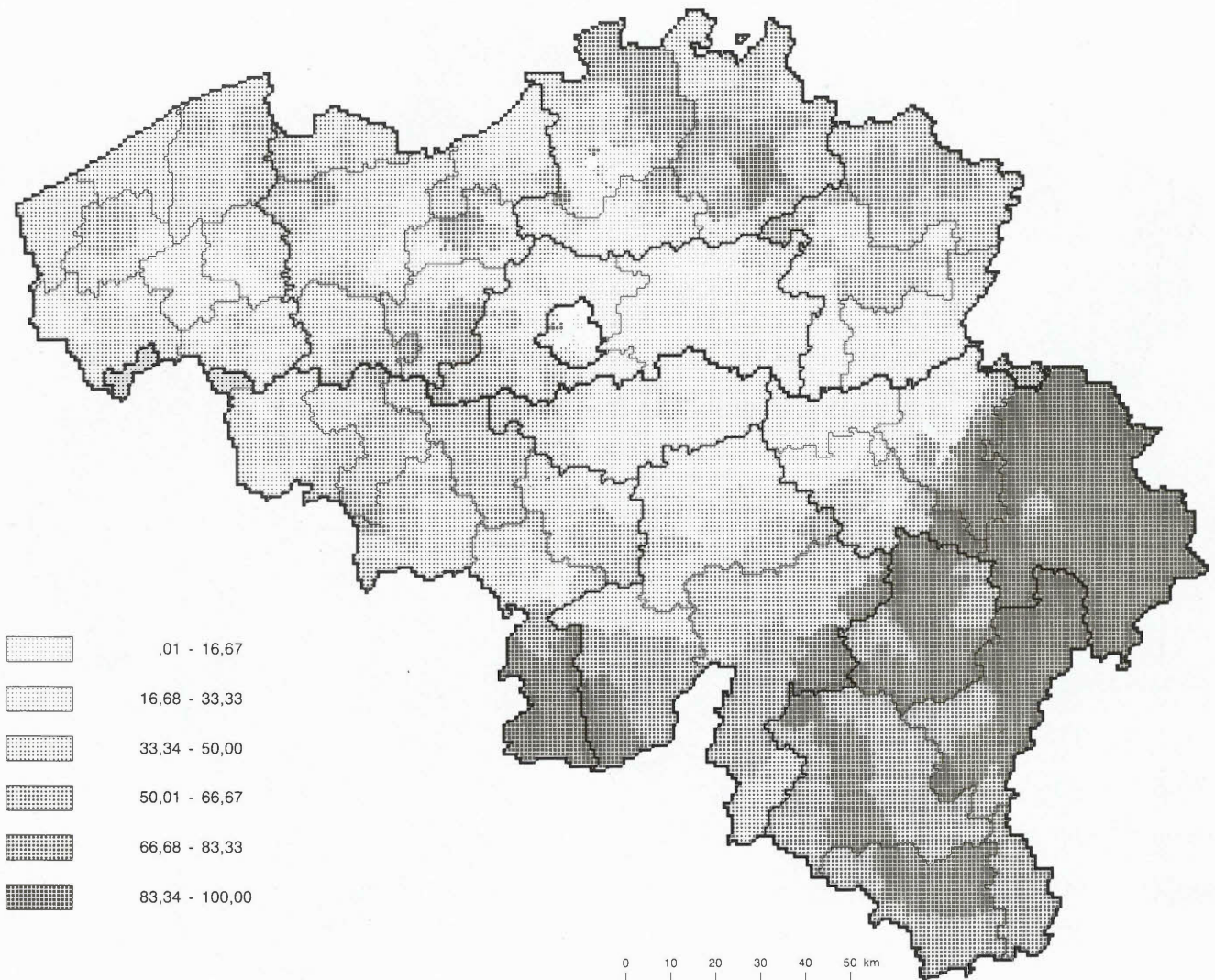
De streken waar de graasdierensector het minst belangrijk is, vindt men in West-Vlaanderen (de streek rond Roeselare), in

Haspengouw, in het Hageland en in de streek van Brabant, met enkele uitlopers naar het westen (as Brussel - Aalst - Gent) en het noorden (in de richting van Mechelen).

Er zijn wel enkele verschillen tussen de kaart van de waarde per ha en de kaart van de relatieve waarde: het betreft met name een deel van de Ardennen (het noordoosten uitgezonderd), van de Famenne en Belgisch Lotharingen die, in absolute waarden, een tussenpositie innemen maar toch hoge relatieve waarden kennen; anderzijds zijn er de Kempen en de Zandstreek die zich door hun hoge waarde per ha en hun gemiddelde relatieve waarde onderscheiden.

Kaart 6 : AANDEEL VAN DE GRAASDIERENSECTOR IN DE TOTALE PRODUKTIEWAARDE (in B.S.S.)

Rijksgemiddelde: 45,84%

De B.S.S. van de graasdieren in verhouding tot de voederopervlakte (grasland, hakvruchten, groenvoedergewassen) geeft (kaart 7) zeer goed de intensiteit van de produktie weer in deze sector. Hoge waarden halen de Leemstreken (vooral de oostelijke helft), het Doornikse, een groot deel van West-Vlaanderen (vooral het zuiden), de Zandstreek van Oost-Vlaanderen, de Antwerpse Kempen (vooral het noorden) en de streek tussen Maas en Vesder.

De laagste waarden kenschetsen het grootste deel van de Ardennen en van de Famenne, en een brede strook gaande

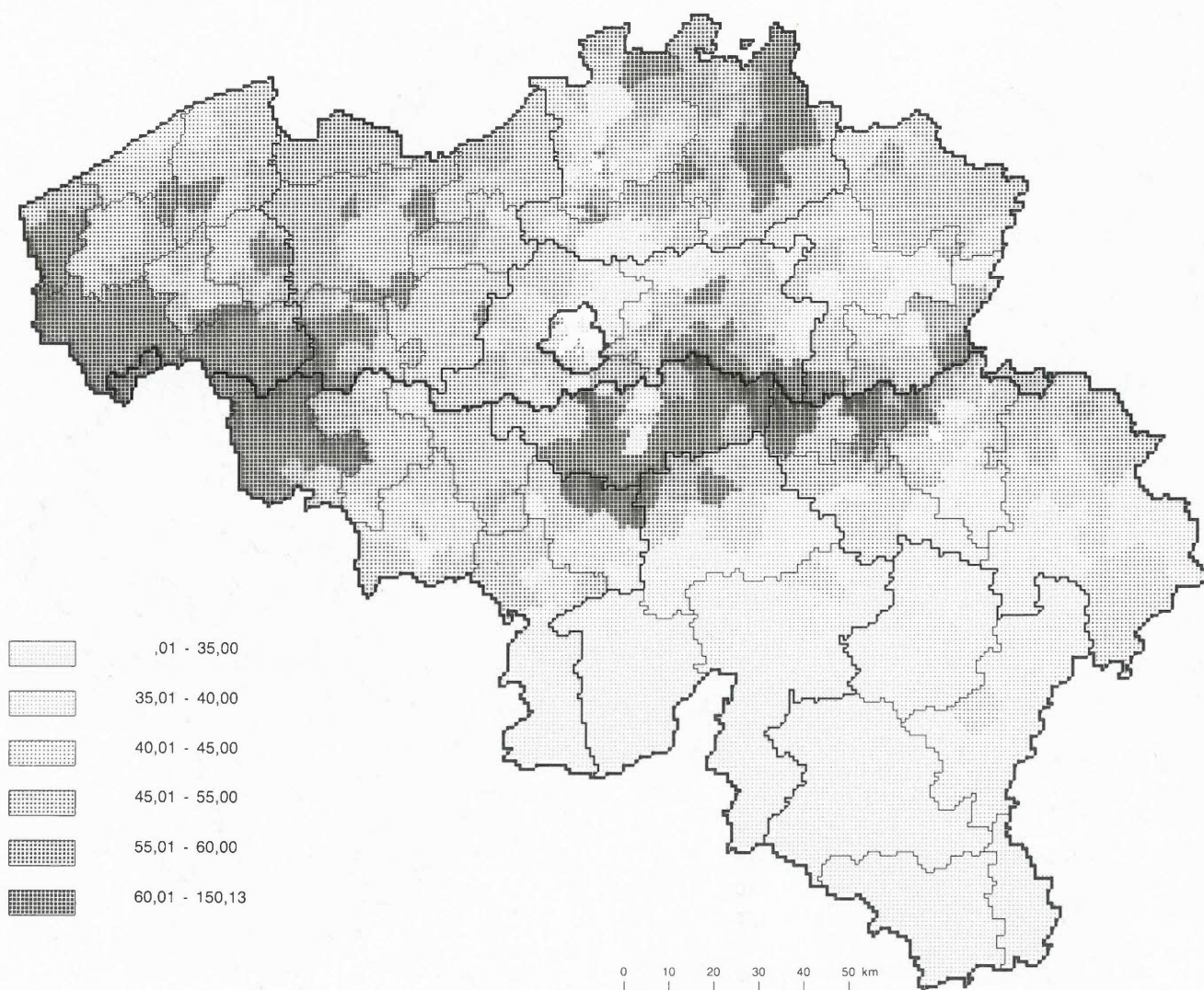
van de as Mechelen - Brussel over een deel van Vlaams Brabant, het zuiden van de Kempen en van Limburg tot de Nederlandse grens in het oosten van het land.

De hoogste waarden worden bereikt in streken waar een belangrijk deel van het voeder uit mais of afval van akkerbouwteelten bestaat.

Het is opvallend hoe de hoogste waarden van deze kaart samenvallen met de hoogste waarden van de kaart van de spreiding van de suikerbietenteelt.

Kaart 7 : WAARDE VAN DE GRAASDIERENSECTOR (in B.S.S.) PER HECTARE VOEDERGEWASSEN (in duizend F/ha)

Rijksgemiddelde: 46,91 (x 1 000 F)

2.3 DE TUINBOUW

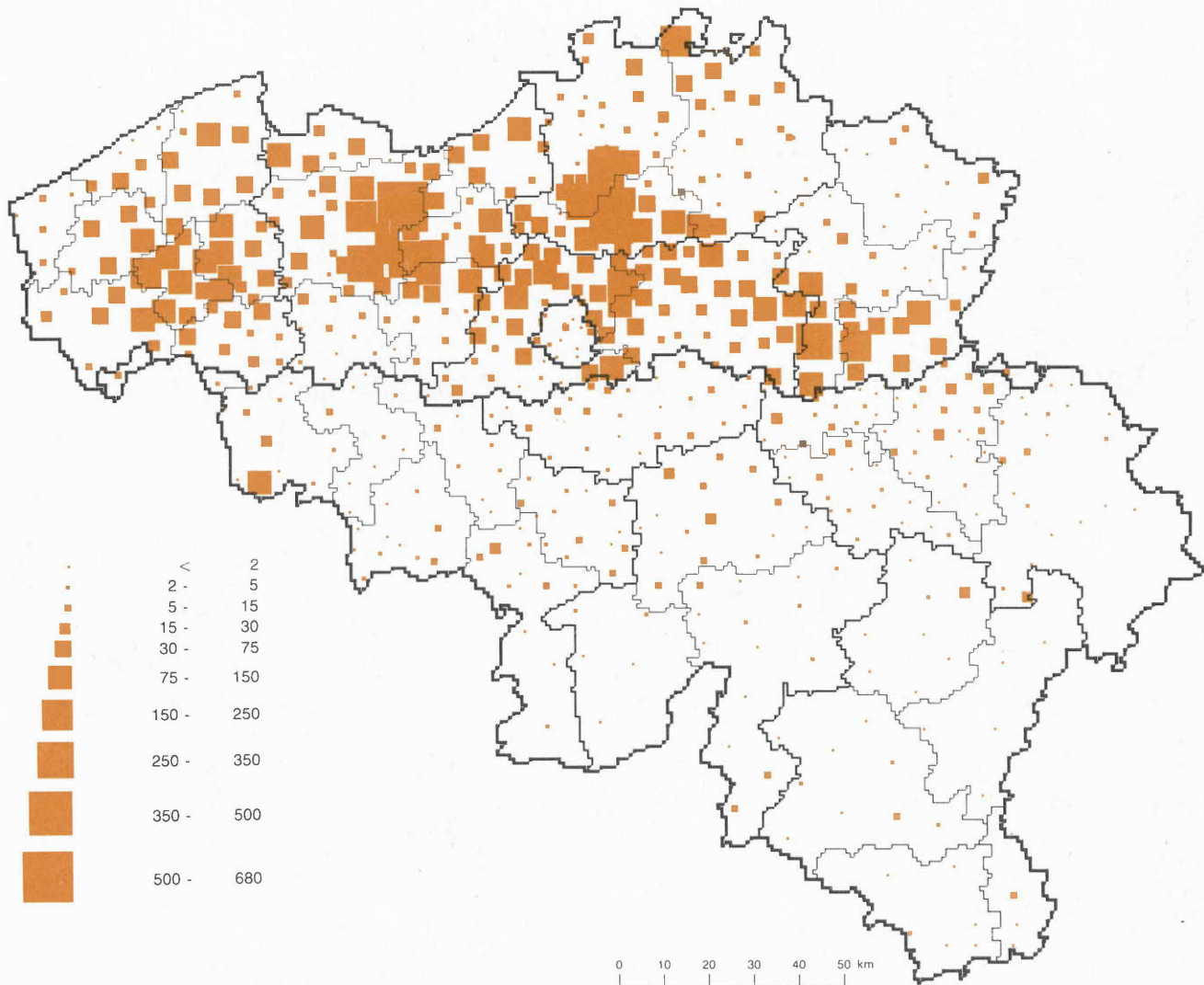
Kaart 8 situeert de tuinbouwsector. Alle belangrijke concentraties liggen in Vlaanderen. Rond Antwerpen - Mechelen en rond Gent is de tuinbouw het sterkst geconcentreerd, maar andere streken leveren eveneens een belangrijke produktie. Dikwijls betreft het een duidelijke specialisatie (zie de kaarten van de verschillende subsectoren in het eerste deel): groenten in Vlaams Brabant, in het N.O. ervan - het Hageland - fruit, fruit in vochtig Haspengouw, aardbeien in het noorden van de Antwerpse Kempen, groenten in het zuiden van de provincie Antwerpen, groenten, bloemen en boomkwekerijen in de streek

tussen Gent en Brussel, fruit en bloemen tussen Gent en Antwerpen, groenten in het noordoosten van Oost-Vlaanderen en in West-Vlaanderen. Sommige streken in Vlaanderen hebben praktisch geen tuinbouw: de Limburgse Kempen, de centrale Kempen van de provincie Antwerpen, het zuiden van Oost-Vlaanderen, de Polders, de Westhoek en het Kortrijkse.

In Wallonië is de tuinbouw weinig belangrijk: in het zuidoosten bestaat hij praktisch niet (op enkele boomkwekerijen na), en in Midden-België worden zwakke waarden bereikt met de produktie van groenten voor de conservenindustrie of met de (slinkende) fruitteelt in de streek tussen Maas en Vesder.

Kaart 8 : WAARDE (in B.S.S.) VAN DE TUINBOUWSECTOR (in miljoen F)

Het Rijk: 14 791 (miljoen F)

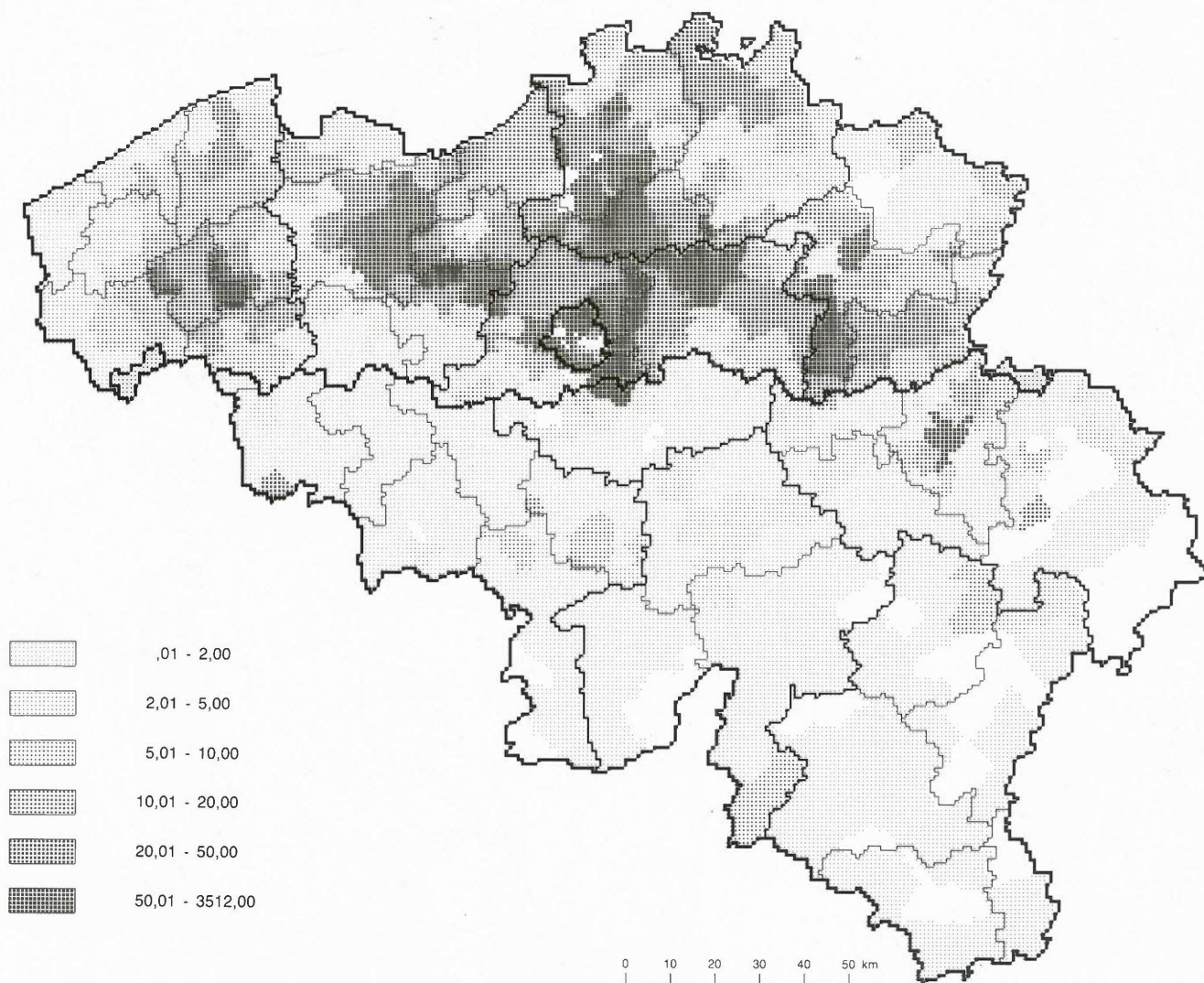

Ook op de kaarten 9 en 10 komen de reeds waargenomen concentraties voor. De bruto toegevoegde waarde per hectare cultuurgrond overschrijdt 50 000 F op de as Antwerpen - Brussel, rond Gent en in enkele afzonderlijke gemeenten. In nagenoeg dezelfde concentraties is de tuinbouwsector van overwegend belang, met meer dan 2/3 van de totale bruto toegevoegde waarde.

In vrijwel alle Waalse gemeenten ligt het cijfer lager dan 2 000 F per hectare en beneden de 5% van de totale toegevoegde waarde. Hogere waarden worden wel verkregen in gemeenten langs de verstedelijkte as Bergen - Luik, hier en daar in het arrondissement Borgworm en Haspengouw, en in enkele alleenstaande gevallen verspreid over de rest van het grondgebied.

Kaart 9 : WAARDE (in B.S.S.) VAN DE TUINBOUWSECTOR (in duizend F/ha totaal betaalde oppervlakte)

Rijksgemiddelde: 10,29 (x 1 000 F)

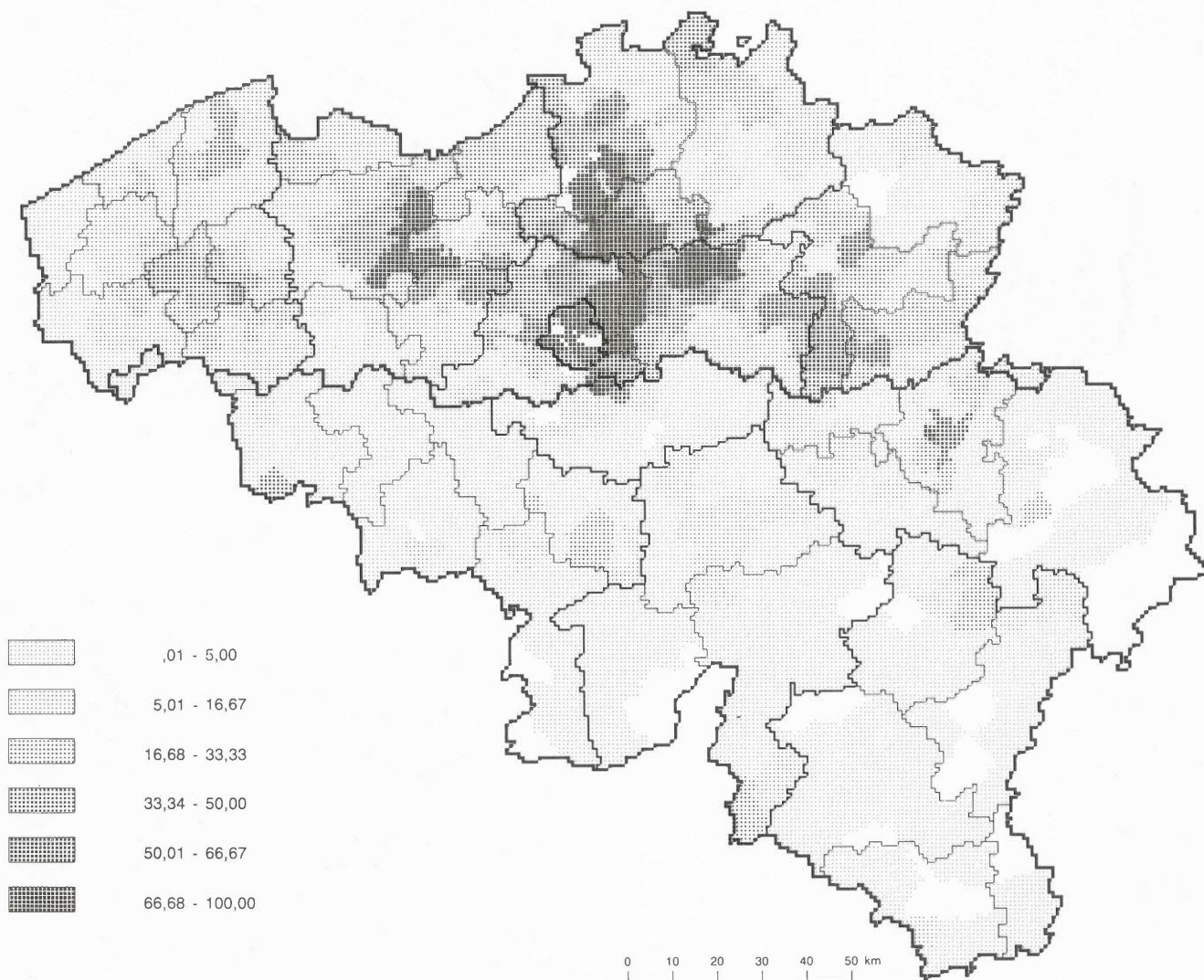
Wanneer we de kaarten 9 en 10 vergelijken stellen we vast dat de absolute cijfers per ha cultuurgrond de sector meer afgetekend op het voorplan plaatsen dan de relatieve cijfers dit doen in Oost- Vlaanderen, het zuiden van Limburg en de driehoek Gent - Antwerpen- Brussel. In deze gebieden is de tuinbouw bijgevolg minder typisch - lees exclusief - dan in de concentraties rond de as Antwerpen - Brussel en rond Gent. Ook tonen deze lokalisatiekaarten duidelijk aan dat hier de drempelgrenzen niet samenvallen met de afbakening van

de pedologische grenzen, zoals dat dikwijls wel het geval is voor de akkerbouw en voor de sector van de graasdieren.

Hoewel alle belangrijke concentraties in Vlaanderen liggen, vormt de taalgrens geen limiet. Daarvoor zijn de verschillen in intensiteit en specialisatie binnen Vlaanderen zelf te groot. Duidelijk is dat andere factoren de specifieke lokalisaties van de tuinbouwsector hebben bepaald (zie eerste deel).

Kaart 10 : AANDEEL VAN DE TUINBOUWSECTOR IN DE TOTALE LANDBOUWPRODUKTIEWAARDE (in B.S.S.)

Rijksgemiddelde: 17,93%

2.4 HOKDIEREN

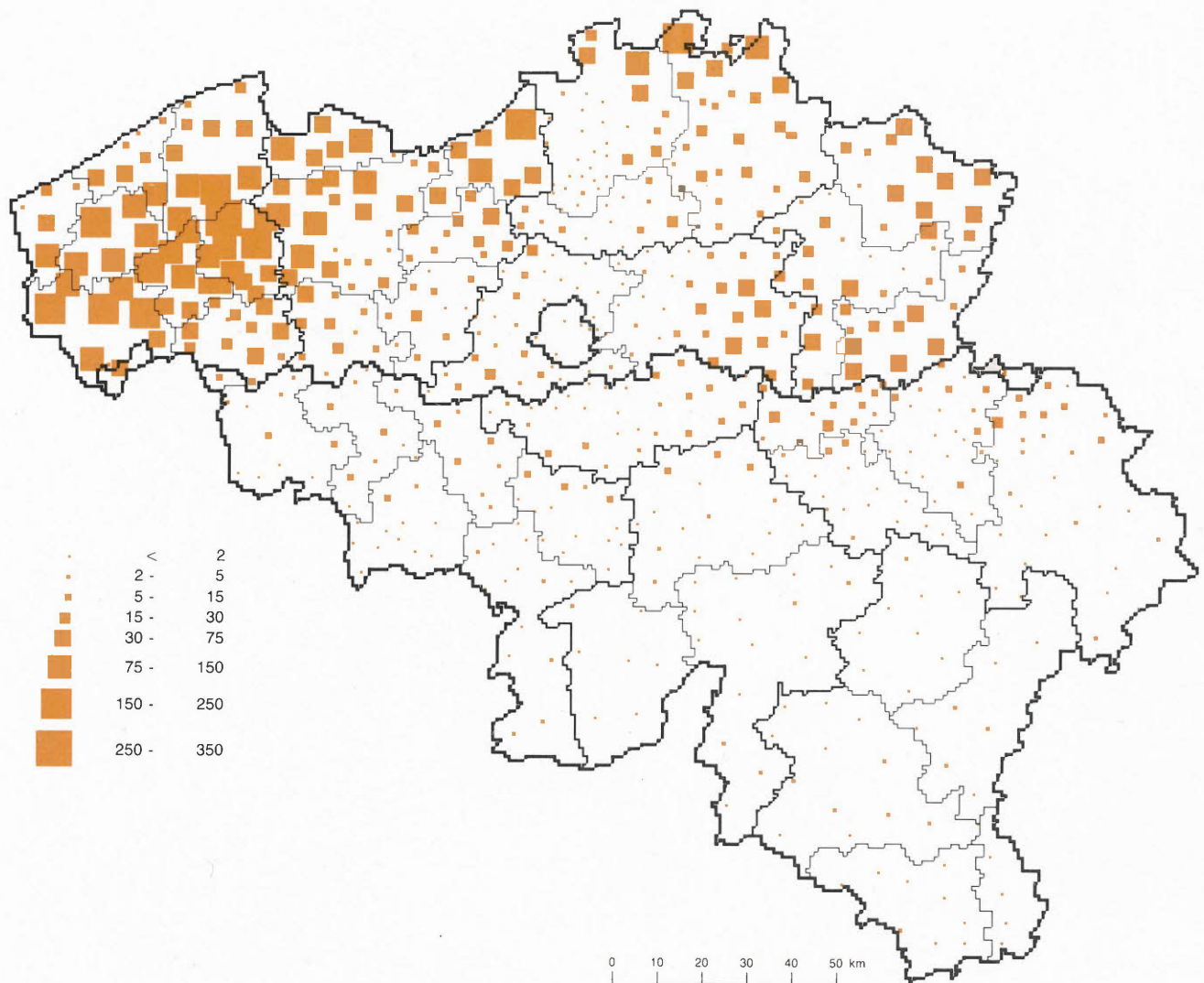
Deze sector omvat de varkensfokkerij en de pluimveeteelt. Kaart 11 geeft hun lokalisatie, in absolute cijfers. De belangrijkste concentratie bevindt zich in West-Vlaanderen en in de noordelijke helft van Oost-Vlaanderen. Wel is ze minder sterk in de Polders en bij Gent (vooral ten zuidoosten ervan). De tweede concentratie ligt in het noordoosten van het land: ook zij is niet eenvormig. Zij is het sterkst in het noordelijke deel van de Kempen, met als belangrijke tegenpool het zuiden van de provincie Limburg (in de Zandleemstreek en in de Leemstreek gelegen) en het aangrenzende oosten van het arrondissement Leuven (en het Hageland).

Men vindt dus in Vlaanderen streken met een weinig belangrijke produktie, zoals de zuidelijke helft van Oost-Vlaanderen, en streken met een nagenoeg onbestaande produktie, zoals de toch tamelijk brede zone Antwerpen - Brussel die het westen van het arrondissement Antwerpen omvat, het grootste deel van het arrondissement Mechelen, het centrum van het arrondissement Halle-Vilvoorde en het westen van het arrondissement Leuven.

De concentraties zijn weinig belangrijk in Wallonië: er is enige produktie in de streek tussen Maas en Vesder en langs de noordzoom van de Leemstreek, vooral in Haspengouw.

Kaart 11 : WAARDE (in B.S.S.) VAN DE HOKDIERENSECTOR (in miljoen F)

Het Rijk: 10 064 (miljoen F)

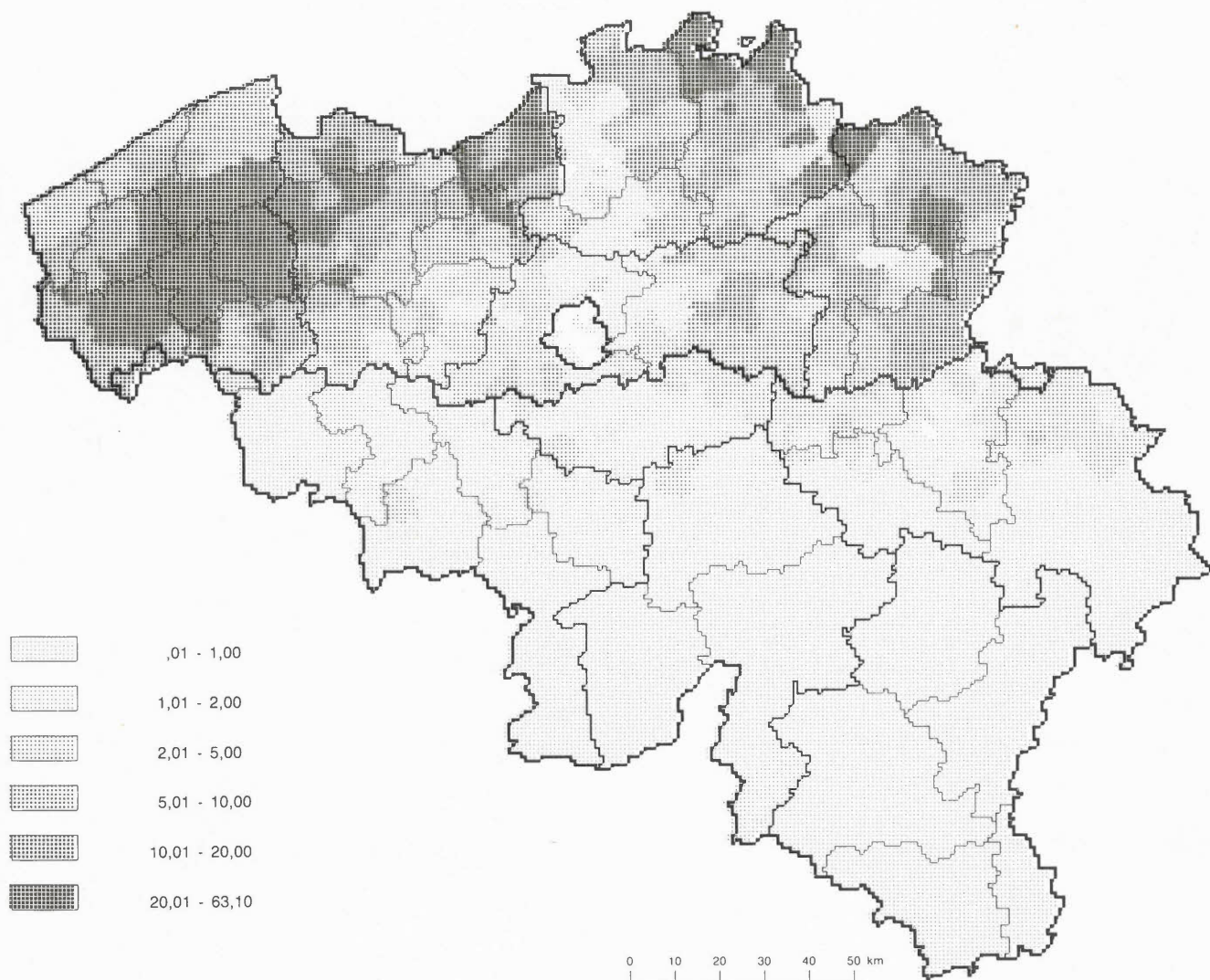
Kaart 12 geeft de waarde van de produktie per hectare oppervlakte cultuurgrond. Zelfs al schijnt het op het eerste gezicht onlogisch de waarde van de hokdierenkweek in verhouding tot de oppervlakte cultuurgrond te bepalen, toch verhoogt deze produktie met een bijkomende toegevoegde waarde de totale brutowaarde van de beschouwde oppervlakte.

In 61 gemeenten (alle in Vlaanderen gelegen) overschrijdt de toegevoegde waarde per hectare cultuurgrond 20 000F. In West- Vlaanderen beslaat de concentratie de ganse provincie. In Oost- Vlaanderen is de concentratie verdeeld over twee

groepen van gemeenten, respectievelijk ten oosten en ten westen van Gent. In het noordoosten van het land vinden we concentraties in afzonderlijke gemeenten, waarvan de meeste aan de noordzoom van de Kempen liggen. Wanneer we de waarden van meer dan 5 000 F/ha in aanmerking nemen stellen we vast dat ze zich over alle streken in Vlaanderen uitstrekken, behalve in het centrum, een tamelijk brede zone langs de as Antwerpen - Brussel, en in het grootste deel van de zuidelijke helft van Oost-Vlaanderen. De Waalse gemeenten die deze drempel overschrijden vormen uitzonderingen.

Kaart 12 : WAARDE (in B.S.S.) VAN DE HOKDIERENSECTOR (in duizend F/ha totaal betaalde oppervlakte)

Rijks-gemiddelde: 7,16 (x 1 000 F)

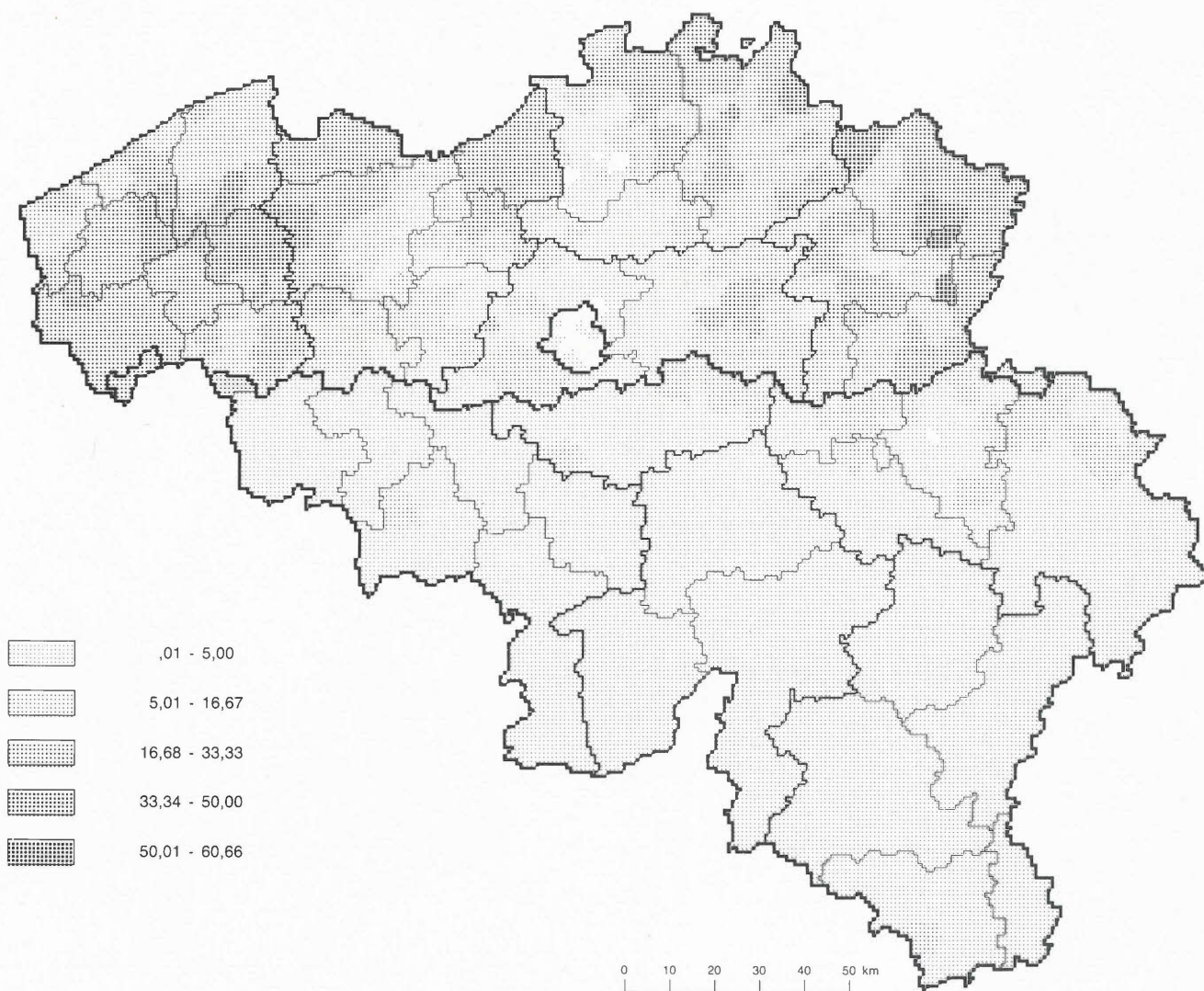

De kaart met relatieve gegevens (kaart 13) toont aan dat weinig gemeenten de drempel van een derde van de totale toegevoegde waarde overschrijden. Zij behoren grotendeels tot de kern Tielt - Torhout in West-Vlaanderen of liggen verspreid in het

noordoosten van het land. Deze produktiesector vertegenwoordigt minder dan 5% van de totale bruto toegevoegde waarde in de helft van de Belgische gemeenten, d.w.z. gans Wallonië en het centrale deel van het Vlaams Gewest.

Kaart 13 : AANDEEL VAN DE HOKDIEREN IN DE TOTALE WAARDE VAN DE LANDBOUWPRODUCTIE (in B.S.S.)

Rijksgemiddelde: 12,06%

2.5 DE TOTALE PRODUKTIE

Kaart 14 lokaliseert de totale bruto toegevoegde waarde. De legende is anders dan bij de kaarten van de vier sectoren, omdat de totale waarden hier beduidend hoger liggen.

West-Vlaanderen, de noordelijke helft van Oost-Vlaanderen en de uitloper oostwaarts tot aan de lijn Antwerpen - Mechelen vormen een zone met hoge waarden. Het noordelijke deel van de Kempen, vooral dan in de provincie Antwerpen, is eveneens een weliswaar kleinere-zone met hoge waarden.

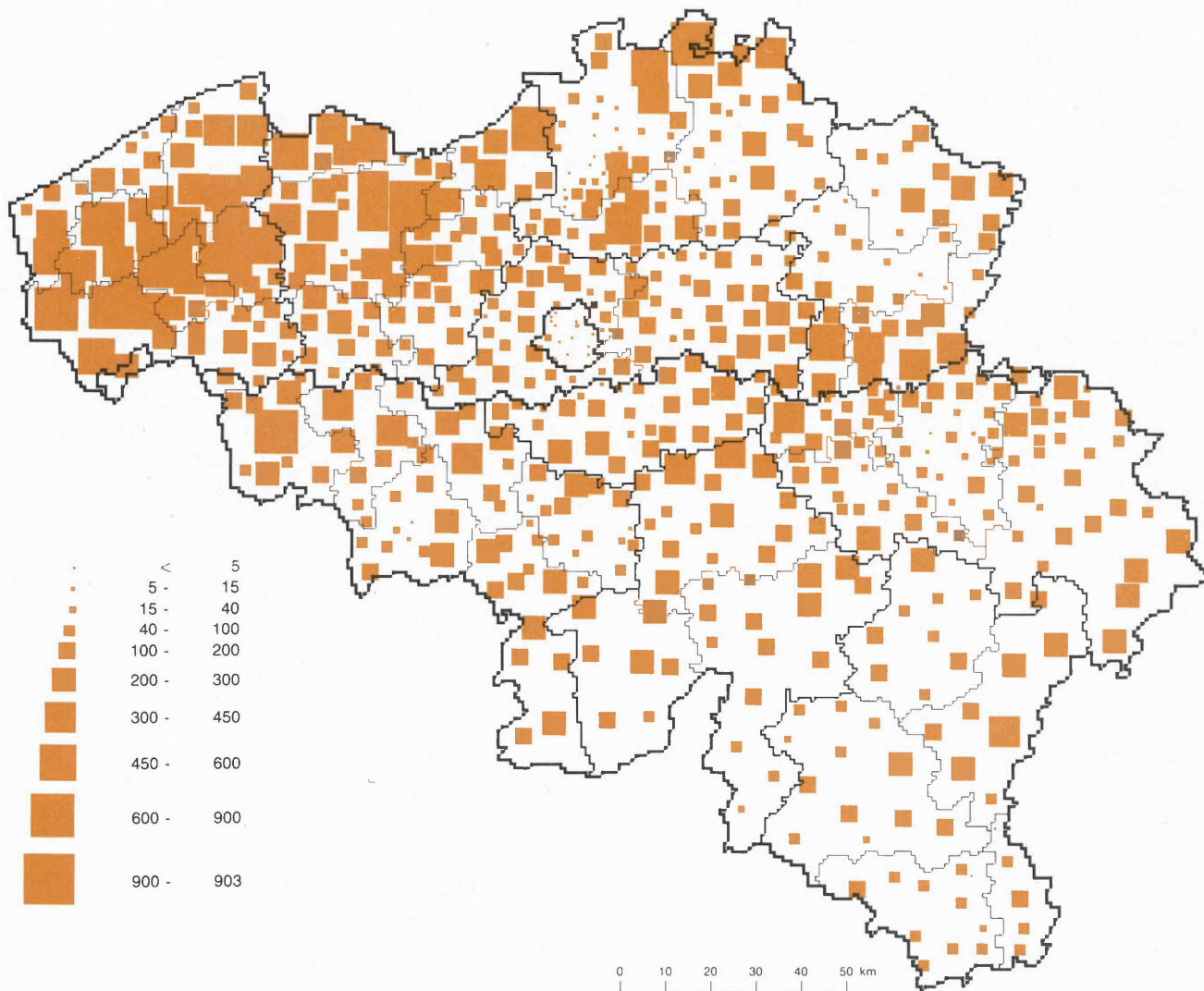
De tweede grootste produktiezone komt overeen met een west-oost as en omvat de Leemstreken, het oosten van het arrondissement Leuven en het zuiden van de provincie Limburg. Hoewel deze as een belangrijk aandeel heeft in de produktie,

is de concentratie er minder sterk dan in West-Vlaanderen (zie kaart).

Kaart 15 geeft de totale toegevoegde waarde per ha cultuurgrond. Het is de synthetische kaart bij uitstek om de intensiteit van het landbouwsysteem te kennen. Op enkele uitzonderingen na behoren de Waalse gemeenten tot twee ruimtelijke gehelen. De drempel van 40 000 F/ha valt ongeveer samen met de grens van de Leemstreken, de landbouw- en weidestrecken van Luik en van de Hoge Ardennen. Binnen dit geheel liggen enkele gemeenten met hogere waarden, meer bepaald in het Land van Herve en in het Doornikse. Enkele gemeenten aan de noordgrens van Condroz bereiken eveneens de drempel van 40 000 F/ha. In alle andere gemeenten ten zuiden van deze grens schommelt de bruto toegevoegde waarde tussen 25 000 F en 40 000 F.

Kaart 14 : WAARDE (in B.S.S.) VAN DE TOTALE LANDBOUWPRODUKTIE (in miljoen F)

Het Rijk: 83 428 (miljoen F)

De drempel van 50 000 F/ha valt ongeveer samen met de taalgrens. Ten noorden ervan dalen weinig gemeenten onder deze drempel, behalve enkele gemeenten in het noordoosten van de Polders, in het zuiden van Oost-Vlaanderen en in Limburg.

Belangrijke concentraties liggen in het hart van West-Vlaanderen (Torhout - Tielt - Roeselare), in de streek rond Gent met een uitloper tot Aalst, en in de streek tussen Antwerpen en Mechelen, met een uitloper zuidoostwaarts (het zuiden van de Kempen in de provincie Antwerpen). Deze concentraties maken deel uit van een groter geheel; dit omvat het grootste deel van West-Vlaanderen (de Polders uitgezonderd), Oost-Vlaanderen (behalve het zuidelijke deel), het zuidwesten van Vlaams Brabant, het grootste deel van de provincie Antwerpen (behalve enkele centrale gemeenten) en Vlaams Brabant (behalve de zuidelijke strook). In het zuiden van Limburg is de intensiteit sterker dan in talrijke gemeenten in de rest van de provincie.

Wanneer we de kaart van de absolute waarden en de kaart van de intensiteit per hectare met elkaar vergelijken, stellen we vast dat de verschillen tussen de streken in Vlaanderen minder uitgesproken zijn bij de gegevens per hectare. Zulks valt vooral op wanneer we West-Vlaanderen stellen tegenover het centrum en het oosten van Vlaanderen. Het produktievolume daarentegen verschilt sterk van streek tot streek.

De verklaring ligt voor de hand. Het centrum en het oosten van Vlaanderen zijn veel meer verstedelijkt dan het westelijke deel. Bij eenzelfde (en in Limburg zelfs iets lagere) intensiteit brengt een relatief kleinere oppervlakte cultuurgrond globaal heel wat minder toegevoegde waarde op dan bijvoorbeeld in Vlaanderen ten westen van de Schelde, waar de oppervlakte cultuurgrond in verhouding tot de totale kadastrale oppervlakte nog belangrijk is.

2.6 DE B.S.S. PER BEROEPSBEDRIJF

Kaart 15 met de B.S.S./ha drukt de produktie-intensiteit uit in oppervlakte-eenheden. Deze intensiteit zou de beperkte nuttige oppervlakte cultuurgrond in Vlaanderen moeten compenseren. Kaart 16 met de B.S.S. per bedrijf toont dat de compensatie intensiteit-bedrijfsoppervlakte dikwijls niet wordt verwezenlijkt, en men merkt zelfs dat er veel ruimtelijke gelijkenis bestaat met de kaart van de gemiddelde oppervlakte per bedrijf. De bedrijfs-leider heeft dus baat bij een grote landbouwoppervlakte. Wel zijn de verschillen tussen de lagere en de hogere klassen minder uitgesproken bij de bruto toegevoegde waarde per bedrijf dan bij de gemiddelde oppervlakte per bedrijf of bij de bruto toegevoegde waarde per hectare.

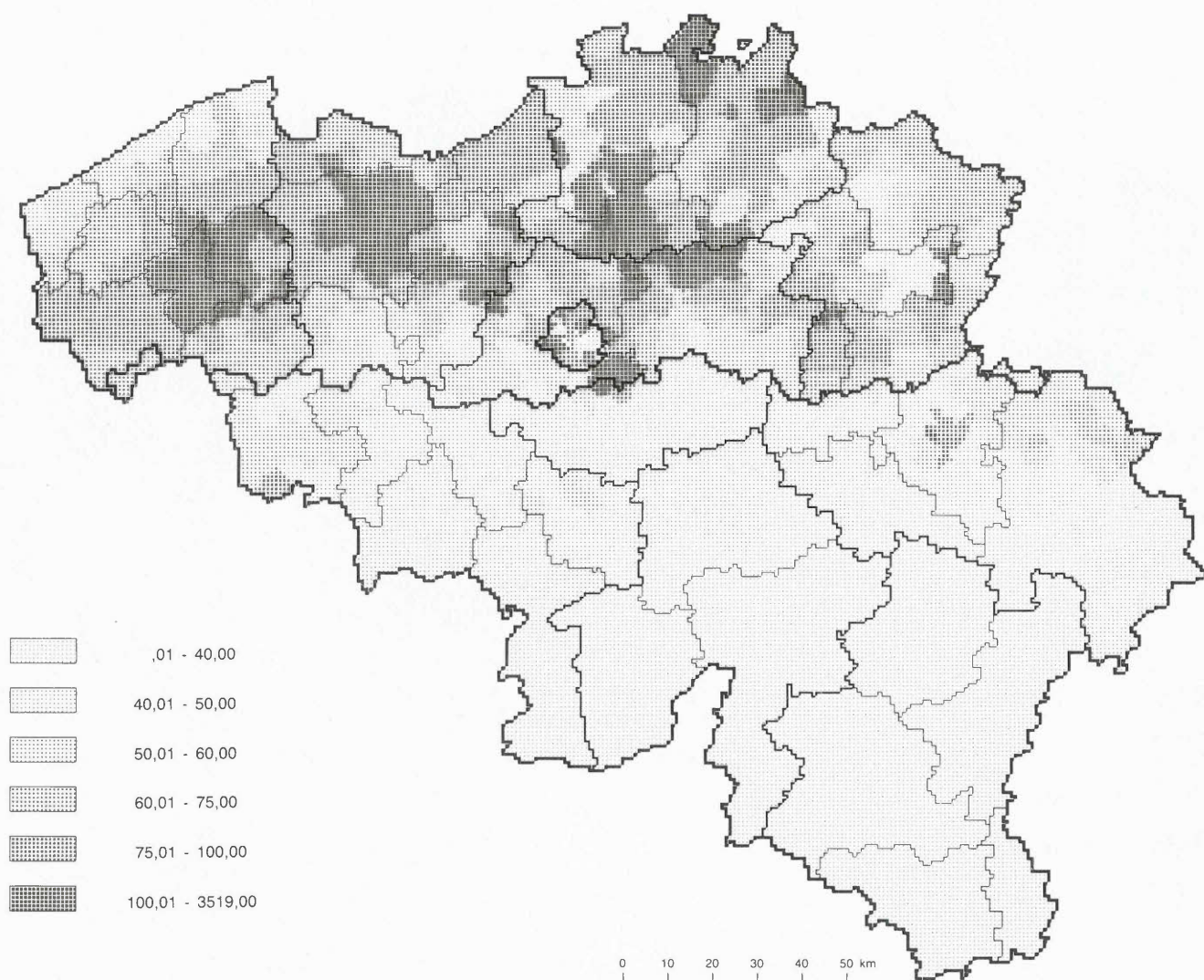
De economische grootste bedrijven liggen in Haspengouw, de Brabantse Leemstreek en Condroz, maar enkele gemeenten rond Gent en Antwerpen, met tuinbouw onder glas, zijn eveneens uitschieters. De bruto toegevoegde waarde ligt er hoger dan 1,5 miljoen per bedrijf. Wanneer we daarenboven de gemeenten met gemiddelden die schommelen tussen 1 miljoen en 1,5 miljoen in aanmerking nemen wordt de groep reeds vernoemde gebieden uitgebreid tot de rest van de Leemstreek, de Famenne, het grootste deel van West-Vlaanderen, de Polders en het noordelijke deel van de Antwerpse Kempen.

De gemeenten met een bedrijfsgemiddelde lager dan 750 000 F liggen in de Hoge Ardennen, in het zuidelijke deel van Oost-Vlaanderen maar ook ten oosten van Gent, in een deel van Vlaams Brabant en van de Kempen. Er zijn dus meer Vlaamse dan Waalse gemeenten met een zwak B.S.S.-gemiddelde per bedrijf.

Het zou interessant zijn een analyse te maken van de bruto toegevoegde waarde per arbeidseenheid. Maar de begrippen "bestendige" en "niet bestendige" bezigheid worden, naargelang van de streek, anders geïnterpreteerd zodat het niet mogelijk is per gemeente het aantal arbeidseenheden per jaar nauwkeurig te bepalen.

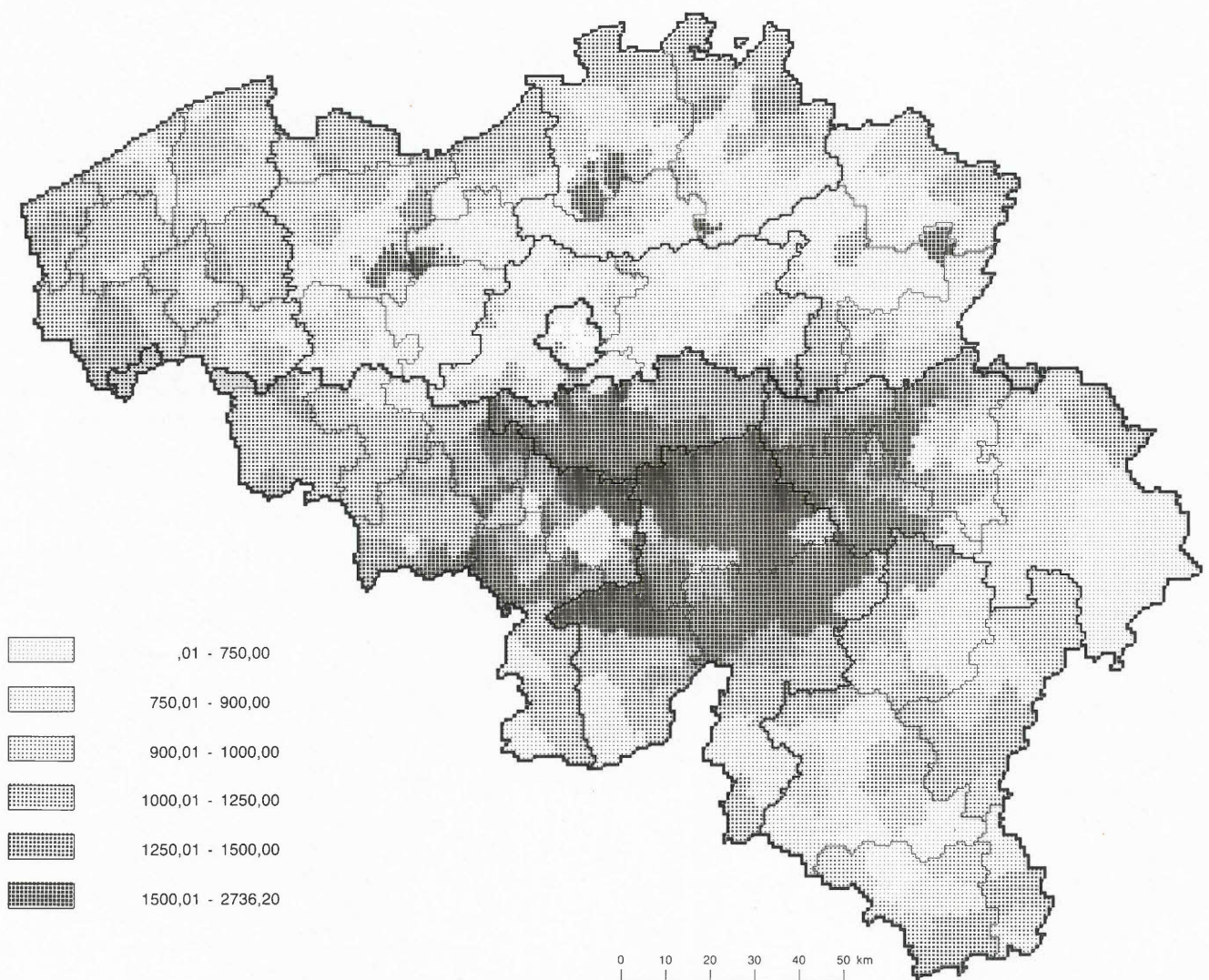
Kaart 15 : WAARDE (in B.S.S.) VAN DE TOTALE LANDBOUWSECTOR
(in duizend F/ha totaal betaalde oppervlakte)

Rijksgemiddelde: 59,42 (x 1 000 F)

Kaart 16 : WAARDE (in B.S.S.) PER BEROEPSBEDRIJF (x 1 000 F)

Rijksgemiddelde: 780,00 (x 1 000 F)

2.7 SYNTHESE.

Men kan niet genoeg benadrukken hoe enorm de contrasten zijn die door de kaart over de intensiteit van de toegevoegde waarde per ha worden aangetoond. Deze contrasten zijn het gevolg van de grote verschillen tussen de landbouw-systemen: 25 a 40 000 F/ha in het zuidoosten van het land tegenover meer dan 100 000 F/ha in de intensievere zones van het noorden.

Deze kaart 15 is de som van de kaarten 2, 5, 9 en 12 die de vier grote produktiesectoren vertegenwoordigen. Bij de synthese moet men twee aspecten in overweging nemen: de lokalisatie van elke sector, en de regionale maar eveneens globale inbreng van elke sector. Inderdaad is het aantal gemeenten dat de 20 000 F/ha overschrijdt niet voor elke sector gelijk: men telt er 61 voor de sector van de hokdieren, 162 voor de tuinbouw (voor deze beide sectoren liggen de gemeenten in Vlaanderen), 152 voor de akkerbouw (grotendeels in Midden-België), maar 424 voor de sector van de graasdieren (deze gemeenten liggen in Vlaanderen en in het oosten van Wallonië). Deze laatste sector heeft dus een grote invloed op het totaal: voor het Rijk is 46% van de bruto toegevoegde waarde uit deze sector afkomstig, tegen 12% uit de intensieve veeteelt, 24% uit de akkerbouw en 18% uit de tuinbouw. Wanneer men rekening houdt met de grote lokalisatielijnen en de verschillende inbreng, zijn de contrasten betreffende de totale bruto toegevoegde waarde tussen Vlaanderen en Wallonië makkelijk te begrijpen.

Ten slotte geeft de vergelijking van de vier sectoriële kaarten enkele grote specialisatielijnen aan. Op plaatsen waar de akkerbouw overheerst, is de sector van de graasdieren minder belangrijk en omgekeerd. Dit fenomeen is grotendeels te verklaren door de verschillende fysische omstandigheden en de gemiddelde bedrijfsgrootte. In de intensieve gebieden van het noorden merkt men dat de centrale plaats die de tuinbouw inneemt, de hok- dierenkweek belemmert. Anderzijds zijn beide specialisaties in het noorden van de Antwerpse Kempen en in het Vlaams landsgedeelte ten westen van de Schelde aanwezig, hoewel in het Gentse de klemtoon eerder ligt op de tuinbouwsector: dit is duidelijk zichtbaar op de relatieve kaarten. De lokalisatie van deze beide sectoren kan niet worden verklaard door de verschillen in de fysische omstandigheden of in de bedrijfsstructuur. Deze lokalisatie is een duidelijk gevolg van historische en economische factoren die de landbouw naar het intensifiëren van een of andere produktie hebben doen overhellen.

Alvorens de produktierichting in de bedrijven te analyseren is het aangewezen aan de hand van de kaarten 3, 6, 10 en 13 de algemene produktierichtingen in de gewesten te bepalen zodat overeenkomsten en verschillen tussen regionale - en

bedrijfsrichtingen beter tot uiting komen.

In de landbouwzones in het zuidoosten van België (Weidestreek van Luik, Hoge Ardennen, Ardennen, Belgisch Lotharingen, Fagne en Famenne) is meer dan 2/3 van de toegevoegde waarde afkomstig uit de sector van de graasdieren. In de Condroz en het westelijk deel van de Leemstreek bereiken de sectoren van de graasdieren en van de akkerbouw elk 1/3 van de totale toegevoegde waarde. In het oostelijk deel van de Leemstreek (in Wallonië) overheerst de akkerbouw (2/3) in een groot aantal gemeenten; in andere gemeenten daarentegen is zij slechts gedeeltelijk dominerend, maar geen enkele andere sector bereikt 1/3 van de totale produktie (de sector van de graasdieren is duidelijk de tweede in graad van belangrijkheid, maar bereikt toch niet de drempel van 1/3 zoals in het westelijk deel van de Leemstreek).

Daar waar in Wallonië de produktietypes - in grote mate samenvallen met de grenzen van de landbouwfysische gebieden, is die niet meer of nauwelijks nog het geval in Vlaanderen. De zone Antwerpen - Brussel (in oostelijke richting uitgebreid met het arrondissement Mechelen) en het gebied rond Gent worden gekenmerkt door een overwegende tuinbouwproduktie. Geen enkele andere Vlaamse gemeente kan door een overheersende produktierichting worden gekenmerkt. In bijna alle gemeenten bereikt de sector van de graasdieren 1/3 van de totale toegevoegde waarde, maar anderzijds bereikt zelden een andere sector deze drempel. Wel is dit het geval voor de sector van de hokdieren die in een aantal gemeenten van de West-Vlaamse Zandstreek 1/3 van de toegevoegde waarde bereikt en voor de tuinbouwsector die in de streek van Roeselare, in een aantal gemeenten van de driehoek Gent-Brussel-Antwerpen en van het Hageland en vochtig Haspengouw eveneens deze drempel bereikt. Ten slotte is dit ook zo voor de akkerbouw die in een aantal gemeenten van de Polders en van de Westhoek 1/3 van het totaal bereikt. In elk van deze voorbeelden zijn het dus twee sectoren die ruimschoots bijdragen tot de vorming van de toegevoegde waarde in de gemeente. In typologische termen kan men spreken van bipolaire types. In de andere Vlaamse gemeenten (behalve in de streek van Roeselare) overheerst de sector van de graasdieren gedeeltelijk, terwijl geen enkele andere sector de drempel van 1/3 bereikt; dit is zo omdat de sector van de graasdieren in belangrijke mate 1/3 overschrijdt maar niet 2/3 bereikt, zoals in een groot aantal gemeenten van de Kempen of omdat de regionale produktie zodanig gevarieerd is dat een aantal sectoren vrij belangrijk zijn, zonder daarbij de 1/3 - drempel te bereiken. Een extreem voorbeeld hiervan is de streek van Roeselare waar de produktie in die mate gevarieerd is dat geen enkele sector 1/3 van de totale bruto toegevoegde waarde voortbrengt.

3.- DE TECHNISCH-ECONOMISCHE GERICHTHEID VAN DE LANDBOUWBEDRIJVEN.

De fysische en economische omgeving mogen dan nog de produktiemogelijkheden bepalen, uiteindelijk is het de bedrijfsleider die, in functie van de voorhanden zijnde produktiefactoren (oppervlakte, arbeidskrachten, kapitaal) en van andere elementen zoals leeftijd of persoonlijke ambitie, over de combinaties binnen zijn bedrijf beslist. De specialisatiegraad binnen het landbouwbedrijf blijkt uit de analyse van deze kaarten. Bij het beschouwen van de ruimtelijke variaties wordt de aandacht van de lezer gevraagd voor de verschillende klassedrempels: het is onmogelijk gebleken voor alle kaarten dezelfde drempels aan te houden. Niet alleen de inbreng van de - hierboven beschreven - verschillende belangrijke produktierichtingen kan variëren, maar ook het aandeel van de bedrijven die onder

de verschillende produktierichtingen ressorteren. Dit blijkt uit de bijgevoegde tabel.

Een eerste vaststelling is dat vele bedrijven gespecialiseerd zijn: 66% van de bedrijven worden gekenmerkt door de overheersing van een van de vier grote sectoren, m.a.w. 2/3 of meer van de totale bruto toegevoegde waarde is uit één enkele sector afkomstig. Dit hoge percentage kan worden verklaard door het feit dat enkel de professionele bedrijven in deze analyse werden opgenomen, waardoor de kleine gemengde bedrijven die enkel een bijverdienste opleveren, worden uitgesloten.

VERDELING VAN DE LANDBOUWBEDRIJVEN VOLGENS TECHNISCH-ECONOMISCHE GERICHTHEID

Type	%	%	%
1 Akkerbouw	8.17		
2+3 Tuinbouw (groenten en bloemen, blijvende teelten)	11.24		
4 Graasdieren	40.15		
4.1 Melkvee	14.55		
4.1.1. Melkkoeien, specialisatie			8.36
4.1.2. Melkkoeien en jongvee			6.19
4.2 Jong- en mestvee	8.26		
4.2.1. Jong- en mestvee (zoogkoeien)			2.04
4.2.2. Jong- en mestvee (andere)			6.23
4.3 Gemengde rundveehouderij	11.05		
4.4 Overige graasdieren	6.30		
5 Hokdieren	6.59		
5.1 Varkens	4.88		
5.1.1. Fokvarkens			1.36
5.1.2. Mestvarkens			2.08
5.1.3. Gemengde varkenshouderij			1.44
5.2 Overige hokdieren	1.71		
6 Combinaties van gewassen	5.40		
7 Combinaties van veeteelt	12.03		
7.1 Combinaties met accent op graasdieren	5.92		
7.2 Overige veeteeltcombinaties	6.11		
8 Gewassen-veeteelt	16.42		
8.1 Akkerbouw en graasdieren	13.44		
8.2 Overige combinaties gewassen-veeteelt	2.98		

Op kaart 17 worden de bedrijven weergegeven die in akkerbouw zijn gespecialiseerd, namelijk de bedrijven die 2/3 van de toegevoegde waarde halen uit graangewassen, peulvruchten, aardappelen, nijverheidsgewassen en groenten in open grond bestemd voor de conserven- en diepvriesindustrie. Deze kaart geeft ongeveer dezelfde ruimtelijke verdeling als kaart 3 die het aandeel van de akkerbouw binnen de totale productie weergeeft. Nochtans komen een aantal zones buiten Haspengouw en het Brabantse beter naar voor, op de bedrijfstypologische kaart dan op de kaart van de aandelen per sector; dit is het geval voor de Polders, de streek van Doornik en een deel van de Condroz.

Merken we op dat 8.17% van de professionele bedrijven tot dit type behoort. Samen vertegenwoordigen zij 11.2% van de totale bruto toegevoegde waarde van het land; dit betekent dat een groot gedeelte van de akkerbouw in gemengde bedrijven plaatsvindt (24% van de totale bruto toegevoegde waarde van het land is uit deze sector afkomstig). Overigens kunnen in deze 11.2% een aantal andere produkties vervat zijn vermits de specialisatiedrempel 2/3 bedraagt.

Voor de tuinbouwsector merkt men een sterke gelijkenis tussen de lokalisatie van de productie en de lokalisatie van de gespecialiseerde bedrijven (kaart 18).

Elke nieuwe beschrijving is dus overbodig. 11.2% van de professionele bedrijven behoren tot dit type. De E.E.G. maakt het onderscheid tussen de tuinbouwsector - groenteteelt en bloemen - en de sector van de blijvende gewassen met naast fruit eveneens wijnbouw en olijven, produktierichtingen die voor de E.E.G. vrij belangrijk zijn maar niet voor België. Daarom hebben wij de tuinbouwsector in zijn geheel beschouwd. Het totaal van deze gespecialiseerde bedrijven bedraagt 13.3% van de totale bruto toegevoegde waarde. Gezien deze sector in zijn geheel 17.3% van de totale bruto toegevoegde waarde vertegenwoordigt, kan men aannemen dat een belangrijk deel van de tuinbouwproductie zich in gespecialiseerde bedrijven voltrekt.

7.5% van de bedrijven zijn gespecialiseerd in de groenteteelt en/of bloemen (zij produceren 9.8% van de totale bruto toegevoegde waarde) en 3.7% in de fruit- of boomkwekerij.

We merken op dat binnen de tuinbouwsector de specialisatie nog verder is doorgedreven: in 2.3% van de bedrijven is de productie overheersend gericht op groenteteelt in open grond, 2.0% op groenteteelt onder glas, slechts 0.4% op gemengde groenteteelt in open grond en onder glas, 0.4% op bloemen in open grond, 1.5% op bloemen onder glas, 0.6% op de gemengde productie van bloemen in open grond en onder glas en slechts 0.3% op een gemengde productie (diverse tuinbouw). We moeten toch even beklemtonen dat de 2.3% van de bedrijven met groenteteelt in open grond, 0.7% van de totale toegevoegde waarde produceren terwijl de 2.0%

bedrijven van de groenteteelt onder glas 3.8% van de totale bruto toegevoegde waarde produceren.

Hetzelfde verschijnsel doet zich voor bij de bloemeteelt. Het is dus duidelijk dat er verschillen in economische omvang bestaan tussen de bedrijven met deze specifieke produktierichtingen. Berekend op basis van de gegevens van 1975 en met de waarden van 1972-74, bedroeg de economische omvang van de bedrijven 1 101 000 F voor de tuinbouw onder glas en 348 000 F voor de tuinbouw in volle grond.

De lokalisatie van de bedrijven met die bijzondere produktierichtingen stemt vanzelfsprekend overeen met de lokalisatie van die teelten (zie deel 1). Het is dus onnodig deze gedetailleerde kaarten hier terug op te nemen. Het enige merkbare verschil vinden we bij de groenteteelt in open grond: de gespecialiseerde bedrijven bevinden zich in de streek Mechelen en in Vlaams Brabant, terwijl de lokalisatie van de teelten minder geconcentreerd is; een deel daarvan vinden we in andere types van bedrijven.

Niet minder dan 40,1% van de beroepsbedrijven in België produceren een toegevoegde waarde die voor 2/3 of meer voortspuit uit de sector graasdieren. Zij vertegenwoordigen 28,1% van de totale bruto toegevoegde waarde. De economische bedrijfsomvang ligt dus onder het gemiddelde. De ruimtelijke configuratie die in elke gemeente de belangrijkheid van dit bedrijfstype weergeeft (kaart 19) lijkt veel op die van de verdeling van de bruto toegevoegde waarde van de graasdieren binnen het totaal van de bruto toegevoegde waarde (kaart 6). In het zuidoosten van België richten meer dan 75% van de bedrijven zich op rundveehouderij; in de gemeenten van de Condroz en de Kempen 50 tot 75%. In de Zandstreek, de Leemstreek van Henegouwen (het Doornikse uitgezonderd) en de Zandleemstreek van Oost-Vlaanderen, (uitgezonderd de streek van Oudenaarde) bevinden zich ook veel van die gespecialiseerde bedrijven. Zij zijn zeldzaam in het oostelijk deel van Midden-België (aan de beide zijden van de taalgrens), in de Zandleemstreek van West-Vlaanderen, in de streek van Oudenaarde en in het Doornikse.

De rundveesector wordt verder onderverdeeld in vele specialisaties die gedefinieerd worden op basis van de structuur van de veestapel en van zijn belangrijkheid t.o.v. de totale bruto toegevoegde waarde van het bedrijf.

Zo is er sprake van melkveebedrijven (kaart 20) wanneer de toegevoegde waarde van de melkveestapel (melkkoeien, dieren van minder dan één jaar, vaarzen) de twee/derden van de toegevoegde waarde van het bedrijf overschrijdt. In vergelijking met de gemiddelde spreiding van de rundveehouderijbedrijven (type 4) treft men die melkveebedrijven (type 41) in het bijzonder in het noord-oosten van de Ardennen, in het Land van Herve en in de Antwerpse Kempen aan.

Verhoudingsgewijs vindt men minder "gemengde" rundveehouderijbedrijven (type 43) in die streken. Deze zijn vooral talrijk in de Centrale Ardennen, in Belgisch Lotharingen en in Famenne (Kaart 21), maar men vindt er eveneens in het zuiden van Oost-Vlaanderen en in de Henegouwse Leemstreek.

Het type 421 "Jong- en mestvee met zoogkoeien" (kaart 22) neemt gemiddeld een minder belangrijke plaats in, maar is wel sterk geconcentreerd terug te vinden in de centrale Ardennen, Belgisch Lotharingen en de Famenne, waar in veel gemeenten meer dan 10% van de bedrijven tot dit type behoren.

Die ruimtelijke verschillen in specialisatie kunnen voortvloeien uit de rassenverschillen in de veestapel. De rassen van het noord-oosten van de Ardennen van het Land van Herve en de Kempen zijn uitgesproken melkrassen; ze zijn doorslaggevend voor de specialisatie in melkproductie. In de andere streken van Vlaanderen treft men vooral melk-vleesrassen aan, terwijl in de rest van Wallonië het witblauw ras overheerst. Oorspronkelijk was dit een gemengd ras maar het is in de loop der jaren geëvolueerd naar een vleesras. Dit feit, samen met het meer extensief systeem in de Centrale Ardennen en in Belgisch Lotharingen, heeft voor gevolg dat in die streken veel bedrijven zoogkoeien kweken. Wegens de afgelegen ligging gebeurde de melkophaling vroeger minder intensief, hetgeen eveneens een verklaring kan zijn voor die produktierichting.

Voor meer uitleg verwijzen we de lezer naar de kaarten die de structuur van de veestapel weergeven, in het eerste deel van deze atlas.

6,6% van de bedrijven produceren een bruto toegevoegde waarde die voor twee derde van de hokdieren voorkomt (type 5), wat 9,1% van de bruto toegevoegde waarde van het land uitmaakt. De economische betekenis van die gespecialiseerde bedrijven overstijgt dus het gemiddelde. In meer dan 100 gemeenten behoren meer dan 10% van die bedrijven tot die produktierichting (kaart 23) : men vindt ze vooral in de Kempen, in West-Vlaanderen en in het land van Waas (streek van Sint-Niklaas). Het ruimtelijk beeld wordt vooral bepaald door varkensbedrijven (4,9% van de 6,6%), de rest op rekening komend van pluimveebedrijven of gemengde hokdierenbedrijven. Voor wat de pluimveebedrijven betreft treedt de Kempen wat meer op de voorgrond t.o.v. het westen van Vlaanderen.

Binnen de groep van de varkensbedrijven wordt er nog een onderscheid gemaakt tussen de fokvarkensbedrijven (1,4%; type 511) die in het zuiden zelfs de taalgrens overschrijden; in de Leemstreken vindt men relatief meer fokvarkensbedrijven dan gespecialiseerde mestvarkensbedrijven.

Bij de spreiding van al de gespecialiseerde hokdierenbedrijven, ziet men in West-Vlaanderen een relatief sterke concentratie van bedrijven die gespecialiseerd zijn in mestvarkens (type 512; 2,1% van de bedrijven) (kaart 24).

De gemengde bedrijven zijn verdeeld in drie groepen: de bedrijven gespecialiseerd in combinaties van gewassen, in combinaties van veeteelt en in de combinatie gewassen-veeteelt.

5,4% van de bedrijven (type 6) passen een systeem van combinaties van gewassen toe (kaart 25) d.w.z. de combinatie van akkerbouw met verschillende vormen van tuinbouw. Zij vertegenwoordigen 5,1% van de totale bruto toegevoegde waarde en men vindt ze vooral in Vlaams-Brabant (combinatie met witloof tussen Brussel en Leuven, met fruitteelt ten oosten van Leuven), in het zuiden van Limburg en in Haspengouw (combinatie met fruitteelt en soms met groenten) en in de Zandleemstreek van West-Vlaanderen (groenten). In die streken behoren meer dan 10% van de bedrijven tot dit type.

12% van de bedrijven behoren tot het type combinaties van veeteelt, hetgeen 14,2% van de totale bruto toegevoegde waarde vertegenwoordigt. Hier onderscheidt men twee subgroepen: de eerste stemt overeen met het type (71) combinaties van veeteelt met het accent op graasdieren, d.w.z. dat de graasdieren één derde maar niet twee derde van de totale toegevoegde waarde produceren en dat geen enkele andere sector een derde van de totale toegevoegde waarde bereikt; feitelijk zijn de andere sectoren niet omschreven en kunnen ze van verschillende oorsprong zijn, zowel akkerbouw als hokdieren of tuinbouw. Deze bedrijven (kaart 27) vindt men vooral terug in het westelijk deel van Vlaanderen alsook in het zuiden van de Ardennen.

Het type 72 is interessanter want dit stemt vooral overeen met twee types van veeteelt (runderen en varkens), maar het omvat eveneens de combinaties met het accent op hokdieren: 6,1% van de bedrijven behoren tot type 72, dat (kaart 28) vooral in Vlaanderen ten weste van de Schelde en in mindere mate in de Kempen terug te vinden is. In de gemeenten ten westen van de Schelde, behoren minstens 10% van de bedrijven tot dit type.

Tenslotte behoren 16,4% van de bedrijven tot het type gewassen-veeteelt (type 8). Zij vertegenwoordigen 19,1% van de totale bruto toegevoegde waarde van het land. Die bedrijven zijn (kaart 26) bijzonder talrijk in de Leemstreek, de Condroz, de Zandleemstreek van Oost- en West-Vlaanderen, de Polders.

Zij vertegenwoordigen, in de meeste gemeenten van die streken, 25% van de bedrijven, in bepaalde zones zelfs meer dan 35% van de bedrijven. Het betreft over het algemeen een combinatie van akkerbouw en rundveehouderij.

Kaart 30 geeft de percentages van de "gemengde" bedrijven weer, d.w.z. behorende tot een tweepolig type of tot een type "met accent op", zonder dat een tweede sector in de typologie voorkomt. Dit betekent dat er nog twee andere belangrijke sectoren zijn naast de belangrijkste. Kaart 29 geeft het productieaandeel van deze gemengde bedrijven in het totaal.

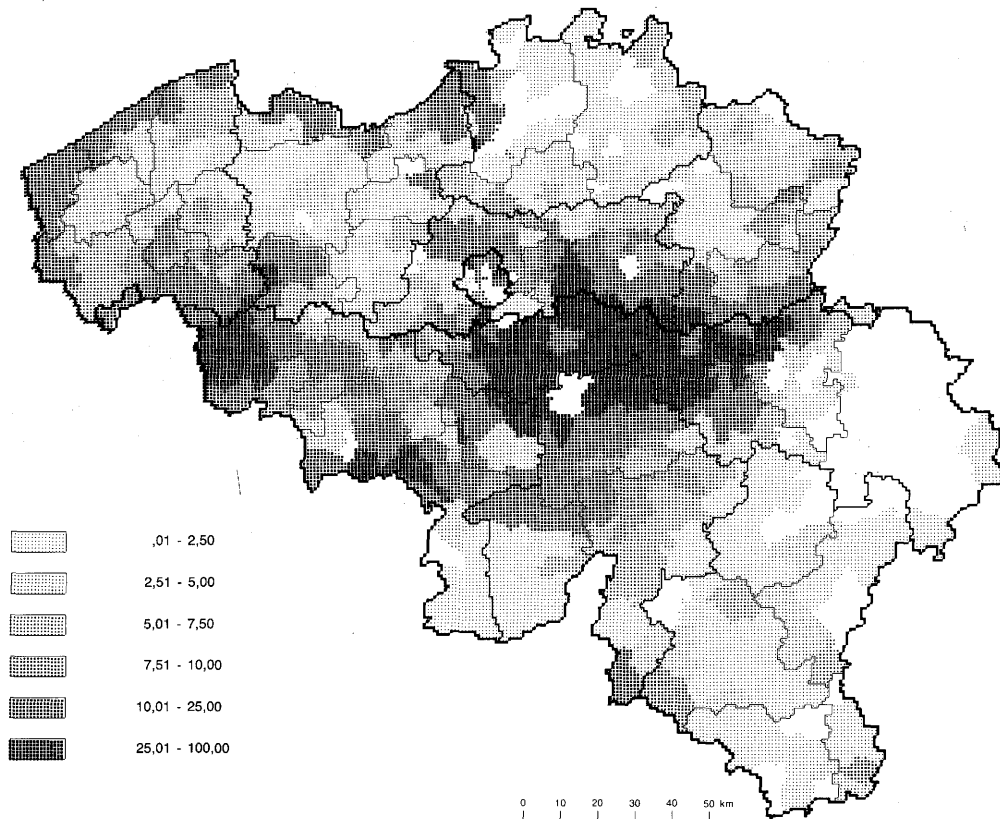
Bij wijze van algemeen overzicht is het gemakkelijker eerst de streken te bepalen waar de gemengde bedrijven weinig talrijk zijn, en minder dan 15% van het totaal aantal bedrijven vertegenwoordigen. Het gaat (op een paar gemeenten na) om de volgende landbouwstreken: de Weidestreek van Luik, de Hoge Ardennen, de Ardennen, de Venen en Famenne, het westen van de Jurastreek, de streken waar de bedrijven gespecialiseerd in de graasdieren productie domineren; daarbij komt de Kempen (met vooral graasdierenbedrijven, maar ook bedrijven met hokdieren); het betreft ook de streken Gent-Aalst en Antwerpen-Mechelen waar de tuinbouwbedrijven een belang-

rijke plaats innemen.

Het zijn dus de twee Vlaanderen (behalve de as Gent-Aalst), Vlaams-Brabant, het zuiden van Limburg, de Leemstreek en in mindere mate, de Condroz die het grootste aantal gemengde bedrijven tellen. De combinatie binnen die gemengde bedrijven loopt evenwel uiteen: in Wallonië treft men vooral de combinaties akkerbouw - graasdieren aan; in Vlaams-Brabant en het zuiden van Limburg vindt men de combinatie akkerbouw - tuinbouw, maar ook andere minder talrijke combinaties zijn mogelijk (akkerbouw - hokdieren of hokdieren - graasdieren zoals in het Hageland en het zuiden van Limburg); in het zuiden van de provincie Oost-Vlaanderen komt men de combinatie akkerbouw-graasdieren veel tegen; in het noorden van Oost-Vlaanderen en in West-Vlaanderen zijn vele combinaties mogelijk. West-Vlaanderen is bij uitstek de zone waar de verscheidenheid in productie binnen de bedrijven het grootst is.

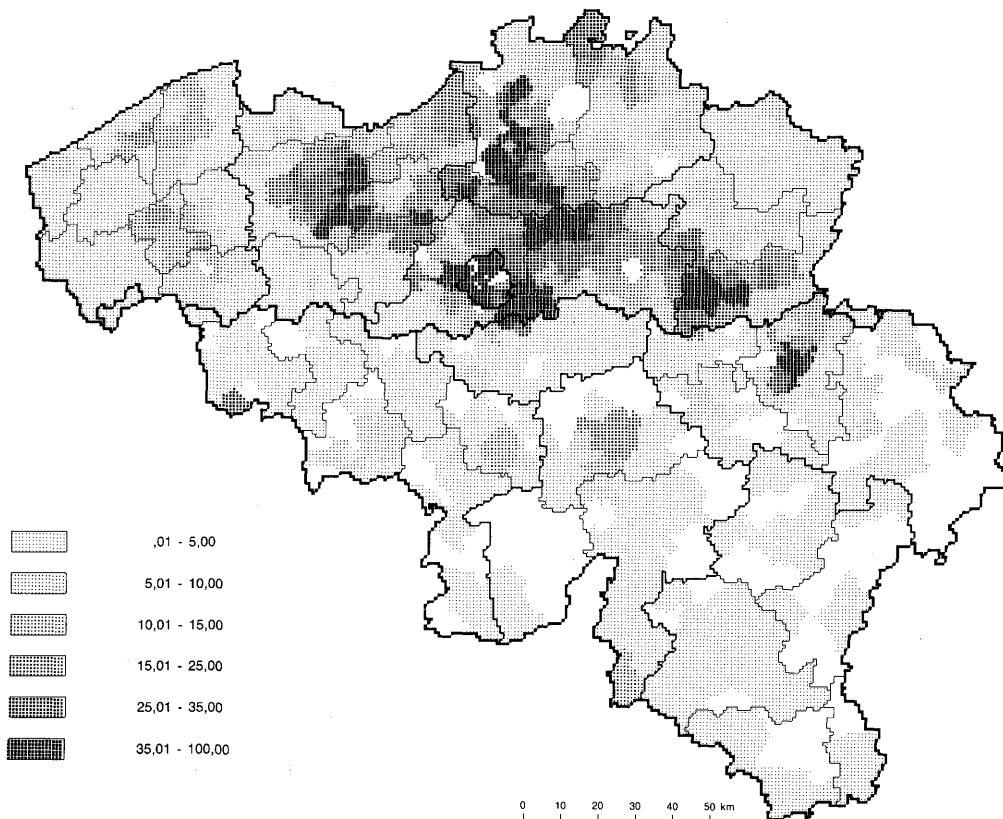
Kaart 17 : AANDEEL VAN DE AKKERBOUWBEDRIJVEN (type 1) IN HET TOTAAL AANTAL BEDRIJVEN

Rijksgemiddelde: 8,17%

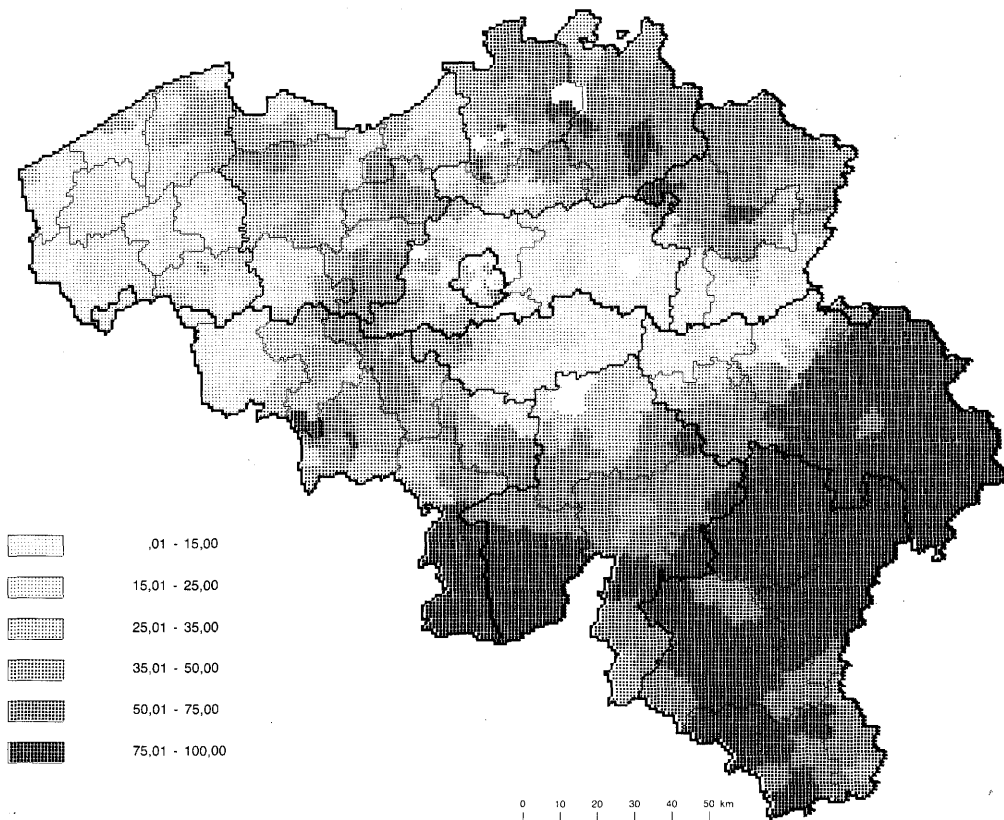
Kaart 18 : AANDEEL VAN DE TUINBOUWBEDRIJVEN (type 2+3) IN HET TOTAAL AANTAL BEDRIJVEN

Rijksgemiddelde: 11,24%

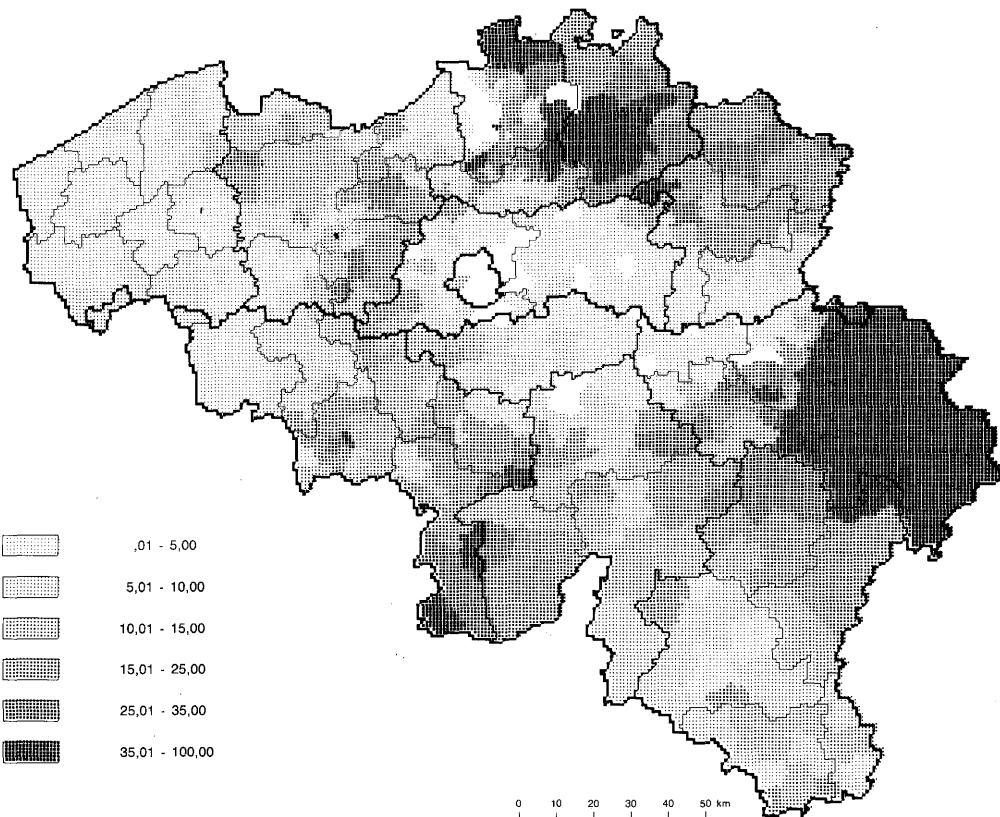
Kaart 19 : AANDEEL VAN DE GRAASDIERENBEDRIJVEN (type 4) IN HET TOTAAL AANTAL BEDRIJVEN

Rijksgemiddelde: 40,15%

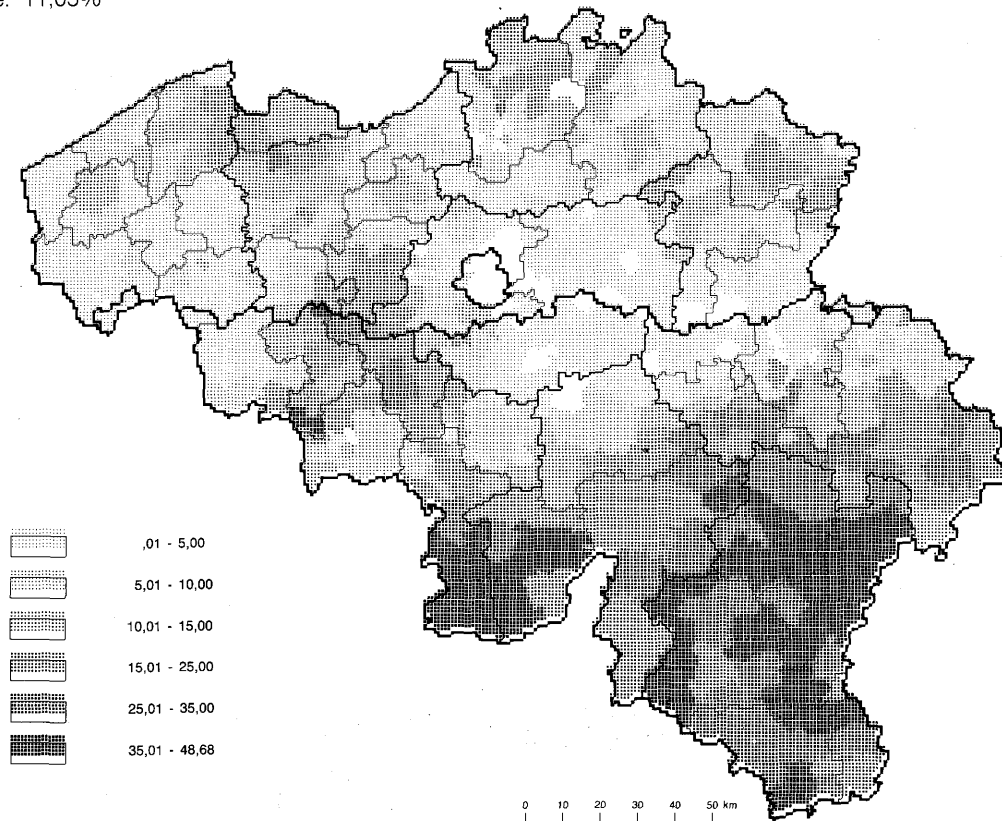
Kaart 20 : AANDEEL VAN DE MELKVEEBEDRIJVEN (type 41) IN HET TOTAAL AANTAL BEDRIJVEN

Rijksgemiddelde: 14,55%

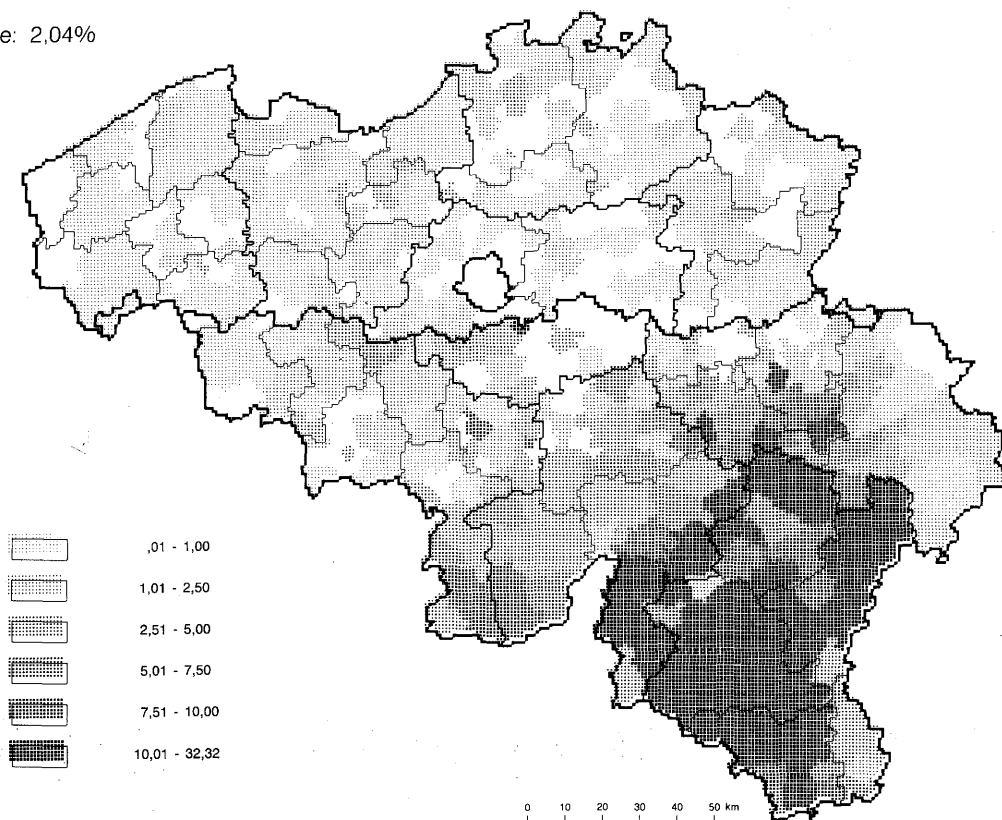
Kaart 21 : AANDEEL VAN DE GEMENGDE RUNDVEEHOUDERIJBEDRIJVEN (type 43) IN HET TOTAAL AANTAL BEDRIJVEN

Rijksgemiddelde: 11,05%

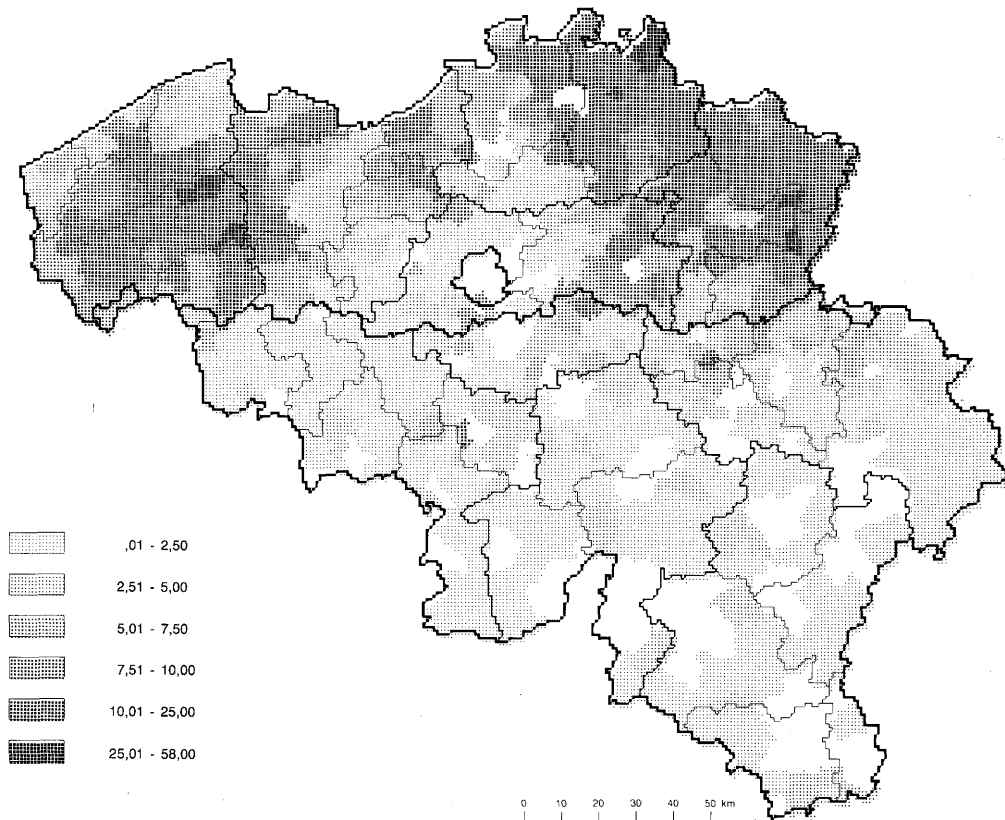
Kaart 22 : AANDEEL VAN DE JONG- EN MESTVEEBEDRIJVEN (met zoogkoeien) (type 421) IN HET TOTAAL AANTAL BEDRIJVEN

Rijksgemiddelde: 2,04%

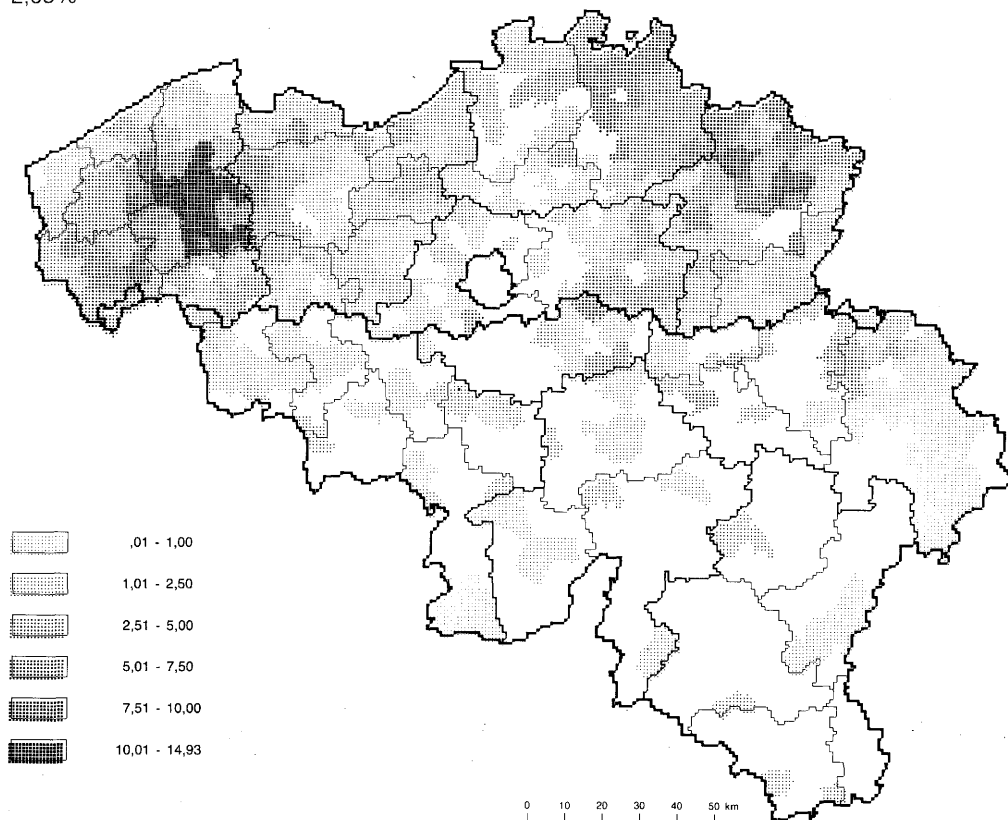
Kaart 23 : AANDEEL VAN DE HOKDIERENBEDRIJVEN (type 5) IN HET TOTAAL AANTAL BEDRIJVEN

Rijksgemiddelde: 6,59%

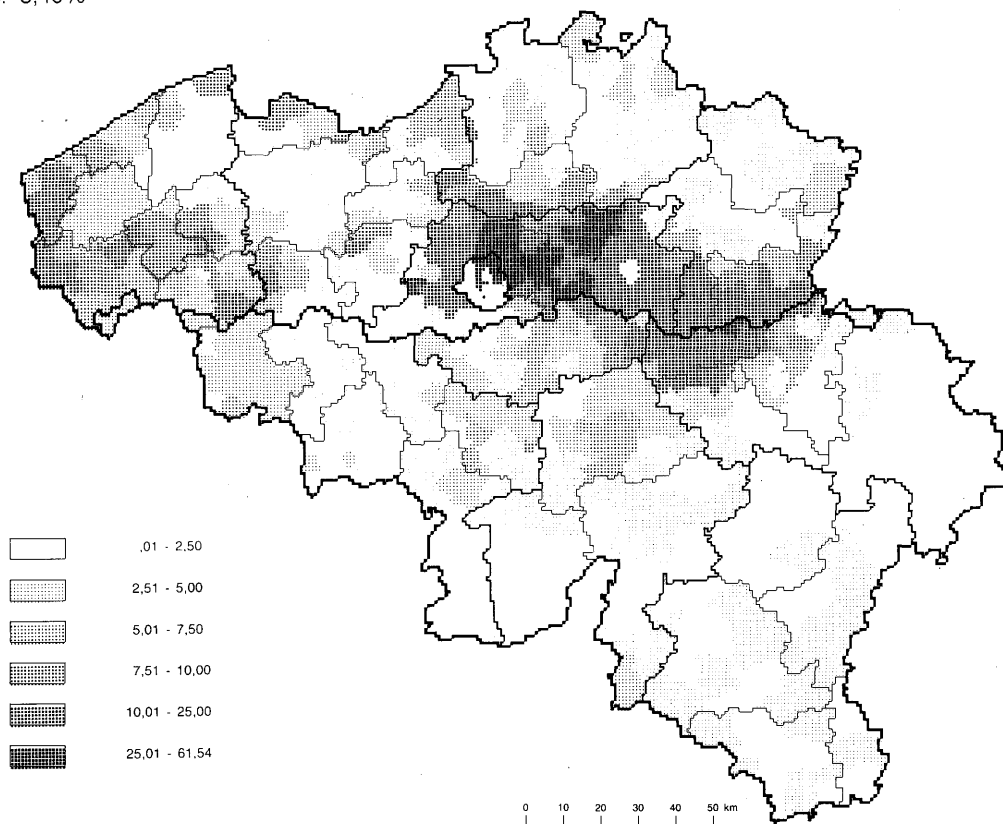
Kaart 24 : AANDEEL VAN DE MESTVARKENSBEDRIJVEN (type 512) IN HET TOTAAL AANTAL BEDRIJVEN

Rijksgemiddelde: 2,08%

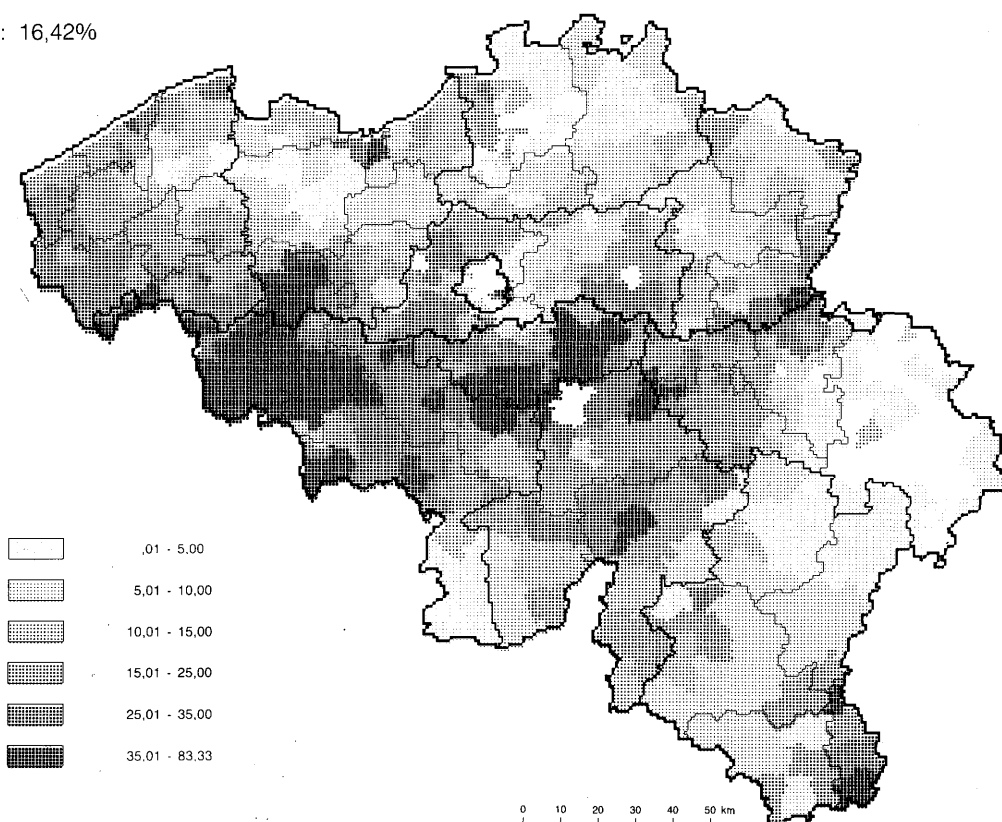
Kaart 25 : AANDEEL VAN DE GEMENGDE AKKER-TUINBOUWBEDRIJVEN (type 6) IN HET TOTAAL AANTAL BEDRIJVEN

Rijksgemiddelde: 5,40%

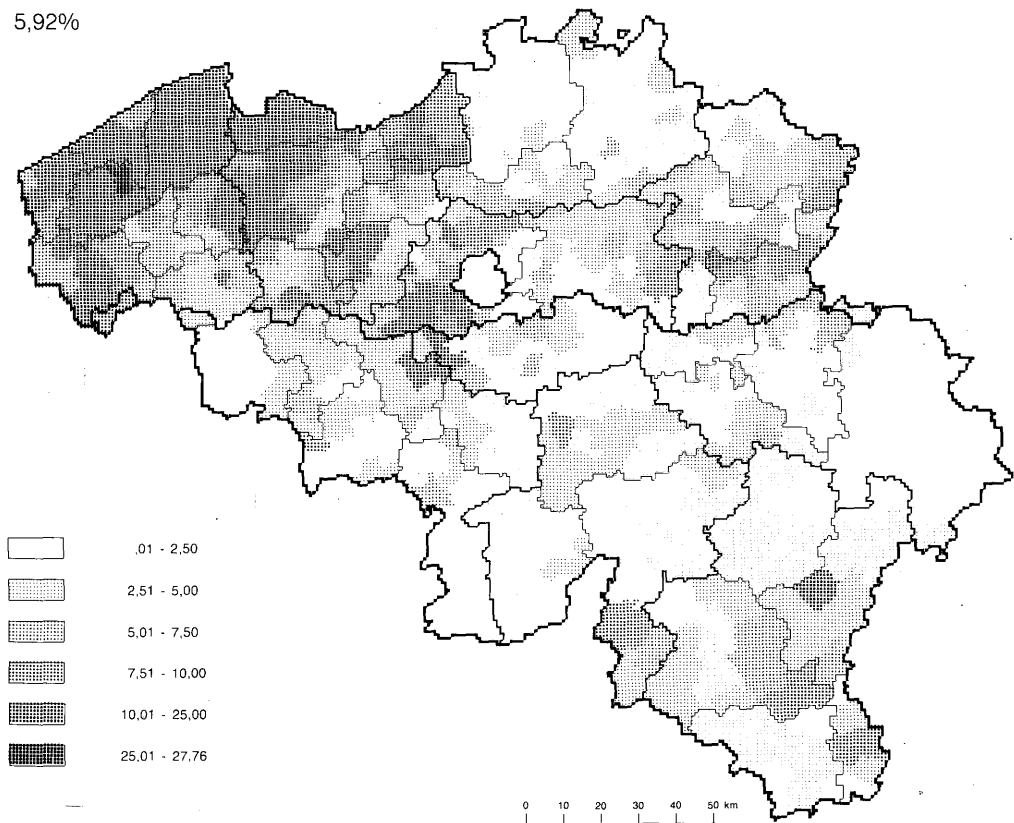
Kaart 26 : AANDEEL VAN DE GEMENGDE BEDRIJVEN (akkerbouw-veehouderij en n.e.g.) (type 8) IN HET TOTAAL AANTAL BEDRIJVEN

Rijksgemiddelde: 16,42%

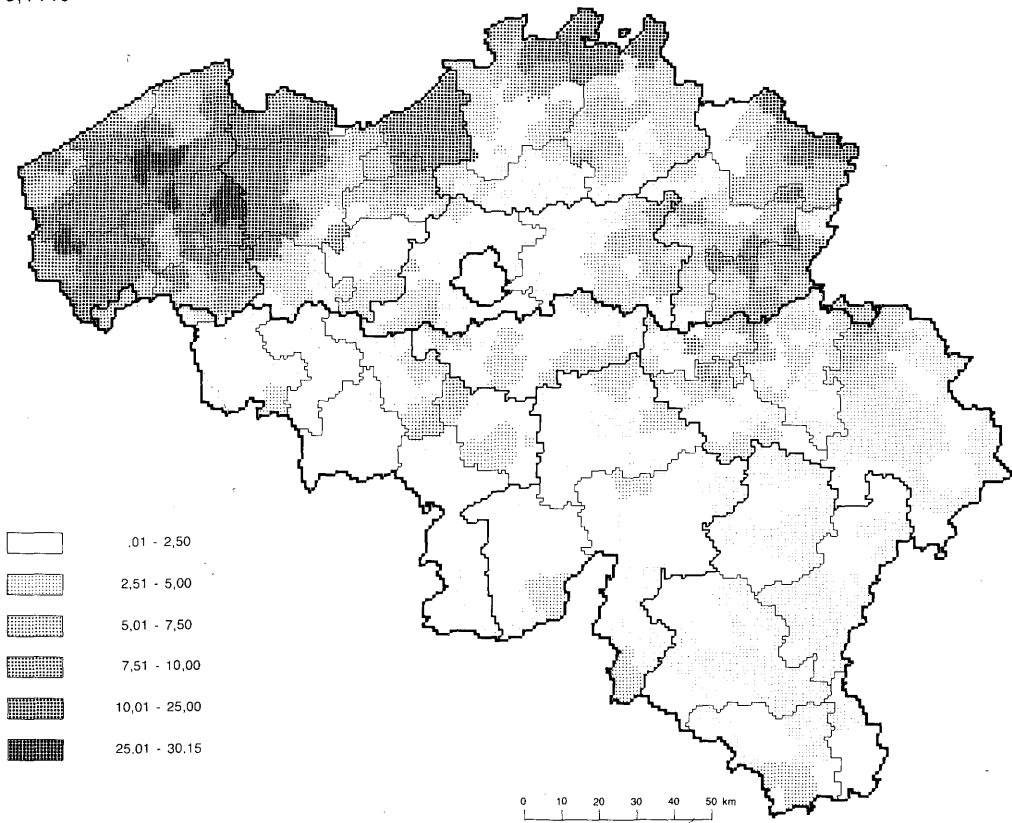
Kaart 27 : AANDEEL VAN DE BEDRIJVEN MET COMBINATIES MET ACCENT OP GRAASDIEREN ($1/3 < GD < 2/3$) (type 71) IN HET TOTAAL AANTAL BEDRIJVEN

Rijksgemiddelde: 5,92%

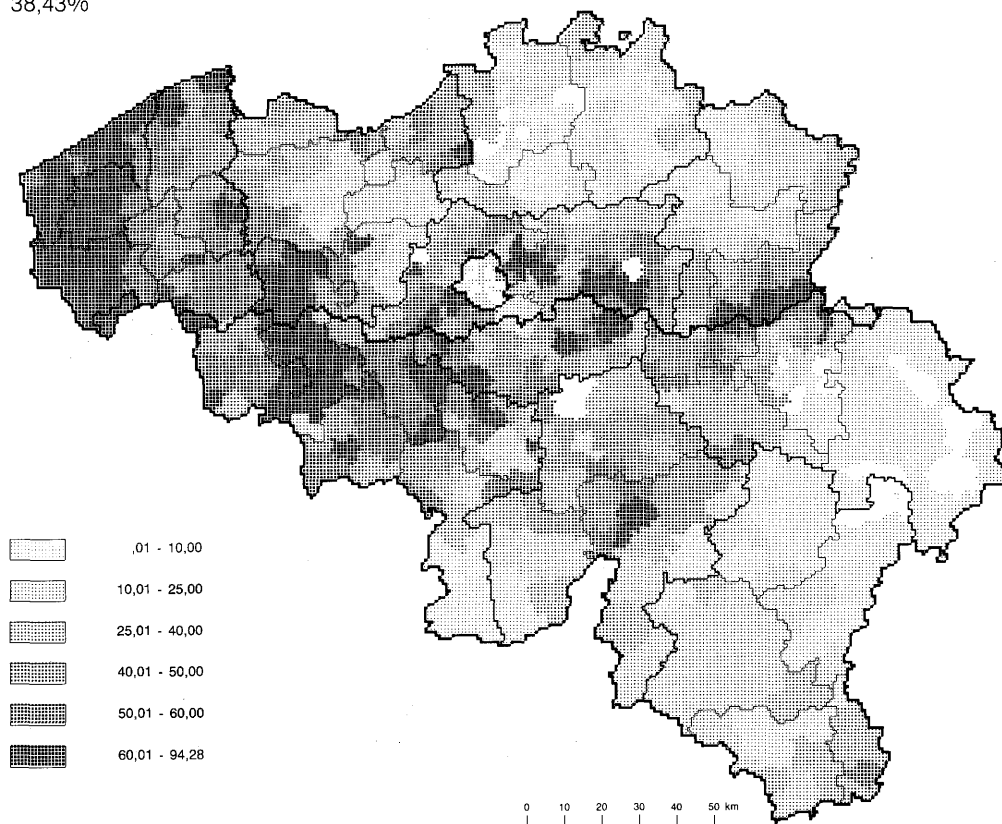
Kaart 28 : AANDEEL VAN DE GEMENGDE VEEHOUDERIJBEDRIJVEN (type 72) IN HET TOTAAL AANTAL BEDRIJVEN

Rijksgemiddelde: 6,11%

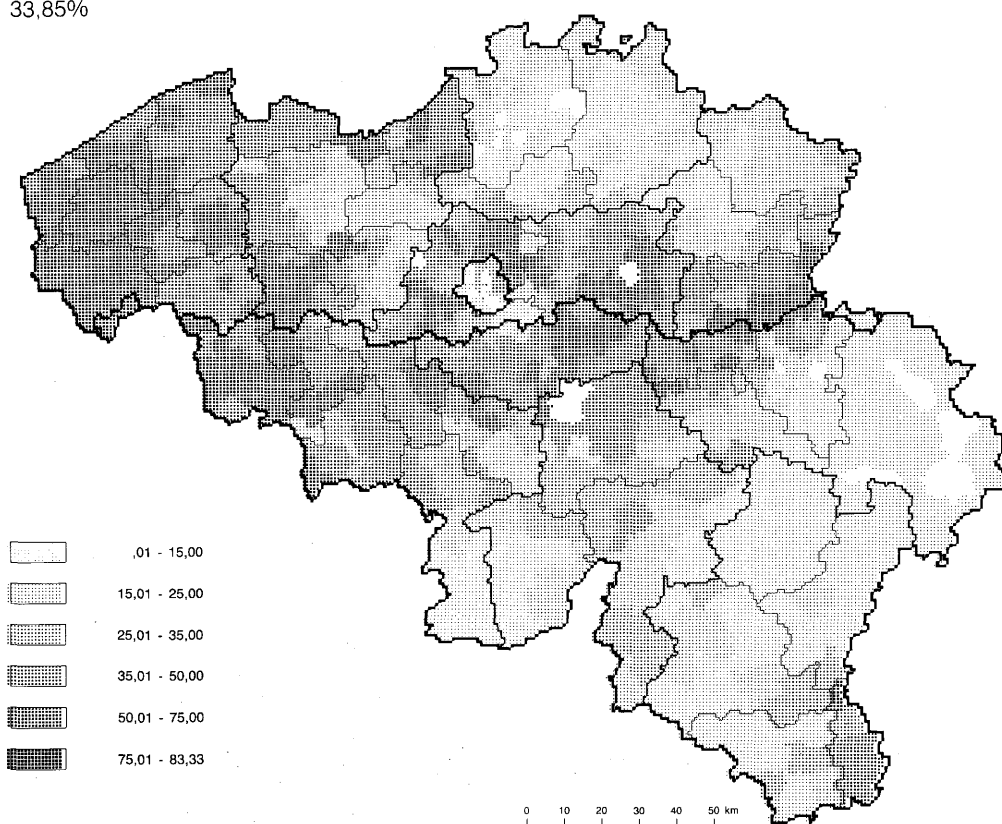
Kaart 29 : AANDEEL VAN DE GEMENGDE BEDRIJVEN (type 6+7+8) IN DE TOTALE BRUTO TOEGEVOEGDE WAARDE

Rijksgemiddelde: 38,43%

Kaart 30 : AANDEEL VAN DE GEMENGDE BEDRIJVEN (type 6+7+8) IN HET TOTAAL AANTAL BEDRIJVEN

Rijksgemiddelde: 33,85%

4.- BESLUIT.

Uit deze analyse blijkt dat er soms opvallende verschillen zijn tussen de regionale produktiestructuren en de produktiestructuren op het niveau van de bedrijven. Deze laatsten kunnen niet altijd worden gedefinieerd vanuit de regionale produktiestructuren, hoewel deze automatisch de combinatiemogelijkheden beperken. De verschillen bij de bedrijven hangen af van de gemiddelde oppervlakte van dit bedrijf maar ook van persoonlijke beslissingen en van regionale gewoonten.

Om te eindigen een paar voorbeelden. De overeenstemming tussen de regionale structuur en de bedrijfsstructuur is evident in het zuid-oosten van België. Bijna gans de produktie is hier gericht op graasdieren; dit is eveneens het geval in de meeste bedrijven.

De Leemstreek in Haspengouw en het Doornikse, wordt gekenmerkt door een belangrijke akkerbouw, terwijl in het westen van de Leemstreek de rundveehouderij een belangrijke plaats inneemt. In het oosten en in het Doornikse, waar het gemengde bedrijven betreft is de produktie vooral op de akkerbouw gericht; in het westen vindt men veel gemengde bedrijven

(akkerbouw - graasdieren), vervolgens graasdierenbedrijven en in mindere mate bedrijven gericht op akkerbouw (er zijn daar minder zeer grote bedrijven). Diezelfde drie mogelijkheden vindt men terug in de Condroz.

In het Centrum van het Vlaamse land en op de as Gent-Aalst is de overeenstemming tussen de regionale produktie en de produktierichting van de bedrijven opvallend: een dominantie van de tuinbouw. In de Kempen waar de rundveehouderij domineert, maar waar de hokdieren eveneens belangrijk zijn, ziet men veel gespecialiseerde bedrijven. Het grootste aantal houdt zich bezig met de produktie van graasdieren, anderen met hokdieren terwijl de gemengde bedrijven de 25% dikwijls zelfs de 15% van het totaal niet overschrijden.

In de rest van Vlaanderen wordt de regionale produktie gekenmerkt door meerdere grote produktierichtingen. In de meeste gemeenten telt men 35% (en in een groot deel van West-Vlaanderen 50%) gemengde bedrijven, terwijl de rest van de produktie wordt gerealiseerd in gespecialiseerde bedrijven.

LIJST VAN DE LANDBOUWSTREKEN

- I. Duinen
- II. Polders
- III. Vlaamse zandstreek
- IV. Zandleemstreek
- V. Kempen
- VI. Leemstreek
- VII. Henegouwse kempen

- VIII. Condroz
- IX. Weidestreek (Luik)
- X. Weidestreek (Fagne)
- XI. Famenne
- XII. Ardennen
- XIII. Hoge Ardennen
- XIV. Jurastreek

LIJST VAN DE GEOGRAFISCHE STREKEN

DUINEN

- 1. Duinen

POLDERS

- 2.1. Zeepolders
- 2.2. Scheldepolders

VLAANDEREN

- 3.1. Westelijk zandig Vlaanderen
- 3.2. Oostelijk zandig Vlaanderen
- 3.3. Land van Waas
- 4.1. Westelijk zandlemig Vlaanderen
- 4.2. Subregio Roeselare
- 4.3. Oostelijk zandlemig Vlaanderen

KEMPEN

- 5.1. Centrale Kempen
- 5.2. Noordwestelijke Kempen
(Subregio Hoogstraten)
- 5.3. Kempische hoogvlakte
- 5.4. Noordoostelijke Kempen
(Subregio Bree)
- 6. Verbeterde Kempen

OVERGANGSSTREKEN

- 7. Klein-Brabant
- 8. Brabantse kempen
- 9. Hageland
- 10. Vochtig Haspengouw

BRABANTSE STREEK

- 11.1. Westelijk Vlaams Brabant
- 11.2. Oostelijk Vlaams Brabant
- 13. Waals Brabant

HENEGOUWSE STREEK

- 12.1. Het Doornikse
- 12.2. Centraal Henegouwen
- 12.3. Land van Zinnik
- 12.4. Hauts-Pays
- 12.5. Zuidelijk Land van Thuin

HASPENGOUW

- 14.1. Naams Haspengouw
- 14.2. Luiks Haspengouw
- 14.3. Haspengouw van Hannuit-Tienen

MAASLAND

- 15. Maasland

CONDRUZISCHE STREEK

- 16. Samber-Maasstreek
- 17.1. Land van Acoz
- 17.2. Marlagne
- 17.3. Ardense Condroz
- 18.1. Condroz van Tussen-Samber-en-Maas
- 18.2. Centrale Condroz

TUSSEN-VESDER-EN-MAAS

- 19.1. Land van Herve
- 19.2. Terrassen van Dalhem

FAMENNE STREEK

- 20.1. Fagne
- 20.2. Famenne
- 20.3. Kalksteenstrook van Tussen-Samber-en-Maas
- 20.4. Oostelijke Kalksteenstrook

ARDENNEN

- 21.1. Noordoostelijke Ardennen
- 21.2. Hoge Ardennen
- 22.1. Hoogvlakte van de Centrale Ardennen
- 22.2. Boszoom van de Ardennen
- 22.3. Rièzes en Thiérache

BELGISCH LOTHARINGEN

- 23.1. Gaume
- 23.2. Land van Aarlen

NOTA OVER DE LANDBOUWSTREKEN, DE GEOGRAFISCHE STREKEN EN HUN OVEREENSTEMMING

De Belgische landbouwstreken liggen in langgerekte gehele evenwijdig met de kust (Duinen en Polders); verder strekken zich van west naar oost zandige vlakten en verhevenheden (Vlaamse Zandstreek, Kempen) uit, een lange band van onregelmatige voorplateaus (Zandleemstreek), laagplateaus uit loss (Leemstreek), op enkele plaatsen uit zand (Henegouwse Kempen). Voorbij de as van Samber-en-Maas volgen van noord naar zuid op elkaar: kalk-zandsteen-plateaus (Condroz), een onregelmatige depressie (Famenne), dan een armere hooggelegen streek (Ardennen, Hoge Ardennen), om ten slotte naar het zuiden toe weer te dalen (Jurastreek). Aan de twee uiteinden van de Ardennen is er telkens een Weidestreek (die van Luik en die van de Fagne).

LANDBOUWSTREKEN

I. Duinen

II. Polders

III. Vlaamse zandstreek

IV. Zandleemstreek

De geografische streken komen tamelijk goed overeen met deze afbakening. Toch moeten omwille van bio-fysische varianten en landelijke structuren de Zandleem- en de Leemstreek onderverdeeld worden in kleinere eenheden, die elkaar van west naar oost opvolgen. Ook de Luikse Weidestreek valt nog verder uiteen. Volgens dezelfde criteria en structuren kunnen geografische substreken gedefinieerd worden, binnen dewelke de landbouwgehelen die in deze atlas beschreven worden, dikwijls kunnen ingepast worden.

Het volgend overzicht van de overeenstemming van landbouwstreken en geografische streken en substreken houdt rekening met lokale grensafwijkingen. De namen en nummers verwijzen naar de kaarten buiten tekst.

GEOGRAFISCHE STREKEN

Duinen

Polders

- 2.1. Zeepolders
- 2.2. Scheldepolders

Vlaanderen

- 3.1. Westelijk zandig Vlaanderen
- 3.2. Oostelijk zandig Vlaanderen
- 3.3. Land van Waas

Kempen

- 6. Verbeterde Kempen

Overgangsstreken

- 7. Klein-Brabant
- 8. Brabantse kempen (deel)
- 9. Hageland (deel)

Vlaanderen

- 4.1. Westelijk zandlemig Vlaanderen
- 4.2. Subregio Roeselare
- 4.3. Oostelijk zandlemig Vlaanderen

Overgangsstreken

- 8. Brabantse kempen (deel)
- 9. Hageland (deel)
- 10. Vochtig Haspengouw (deel)

Brabantse streek

- 11.1. Westelijk Vlaams Brabant
- 11.2. Oostelijk Vlaams Brabant
- 13. Waals Brabant (deel)

Henegouwse streek

- 12.2. Centraal Henegouwen (deel)

Maasland

- 15. Maasland

LANDBOUWSTREKEN (vervolg)

V. Kempen

VI. Leemstreek

VII. Henegouwse kempen

VIII. Condroz

IX. Weidestreek (Luik)

X. Weidestreek (Fagne)

XI. Famenne

GEOGRAFISCHE STREKEN (vervolg)

Kempen

- 5.1. Centrale Kempen
- 5.2. Noordwestelijke Kempen
(Subregio Hoogstraten)
- 5.3. Kempische hoogvlakte
- 5.4. Noordoostelijke Kempen
(Subregio Bree)

Overgangsstreken

- 10. Vochtig Haspengouw (deel)

Brabantse streek

- 13 Waals Brabant (deel)

Henegouwse streek

- 12.1. Het Doornikse
- 12.2. Centraal Henegouwen
- 12.3. Land van Zinnik
- 12.4. Hauts-Pays
- 12.5. Zuidelijk Land van Thuin (deel)

Haspengouw

- 14.1. Naams Haspengouw
- 14.2. Luiks Haspengouw
- 14.3. Haspengouw van Hannuit-Tienen

Henegouwse streek

- 12.2. Centraal Henegouwen (deel)

Condruzische streek

- 16. Samber-Maasstreek
- 17.1. Land van Acoz
- 17.2. Marlagne
- 17.3. Ardense Condroz
- 18.1. Condroz van Tussen-Samber-en-Maas
- 18.2. Centrale Condroz (deel)

Tussen-Vesder-en-Maas

- 19.1. Land van Herve
- 19.2. Terrassen van Dalhem

Ardennen

- 21.1. Noordoostelijke Ardennen (deel)

Condruzische streek

- 18.2. Centrale Condroz (deel)

Famenne streek

- 20.1. Fagne (deel)
- 20.3. Kalksteenstrook van Tussen-Samber-en-Maas (deel)

Ardennen

- 22.3. Rièzes en Thiérache (deel)

Famenne streek

- 20.1. Fagne (deel)
- 20.2. Famenne
- 20.3. Kalksteenstrook van Tussen-Samber-en-Maas (deel)
- 20.4. Oostelijke Kalksteenstrook

LANDBOUWSTREKEN (vervolg)

XII. Ardennen

XIII. Hoge Ardennen

XIV. Jurastreek

GEOGRAFISCHE STREKEN (vervolg)

Ardennen

- 21.1. Noordoostelijke Ardennen (deel)
- 22.1. Hoogvlakte van de Centrale Ardennen
- 22.2. Boszoom van de Ardennen
- 22.3. Rièzes en Thiérache (deel)

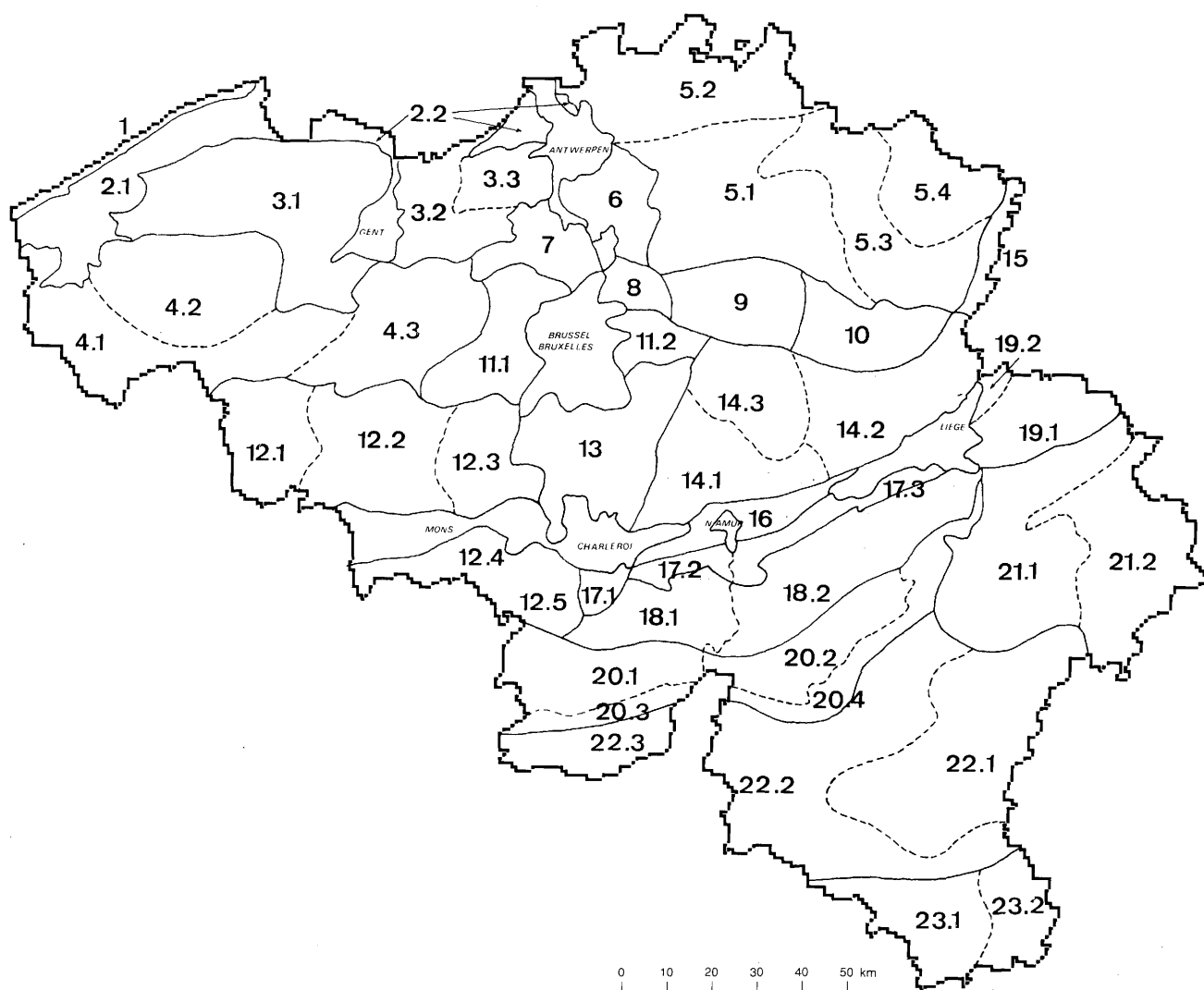
Ardennen

- 21.2. Hoge Ardennen

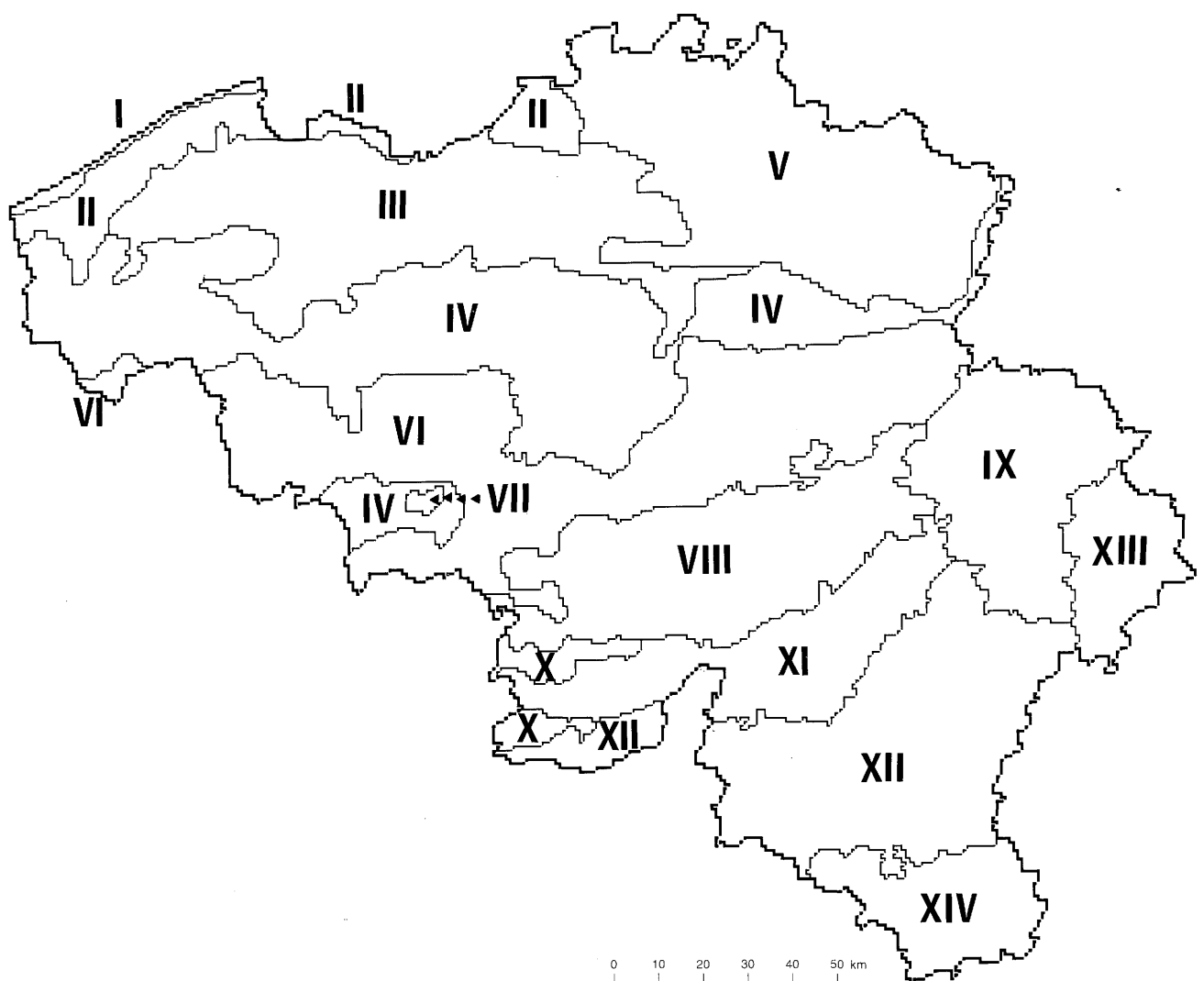
Belgisch Lotharingen

- 23.1. Gaume
- 23.2. Land van Aarlen

KAART VAN DE GEOGRAFISCHE STREKEN

KAART VAN DE LANDBOUWSTREKEN

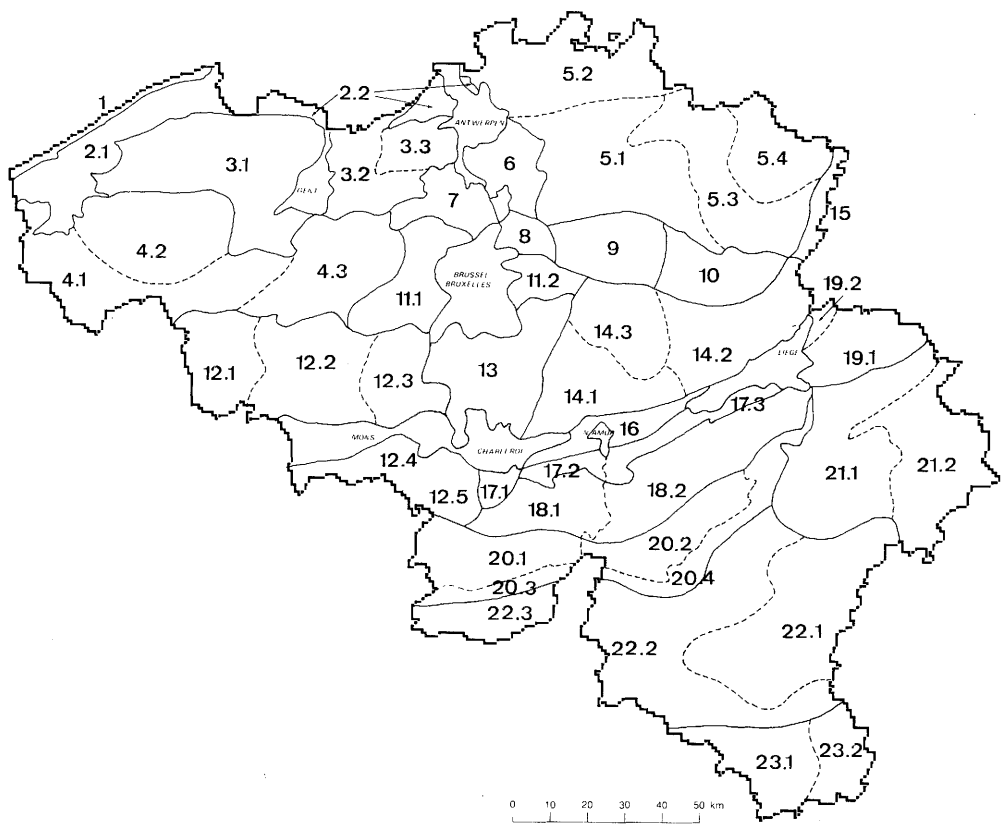
KAART VAN DE ADMINISTRATIEVE ARRONDISSEMENTEN

KAART VAN DE GEMEENTEN

KAART VAN DE GEOGRAFISCHE STREKEN

KAART VAN DE LANDBOUWSTREKEN

